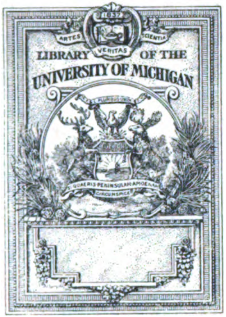

LIBRARY OF THE
UNIVERSITY OF MICHIGAN
ARTES
VERITAS
SCIENTIA

CAROLI ARNDII
Prof. Acad. Rostoch. Publ.

BIBLIOTHECA POLITICO-HERALDICA SELECTA

h. e.

Recensus Scriptorum ad Politicam atque Heraldicam pertinentium selectus ex præstantissimis præstantissimorum Scriptorum monumentis conquisitus, *rarioribus* ex Historia Literaria observationibus illustratus & accuratioribus Eruditorum judiciis constipatus.

Cum

PRÆFATIONE

De Selectissimis Bibliothecarum Theologicæ, Juridicæ, Medicæ, & Philosophicæ Collectoribus.

ROSTOCHII ET LIPSIÆ,
Sumptibus JOH. HENR. RUSWORMII,
Bibliopolæ Rostochiensis.
ANNO MDCCV.

PRÆLOQUIUM

De

Selectissimis Bibliothecariorum Historico-Pragmaticorum Collectoribus.

Qui partem illam Rei literariæ, quæ Bibliothecarum persequitur notitiam, exponere in animum induxerunt, variis illud ipsum aggressi sunt consiliis variisque pertractandi modis. Alii ad morem Philosophorum, quæ de Bibliothecis veniunt dicenda, Philosophico ordine & Methodo Philosophica edisserunt, quos doctrinæ gratiâ appellare licebit *Bibliothecarios Methodicos seu Philosophicos;* quales sunt ex illustrissimo Scriptorum numero *Dan. Georg. Morhofius Polyh. Lib. I. cap. III. IV. V. VI. XVII. & XX. Burc. Gotth. Struvius Introd. in notit. rei Liter. cap. II. III. & Dan. Guil. Mollerus in Dissertatione circulari*

Scriptores Bibliothecarii.

Methodici sive Philosophici.

de Bibliotheca Altorffii hab. 1700. Hinc videmus alium edisserere Causas Bibliothecarum, efficientem, materialem, formalem & finalem: alium media Bibliothecarum tàm honesta, emtionem, donationem, Bibliopoliorum visitationem, cum doctis familiaritatem, Catalogorum Biographorumque excussionem, & similia, quàm inhonesta, spolia bellica, furta & quæ sunt alia: alium Bibliothecarum ordinem, sine quo minus ornatus imò nullus est Bibliothecarum usus, ordinisque hujus eversionem, quæ provenit vel ex hominum malitiâ vel ex simplicitate & barbarie vel ex superstitione vel ex casibus fortuitis: alium Bibliothecariorum officium difficillimum pariter atque utilissimum catalogum item antiquum, recentiorem & recentissimum: alium cognitionem Bibliothecariam, quâ cognoscuntur & expenduntur vel conditores Bibliothecæ vel librorum varietas vel eorum multitudo vel bonitas vel MSCorum Cod. apparatus vel subsellia ac domus vel ornamenta ac monumenta ejusdem reliqua: alium denique insignem Bibliothecarum fructum, qui in eô maximè consistit, quod notitia Bibliothecaria sola perfectæ rerum cognitioni sternat viam, quodve illâ in totum excultâ sperari possit perfecta & universalis omnium seculorum & artium doctrina. Alii ad genium sese componentes Historicum, ordine Historico & Historicâ Methodo descripserunt eminentiores Orbis terrarum Bibliothecas tàm antiquas quàm

quàm novas ac novissimas, quos distinguendi à prioribus, ergò, commodè salutabimus *Bibliothecarios Historicos*, quorumve selectiores recensitos offendimus in *Morhofii Polyhist. Liter. Lib. I. Cap. XVII. & XVIII. Struvii Introd. in Notit. Literar. Cap. I. tot. & Cap. III. §. XXXVIII. XXXIX. XL. pag. 129. sqq. Valentini* item *Henrici Vogleri Introd. in Notit. Univ. Script. Cap. III. pag. 7. seq. & Henrici Meibonii Additam. pag. 160. seqq.* Hos inter quoque deprehendimus, alios in genere depinxisse Bibliothecas optimas publicas & privatas, quæ fuerunt olim hodieque supersunt in orbe, quales ex illustrioribus, *Lohmejerus*, *Gallesius*, *Lipsius*, *Neander*, *Hottingerus* & *Spizelius*: alios in specie recensuisse Bibliothecas publicas, utpote, Cæsaræo-Vindobonensem, *Lambecium* & *Nesselium*, Oxoniensem & Cantabrigiensem, *Jamesium* & *Hydenium*, Lugduno-Batavum, *Heinsium*, Hispanicam, *Clementem*, Gallicam Parsiensem, *Garnerium*, Berolinensem *Begerum*, Guelferbytanam *Conringium*, Brunswicensem, *Hartium* & ita porro: alios in specie enarrasse privatas, utpote Bibliothecam Usserii, *Parrium*, Thuani, *Bullialdum* & *Quesnelium*. Card. Slusii *Deseinium*, & sic reliquorum qui à Morhofio, Voglero, Meibomio & Struvio insinuantur Bibliothecarios reliquos: Alii denique necessariam in omnibus & singulis disciplinis selectiorum librorum notitiam necessario cum ordine necessarioque cum judicio pragmatico edocuerunt Historici.

quos ideò denominare possumus *Bibliothecarios Historico-Pragmaticos* supponentes: NOTITIAM BONORUM LIBRORUM MAGNAM ESSE PARTEM STUDIORUM. Id quod ex professo deduxerunt quoad rationum momenta Viri Celeberrimi, *Valent. Henr. Voglerus* in Dedicatione Introd. Univ. in notitiam cujuscunque generis bonorum Scriptorum, *Henricus Meibomius* in præfatione Additamentorum ad introductionem Voglerianam & reliqui illi, quos insinuavit B. Casp. Thurmannus in Bibliothecâ Academicâ pag. 126. 127. ed. Hal. in 4. 1700. Atque de his ultimis Bibliothecarum Scriptoribus iisque selectissimis quoad Scriptorum monumenta pauca quædam præfaminis loco dicenda restant. Notitia librorum quantum S. S. Theologiæ cultoribus afferat & dignitatem & utilitatem ex instituto docuerunt *Angelus Rocca à Camerino* (de quo vid. Janus Nicius Erythræus, verô nomine Johannes Victor Roscius, in Pinacotheca Imaginum illustrium doctrinæ vel ingenii laude virorum Pinacoth. I. pag. m. 105. ed. Lips. 1692. in 8.) *Bibliotheca Theologicæ Epitome* Romæ impressâ 1594. *Johannes Irlen*, Sigenensis Theol. D. *Specimine Bibliothecæ Theologicæ* seu *Encyclopædia sacra* Francofurti apud Aubrios & Clementem Schleich in folio 1621. excusâ. *Christophorus Pelargus Bibliothecâ Theologicâ*, quam concinnavit Petrus Besodnerus, indice Königio in Bibliothecâ. *Gisbertus Voetius in Bibliothecâ Studiosi Theo-*

Historico-Pragmatici.

Scriptores Bibliothecæ Theologicæ.

lo-

logiæ ex editione optimâ Ultrajectinâ. M. DC. LI. in 12. (de quâ varia variorum judicia, utpote Bosii, Schockii, Maresii, Hottingeri, Calovii & Morhofii collegit in tertio Methodorum Tomo Lugd. Bat. 1699. in 4. publicato ἐξοχώτατος ille Thomas Crenius pag. 429. seqq. qui & alibi Part. VI. scil. Animadverf. Historico-Philol. pag. 109. seqq. characterem Voëtii verbis Maresii depingit, contemtusque fatum, quod Maresius objicit Voëtii libris ipsos Maresii libros mansisse ostendit) *Gerbardus Mejerus* Prof. Theol. Gymn. Bremens. *in Bibliotheca Theologia contracta libellis duobus* in 12. 1660. Bremæ typis Petri Côleri descriptis. *Martinus Lipenius in Bibliothecâ reali Theologicâ* 1685. in fol. Francofurt. ad Mœnum evulgatâ, laudatâque Collect. Act. Erud. Lipsiens. Tom. IV. 1685. m. Sept. p. m. 403. 404. Dan. Georg. Morhofio item Polyhist. liter. lib. I. cap. XVIII. p. m. 202. & Burcardo Gotthelff Struvio Introd. in Notit. Rei Literariæ Cap. IV. §. 11. pag. m. 145. ed. Jen. 1704. in 8. qui exemplum secutus *Pauli Bolduani in Bibliothecâ Theologicâ* Jen. 1614. & cum continuatione Lips. 1622. edita & *Georgii Draudii in Bibliothecâ Classicâ* Francof. 1625. in 4. quibus quid tribuendum sit ex Joh. Henr. *Hottingeri* Bibliothecar. part. I. cap. 1. pag. 9. ed. *Tigur.* 1664. docet Crenius ὁ πάνυ, in Animadv. Hist. Philol. part. XI. cap. II. §. IX. p. m. 193. 194. Add. Morhofius & Struvius LL. cc. & qui quam parùm Bolduano tribuat Mor-

hofius ex ejus Polyhist. Literar. cap. XVIII p. m. 202. & pag. 211. repetit Crenius ὁ μέγα in Tom. III. Method. pag. 432. Omnes denique illi, quos legitimis classibus ordinatos judicioque nervoso stipatos communicabit celeberrimus Jenensium Polyhistor jamjam laudatus *Burcardus Gotthelff Struvius* (cujus vitam & scripta recensent Collect. Nov. Literar German. Tom. I. m. Jul. p. m. 160. seqq.) *in Bibliothecâ Theologicâ*, quam omnes boni & bonarum literarum æstimatores avidè desiderant.

Scriptores Bibliothecæ Juridicæ.

Quantum accrescat bonorum librorum notitiâ illorum studiis, qui Jurisprudentiæ sese totumque vitæ suæ spatium addixerunt, uberrimis exposuerunt commentariis *Johannes Wolffgangus Freymonius in Elencho Auctorum* à Johanne Nerizano, Ludovico Gomesio, Johanne Fichardo & Johanne Baptista Zilleto cœpto, in titulos quosdam digesto sed libros antiquissimos hodieque parum utiles continente. *Simon Pauli in Bibliothecâ Juridicâ* Argentorati 1671. in 8. *Cornelius à Beughem Bibliothecâ Juridicâ & Politicâ* seu conspectu librorum Juridicorum & Politico-Legalium qui ab anno 1651. prodierunt in Europâ 1680. [illegible]. quam in posterum continuare promisit, sed in solis librorum titulis consistit. *Martinus Lipenius in Bibliothecâ Reali Juridicâ* Franc. ad Moen. 1679. emissâ, incompletâ tamen nec negotio huic satisfaciente, ex judicio Magni Morhofii in Polyhist. liter. lib. I cap. XVIII. p. m. 211. utili quoad dispositionem

nem materiæ, minus accuratâ & inutili quoad dispositionem librorum eorundemque recensionem, ex judicio Nobil. Struvii in loco mox citando. Haud absimilis videtur quoad operis dispositionem *Johannes Bechtoldus*, qui in hoc scribendi genere teste Excell. Germaniæ nostræ JCto Johanne Ottone Tabore in præfat. Thesauri Barbosiani, præclaram inter scriptores juridicos eruditionis consecutus est laudem, quique in *Locis communibus* sive *Materiam & rubricarum juris universi sylloge in usum tàm theoreticum quam practicum seriè Alphabeticâ digestâ*, an. 1689. Lipsiæ in 4. recusa, sedes materiarum juris utriusque secundum rubricas seu titulos vulgatos alphabetico ordine ita digessit, ut si fortè vel in Theoriâ vel in praxi thema quoddam tractandum obvenerit, depromere quis ex eo possit, sibi quid ex usu sit. *Supplementum Bechtoldianum* dedit *Andreas Christophorus Rösenerus*, quo utilia & necessaria, ut ipse ait, quam quidem otiosa aut ambitiosa, sectari maluit. Prodiit Lipsiæ 1689. in 4. (*Vid. Lipsiens. Act. Erud. Collect. T. IX. d. an. 1690. m. Febr. pag. 90. 91.*) *Augustinus Fontana*, Comes Scagnellus, Senat. Mant. Rotæ Bonon. Audit. *Amphiteatro Legali* seu Bibliothecâ legali amplissimâ sive omnium & quorumcunque librorum in Jure Canonico, Civili, Criminali, Feudali, Politicâ Jureque Publico impressorum accurata descriptione cum duplici ordine Alphabetico, uno Autorum altero Materiarum, utroque ab-

ſolutiſſimo, plurimis voluminibus diſtributâ, Parmæ 1680. fol. de quâ memorabile hoc circumfertur diſtichon:

Jura per innumeros quæ ſunt jam disſita libros
Hoc unum nobis cuncta recenſet opus.

Dionyſius Simon in Bibliotheca Autorum Juris Civilis, Canonici & particularis plurimarum provinciarum & plurimorum ſtatuum, ab Irnerio usque repetitorum addito ingenii charactere & debito judicio Pariſiis in 12. examinata à Wilh. Ern. Tentzelio Colloqu. Menſtr. d. a. 1692. p. m. 834. 835. *Nicolaus Chriſtophorus L. Baro de Lyncker in Inſtructorio Forenſi* ad univerſum omnium ſcientiarum complexum & cumprimis ſolidam, cujusque Juris omnemque reliquam prudentiam, qua rebus publicis proſpicimus, directum 1698. fol. quod ſuos habet æſtimatores quoque auctius brevi prodibit. *Georgius Bejerus* JCtus Lipſienſis de Notitia Autorum Juridicorum cujus duo prodierunt ſpecimina Lipſiæ 1701. in 8. quique, judice Struvio, ſpeciales quosdam libros recenſet ſine ordine. *Caſp. Thurmannus*, J. U. D. & Conſiliarius quondam Saxo-Lauenburgicus, Vir multæ lectionis & aſſiduæ collectionis in *Bibliothecâ Juridicâ Univerſali* (quâ omnia remiſſivè tractantur & recenſentur:) quoad partium editiones inchoatâ quidem ſed abruptô nuperè vitæ filô interruptâ etſi forſan non penitus abruptâ. [De quâ, ut & de reliquis

quis scriptis conf. Morhofius Polyhist. Liter. lib. I. c. 18. pag. 211. Struvius in Præf. Biblioth. Acad. Thurm. Meelführerus in accessionibus ad Theod. Jans. ab Almeloveen Bibliothecam promissam & latentem p. 144. sqq. & Collect. Nov. Liter. German. Tom I. An. 1703. m. April. p. 157. 158: atque de Vita ejus Tom. III. An. 1705. m. Jun. p. m. 40.] Selectiores denique alii quos debito ordine brevique judicio adjecto collegit *Burcardus Gotthelff Struvius in Bibliothecâ Juris selectâ*, secundum ordinem literarium dispositâ atque ad singulas Juris partes directâ Jenæ 1703. in 8. (De quâ vid. Collect. Act. Erud. Lipsiens. T. XXII. 1703. mens. Jul. p. m. 333. 334. & Collect. Nov. Liter. Germ. Tom. I. 1703. m. Jul. p. m. 260.) Quantum decus, quantum emolumentum Autorum optimorum notitia, à qua experientia aliena, Medicis necessaria, haurienda, conciliet illis qui vel Medicorum profitentur scientiam vel profiteri intendunt atque contendunt elegantissimis in scriptis monuerunt Scriptores illi, qui recensentur à *Voglero* Introd. in Notit. Script. cap. VIII. & Meibomio in Additam. ad Cap. VIII. p. 189. sqq. quos inter eminent *Johannes Antonides Lindenius*, qui omnium antecessorum hoc in genere labores in unum corpus congessit in *Bibliothecâ Medicâ*, tertium publicatâ M. DC. LXII. continuatâ item & dimidio penè amplificatâ, à Georgio Abrahamo Mercklino Noribergæ 1686. (Vid. Morhofius Polyhist. Liter.

Scriptores Bibliothecæ Medicæ.

lib. I. c. 18. pag. 212. Voglerus Introd. in notit. Script. p. 47. Meibomius in Addit. p. 189. & Collect. Act. Erud. Lipsiens. Tom. V. 1686. mens. Aug. p. 417, 418) *Martinus Lipenius in Bibliothecâ Medicâ Reali* Francof. ad Mœn. 1679. evulgatâ, præstantissimo, judice Meibomio l. c. labore & cum fructu insigni conjuncto. *Cornelius Beughemius in Bibliographiâ Physico-Medicâ*, quæ prodiit 1680. in 12, quâ teste Morhofio l. c. catalogus continetur novissimorum Scriptorum Physicorum & Medicorum. *Hermannus Conringius Introductione in artem Medicam*, ad quam supplementum dedit Guhtherus Christophorus Schelhammerus quod tanquàm egregiè adornatum commendatur à Meibomio in Addit. Vogl. p. 190. Denique *Joh. Henr. Meibomius* in opere affecto de *Vitis & Scriptis Medicorum* à Nepote Hermanno Dieterico Meibomio Histor. & Pöes. Prof. Helmstad. ex promisso additamentis ad Voglerum Paternis adjecto, propediè m conficiendo. Quibus addendus est *Daniel Clericus*, Med. Doctor, in *Historia Medica* Autorum & dogmatum Medicorum per secula deducta atque diducta, gallicè conscriptâ & Amstelodami impressâ in 4. 1701. cujus contenta prolixissimè refert Eccardus, Secretarius Hannoveranus Excerpt. Menstr. Hannov. ed. 1701. m. Octobr. pag. 34 - - - 94. Reliqui item illi quos justâ serie dispositos debitaque censurâ dijudicatos exhibebit *Struvius* anteà memoratus in *Bibliothecâ Medicâ* cum DEO

&

& die producendâ. Quid tandem ornamenti, quid subsidii ab accuratâ optimorum librorum notitiâ exspectandum habeant ii, quos Musæ Philosophicæ vel intra vel extra velum docuerunt Philosophicum, quiquè vel intra vel extra illud edoceri cupiunt, colligere licet ex Scriptoribus illis, qui de Philosophis eorumque monumentis vel generatim vel speciatim commentati sunt, quales sunt: *Johannes Jacobus Frisius in Bibliothecâ Philosophorum Classicorum Chronologica*, quæ primùm Tiguri prodiit 1592. in 4. post libro secundo Chronici Chronicorum Ecclesiastici Jani Gualteri seu Janì Grüteri inserta Francof. 1614. in 8. p. 820. sqq. *Israël Spachius*, cujus *Nomenclator scriptorum Philosophicorum* prodiit Argentorati 1598. in 8. qui nullâ Chronologiæ ratione habitâ realem esse voluit catalogum suum de Scriptoribus Logicis, Physicis & similibus separatim agens. *Georgius Draudius Bibliothecâ Classicâ*, quâ Francof. 1611. in. 4. in lucem protractâ, præter reliquas disciplinas etiam Philosophicos Scriptores percenset. Sed quæ, judice Struvio, ex catalogis Francofurtensibus consarcinata nec satis fidei habent. *Paulus Bolduanus Bibliothecâ Philosophicâ* Jenæ excusâ 1619. in 4to quâ Scriptores æquè pro ordine materiarum indicantur sed nuda titulorum recensione. *Martinus Lipenius Bibliothecâ reali Philosophicâ* Francof. ad Moen. editâ 1682. fol. in duos Tomos dispertitâ; Philosophiæ voce tàm latè captâ,

Scriptores Bibliothecæ Philosophicæ.

ut omnem etiam linguarum, antiquitatum ac sententiarum notitiam, omnem item veterum ac recentiorum criticam, omnem historiam, Philologiam, Oratoriam, Poëticam, & quicquid πολυμαθείας aut πανσοφίας nomine venit, includat. Laudem habet in eo, ut de quâvis materia, speciali etiam, qui scripserint, habeamus sub quovis titulo digestos, si modò meliori cum selectu id factum & non quisquiliæ sæpè scriptorum intermixtæ. Imò referuntur nonnunquam sub titulis qui ad alios planè spectarent, ut facilè appareat libris non inspectis titulo sæpius deceptum fuisse Lipenium. His addendus denique Præcellentissimus Jenensium πολυμαθὴς, *Burcardus Gotthelff Struvius, in Bibliothecâ Philosophicâ*, in suas Classes distributâ, quæ lucem vidit Jenæ 1704. in 8. quæque novem absolvitur capitibus seu Sectionibus. Primum Caput agit de Scriptoribus qui Bibliothecam Philosophorum & vitas eorum scripserunt. Secundum de Philosophiæ fontibus tàm antiquioribus quàm recentioribus. Tertium de Scriptoribus Historiæ Philosophicæ Methodologicis atque Eristicis. Quartum de Scriptoribus Philosophiæ instrumentalis, Logicis, Metaphysicis & Hermeneuticis. Quintum de Scriptoribus Philosophiæ Theoreticæ Physicis, Pnevmaticis & Theologiæ naturalis. Sextum de Scriptoribus Ethicis. Septimum de Scriptoribus Politicis. Octavum de Scriptoribus Juris Naturalis & Gentium. Nonum de

de Lexicographis atque Miscellaneis. In singulis Scriptores non solùm secundùm sectas suas sed etiam tractandi Methodum fuerunt distincti non generalium solùm sed etiam potiorum materiarum specialium in quâvis Classe habitâ ratione. Judicia quoque plerisque Scriptoribus & scriptis subjecta sunt pro qualitatum atque operum meritis. Tot igitur tantorumque Virorum & nominibus & ominibus excitatus atque invitatus, licet maximè impari nomine omineque maximè impari, specimen exhibeo Apparatus Historico-Literarii ad Politicum atque Heraldicum studiorum genus, ostensurus in eodem, si non verbis, tamen exemplis dignitatem & utilitatem Notitiæ literariæ atque librariæ longè amplissimam. Id quod dum facio nihil magis in votis habeo quàm ut Apparatus hic levissimus si non omni ex parte (quod vix per amplitudinem & difficultatem horum studiorum sperandum) aliqua saltem ex parte, Benignissimis, si qui eundem lectione dignabuntur, lectoribus satisfaciat.

Habebit autem Apparatus noster tria momenta cardinalia.

I. Fontem, ex quo haustus sit & unde in formam præsentem assurrexerit.

II. Ordinem, quo scriptores Politico Heraldici recensendi sese invicem excipiunt.

III. Materiem seu Recensum scriptorum illorum quoad Nomina, Scripta huc pertinentia, Memorabilia selecta & Doctorum accuratiorum de iisdem judicia.

Pri-

Primum momentum Cardinale continens

APPARATUS FONTEM.

§. I.

Apparatus Fons.

FONTEM constituunt partim Methodologici atque Isagogici Universales h. e. Scriptores qui vel præscripserunt ipsi Methodos in omni studiorum genere aut introductiones in omnes singulasque scientias vel præscriptas ab aliis in unum corpus collegerunt; partim Methodologici atque Isagogici particulares h. e. qui vel scripserunt vel collegerunt peculiarem in peculiari studiorum genere Methodum aut particularem ad particulare studium, Politicum scil. atque Heraldicum, introductionem.

Methodologici Universales.

§. II. Ex longissima *Methodologicorum atque Isagogicorum Universalium* serie (quam ex instituto recensent Dan. Georg. Morhofius Polyhist. Liter. lib. II. cap. 2. 328. p. sqq. & Burcardus Gotthelff Struvius in præfatione de formandorum studiorum scriptoribus, præmissa Baptistæ Guarini Veronensis de ordine docendi & studendi libello ex MSC. emendato, Jenæ M. DCCIV.

M. DCC IV. divulgato, enarratoque à collect. Nov. Liter. Germ. Tom. II. 1704. m. April. pag. 14. 150.) unicum eumque excellentissimum pariter ac novissimum brevitatis ergo hoc tantum loco repetimus, THOMAM CRENIUM, Ungarum illum Doctissimum. Is ipse, quemadmodum elegantissimis suis operibus jamdudum de Republica literaria præclarissimè meritus est ac quotidiè meretur, ita & obstrictissimam sibi eandem tenet Tomis Methodorum exquisitissimis è quibus tres, quantum constat, lucem aspexerunt publicam. Primus Tomus exiit Roterodami 1692. in 4. sub titulo; *Consilia & Methodi aureæ studiorum optimè instituendorum, quæ Thomas Crenius collegit, recensuit, emendavit & notis suis accuratoque indice adauxit.* Continet autem hic Tomus scripta viginti tria, quæ hic adduxisse sufficiat. Sunt verò hæc. (I) Joachimi Fortii Ringelbergii liber de ratione studii cum illius ipsius adnotationibus. (II) Des. Erasmi de ratione studii Tractatus. (III) & (IV) Joh. Ludovici Vivis de studii puerilis ratione dissertationes epistolicæ. (V) Johannis Caselii de linguâ latinâ addiscendâ dissertatio. (VI) Johannis Sturmii de literarum ludis rectè aperiendis liber. (VII) Ejusdem Nobilitas literata. (VIII) Casparis Scioppii consultationes de Scholarum & studiorum ratione deque prudentiæ & eloquentiæ comparandæ modis. (IX) Olai Borrichii cogitationes de variis linguæ latinæ ætatibus. (X) Pa-

Methodorum Crenianarum.

Tomus primus ejusque contenta.

Pascasii Grosippi i. e. Casp. Scioppii de Rhetoricarum Exercitationum generibus dissertatio. (XI) Ejusdem Pædia Politices cum notis & animadversionibus Hermanni Conringii. (XII) Leonardus Aretinus de studiis & literis. (XIII) Gabrielis Naudæi Bibliographia Politica. (XIV) Ejusdem Syntagma de studio liberali. (XV) Hugonis Grotii Epistola de studiis benè instituendis. (XVI) Gerh. Joh. Vossius de cognitione sui. (XVII) Ejusdem de studiorum ratione opuscula. (XVIII) Ejusdem de ratione & ordine universam legendi Historiam dissertatio. (XIX) Idem de studiis instituendis. (XX) Idem de ratione, quâ, præiri ad eloquentiam aliaque studia debeat juventuti. (XXI) Francisci Junii Parænesis. (XXII) Gerh. Joh. Vossii Introductio in Chronologiam. (XXIII) Ejusdem de Imitatione cùm Oratoria tùm præcipuè Poëticâ liber. Ad *singulos Tractatus*, notas adjecit eruditissimas quibus plerumque scriptorum, qui allegantur, editiones recentiores atque optimas indicat variaque singularia ex Philosophicis atque Philologicis aspergit: quin & rerum, quæ in his opusculis continentur, indicem accuratum subjecit. (conf. Lipsiens. Act. Erud. Collect. T. XI. 1692. m. Julii pag. 343. 3444. & W. E. Tentzelius Colloqu. Menstr. d. an. 1692. pag. 183. seqq.)

Tomus secundus ejusque contenta.

Secundus Tomus exiit Lugd. Batav. 1696. in 4. inscriptus: *De Philologia, studiis liberalis doctrinæ, informatione & educatione literaria generosorum Adolescentum, comparanda prudentia*

dentia juxta & eloquentia civili, libris & Scriptoribus ad eam rem maximè aptis, quoque ordine Scriptorum Historia Romana monumenta sint legenda Tractatus, quos Thomas Crenius collegit, recensuit, emendavit, in commata distinxit & notis suis ac locis Autorum, ubi è re fuit, additis, accuratoque indice auxit. Accedunt Justi Lipsii suis de Politicorum libris ut & Ammiano Marcellino ac Aurelio Victore duæ, tertiaque Joachimi Pastorii, hactenus inedita epistola. Continentur in eo decem scripta, quæ ordine sequenti sunt disposita: (I) Guilielmi Budæi libellus de studio literario rectè & commodè instituendo ad Franciscum Galliæ Regem conscriptus. (II) Ejusdem de Philologiâ libri duo ad Henricum Aureliensem & Carolum Angolismensem, Regis filios utrosque conscripti & quidem in forma dialogi inter ipsos atque Budæum. (III) Thomæ Campanellæ de libris propriis & recta ratione studendi Syntagma ad Gabrielem Naudæum conscriptum. (IV) Joachimi Pastorii ab Hirtenberg de juventutis instituendæ ratione diatribe. (V) Ejusdem Epistola de rectè instituendô Eloquentiæ Romanæ studio ad Sigismundum de Linda Burggrabii & Præ-Consulis Dantiscani Filium. (VI) Ejusdem Palæstra Nobilium seu Consilium de Generosorum Adolescentum educatione in gratiam quorundam Illustrium Patronorum conscriptum. (VII) Johannis Andreæ Bosii de comparanda Prudentia civili deque libris & Scriptoribus

ad eam rem maximè aptis Dissertatio Isagogica. (VIII) Ejusdem Dissertatio Isagogica de comparanda eloquentia civili deque iis quæ huc imprimis faciunt. (IX) Johannis Schefferi de Generosi Nobilisque Informatione literaria dissertatio. (X) Petri Angeli Bargæi quo ordine Scriptorum Historiæ Romanæ monumenta sint legenda libellus. Tertius Tomus exiit Lugd. Bat. 1699. in 4to. inscriptus. *De Eruditione comparanda in humanioribus, vita, studio Politico, cognitione Auctorum Ecclesiasticorum, Historicorum, Politicorum ac Militarium item peregrinatione Tractatus, quos Thomas Crenius conlegit, recensuit, emendavit in incisa sive commata distinxit, & notis suis ac locis Auctorum, ubi è re fuit, additis, accuratoque indice auxit.* Continentur in eo scripta XXII. quorum series hæc est. (I) Joachimi Camerarii Præcepta morum ac vitæ, accommodata ætati puerili, soluta Oratione & versibus 4 10que exposita. (II) Ejusdem Dialogus de Gymnasiis. (III) Ejusdem Ludus septem sapientum seu Præcepta vitæ. (IV) Ejusdem Expositio versuum Solonis & aliorum quorundam veterum latina & commentatio de his. (V) Solonis elegia citata à Demosthene, de causis quæ afferunt exitium regnis & magnis civitatibus, carmina Tyrtæi ex libris ejus de fortitudine & contemnenda morte excerpta, carmina Callinoi & cohortatio ad pugnam Hectoris in latinum idioma translata commentario latino exposita. (VI) Ejusdem enu-

Tomus tertius ejusque contenta.

enumeratio eorum, quæ in docendo seu institutione præcipuè sequenda esse videantur, conversa è Græca ipsius in Latinam. (VII) Johannis Fungeri liber de puerorum disciplinâ & rectâ educatione. (VIII) Arnoldi Clapmarii Nobilis Adolescentis Triennium. (IX) Christophori Coleri de studio Politico ordinando Epistola. (X) Excerpta ex Johannis Caselii ΝΕΩ. (XI) Ignatii Hanielis Epistola ad Johannem Witten Consiliarium Megapolitanum. (XII) Ægidii à Lancken Epistola ad Joh. Christenium I.C. de educatione Nobilium. (XIII) Joh. Andr. Bosii Schediasma de comparanda notitia Scriptorum Ecclesiasticorum. (XIV) Gabrielis Naudæi Bibliographia militaris. (XV) Lucæ Antonii Thomasoni de re militari Tractatus. (XVI) Præcepta quædam & exempla ad rem militarem & imperatoriam artem pertinentia à Nobili Veneto collecta. (XVII) An literarum studia militiam enervent? (XVIII) Henrici Rantzovii Methodus Apodemica seu peregrinandi perlustrandique regiones, urbes & arces, ratio. (XIX) Epistola Joh. Henr. Alstedii ad Josuam von der Tann. (XX) Matthias Berneggerus Quæst. CLXXIII. in Agricol. Taciti, an hominibus illustribus & quomodo peregrinandum? (XXI) Justi Lipsii Epistola de Peregrinatione. (XXII) Georgii Richteri Epistola de Peregrinatione.

§. III. Methodologicos atque Isagogicos Particulares quod attinet, in duplici illi positi sunt Classe. Alii enim per modum e- *Methodologici particulares.*

pistolarum de instituendo studio Politico informârunt; Alii per modum Methodologicorum ac Isagogicorum Scriptorum.

Epistolici selectiores. §. IV. Ex Epistolicis selectiores occurrunt numero novem.

Grotius. I. *Hugonis Grotii Epistola ad Benjaminum Auberium Maurerium, illustrem Regis Galliæ ad fœderatas inferioris Germaniæ provincias Legatum ordinarium, de adornanda ratione studiorum*, quæ opere Epistolarum Grotianarum majori LIV. constituit, in minore verò editione epistolarum ad solos Gallos XVI. facit; quæ tamen cum in epistolæ finem omnia coarctari non possint, nimis brevis est, aliàs omnes studiorum partes complectens. Edita est (α) in H. Grotii & aliorum dissertationibus de studiis instituendis Amstelod. ex Officinâ Elzeviriana. 1645. in 12. statim in fronte. (β) operâ Joachimi Morsii 1636. in 4. cum similibus Hannielis & Alstedii Epistolis. (γ) ab Herm: Contingio junctim cum Scioppii, Naudæi, & Cöleri similibus opusculis Helmstadii in 4. M. DC. LXIII. pag. 117. sq. (δ) ab Excell. Crenio in Tomo Methodorum I. Num. XV. pag. 651. sqq. cum notis Historico-Philologicis.

Cölerus. II. *Christophori Cöleri de studio Politico adornando Epistola ad Generosum Juvenem Stanislaum Zelenium, Vitellium, de Zelanka*, quam primus, fortè, Witteberge M. DC. IV. in 8. evulgavit, suoque de studio Politico scripto Bornitius adjecit; secundus Grotius in Disser-

Dissertat. de studiis instituendis p. 171. seqq. tertius Conringius cum similibus aliorum monumentis Helmstadii in 4. 1663. p. 125. sqq. quartus & ultimus, Eruditissimus Crenius Tomo Methodorum tertio Num. IX. p. 369. sqq. cum annotationibus selectis. Est hæc epistola elegantissima quippe Politicum ducens ad ea quæ maximè scitu necessaria. Dum scriptores commendat, in præcipuis legendos, judicio utitur accuratissimo, ita ut & inter eos de historiæ Romanæ Scriptoribus quàm doctissimè agat.

III. *Johannis Caselii Epistola de studio liberalis doctrinæ*, decente Equestri loco natos, continens aliqua de peregrinatione nobili nonnulla de oratione civili perspicua, ad Generosum Juvenem Ernestum â Steinberg in Bodenburg peregrinationi accinctum elegantissimè perscripta, quam reperire hactenus licuit tantùm in H. Grotii Dissertationibus de rationibus studiorum pag. 620. sqq. **Caselius.**

IV. *Johannis Henrici Alstedii* Philos. ac Theol. D. ac. Prof. Herbornens. *Epistola* ad Nobilissimum atque literatissimum Juvenem Josuam von der Tann. 1618. d. 21. Martii perscripta, quæ cum Epistola Grotii & Hannielis uno volumine prodiit inscripto: Consilia trium Celeberrimorum seculi nostri virorum *H.* Grotii, Ignatii Hannielis & Joh. Henr. Alstedii de studio Politico instituendo, edita è Museo Joachimi Morsii, literis exscripta 1636. in 4. Comparet etiam Tomo III. Metho- **Alstedius.**

dorum Creniano num. XIX. p. 572. sqq. Perbrevis est et hinc supplemento indiga, quod desumi potest ex ejusdem Alstedii Tr. de Mnemonica Lib. II. Cap. 37. pag. 719. sqq.

Hanniel. V. *Ignatii Hannielis JCti*, Polyhistoris & Professoris olim illustris in Academiâ Rostochiensi, *Epistola* ad Amplissimum & Præstantissimum Virum, Dn. Johannem â Witt, Consiliarium Megapolitanum eruditissimè conscripta Rostochii 1607. d. 18. Jan. quam prater Morsium in volumine insinuato, tertio Methodorum Tomo inseruit Æstimatissimus ille Crenius Num. XI pag. 399. sqq. & quidem judiciis de Hanniele ingeniosissimorum Criticorum Casp. Scioppii & Scipionis Gentilis, notatis item Philologico-Historicis peregregiè illustratam.

Lanckenius. VI. *Ægidii â Lancken*, Præfecti olim Arcis Goltorpiensis & Consiliarii Illustrissimæ Holsatiæ Principis primarii, ad Virum præstantissimum Dn. Johannem Christenium JCtum *de educatione Nobilium Epistola* exarata Gottorpii d. 20. Nov. 1617. interposita Tractatibus Tomo Methodorum tertio Desideratissimi Crenii contentis, num. XII. pag. 406. sqq. admodum brevis & minus sufficiens.

Boeclerus. VII. *Johannis Heinrici Boecleri Dissertatio Epistolica posthuma de studio Politico benè instituendo*, præmissâ Bibliographiæ Historico-Politico Philologicæ Curiosæ, Germanopoli M. DC. LXXVII. impressæ, quæ nomen Boecleri præfert per initales literas subscriptas:

I. H. B.

I. H. B. quoquè more ac modo Boecleriano h. e. nervoso atque solido est composita.

VIII. *Johannis Georgii Sulpicii sive potius Kulpisii Epistola de studiis Academicis Juvenis Nobilis rectè instituendis*, quæ subjuncta legitur Dissertationi de studio Juris publici rectè instituendo & de Scriptoribus eò pertinentibus; cujus editio prima procurata est 1688. in 8. secunda recognita 1700. in 8. Agit in Epistolâ celeberrimus Vir de Scriptoribus Classicis aliisque juvenibus necessariis, quemadmodum in dissertatione, de scriptoribus compendiorum & Systematum Juris publici, actorum item publicorum, & de singulis judicat accuratè. Kulpisius.

IX. *Pauli L. de Fuchs*, Consiliarii quondam Regis Prussici in senatu sanctiori, Cancellarii in Ducatu Pomeraniæ ulterioris, nec non Consistorii supremi Berolinensis Præsidis longè eminentissimi, *Epistola de studio Juris doctissima*, ad illustrissimum Baronem Suerinium conscripta, quâ immortalem sibi nominis comparavit famam. Vid. Collect. Nov. Liter. Germ. Hamburg. Tom. II. d. an. 1704. m. Septembr. pag. 322. sqq. ubi vitam & scripta illustrissimi hujus Viri recensent. Fuchsius.

§. V. Ex Methodologicis atque Isagogicis particularibus præ cæteris excellunt. Isagogici particulares & quidem selecti.

I. *Gabrielis Naudei Bibliographia Politica* quæ primum Venetiis 1634. prodiit, sed quam Augustus postea Buchnerus suasu Henrici, Baronis Frisii, edi curavit Wittebergæ 1641. Naudæus.

in 12. post Francofurti 1673. in 12. recusam; & Herm. Conringius Helmstadii 1663. in 4. cum aliis ejusdem argumenti opusculis. Quam inseruit Dissertationibus de ratione studiorum Magnus ille Grotius pag. 7. sqq. ed. in 12. Amstel. 1645. & Amplissimus Grenius Tomo Methodorum primo, Num. XIII. pag. 496. sqq. Quem laborem etiam auctiorem se reddidisse & judicia sinceriora adjecisse, quorum pleraque ipse Naudæus aut præterierit, aut certè nec viderit, testatur inter edenda sua Velschius n. LX. Ex ea verò studiorum non solum ratio, quæ habenda sed & Scriptores in qualibet disciplina præstantiores optimè discuntur. Nam non de singulis sed de delectu saltem scriptorum Politicorum præsertim & Ethicorum disserit & quid in singulis sit præcipuum monet. Sanè elegantissima sunt ejusdem omnia atque ad Rei literariæ studia haud parum conducunt, illud tamen dolendum, quod partium studiis atque religionis odiis nimium dederit, quod jam pridem in eo notarunt Eruditi & inter eos Joh. Henr. Boeclerus in Bibliothec. Polit. Contr. vel quisquis Auctor edit. in 8. Germanopol. 1677. §. LXXXV. Verba sunt: *In Naudæo observare licet eum interdum studio partium odioque nationis aut religionis quibusdam iniquiorem esse, multos etiam egregios Autores ob easdem causas planè præterire. Exemplo esse possunt quæ de Clapmario p. 53. de Grutero & Forstnero p. 142. de Scipione Gentili p. 255. & quibusdam aliis satis frigidè aut etiam malignè scripsit.*

II.

II. *Caspari Barlæi Methodus studiorum* Ducibus Megapolensibus & alia *Methodus* *norum*, Ducibus Luneburgensibus præscripta, quam Grotius inspersit Dissertationibus de ratione studiorum pag. 340. sqq. Utraque brevis est nec propositam Materiam pro dignitate adæquat. Barlæus.

III. *Arnoldi Clapmarii Triennium Nobilis* adolescentis quod partim offendimus in Dissertationibus studiorum Grotianis p. 141. sq. partim in Tomo Methodorum III. Creniano num. VIII. p. m. 327. sqq. observationibus elegantissimis exornatum. Traduntur in eo præcepta ad humaniores literas triennio perdiscendas, eaque per menses & quantum ad singulos dies per horas dispertita; ad usum verò parum facit. Clapmarius.

IV. *Hermanni Conringii Dissertationes Politicæ de Philosophiâ civili ejusque optimis ac præcipuis Scriptoribus* Helmstadii 1673. in 4. ubi de antiquioribus præsertim Politicis eruditè agit. Conringius.

V. *Cornelii Beughemii Bibliographia Politica & Juridica* Amstelodami 1680. in 12. excusa, quæ ordine Alphabetico composita ea saltem scripta continet, quæ à quinquaginta retrò annis fuerunt edita sed in nuda tantum titulorum recensione consistit. Beughemius.

VI. *Joachimi Pastorii*, Med. Doct. *Palæstra Nobilium* seu Consilium de Generosorum Adolescentum educatione in gratiam quorundam illustrium Polonorum conscriptum,

ptum, selectissimis amplificatum animadversionibus Historico - Philologicis Tomoque Methodorum II. Num. VI. p. m. 272. sqq. à Clarissimo Crenio insertum. Egregia est hæc. Palæstra & quibus artibus illustri loco nati adolescentes imbuendi sint, docet, inter quæ præcipuè commendat facilem dicendi facultatem, historiam cum adjunctis, atque Politicam, &, quod hoc in scripto egregium, singula illustrat exemplis, quæ ad propositum optimè faciunt, ita ut ex ipsa praxi quam adjecit, regulæ, quâ ratione adhibendæ, pateat.

Schefferus. VII. *Johannis Schefferi* Argentoratensis de *Generosi Nobilisque informatione literariâ dissertatio*, quæ seorsim prodiit Hamburgi an. 1683. in 8. & conjunctim cum scholiis exquisitissimis Accuratissimi Crenii Tomo scil. secundo Methodorum num. IX. p. m. 440. sqq. Brevis est, æquè tamen ac Palæstra Pastorii laudanda, licet Pastorius ubiquè præferendus.

Schurtzfleischius. VIII. *Eubuli Theosdoti Sarckmasii* seu *Conradi Samuelis Schurtzfleischii judicia de novissimis Prudentiæ civilis Scriptoribus* Witteberg. 1669. in 4. edita, quæ etsi multis bilem moverint, digna tamen semper, quæ à studiosis legerentur, judicavit judiciosissimus Crenius in Tomo Methodorum secundo pag. 411.

Judicium de eo Struvii. Prodibant aliquando (*inquit B. G. Struvius in Introduct. ad notitiam rei literariæ Cap. XV. §. XVI. p. m. 179. 180.*) *judicia de novissimis prudentiæ civilis Scriptoribus ex Parnasso cum Eubulo Theosdato Sarcmasio in secessu Albipolitano* „ „ „

no ingenue communicata, Martiumonte 1669. in 4. Hæc judicia concernunt Viros pragmaticos celeberrimos, isto tempore adhuc vivos, Conringium, Boeclerum, Montzambano, Burgoldensem, Lentulum, Rachelium, Martini, Puffendorffium, Sprengerum, Le Bleu, Hornium, Speperum, Poppingium, Relfendso. Hæc tamen censura nimio sale mixta movit quamplures qui in eandem calamum stringerent, inter quos præcipuum est [Anonymi (qui tamen ab Optimis Obrechti propinquis ab amicis, *Ulricus* prædicatur *OBRECHTUS*, Boecleri gener, ejus in Prof. Histor. ac Eloq. successor, tùm Juris Professor, tunc Reip. Consiliarius, postremò Prætor Reip. Regius & ad negotium Aurelianense Francofurtum Legatus, an. 1702. è vivis surreptus:) Scriptum sub tit. *Canis sub fustem missus sive correptio Sycophantæ maximi Eubuli Theosdati Sarckmasii. M. DC. LXIX. Conf. Wilh. Ernest. Tenzelii Colloq. Menstr. d. an. 1692. pag. 553. 554.* ubi ludicrum occasione hujus scripti fatum recensetur.] *Petri Nasturcii judicium de judiciis quæ in novissimos civilis prudentiæ scriptores exercere voluit Sarckmasius, Colonia 1669. in 4.* In quo Auctor detegitur, quod sit Celeberrimus Vir, Conradus Samuel Schurtzfleischius. Eandem tamen ille censuram expertus fuit, quam licet in alios ediderat, non tam acutè ac Schurtzfleischius fecerat. Sic etiam contra eandem prodiit *Labronis à Verasio sa-*

satura Sarckmasiana Teutoburgi 1669. in 4. „
ὑπερασπισμὸς pro scriptis Cyriaci Lentuli „
adversus novum Criticum Marpurgi. 1669. in „
4. Defendit se tamen contra horum inju- „
rias Schurtzfleischius sub nomine *Xaverii* „
Paratii in initiis vindiciarum pro Sarckmasio „
Leovardiæ 1669. in 4. Editum quoque *col-* „
loquium occasione tumultuantis Verasii in „
Parnasso inter Apollinem, Mercurium, La- „
tronem à Verasio & Sarckmasium habitum „
de judiciis Sarckmasianis eruditis, bona mente „
communicatum ab Augusto Floride de Mon- „
talbano Irenopoli 1669. in 4. Quod ab alia „
quidem manu profectum pro Schurtzflei- „
schio tamen est. Comparatio verò Con- „
stantini Germanici & Sarckmasii Ironica est. „

Et Vogleri. *Vulgata sunt nuper admodum (inquit Val.* „
Henric. Voglerus Introd. Univers. in notit. „
Script. Cap. X. p. m. 80.) Judicia de novis- „
simis Prudentiæ Civilis Scriptoribus nomi- „
ne Sarckmasii, novo & Satyrico modo „
pronunciata. Quæ ut Scriptoris sui non- „
nullam & ingenii & latinè scribendi facult- „
tem ostendunt: ita simul manifestè pro- „
dunt, eum è clarissimorum Virorum insul- „
tatione gloriam captare; in censurâ verò, „
qua tamen nimiopere sibi placet, ipsum- „
met animadversionem quàm maximè com- „
mereri. Nam & licentiâ audacter sibi sum- „
ta mores atque actiones eorum, quos in Sa- „
tyra ista traducit, pro libidine ac quasi arca- „
narum animi deliberationum conscius esset, „

no-

notat, quod tamen ad rem ipsam nihil per- „
tinet, & Apolline usus est corrupto, & præ- „
ter alios errores, historica, moralia, Juridi- „
ca cum Politicis scriptis confundit.

§. IX. *Bibliotheca Politica contracta* item *de Libris & Scriptoribus ad civilem prudentiam comparandam maximè aptis Dissertatio Isagogica.* Duplex de illa circumfertur Eruditorum sententia, altera eorum, qui Boeclero adsignant, altera eorum qui Bosio. Bosio adjudicat (1.) *Thomas Crenius in Tomo Methodorum secundo num. VII. pag. 350. seqq.* sistens Joh. Andr. Bosii de Prudentia Civili deque libris & Scriptoribus ad eam rem maximè aptis Dissertationem Isagogicam, præposita vitâ Bosii è Programmate, in sepultura ejus, Jenæ à Rectore Universitatis, Ernesto Friderico Schrödtero JCto & Antecessore, publicè adfixô, petitâ & à Paulo Frehero in pag. 1557. Theatri Virorum Eruditione clarorum repetitâ: & suppositis annotationibus Historico-Philologicis, iisdemque longè desideratissimis; In præfatione verò ad Lectorem p. 355. Auctorem Bosium designans his verbis: *Hæc igitur fini* (scil. ut ad Sacra Politica non ineptis ingeniis via muniretur) *sunt nati Bosiani libelli* (pag. 350. laudati scil. De Prudentiâ juxta & Eloquentiâ civili deque libris & Scriptoribus ad eam rem maximè aptis dissertationes Isagogicæ:) *ad privatæ Scholæ usum, non eô conceptu, ut in lucem mitterentur, satis felices cum votis destinatisque Parentis satis-* fe-

Auctor Bibliothecæ Politicæ contractæ.

Qui Bosius est Crenio.

fecissent. Nuper autem infelicissimi nominis Criticus exstitit, qui nescio quam gratiam importanâ sedulitate à studiosa juventute inire gestiens, priorem de comparandâ prudentiâ civili dissertationem non ignarâ modò viduâ hærede invitâque evulgavit, sed ita corruptam ac mendis informem, ut nulla penè periodus integra sibi constaret verbaque ac sensa Auctoris bonâ fide referret. Multa negligenter omissa, multa otiosè & intempestivè inspersa, nomina Scriptorum detorta, depravata: prout nimirum fieri consuevit in his, quæ festinante calamo ab Auditoribus vel indoctis vel oscitantibus & aliis sæpè intentis excipiuntur. Neque sufficiebat impudentissimo homini laborem Bosianum in publico sic deturpasse, ignavum etiam ingenium advocavit, censoris partes invasit & notâ marginali stuporem suum ac barbariem satis detexit. Quis celeberrimum Arnisæi nomen inter Julei Doctores fuisse ignorat? Solus videlicet Criticus iste est, qui Jenæ Arnisæum docuisse & Bibliothecam Academiæ legasse posteritati narrat. Sed edenda erant hæc monstra ex propria censoris doctrinâ, quâ doctissimum Virum rerum in patriâ non satis fuisse peritum publico mendacio ostenderet. Non vocamus ad partes alia, quæ passim obveniunt, sed Tuo, Humane Lector, judicio permittimus Tequè valere jubemus.

Atque Struvio. Adjudicat Bosio (2.) *Burcardus Gotthelff Struvius in Bibliothecâ Philosophicâ Cap. VII. §. I. p. 134. & præfatione de formandorum studiorum scriptoribus præfixâ Bapt. Guarini libel-*

bello de ordine docendi & studendi pag. 23. 24. his verbis: *Johannes Andreas Bosius, Vir celeberrimus, uti omnis rei literariæ erat peritissimus, ita illud sibi quàm maximè proposuerat, ut facem Auditoribus præferret, cujus luce utentes studiorum portum felici cum successu attingerent. Quare inter alia quoque de comparanda civili prudentia aliqua prælegebat, quæ cum calamo excepta, post mortem Bosii, non sine bile hæredum, edita, & Bibliographiæ Politicæ adnexa, sed tàm mendosè atque depravatè, ut unicuique satis constare possit, laborem Viri Doctissimi, uti calami fugacitate corruptus, ex præcoci adfectu esse editum. Qua ratione mota vidua Bosiana, hunc beati mariti laborem ex autographo emendatiorem edi curavit, operâ ad id usa Georgii Schubarti JCti & Polyhistoris apud nos celeberrimi. Bipartita autem est ea Tractatio, prior quidem dissertatio, prudentia civilis, quâ ratione comparanda, docet, quid Politices studioso maximè observandum, qui librorum selectus habendus, & qua ratione ii ad usum ducendi; altera regulas ad parandam eloquentiam necessarias exhibet, & quid quilibet Scriptor Romanus ad latini sermonis venustatem præstare possit, judicat. Prodière bina hæ Dissertationes Isagogicæ primùm Jenæ 1678. in 4. post curante eodem celeberrimo Schubarto iterum prodière 1698. in 4. Qua editione nova altera diatribe auctior prodiit, sub titulo: Ratio loquendi tractandique Historicos cui & accessit notitia Scripto-*

ptorum ætate, vitâ atque scriptis judicandi præbet exemplum. Boeclero adjudicat Bibliothecam Politicam & à Bosianâ Dissertatione Isagogicâ distinctam esse judicat, (1.) *Henricus Meibomius in Additamentis ad Vogl. Introd. Univers. in notit. Script. pag. 193. 194.* his verbis: *Pertinent huc* (scil. ad Isagogicos Historicos) *Bibliographia Curiosa & Bibliotheca Politica, contracta edita simul Germanopoli 1677. Quamvis enim de Scriptoribus in omni ferè parte eruditionis in primo libro agatur, tamen de Historicis optima ibi habentur judicia & sunt Boecleriana. Non accepit quidem hic liber à Magno illo Viro ultimam manum (uti nec posthuma de Scriptoribus græcis & latinis commentatio tribus annis ante edita.) & ex discursibus ejus à nonnemine congestus est: tamen propter multa judicia, quæ acumen & gravitatem Boecleri sapiunt, meritò æstimandus est. Neque minus Dissertatio ejusdem de utilitate ex historia universalis contextu capienda egregia quædam de Historicis judicia habet inserta. Et eorum, qui prudentiam imprimis civilem instruunt, catalogum magno judicio adornavit Lipsius ad cap. IX. libri I. Polit. quò etiam respicit Bosius in Diatriba de comparanda Prudentia Civili.* (2.) Abjudicat Bosio & Boeclero adjudicat Reverendissimus noster *Johannes Fechtius*, (quem amo, colo, veneror, si quem alium, ob divinum ingenium atque judicium, incomparabilem eruditionem & inusitatam virtutem, quibus secula nostra præci-

Bœclerus est Meibomio.

Fechtio.

cipuè illustrat) *in Præfat. Isagog. ad Histor. Univers. priorum IV à C. N. Seculorum J. H. Boecleri*, & quidem solidis quibusdam inductus argumentis quæ verbis ejus appositis subnotabimus. Verba autem ita habent: *Refertur quoque huc* (scil. ad Scripta Boecleriana) *me judice, haud immeritò libellus ab Anonymo Germanopoli Anno 1677. editus sub nomine: Bibliographia Historico-Politico-Philologica curiosa, quid in quovis Scriptore laudem censuramve mereatur, exhibens. Cui præmittitur Dissertatio Epistolica posthuma de studio Politico benè instituendo; subjicitur verò Bibliotheca Politica contracta h. e. recensus & judicia de Scriptoribus Politicis & ad Politicam pertinentibus imprimis autem Historicis. Quamquàm verò sola illa Dissertatio Epistolica Boecleri nomen per initiales literas: J. H. B. præferat, cætera verò opuscula de Boeclero tanquàm de alio Scriptore loquantur, mihi tamen dubium nullum est, horum quoque eundem verum Auctorem esse, quantumvis id occultare editor voluerit. Arguit & id* (NB. argumentum primum petitum è stylo) *stylus Boecleri extemporaneus* (*nam quæ prævia meditatione scripsit tersius nitidiusque incedunt*) & (secundum argumentum è Methodo) *consueta ipsi proponendi ratio*, & (tertium argumentum ab Elogio) *Scriptorum elogia ipsi familiaria. Sæpe* (argumentum quartum à frequentissimo Suecorum & Argentoratensium allegato) *meminit Bibliotheca Suecica, cui quondam præfe-*

Et quidem ex stylo.

Methodo.

Elogio.

Allegato

ctus

ctus fuerat & codicum rariorum, quos Regina sibi comparaverat. Sæpè Argentoratensium. Genio. *Nec etiam* (quintum argumentum ab opusculi genio) *quisquam præter ipsum tàm idoneus erat, qui tàm vasta, perque omne doctrinarum artiumque genus latè diffusæ eruditionis scriptum procudere posset. Vere enim admirandum est. Nonnunquam equidem nec nomina Scriptorum rectè expressa sunt, nec in rebus ipsis Auctoris sensum, qui excepit, semper est assecutus, quandoque mendosa comparet transpositio, aut aliquid quod necessarium fuerat, omittitur, sed hi defectus tanti non sunt, quin cæterorum inæstimabili utilitate ocmpensentur. Nec enim quicquam simile in hoc Bibliographiæ genere, quodque majoris usus esset, ullibi occurrit. Non possunt Viri πολυμαθεῖς hoc libro carere. Et ne ex qualibuscunque nævis aliqua ad Boeclerum macula rediret, nomen Viri non expressit editor, cui de cætero ob hoc benè de re literariâ merendi studium, quicquid dicant, qui aliter sentiunt, multum debent universi.* Quo in judicio meritò acquiescimus, imprimis cum profectum sit ab ingenuo Boecleri discipulo rerum Boeclerianarum optimè gnaro. Subscribit tantis Nominibus & ad unum ex iis provocat. Clarmundo. (3.) *Adolphus Clarmundus in Vitis Clarissimorum in re Literariâ Virorum Part. II. n. XXVIII. pag. m. 260. 263. 264.* in vita scil. Joh. Henr. Boecleri his verbis: Seine (des Hrn. Böcklers) Schrifften / welche er so wohl der Politischen als auch ge-

lahr-

lahrten Nachwelt hinterlassen sind so vortrefflich daß sie seinen Nahmen und Ruhm zu den Sternen führen / und auf ewig erhalten werden. Die Vornehmsten darunter sind folgende. (1.) *Commentarius in quædam Taciti ex libb. Histor. & annal.* (2.) *Commentationes Plinianæ.* (3.) *Æmilius Probus sive Cornelius Nepos.* (4.) *Herodianus cum Notis & animadversionibus.* (5.) *Manilius cum notis Scaligeri & Bulialdi* (6.) *Annotationes in Terentium.* (7.) *Dissertationes in Suetonium.* (8.) *Annotationes & characteres Politici in Vellejum Paterculum.* (9.) *Bibliographia Historico-Politico-Philologica curiosa*, voran ist gedruckt *Dissertatio Epistolica de Studio Politico benè instituendo*, hinten an *Bibliotheca Politica contracta.* Sie wurden ediret zu Germanopel 1677. Es ist ein unvollkommenes Werck. Der Hauptgelahrte *Henricus Meibomius* stellet sein *judicium* hievon in *Addit. ad Vogl. Introd.*

&c. &c. &c.

Secundum Momentum Cardinale comprehendens

APPARATUS ORDINEM.

Apparatus Ordo.

Machiavellici.

Monarchomachi.

ORDO ille, quo ſeſe excipiunt Scriptores Politici atque Heraldici recenſendi, in Apparatu noſtro Hiſtorico - Literario duabus abſolvitur Claſſibus Generalibus, ex quibus Prima eſt Pſeudo - Politicorum, altera genuinorum Politicorum. Prima Generalis iterum continet Claſſem Specialem eamque duplicem ſcil. (I.) *Machiavelli & Machiavelliſtarum* (II.) *Monarchomachorum.* Secunda Claſſis Generalis in varias ſeſe diffundit Claſſes Speciales numero ſcil. XVI. quarum

Dogmatici.

I. *Dogmaticorum* ſeu *Methodicorum* h. e. eorum qui ſcientiam Politicam juſtô ordine & juſta Methodo digeſſerunt, idque vel breviori & compendioſa, ut Compendiarii, vel exactiori & aliquanto diffuſiori, ut Syſtematici, tàm antiquiores quàm recentiores & recentiſſimi.

Hiſtorici.

II. *Hiſtoricorum* & quidem Veterum, Recentiſſimorum, non tantum illorum, qui res

tra-

tradiderunt Politicas sed & illorum qui Imperatorum Romano-Germanicorum, Pontificum Romanorum aliorumque illustrium descripsere vitas atque res gestas.

III. *Philologorum* h. e. eorum, qui scripserunt vel epistolas Politicas vel orationes Civiles vel Poëmata Politica, tâm ex Antiquis quàm Novis & Novissimis. Philologi.

IV. *Florilegicorum* h. e. eorum, qui collegerunt dicta, facta, monita & exempla Politica, Axiomata item & Apophtegmata. Florilegici.

V. *Discursoriorum* h. e. illorum, qui scripserunt vel Observationes vel Disputationes Politicas atque Historico-Politicas. Discursorii.

VI. *Eristicorum* h. e. eorum, qui controversias scripserunt Politicas & Problematicorum h. e. eorum, qui Quæstiones Politicas atque Problemata Politica composuerunt. Eristici.

VII. *Pædeuticorum* h. e. eorum, qui Principem juventutis formare docent idque vel institutionibus paternis, ut Parænetici vel certis exemplis ut Paradigmatici vel formatione Status Principis ut Scholastici. Pædeutici.

VIII. *Consultariorum* h. e. eorum, qui collegerunt Consilia, Rescripta, Mandata Politica, Instructiones, Relegationes Politicas & similia. Consultatorii.

IX. *Statisticorum* h. e. qui scripserunt de Ratione Status. Statistici.

X. *Symbolicorum* h. e. eorum, qui sub certis Symbolis & hieroglyphicis schematibus Politiæ statum adumbrarunt. Symbolici.

Ethici & Pathetici. XI. *Ethicorum & Patheticorum* h.e. eorum, qui de moribus & affectibus vel hominum in genere vel in specie certarum nationum commentarios ediderunt.

Juridici. XII. *Juridicorum* h. e. eorum, qui exposuerunt vel Jus Divinum vel Jus humanum atque iterum ex Jure humano vel Jus Naturæ ac Gentium vel Jus Civile seu privatum vel Jus Publicum seu Statisticum.

Geographico-Politici. XIII. *Geographico-Politicorum* h. e. illorum, qui vel fictis titulis atque tectis Res publicas descripserunt & quoad Geographiam h. e. situm & quoad Politicam h. e. statum seu Regiminis formam; vel qui veris & apertis id egerunt titulis.

Strategici. XIV. *Strategicorum* sive Militarium h. e. eorum, qui scripserunt de Re militari atque bellico statu, tàm antiquiori quàm recentiori ætate.

Apodemici. XV. *Apodemicorum* h. e. eorum, qui de Arte peregrinandi consilia atque Commentaria integra exquisita cum industriâ in medium protulerunt.

Genealogici atque Heraldici. XVI. *Genealogicorum* atque *Heraldicorum* h. e. illorum, qui stemmata familiarum & insignia Dignitatum illustrium commentariis peculiaribus illustrarunt. Ex quibus Heraldicos recensebimus recensu partim confuso & inordinato, partim ordinato & secundum patriam distincto. In ordinato atque distincto occurrunt (1) *Germani* quos inter eminent, Spenerus, Hœpingkius, Inchofius, Weigelius,

lius, Weberus, Buſſingius, Sibmacherus, Rudolphi, Schumacherus & Gottſchlingius. (2) *Angli* quos inter excellunt, Uptonus, Bado, Speelmannus, Biſſæus, Gibbon, Dugdalius, Philippot & Gore. (3) *Galli*, quos inter emicant Fanynus, Laboreurius, & Meneſtrerius. (4) *Itali*, quos inter palmam obtinet, Campanille, Petraſancta & Catari.

Tertium Momentum Cardinale complectens

Apparatus Materies.

APPARATUS MATERIEM.

Classis I. Generalis.

CLASSIS PRIMÆ GENERALIS

Pseudo-Politici ad Politicam Apparatus

Classis I. Specialis.

CLASSIS I. SPECIALIS.

Machiavellici.

PSEUDO-POLITICORUM (MACHIAVELLISTARUM) Quorum Dux & Fax NICOLAUS MACHIAVELLUS.

De quo memorabilia observamus septem Momenta.

I. *MACHIAVELLI VITA.*

I. Machiavelli Vita.

DE Vitâ atque obitu Machiavelli „ (*inquit INNOCENTIUS* „ *GENTILETUS in Anti-* „ *Machiavello Præf. p. 6.*) nec „ quicquam certi habeo, quod „ dicam nec vestigare libuit: quando fœdi ho- „ mi-

minis memoriam æternâ oblivione ſepeliri „ præſtat quàm revocari ullâ mentione vel lite- „ ris prodi. Quantum igitur conſtat Nicolaus „ Machiavellus floruit Caroli VIII. & Ludovici XII. Galliæ Regum ætate, Romanam ſedem tenentibus Alexandro VI. & Julio II. Fuit autem Cæſari Borgiæ Alexandri VI. Papæ nepoti, valdè acceptus & à ſecretisſimis conſiliis nobilisſimæ & per Italiam tum potentisſimæ Florentinæ Reipublicæ atque ad illius res maximas admotus. Homo per totam vitam irreligioſisſimus, DEI & religionis contemtor, adeò, ut ne quidem conſcientiæ morſu ſub finem vitæ tactus, referentibus ſummis Viris (Magnif. Fechtio in Prælect. MSC. in Hiſt. Sec. XVI. cap. XLV. §. 2. B. Siricio præf. diſquiſ. de Simone Mago, Carpzovio ad Jus Regium Schickardi pag. 226. Spizelio in Scrutinio Atheiſmi pag. 132. Laſſenio in Atheiſmo devicto pag. m. 121. Feuſtkingio in ſchediaſm. de Achitophel. Machiav. §. III. Marchantio in Hort. Paſt. Tr. I. lect. 6. propoſ. 2.) magnâ cum Blaſphemiâ dixerit: *Malo in infernum deſcendere cum Magnis illis & illuſtribus Viris* (Ariſtotele, Platone &c.) *quàm cum infimis iſtis* (Prophetis & Apoſtolis) *& vilis conditionis Hominibus in cœlo degere*; ultimum item Pontificiorum ſacramentum, ultimam ſcil. unctionem ante agonem acceptilaturus reſponderit: *Fruar illa, iter enim facientes perlinire ſolent ocreas. Cornelius Tollius in Appendice ad Pierii Valeriani de Literatorum in-* Infelix ejus obitus.

 fe-

felicitate Librum Amstel. 1647. in 12. ed. pag. 34. 35. hæc habet de infelici Machiavelli exitu. Quis Politices paulò amantior, vicem non doleat Nicolai Machiavelli, Principis optimi Constitutoris? Quo in Viro mirandum, tantum valuisse naturam, ut vix ullâ aut saltem perexiguâ latinæ Linguæ cognitione, ad justam scribendi facultatem pervenerit. Constat autem, sicut ipse fatebatur à Marcello Virgilio Florentino, cujus notarius & muneris publici assecla fuit, utriusque linguæ flores accepisse quos scriptis suis immisceret. Cæterum ejecto à Mediceis Soderino, ipse quoque Machiavellus conjurationis conscius putabatur. Quapropter in quæstione immaniter tortus, cum innocentem se ostendisset, leniendo dolori annuam scribendæ historiæ mercedem promeruit. Ægre tamen compresso odio, ac dicendo, scribendoque Brutos & Cassios vehementer extollens vel reus vel delicti fautor creditus est. Ademso proinde stipendio, vixit miserrimus; fatoque functus est cum accepto temerè pharmaco, quo se adversus morbos præmuniret, vitæ suæ jocabundus illusisset.

II.

MACHIAVELLI DOCTRINA.

II. Machiavelli Doctrina.

HAnc Jeremias Drexelius Orb. Phaet. c. 21. Op. T. I. p. 973. decem & Joh. Henr. Al-

Alstedius in Encyclop. Philosph. p. m. 2314. octo Aphorismis complectitur ibi relegendis. Sufficit nobis h. l. monitum Autoris Observ. Halens. T. VI. Obs. I. §. 1. p. 2. Doctrinam Machiavellicam Rebuspublicis valdè esse periculosam & damnosam, quippe cujus primum principium: Imperantibus pro supremo fine propositum esse debere commodum privatum h. e. Imperantium tametsi illud cum bono publico subditorum minimè sit conjunctum. Cœpit verò post Sanbartholomæam carnificinam, quam Machiavellisticis inspirationibus acceptam ferendam, vix dubitabit, qui expenderit, quæ de Ponceti Equitis consilio memoriæ mandavit Thuanus Histor. lib. LVII. fol. 50. sub an. 1574. nefariæ hujus doctrinæ immanitatem execrari orbis, neque in prelis Typographorum quicquam aliquot post illam lanienam annis fervidius actum est, quàm ut artes consceleratæ Doctoris Hetrusci refellerentur. Vid. Jacobus Thomasius Præfat. XXIX.

III.

MACHIAVELLI SCRIPTA.

Scripta Machiavelli, quorum quædam in linguam Anglicam translata ab Eduardo Dacres & in Gallicam ab Ameloto, quorumve de æstimio, quamobrem & ex quo tempore

III. Machiavelli Scripta.

re

re in Galliâ florere cœperit, legi potest Anti-Machiavellus Præf. pag. 9. sqq. Alia sunt Politica alia Historica. Inter Politica eminent quatuor.

Politica.

Discursus.

I. Discursus Politici inscripti: *Nicolai Machiavelli, Florentini, Disputationum de Republicâ, quas discursus nuncupavit, Libri tres* (in Livii scil. Historiam:) *quomodo in Rep. ad antiquorum Romanorum imitationem actiones omnes benè malève instituantur. Ex Italico latinè facti. Ursellis ex officinâ Typographica Cornelii Sutorii M.D.XCIX. in 12 Maj.* Exceptus hic liber olim cum applausu & dignus habitus posteà à Viris non ineruditis qui non in Latinum tantum allegato sub titulo sed Gallicum etiam atque Anglicum sermonem transfunderetur. Observandum interim de eo probè est judicium *Christ. Coleri Epist. de stud. Polit. apud Excell. CRENIUM Tom. III. Methed. n. IX. p. m. 394.* Machiavellus in decem libros priores T. Livii facundus est, &, ut solet, acutus; sed est ibi quoque ubi ad malum istud ἦθος redit. Acuendi igitur Tibi sunt oculi, ut nævi impietatis & improbitatis appareant. Aliàs Te non tantùm multis modis acuat sed veterem historiam legentem ducat velut manu. Add. Collect. Act. Erud. Lipsiens. T. XI. 1692. m. Jan. pag. m. 39.

Militia.

II. Liber de Arte Militari qui Florentiæ in 4. 1551. typis impressus.

III.

III. Liber de Republica, allegatus â Joh. Frid. Reinhardo Theatr. Prud. eleg. ex Polit. Lipf. erect. p. m. 29. Respublica.

IV. Liber de Principe inscriptus: *Nicolai Machiavelli Florentini Princeps ex Sylvestri Telii Fulginatis traductione diligenter emendatus. Adjecta sunt ejusdem argumenti aliorum quorundam contra Machiavellum scripta, de potestate & officio Principum contra Tyrannos. Quibus denuò accessit Antonii Possevini judicium de Nicolai Machiavelli & Johannis Bodini scriptis. Urfellis M. DC. apud Cornelium Sutorium in 12. maj.* Princeps. Vertit hunc Librum in Idioma Gallicum Amelotus excusum Amstelod. in 8. 1684. Versio ejus. Habemus etiam recusum cum animadversionibus perpetuis Hermanni Conringii & quidem Politicis iisque longè doctissimis Helmstadii 1660. in 4. it. 1686. in 4. Commentarius. Introducit autem Machiavellus in hoc libro ex plurimorum, ipsiusque quoque Conringii judicio, novam rationem status quæ nullis aut fidei publicæ aut honestatis inclusa repagulis, omnia pro utilitate & commodo solius Imperantis constituit, sive ille justam sive injustam habeat dominandi causam. Summa. Unde & Politicorum Antesignanus â quibusdam vocari solet. Inter Historica ejus Scripta eminent. Historia.

I. *Historia Florentina* per Hieronymum Turlerum latinè facta & inscripta: *Nicolai Machiavelli Florentini Libri octo. Lugd-Batav. apud Hieronymum de Vogel. 1645. in 12.* Historia Florentina.

De

De ea judicium Boecleri

De quâ notandum est judicium *Joh. Henr. Boecleri Bibl. Polit. Contr. vel cujuscunque Collectoris ac editoris ed. in 8. §. XLII.* Nicolaus Machiavellus octo libris Historiæ Florentinæ migrationes populorum septentrionalium, ruinam Imperii Romani, incrementaque Romanorum Pontificum & Florentinæ Urbis origines ac progressus totiusque Italiæ statum ab anno Christi cIↃ. CCXV. usque ad cIↃ. CCCC. XCIV. persecutus est. Quod opusculum etsi parvum satis tamen ingeniosum & auctore suo dignum prudentium Virorum judicio censetur. Addit calculum suum Nobil. *CRENIUS Tom. II. Method. pag. 369. bis verbis:* Ruinam Imperii Romani ad modùm eleganter & succinctè ostendit Machiavellus in libris illis Historiæ Florentinæ, per annos mille ex Ruffino, Socrate, Evagrio, Cassiodoro, Procogno, Marcellino, Jornande, Platina, Sabellico, Blondo, Volaterano, ac probatis Autoribus aliis.

& Crenii.

Vita Castruccii.

II. *Vita Castruccii Castracani Lucensis* descripta à Nic. Machiavello ad summos amicos suos Zanobium Buondelmontium & Ludovicum Alamannum Florentiæ in 4. M. D. LV. edita recusa denuò & adjecta Herm. Conringii Principi Machiavellico ed. Helmst. 1686. in 4. pag 283. sqq.

Vita Manuccii.

III. *Vita Aldi Manuccii*, quæ typis est excusa Romæ M. D. XC. in 4. allegata Joh. Fried. Reinhardo Theatr. Polit. Lipsiens. erect. pag. 29.

IV.

IV. *Modus quo* usus est *Dux Valentinus* in *necando Vitellotio Vitellio*, Liverotto Firmano, Domino Paulo & Duæ Gravinæ Ursinis descriptus à Nic. Machiavello & subjunctus Principi Machiavellico ex edit. Conring. d. a. 1686. in 4. Helmstad. pag. 319. sqq. Mors Vitellii.

V. *Historia Reformationis Reip. Florentinæ*, quam jussu Pontificis Leonis X. concinnavit Machiavellus, quamque MSCam in Bibliothecâ Gaddiana superesse testatur Jacobus Gaddus, teste Herm. Conringio in Epist. dedicat. ad Gebhardum ad Alvenslepen præfixâ Principi Machiavell. ed. Helmst. in 4. non procul ab initio. Hist. Reformat. Florent.

IV.
MACHIAVELLICA
JUDICIA.

Judicia Eruditorum de Machiavello quod attinet, ita sunt comparata, ut alia possimus vocare Excessiva alia Defectiva alia denique Media. IV. Machiavellica Judicia.

EXCESSIVA eorum qui Machiavellum omnibus modis extollunt & principia ejus pessima excusant, quos inter eminent *Albericus Gentilis* Lib. 3. de legat cap. XI. *Val. Arithmæus* in Præf. discept. legal. & *Casp. Scioppius* occultus Machiavelli defensor salutatus à Conringio libr. de Civil. Prud. p. 7. & 64. in *Pædia Politices* ab Herm. Conringio edi- Excessiva Gentilis Arithmæi. Scioppii.

edita Helmstad. 1663. in 4. insertâ item Tomo Methodorum I. Nobil. CRENII. n. XI. p. m. 419. sqq. nec non in *Dissertatione adversus Paganinum Gaudentium*, & duobus illis libris, qui in Catalogo Operum ejus affectorum typis edito promittuntur, hoc titulo: *Censura in omnia Machiavelli opera Politica & Historica*. item. *Machiavellica* h. e. Apologia duplex, quarum priore dura Ecclesiæ Romanæ decreta (Machiavelli enim scripta autoritate quorundam Pontificum fuerunt proscripta etsi à nonnullis iterum approbata. Vid. Herman. Conring. Animadv. ad Machiav. Princip. & notas ad Scioppii Pæd. Polit.) pro Machiavelli libris defenduntur: posteriore innocentia ejusdem adversus Calvinistas, præcipuè Italici nominis fortes, propugnantur. Censuræ usus est, ut nemo, nisi volens & sponte sua improbus, Librorum Machiavellicorum lectione ad nequitiam & Pseudo-Politicorum imposturas abduci possit. Quibus subscribere videntur *Jacobus Speidelius* speculo variarum Juridico-Philol. Hist. Polit. Observat. p. 820. tit. Machiavellista. *Joh. Christoph. Becmannus* in Med. Polit. cap. I. §. 6. 7. 8. p. 7. ed. in 8. 1693. Francof. Viadr. qui tamen excusationem Machiavellicam restringit in Volum. I. Dissert. Acad. Num. VII. de Non abutendo nomine Principum seu suspectâ doctrinâ de Tyrannide Cap. III. §. III. p. m. 45. & *Amelotus de la Houssaie* in præfatione Principis Machiavellici Gallicâ.

Speidelii.

Ameloti.

DE-

DEFECTIVA eorum, qui nimium detrahunt Machiavello, extenuando ejus dona naturalia, & præcepta politica per omnia omnibus modis vituperando; quos inter eminent, *Ambrosius Catharinus*, *Antonius Possevinus*, *Innocentius Gentilettus*, JCtus Delphinensis, Autor Libri *ANTIMACHIAVELLUS* inscripti, qui Machiavellum prorsus ἀγράμματον pronunciat, imò nec unicam quidem judicii naturalis firmi ac solidi habuisse & Politicæ planè rudem extitisse pag. 6. 7. Anti-Machiav. Quod tamen assertum calumniæ culpâ non carere affirmat Herman. Conringius Animadv. Politic. ad Machiav. Princip. p. 9. Reliqui item illi qui Machiavellum non magis scivisse Civilia atque Secularia quàm Asinam Bileami Hebraica, falsò asserunt. Quibus accensendi veniunt Oppugnatores illi, quos concisè adducunt Georgius Paschius in Tr. de Inventis Novantiquis pag. 187. ed. in 4. 1700. Kilon. Joh. Fried. Reinhardus Theatr. eleg. Prud. ex Pol. Lips. erect. p. 31. & Burc. Gotth. Struvius Biblioth. Philos. Cap. 7. §. 9. pag. 146. 147. *Franciscus Hottmannus*, qui Auctor habetur Commentariorum de regno aut quovis Principatu rectè & tranquillè administrando 1677. in 8. qui multâ doctrinâ Politicâ sunt referti. *Petrus Ribadeneira*, qui Principem Christianum scripsit adversus Machiavellum Moguntiæ 1604. in 8. sed Jesuiticis superstructum principiis. *Thomas Bozius*, in cujus libris duobus de Imperio Vir-

Defectiva.

Gentilletti.

Hoffmanni.

Ribadeneira.

Virtutis sive Imperia pendere à veris virtutibus non à simulatis Colon. M. D. XCIV. in 8. libro uno de robore bellico ibid. eod. anno & eâdem formâ evulgato, & quatuor de Italiæ statu antiquo & novo libris, omnibus adversus Machiavellum scriptis ibid. M. D. XCV. in 8. multa lectu non indigna occurrere, adhibendum tamen in iis esse judicium, observat Amplisf. CRENIUS in Tomo Method. tertio pag. 380. denique *Johannes Laurentius Lucchesinius*, S. I. Scrutinio stultitiæ Machiavelli Romæ. 1697. in 4. publicato, recensitoque ab Act. Erud. Collect. Lipf. d. an. 1698. pag. 352. sqq. cujus institutum eò tendit, ut demonstret, quod Machiavelli doctrina noxia sit per omnia atque privatum cujusque Principis commodum (quod interesse vocant) evertat.

Lucchesinii.

Media.

MEDIA eorum, qui Machiavellum à nobili doctrina, ab ingenio, judicio, exquisitissimaque Historiarum ac Politicæ cognitione laudant, à Religione tamen vitâ & à consiliis plus quàm Achitophelicis vituperant quibus cum suos tùm alios informavit. Tale est judicium *FECHTII* nostri τῦ θαυμασίȣ *in Prælect. MSC. ad Hist. Seçul. XVI. Cap. XLV.* §. 2. quod his verbis expressit: Nicolaus Machiavellus, Florentinus, Leonis X. tempore vixit, vaferrimum Atheisticarum & Pseudo - Politicarum artium Doctorem omnes propemodum faciunt. Nec id, ut puto, injuria. Quanquam enim excusare eundem nonnulli fuerint adnisi, quod non docue-

Fechtii.

 rit

rit quid Princeps agere debeat, sed ostendere voluerit quid actu agat Princeps Tyrannus, rectius tamen de eo Herman. Conringius Introd. in Polit. Arist. judicavit, sua omnia, inquiens, vaferrimus hic nequitiæ doctor dissimulato plagio ex Aristotele fortassè transcripsit, eo tamen discrimine quod hic impiè ac imprudenter omni Principi commendet quod nonnisi Dominis ac Tyrannis convenire longè rectius ac prudentius scripserat ante Aristoteles. *Prælect. MSC. in Ad. Rech. summ. Hist. Eccles. Sec. XVI. §. 36.* Nicolaum Machiavellum Pseudo-Politicorum & Atheorum Principem nonnulli excusare aggressi sunt contra quos vid. Herman. Conringius. *& Prælect. MSC. Anti Breneysen. sive Anti-Indifferentist. Cap. II. §. IV.* Nomen sortitur Indifferentismus à præcipuis Patronis qui illum aliquando fuerunt complexi. Dicitur enim RELIGIO MACHIAVELLISTICA, quia constat, Machiavellum Religionem omnem imperantium voluntati subjecisse neque in se vinculum quoddam obligandi ad certarum doctrinarum fidem agnovisse. Qua tamen in re Machiavellum quidam excusant ceu ex iis constat quæ ad Machiavelli Principem proli- xè disputat Herm. Conringius. Est & tale judicium *Dan. Clasenii in Libr. de Relig. Polit.* Clasenii *Cap. IX. §. 7. pag. 161. seqq.* ubi farraginem judiciorum exhibet, quam deprehendes etiam in Tomis Methodorum CRENIANIS & quidem Tom. I. pag. 420. seqq. 523.

D 2 548.

548. 568. 571. seq. Tom. II. pag. 193. seqq. quibus pag. judicium integrum Keckermanni repetiit, p. 198. 337. 369. 395. Tom. III. pag. 380

Feustkingii. 394. 402. 519. 520. Est tale judicium *Johan Henrici Feustkingii in Schediasm. de Achitophel Machiav. §. II. & X.* & qui ab eo allegantur, Joh. Andr. Quenstedii in Dial. illustr Viror. p. m. 314. atque Aug. Pfeifferi in Anti

Paschii. Chiliasmo p. 354. Est *Georg. Paschii Tr. d Inventis Novantiquis ed. in 4. Kil. d. an. 1700*

Colloq. Lipsiens. *pag. 186. 187.* Est tale judicium *Collectorum Act. Erud. Lipsiens. d. an. 1692. T. XI. p. m. 39 bis verbis conceptum:* Nicolaus Machiavellus, Vir famosus & qui in Librorum prohibitorum & expurgandorum Indicibus, quales in Romana Ecclesia vulgari consueverunt, non alio quam Athei & Pseudo-Politici elogio mactatur: sed quem in suis ad primam Livii Decadem quâ Rom. Reip. veteris origo atque incrementa enarrantur, commentationibus profundam prodidisse Politicés scientiam nemo facile negaverit. Est denique *Johan. Fried.*

Reinhardi. *Reinhardi, Consiliarii Regii atque Electoris Saxonici Illustrissimi, in Theatr. eleg. Prud. ex Lips. Polit. erect. Witteb. ed. 1702. in 4. ad verba Lipsii in Praef. II.* Unius Machiavelli ingenium non contemno, acre, subtile, igneum; & qui utinam Principem suum recta duxisset ad templum illud virtutis & honoris! Sed nimis saepè deflexit & dum commodi illas semitas intentè sequitur aberravit à regia hac via; *inter alia hac adnotans pag. 32.* In eo justa est

Ma

Machiavelli accusatio quod sacrorum nostrorum obtrectator fuerit. Passim enim ille denudat hunc suum animum impium, quantumvis nonnunquam simulet aliud, aut verò coactus sanctimoniâ religionis nostræ, quæ ipsi impietati oculos perstringit & dat illam in ruborem, alia docuerit. Forsitan etiam sive de industria venenum salubribus herbis temperavit sive præ fluctibus rapidi ingenii ab utilibus noxia distinguere non valuit, lectoribus certè pessimè consultum ivit. Quorum alii imprudentes una cum cibo aconitum deglutierunt, aliis præcorrupto stomacho sola, quæ morbum pascerent augerentque, sapuerunt. Imò veró & divinæ circa humanas res providentiæ aliquam quidem, ex sola eventuum civilium observatione natam, perexiguam tamen cognitionem homini fuisse, nimium quantum est manifestum vel ex illis, quæ vicesimo quinto Principis capite differuntur, ne alia nunc tangam. Et hactenus profectò nemo pius non hominem illum damnaverit. H. Conring. in epist. ad Gerhard. ab Alvensleben Machiav. Princip. præmiss. Jamdiu etiam Atheismi reum peregerunt Machiavellum Paulus Jovius in Elog. *fol.* 163. Albericus Gentilis cap. 22. de Act. fab. *fol.* 115. Theophilus Raynaudus Erotem. de malis ac bonis libris. fol. 27. Petrus Gregorius Tholosanus de Rep. Libr. XIII. cap. 12. n. 11. fol. 936. & alii. Hinc in Librorum prohibitorum & expurgandorum Indicibus, quales vulgari in Romana Ecclesia consueverunt,

 non

non alio quàm Athei & Pseudo-Politici nomine mactatur: quemadmodum etiam Jovius Irrisorem & Atheum aliique Achitophelem Florentinum nuncupant. *Et pag. 30. ib.* Sumsit Machiavellus sua principia in Politicis ex Aristotele & τὸ utile, omisso pio & honesto Principi suo tantùm proposuit. Quasi ad prudentiam civilem, quæ semper id, cujus interest, attendere debet, parùm pertineret, honestum simul, quod lege & jure determinatur, respicere. Ob hanc causam verè de eo Amelotus, Machiavellus, inquit, existimatur unus ex illis Politicis quos Tacitus appellavit pravos dominationis Magistros. *Et pag. 29. ibid.* Ingenium Machiavelli acre, subtile, igneum usque sane adeò elucet, ut ipsemet Possevinus agnoverit, non defuisse Machiavello ingenium & acumen, in judicio de quatuor Scriptoribus Philippo de la Nove, Joh. Bodino, Phil. Mornæo & Nic. Machiavello. Asserit idem adversarius ejus Paulus Jovius in elog. fol. 162. qui dicit, habili eum fuisse ingenio, ac, ubi solertiam intenderet, planè mirabili. Sentit simile quoque de eo Joh. Leunclavius, in omni historia atque adeò Politicis etiam magni judicii & industriæ Vir, in præf. super Belisarii Neretinorum Ducis de Principum educatione ad Jul. Comitem Salmensem.

MA-

V.

MACHIAVELLI PRÆLUDIA.

Machiavellum cum complicibus, evidenti typo in Sapientiâ insipientis facti *Achitophelis*, peculiari Schediasmate eoquè doctissimo declaravit Joh. Henr. Feustkingius M. DC. XCII. Lipsiæ publico Doctorum examini subjecto. Idem ibid. §. IV. monet: non heri demùm aut nudius tertius monstrum illud Machiavellismi lucem vidisse, sed *Jeroboamum* daduchum veluti, facem prætulisse, quippe quem populum â verò DEI cultu abstrahere studuisse ostendat Sacra pagina 1. Reg. XII. conf. Dan. Fesselii Theatr. Theol. Polit. Hist. Cap. V. §. 94. Quinimò observat Autor Observ. de Hist. Sect. Machiavelli in Tom. VI. obs. Hal. d. a. 1702, obs. 1. §. 2. p. m. 2, prælusorum Machiavelli *Nimrodum* his verbis: *Machiavelli Secta, certè si praxin inspicias non cum eo demum cœpit sed cum ipsis Tyrannis, quem primum Nimrodum quidam fuisse existimant.* Ex Lacedæmonum Historia in *Lysandro* Machiavellum ante Machiavellum eleganter deduxit Christ. Hoffmannus Disp. pecul Jen. hab. 1668. ostendens Lysandrum Machiavello præripuisse, ne esset primus, Machiavellum Lysandro ne esset solus. *Aristotelis ævo Machiavellistas* fuisse tùm in Theoriâ tùm in praxi docetur ab Autore obs. de hist. Sect.

V. Machiavelli Præludia.

Achitophel.

Jeroboamus.

Nimrodus.

Lysander.

Tyranni apud Aristotelem.

Machiavel. Tom. VI. Obſ. Hal. n. I. §. 2. p. 2. & quidem quoad Theoriam è lib. 7. Polit. c. 2. quoad praxin è lib. V. c. XI. ubi utriusque generis Tyrannorum & manifeſtorum & occultorum artes deteguntur, it. à celeb. Paſchio in Tr. de Inv. Novant. Cap. IV. §. 7. pag. 190. his verbis: *Obſervavit Ariſtoteles lib. 7. Polit. c. 2. eundum ſcopum, quo utile honeſto præfertur, jam tum ſuo tempore quasdam ſibi præfixiſſe Reſpublicas quod arcanum nonnulli à Nimrodo arceſſunt.* Tacitus curioſè adeò deſcribens *Tiberii ac Neronis* actus omnes, ut & Auguſti extrema, non aliud quam vivam imaginem Principum ex Machiavelli ſcholâ prodeuntium exhibuit, annotante Conringio Præf. in Machiavelli Principem. *Machiavellus* nempe (verba ſunt Scioppii p. 21. de ſtylo hiſtorico:) *malè agendi præcepta ſeu Regulas, Tacitus exempla tradit. Saluſtium & Ammianum Marcellinum*, facta turpia & utilia defendentes, tanquam præluſores Machiavelliſticos producit laudatus anteà Paſchius Tr. de Invent. Novantiqu. Cap. IV. §. 7. p. 189. 190. ſeqq. verbis. „Si Hiſtoriam inſpiciamus, apparebit Veteribus quoque uſurpata fuiſſe, quæ hodie conſilia Machiavellica vocamus. Teſte Saluſtio in Jugurth. C. Marius ceperat deditione Capſam validum Numidiæ oppidum. Miſere ibi graſſatum. Ædificia incenſa. Numidæ puberes interfecti, alii omnes venundati, præda militibus diviſa. Quod facinus licet contra jus belli admiſſum fateatur, de-

Tacitus.

Saluſtius & Ammianus Marcellinus.

ſen-

fendit tamen Salustius: Quod locus Jugur- „
thæ opportunus, Romanis aditu difficilis, „
genus hominum nobile, infidum, ante ne- „
que metu, neque beneficio coercendum fue- „
rit. Quid autem hoc aliud est quam dice- „
re: Turpe factum est, sed utile. Ita iidem „
Romani tempore Valentiniani Saxones quo- „
que, cum quibus gerebant bella, contra pa- „
ctas inducias ad unum omnes ex insidiis pro- „
sternebant, quod funestum scelus defenso- „
rem nihilominus Ammianum Marcellinum „
invenit ita de illo differentem: Licet justus „
quidam arbiter rerum factum incusabit per- „
fidum ac deforme: pensato tamen negotio „
non feret indigne, manum laborum exiti- „
alem tandem copia data captam. Patet ita- „
que, adducta hæc ex Salustio & Ammiano „
testimonia doctrinæ Machiavellicæ mani- „
festa referre vestigia, quæ in multis Regibus & „
Principibus apparuerunt, quorum catalo- „
gum in Hypomnemat. Polit. Num. XVII. „
Cl. Forstnerus texuit.

VI.

MACHIAVELLI CONSECTARIA.

VI. Machiavelli Consectaria.

Sectatores domestici.

SEmina Machiavellistica post Machiavellum propagarunt ejus Sectatores, qui dicuntur uno nomine MACHIAVELLISTÆ suntque vel domestici vel extranei. *Domestici* sunt Filius Lucas Machiavellus & discipuli,

 sunt

Cæsar Borgias, Ludovicus Pfortias & Gabriel Naudæus, apud Feustking. Sched. de Achitoph. Machiav. §. V. *Extranei* præcipui

Extranei. Anonymus. sunt (I) *Autor lucifugæ* libelli: Homo Politicus, in quem stricturas edidit D. Christoph. Pellerus sub titulo: Politicus sceleratus. Feustk. l. c. §. 2. (II) *Justus Lipsius*, qui quod

Lipsius. jure culpat in Machiavello ejusdem non prorsus ipse expers est in Politicis suis. Dextrè hac notavit Herm. Conringius in Præf. Principi Machiavelli præmissa, ut & in animadvers. Polit. ad Machiav. Princ. fol. 197. & Civili Prudentiâ Cap. XIV. fol. 352. De quo etiam videndus est Johannes Loccenius Animadvers. Polit. in aliquot nævos Justi Lipsii fol. 256.

Naudæus. (III) *Gabriel Naudæus* in Considerationibus Politicis super arcana status contra quem disp. pecul. de Prudentiâ Politicâ verâ conscripsit

Hobbesius. Johannes Cyprianus. (IV) *Thomas Hobbesius* in cive, suoque imprimis, ut vocat, Leviathane, de quo vid. inæstimabilis nostri etiam post fata SCHOMERI Programma ad disp. Inaug. Excell. Dn. Seligmanni de Libertinismo; elegantissimus item Paschius in Invent. Novant. Cap. IV. §. VIII. p. m. 190. sqq. (V)

Richelius & Mazarinus. *Richelius & Mazarinus* in Ministerio, de quo conf. libellus rarus & solis eruditioribus notus sub titi Jacobi le Bleu D. & P. P. Juris Giess. Lilietum, ad illustrationem operis inscripti: Ministerium Card. Richelii & Mazarini consitum. Giessæ. 1664. in 12. *Papistæ Curiales* de

Papistæ Curiales. quibus leg. Ad. Rechenbergii disp. pecul. de

Ra-

Ratione Status & Religionis Papææ Lipſ.
1672. in 4. & reliqui quos longâ ſerie al-
legat B. Caſp. Thurmannus in Biblioth. Sta-
tiſt. n. XII. p. m. 16. (VII) *Jeſuitæ Probabiliſtæ*, Jeſuitæ
de quibus conferendus eſt Samuel Rachelius, Probabi-
qui Montaltium (vero nomine Carolum Paſ- liſtæ.
ſeatium vel ut alii Blaſium Paſcalem) cum
Wendrockio, adjecto Probabiliſmi examine,
recudi curavit. (VIII) *Autores Laniena Pari-* Autores
ſienſis & ſimilium perſecutionum, quas in ſpe- Lanienæ
cies quaſi ſuas digeſtas recenſet FECHTIUS, Pariſien-
omni laude ſuperior, in Commentatiuncula ſis.
de ubertate Hiſt. Sec. XVI. Eccleſ. n. IIX. ad-
jectis præcipuis momentis in prælect. ad eam
MSC. cap. XLII. quarum item catalogum con-
ciſum nectit B. Parens Joſua Arndius in La-
niena Sabaudica ſive querela Manium in-
nocentium in Pedemontio, Oratione apud Su-
peros inſtitutâ & in celebri noſtrâ ad Varnum
publicè recitata an. 1655. (IX) *Politici Indiffe-* Politici
rentiſmo vel Atheiſmo infecti, quos peculiaribus Indiffe-
Diſputationibus Theologicis inter alios quàm rentiſtæ.
plurimos deſcripſerunt Summè Rev. Friederi-
cus Erneſtus Kettnerus de Religione Pruden-
tum & famigeratiſſimus noſter Joh. Petrus
Grünenbergius de Atheorum Religione Pru-
dentum. (X) *Monarchomachici* de quibus di- Monar-
cendum aliquid reſtat in ſequenti Pſeudo-Po- choma-
liticorum Claſſe, ſecunda ſcil. Speciali. chici.

Vid. de his omnibus Doctiſſimus Feuſt-
king. in Sched. de Achitophel. Machiav. §. VI.
& ſqq. & Autor Obſ. de Hiſt. Sect. Machiav. §.
V. p. 5. T. VI. Obſ. Hal. n. I. d. an. 1702. *MA-*

VII. MACHIAVELLICA PLAGIA.

VII. Machiavelli Plagia. Aristotelica ex Thomasio.

Plagiarium Aristotelis Machiavellum efficiunt (1) *Jacobus Thomasius Tract. de Plagio. §. 522.* Nicolaus (inquiens) Machiavellus Cymbalum illud Politicarum artium nullum ferè dominatus arcanum consilium Principem suum potuit docere quod non dudum ante ad Tyrannidem & dominatum conservandum facere, Aristoteli Lib. V. Polit. sit observatum.

Conringio.

(2) *Herm. Conringius introd. in Polit. Arist. cap. III. & Epist. Dedicat. ad Gebh. Alvensleben Principi Machiavellico præfixa, ubi inter alia hæc leguntur:*

Nec quicquam Insolens habet Machiavelli doctrina, utpote quum artes tyrannicas quasque, quamvis pessimas longè etiam ipso locupletius & accuratius & apertius jam tum olim præclarissimi Prudentiæ civilis Magistri quasi in vulgus publicaverint. Fecit hoc utique Princeps ipse Philosophorum Aristoteles quinto Politicorum Libro. Nec obscurè præcepta eadem tradidit Xenophon in Hierone & opusculo illo quo Atheniensium suorum Remp. perstringit. Plato item octavo de Rep. libro. Nihil sanè habet Machiavellus improbæ fraudis quod non dudum clara ab illis in luce sit

Boeclero.

collocatum. (3) *Joh. Henr. Boeclerus Biblioth. Contr. vel quisquis Collector & editor edit. in*

3. §. *XV. monens:* Arcana sive Sophismata, propter quæ Machiavellus potissimùm suspici solet, pleraque in IV. V. VI. Politicorum Libris indicasse Aristotelem. (4) *Georg. Paschius Tr. de Invent. Novantiqu. Cap. IV. §. 7. p. m. 189. in 4. d. an. 1700.* *Kil. pro certo affirmans,* transcripsisse Machiavellum multa ex libro V. Politicorum Aristotelis, ubi, quomodo conservari possit Tyrannis & iniquus dominatus, docetur. *Plagiarium Bartoli, JCti, qui Seculo XIV. floruit, Machiavellum constituit Innocentius Gentiletus, quando lib. III. Comment. de Regno p. m. 287. ed. Ursell. 1599. in 12. maj. ita scribit:* Sed paucis, si libet utrumque conferamus, ut indè liquidò appareat, quod Bartolus meritò ad injustitiam & malitiam Tyranni retulerat, id à Machiavello compilatum & ad justi Principis officium translatum esse, & pag. 288. Minimè dubium igitur est, quin Tyrannum informare cogitaverit (Machiavellus) sed ita, ut quæ ex Bartolo compilarat, multò ampliora auctioraque redderet. Paschio. Bartoliniana ex Gentileto.

❧ (o) ❧

CLAS-

Classis I. General.

CLASSIS PRIMÆ GENERALIS

Classis II. Specialis.

CLASSIS SECUNDA SPECIALIS

PSEUDO-POLITICORUM MONARCHOMACHICORUM.

Ubi

Tria notanda veniunt Momenta.

I.

Monarchomachorum Incunabula.

Monarchomachi. I. Eorum Incunabula ex Thomasio.

PRoponimus hæc verbis B. *Jacobi Thomasii in Annot. ad Tabb. XXII. Philos. Pract. p. 44.* Monarchomachorum agmina imprimis eruperunt superiori seculo post truculentas illas nuptias Parisienses Anno 1572. Cum Carolus Rex IX. Galliæ Machiavellicis consiliis seductus facinore se ad ævum omne infami polluisset. It. *Autoris Observ. de Histor.*

stor. Sect. Monarchom. in Tomo VI. Observ. Hal. n. I. §. VI. & VII. p. m. 5. 6. In apertam veluti sectam Monarchomachorum res demum erupit post Parienses nuptias. Etenim exacerbati illa crudelitate tyrannide ac perfidiâ multorum animi & Gallorum quidem præcipuè cum intelligerent se non aliis quàm Machiavellicis artibus fuisse circumventos, Monarchomachicam sectam, quæ videl. Machiavellismo & Regum sceleribus obicem poneret, enixi sunt. *Add. Cl. Weisii Quæst. Polit. Part. I. Cap. IV. qu. XI. XII. pag. 130. 131. ed. Dresd. 1696.* & Autore Obs. Halens.

II.

Monarchomachorum Exempla Practica.

CUm Machiavellus classicum quasi pro Tyrannis cecinerit, alii in Democraticum regimen prolapsi nescio quas factiones, seditiones & Monarchomachias, quas variæ Regiones vario modo experti sunt, & ipsis factis sunt machinati. *In Gallia Franciscus Ravaillacus & Johannes Castellus* parricidalem doctrinam pari felicitate imbiberunt, pari temeritate foverunt & pari scelere in Rege Henrico IV. exequuti sunt. Vid. I. C. Becmannus Hist. Orb. Geogr. & Polit. Part. II. Cap. III. p. m. 500. 501. 502. & fontes ibi alle- II. Eorum Exempla practica. In Gallia Ravaillaci & Castelli.

legati, Thuanus Grammondus, aliique. Add. Joh. Hübnerus in Quæst. Histor. Tom. II. Lib. 2. cap. V. qu. 3. pag. m. 666. & 675. *In Angliâ Thomas Feurfaxius & Oliverius Cromvellius* Regem Carolum I. ut libertatis oppressorem, proditorem, seditiosum, infrunito ore proclamatum, seditiosi ipsi, securi carnificis, quo facinore sol nihil unquàm vidit iniquius, an. 1649. percusserunt. Conf. id. Becmannus Hist. orb. Geogr. & Civil. Part. II. Cap. IV. §. XI. fontesque ibi adducti; Hübnerus l. c. Tom. II. Lib. 3. c. 3. qu. 6. pag. 966. sqq. Autor Observationum Historicarum Hamburg. qui Clariss. Struvio in Introd. ad Notit. Rei Liter. cap. III. §. 25. p. 115. & Biblioth. Histor. cap. XXXI. §. 9. p. 787. salutatur. Petrus Ambrosius Lehmannus d. an. 1702. 10. Sept. pag. 73. seqq. & an. 1703. 30. Sept. p. 233. sqq. & ipse Struvius in Biblioth. Histor. Cap. XVI. §. XV. p. m. 420. sqq. *In Daniâ Corneficius Ulefeldius & Hannibal Seestadt*, quos Friedericus III. Rex adversantes sibi habuit & quorum uterque ob machinationes perniciosas regno excedere debuit. Leg. Jacobi Wilh. Imhofii Notit. S. Rom. Imp. Proc. L. 4. cap. IX. §. 21. Anshelmi Ziegleri Theatrum temporis quotid. pag. 93. seqq. Hübneri Quæst. Histor. Tom. III. Lib. 2. Cap. I. Qu. 1. p. m. 874. it. Anonymi liber sub tit. Machinationes Corneficii Ulefeldii primarii quondam Daniæ Ministri nec non Apologia ejusdem. Stralesundi. 1652. in 12. *Petrus Comes à Greiffenfeld*, alio no-

In Angliâ Feurfaxii & Cromvellii.

In Daniâ Ulefeldii Seestadii

& Greiffenfeldii.

nomine dictus *Petrus Schumacherus*, de cujus tamen Monarchomachiâ in Regem Christianum determinare vix quicquam audent in defectu Monumentorum Publicorum Scriptores Historico-Politici. Conf. Dn. Thom. Bartholini Gratulatio Dn. Petri Com. in Greiffenfeld &c. Acad. nomine dicta Hafn. 1674. fol. & Dedicat. Act. Med. anno 1673. Hafn. 1675. in 4. Joh. Höpner Paneg. ad illustr. Dn. de Greiffenfeld Hafn. 1673. fol. B. de Puffendorff. Rerum Brandenb. Lib. XIV. §. 35. Christ. Weisii Orat. Polit. & quidem illustr. pag. 511. seqq. Conrad. Samuel. Schurtzfleischii in Epistol. pag. 460. seqq. 487. seqq. 544. seqq. & Johann. Hübnerus in Quæst. Histor. l. c. pag. m. 879. 880. Plures dabunt D. Ad. Rechenbergius in Dissert. de Casibus Ministrorum in Rep. eminentium Tom. I. Dissert. Hist. Polit. num. 2. pag. 26. sqq. & B. D. Casp. Thurmannus in Biblioth. Statist. num. XXXVII. p. 50. sqq. edit. Hal. 1701. in 4.

III.

Monarchomachorum Doctrina & scripta Dogmatica.

Doctrina Monarchomachorum, à qua nomen ipsi sortiti sunt, exitium præcipuè minatur Monarchis. Quemadmodum enim primum Machiavellismi principium est, fi- nem

III. Monarchomachorum Doctrina.

Comparatio Machiavellismi & Monarchomachiæ.

nem ultimum Reip. non debere esse beatitudinem eam, quam ex virtutum exercitiis metimur, sed Imperantium potentiam & commodum privatum quantum potest esse maximum h. e. non Honestum sed Utile, unde ad hunc finem per fas & nefas nullo discrimine contendere docent; ita Monarchomachiæ principium ultimum est ubique & sine exceptione summam potestatem esse populi; ita, ut ei Reges, quoties imperio suo malè utuntur, & coërcere & punire liceat, quibus ipsis verbis hac in re utitur Summus ille Grotius lib. I. de I. B. & P. Cap. III. num. VIII. ubi hoc principium rectè convellit. Quemadmodum igitur Machiavellismus aperit fenestram Atheismo; ita Monarchomachia Polytheismo seu confusioni Religionum: quemadmodum Machiavellismus Reges facit Tyrannos, ita Monarchomachia populum Regicidam: quemadmodum Machiavellistæ supparasitantur Regibus, ita Monarchomachi populo; quemadmodum Machiavellistæ tollunt Reip. divisionem moralem in rectam & aberrantem, ita Monarchomachi numericam in Monarchiam, Aristocratiam & Democratiam, quemadmodum Machiavellismus è Subditis ita Monarchomachia è Regibus facit mancipia; quemadmodum Machiavellismus civibus servitutem parit, ita Monarchomachia omnium rerum licentiam introducit; denique quemadmodum Venenum Machiavellistarum crassius, ita Monarchomachorum subtilius.

Ut

autem eò felicius venenum istud aliis pro- nent, discrimen prætendunt Hottomannus, annæus, Paræus, Henonius, Althusius, rchnerus, Besoldus, Grotius, Brutus, Mil- nus aliique Monarchomachi inter *Majesta- m Personalem* h. e. Principis & *Realem* h. e. opuli, quam abdicativè Principi communi- at populus & ad quam defuncto Principe re- ertitur, idque discrimen esse oppositarum pecierum acerrimè contendunt. Sed con- radictorium est supremum esse & tamen esse ub altero vel alterum agnoscere superiorem, contradictorium est gubernari & tamen supra esse. Eligunt tamen, dices, & Homagium præstant subditi. Ast eligentes nihil aliud a- gunt quàm ut producant. Personam suo ju- dicio dignam cui à solo DEO (Nos Dei gra- tiâ qui & unus major sublimiorque est) axioma Regis confertur. Homagium quoque non facit Regem sed declarat & posterius quid est illo diademate. Nec redit ad populum, Re- ge mortuo, Majestas. Non habuere maje- statem quid ergò redeat. Potestas eligendi redit, quæ ministerialis est & Regnum intereà ἀκέφαλον est; redit potestas administrandi, ut in Vicariis Rom. Imp. liquet, non majestas redit, idque regno electivo. In successivo na- scuntur Reges & filius Principis, in Regno ab- soluto, Patris instituto non imperii, à morte Princeps est, ubi limitatum, ex antiquo p. judicio pactoque & lege fundamentali. ordinetur ergò Majestas Realis Personali non

Monarchomachorum distinctio.

Rectificatur

non opponatur, ut illa vel legum sit, muti lius Regis, vel modi inessendi diversi non versæ rei. *Vid. Arnisaeum Lib. I. de Maj. c. Hundeshagen diss. I. Pol. de Maj. §. 24. We delerum Philos. Pract. l. 2. s. 2. T. 1. Graswi ckelium de Jur. maj. c. 2. & 7. Claseriu Comp. Polit. Lib. III. c. 2. §. 6. p. m. 281. sc* qui simpliciter hanc distinctionem rejic quam tamen alii sensu insinuato, sano sc & justo admittunt, quos inter *Christ. Weisi in Quaest. Polit. Part. I. cap. IV. qu. XIV.* 133. provocans ad plerosque Juris Publici i Germania Scriptores, æternæ item memori Theologus *I. C. SCHOMERUS in obs. a Grot. Libr. de I. B. & P. hactenus ineditis, ob XVIII. ad Lib. I. c. III.* cujus verba majoris d luciditatis ergò apponere non dubito.: *Hab* (inquit) *Distinctio Majestatis Realis & Per sonalis locum ubicunque potestas imperantis it restricta est, ut sine populi procerumque consen in gravioribus vel quibusdam vel plerisque n hil possit. Tunc enim potestatem laxare, l gesque fundamentales Imperii corrigere, pen omnes conjunctim quibus aliquod jus in iis r servatur, positum est. Sed quia ad talem co sensum Imperans & Imperantes ipsi concurrun non potest in populo vel proceribus exclusivè il Realis majestas esse sed inclusivè seu ut JCti lo quuntur non privativè sed cumulativè ut etia imperanti ipsi ex parte præcipuâ insit, qui sæp partem alteram comitiorum facere dicitu Personalis autem talis Majestas vocatur sun*

etiam ex Schomero.

a Potestas tùm comparativè quod nemo i. e. ulla Persona singularis & nullus Status imò neque populus omnis sine Rege simul sumtus majorem habeat; tùm repræsentativè quod administratione & dignitate suâ Rex illam præ se ferat. Recenseremus nunc recensitâ brevi- Scripta Monarchomachorum Dogmatica. ter doctrinâ Scripta Monarchomachorum Dogmatica nisi hoc recensendi onere levasset & quidem eâ diligentiâ, quæ notitiam nostram diligentiamque, siqua est, longissimè superat diligentissimus in recensendis eruditionis omnigenæ Scriptoribus *Burc. Gotth. Struvius in Bibliothec. Philosoph.* cap. VII. §. XXVII. pag. m. 175. seqq. --- 181. & *Biblioth. Histor.* cap. XVI. pag. m. 424. seqq. Ante Struvium quoad Scripta hujus commatis in genere, *Naaman Bensenius disp. de Subjecto Majestatis* habitâ sub præsidio Conringii ejusque defensione contra Figlorium. *B. Hulsemannus in Extens. Brev. pag. 422. Barclajus præf. Libb. contra Monarchomach. Arnisæus de Autoritate Principum pag. 2.* & qui hoc adducit *Autor Obs. de Historia Sectæ Monarchomach. T. VI. Obs. Hal. num. I. §. VII. VIII. pag. 6. 7.* quoad potiora scil. occasione Regicidii Anglicani composita, *Johan. Burch. Majus Orat. de Scrib. Histor. Univers. Sec. XVII. eoque pertinentibus necessariis subsidiis Kiloni hab. & edit. 1693. in 4. pag. 31. 32. 33. & Thomas Crenius Animadvers. Histor. Philol. Part. II. 1696. Lugd. Batav. impr. Cap. III. §. VI. pag. m. 89. 90.* & quoad Scripta de

de quæstione: An reformatæ Religioni imputandum sit studium evertendi Principes? Eristica quæ intercesserunt inter Hect. Godofr. Masium Theologum Lutheranum & Johan. Christ. Becmannum Theologum Reformatum. Religiosissimus dioeceseos Kembergensis Superintendens *Johannes Henricus Feustkingius* (cujus vitam & Scripta exhibent Collect. Nov. Lit. German. T. II. d. an. 1704. mens. Januar. pag. m. 12.) *in Schediasm. de Achitophel. Machiavell. Witteb. 1692.*

CLAS-

CLASSIS SECUNDÆ GENERALIS

Genuini scil. ad Genuinam Politicam Apparatus

CLASSIS I. SPECIALIS

continens

SCRIPTORES DOGMATICOS

Dogmatici.

Tàm Compendiarios quàm Systematicos.

Tàm Antiquiores eosque Græcos & Latinos, quàm Recentiores & Recentissimos.

§. I.

Compendiarii Antiquiores.

COmpendia ex Antiquitate Politica vix ulla supersunt nisi quis ita vocare velit *Plutarchi præcepta gerendæ Reipublicæ & Isocratis ad Demonicum & Nicodem libellos,* qui tamen totam doctrinam Politicam non

pervadunt: *Agapeti* item *Schedam Regia* & Imperatoris *Antonii libros de Vitâ su.* quæ ad Ethicam potius spectant quàm Poli cam, cum mores potissimum & Vitam Pri cipis instruant. Unde rectius referemus ha atque similia (e. g. Heraclidis fragmenta c Politicis) Veterum Monita ad Classem Pa deuticorum VIImam.

Ex Systematici Antiquioribus & quidem Græcis seligitur. PLATO: Commentatorum Apparatus specialis. Montecabinus.

§. II. Inter illos qui fusius & integr Commentarios doctrinæ Politicæ scripseru ex Antiquis primum habemus *PLATONE in Libris XII. de Legibus & X. de Republic item in Libro de Regno.* Notamus de his i psis partim Commentariorum apparatum par tim exquisitum Doctorum Judicium. *Commentariorum* quod attinet *apparatum* Gabri Naudæus Bibliograph. Polit. edit. Grot. p m. 27. edit. Buchn. p. 45. ed. Cohring. p. m *67.* tres recenset in Platonis commentatore nempe (1) *Antonium Montecatinum* cujus i Platonis Libros de Republ. & legibus com mentarius prodiit ex emendatione Casaubon anno 1590. fol. (2) *Sebastianum Foxium Mor zilium* cujus commentarius in Platonis Libro de Republ. exiit fol. Basil. 1556. (3) *Pompejun Garigliànum*, cujus tamen Commentariu tantæ rerum verborumque obscuritati involutus est, ut non tàm lucem Platoni afferre quam tenebras obducere voluisse videatur, & cui Card. Bellarminum, qui ab eo librum acceperat, respondisse ferunt, se quidem Platonis, si minus omnia, aliquid saltem intelligentia

Foxius.

Gariglianus.

acci-

accipere, cùm verò ad sua Commentaria se conferret, verbum prorsus nullum intelligere. Conf. *Janus Nicius Erythraeus Pinacoth. Imag. illustr. Vir. Part. I. p. 69. 70. & Lips. d. anno. 1692.* His addendi sunt reliqui in Opera Platonis omnia Commentatores & quidem selectiores, quales sunt: *Marcus Hopperus* cujus operâ Opera Platonis Græcè edita 1555. Basileæ apud Henricum Petri. *Marsilius Ficinus* cujus in Platonis Scripta commentarius Græco Latinus variis in locis excusus est etiam Francof. 1602. *Johannes Serranus* cujus interpretatio & annotationes in Opera Platonis exierunt 1578. 2. vol. apud Henric. Stephani. *Ludovicus Moravillierius*, cujus Examen Philosophiæ Platonicæ prodiit in 8. Mundavii 1650. *Auctor Introductionis in Philosophiam Platonis*, qui vulgò putatur *Alcinous*, quique varias inter editiones prostat Gr. lat. Oxoniensi 1667. (vid. Joh. Jonsius de Script. Histor. Philos. L. 3. c. 1. p. 214. sq & Thomas Crenius Animadv. Histor. Phil. Part. VIII. Cap. III. §. 1. p. m. 161. 162) *Claudius Fleury*, dissertatione de Platone & Platonicâ Philosophiâ Tract. Gall. de selectu & Methodo studiorum annexâ, cujus contenta exhibent Lips. Act. Erud. collect. d. anno 1688. m. Jul. p. m. 369. 370. sequ. & novissimus *Andreas Dacerius*, qui Platonis Opera in linguam Gallicâm translata cum Notis, Vita Platonis & Expositione præcipuorum Philosophiæ illius dogmatum Parisiis emisit apud Joh. Anisson

Commentatores Apparatus generalis.

Hopperus.

Ficinus.

Serranus.

Moravillierius.

Alcinous.

Dacerius.

ſon 1699. in 12. de quo conf. jamjam lauda laudatiſſimi Act. Erud. Collectores d. a. 1700 m. Febr. p. m. 49. ſqq. *Judicium* his appo nimus de Platonis Scriptis Politicis *exquiſitum* & quidem quadruplex. (1) *Deſiderii Eraſmi in Dedicat. Apophthem. ed. pecul. Lugd. M. D LXXII. 12. pag. 3.* (quod accuratum appellat Accuratiſſimus CRENIUS Tomo II. Method. p. m. 193.) Sunt illa quidem ſcitu digniſſima quæ Philoſophi de Republicâ adminiſtranda literis prodiderunt. Sed quotocuique vel privato tantum eſt ocii ut apud PLATONEM Socraticarum argutationum, Ironiarum & Iſagogarum ambages ac labyrinthos evolvere vacet. (2) *Johan. Andr. Boſii in diſſertat. Iſag. de Comp. Prud. Civil. apud Crenium in Tomo Method. II. p. m. 359. & Joh. Henr. Bœcleri in Bibliòth. Polit. contr. §. XIV. PLATONIS* quidem Libri de Legibus & Rep. ſuaves ſunt plenique reconditæ eruditionis, ſed politicas res genere diſputandi non admodùm politico adeoque practica magis ſpeculativè quam uſus vitæ requirit aut patitur, tractant. Plura tamen ad uſum Reip. habentur in Libris de Legibus quamvis ibi non integra Prudentia Civilis ſed pars ejus tradatur. Scripſit & de Regno libellum exiguum non quidem magni momenti ſed lectu non indignum: itemque Politicum in quo naturum Hominis prudentis deſcripſit. Nemini vero legendus eſt Plato qui non inſtructus imbutusque variis prudentiæ myſteriis, ut cen-

Judiciorum ſelectus. Eraſmi

Boecleri

ſo-

forem non minus quàm lectorem agere queat. (3) *Burcardi Gotthelff Struvii in Bibliotb. Philos. Cap. VII. §. 3. pag. 135. 136.* Struvii.
PLATO dialogis suis de legibus & libris de Republica Remp. præclarè instituit, licet non omnem prudentiam Civilem exhauriat, & multa quoquè ab usu civili aliena proponat. Scripsit etiam de Regno librum exiguum & parvi monenti. (4) *Herm. Conringii Libro de Civil. Prud. Helmst. 1662. in 4. Cap. XIV. p. m. 347. 384. 349. cujus initialia tantùm adscribimus verba propter nimiam prolixitatem. Ita autem illa habent.* Omnes ante se natos in Studio Politico libellos longo intervallo superavit Plato cum aliis aliquot dialogis conscriptis tùm maximè præclaris duobus istis operibus quorum alteri de Rep. nomen est, alteri de legibus, quæ rara felicitate ad nos usque, ut Platonica alia pleraque, incorruptè pervenerunt &c. &c. Conringii.

§. III. Secundum ex Antiquis Politicæ Scriptoribus & quidem Systematicis tenemus

ARISTOTELEM in Libris octo de Republica.

ARISTOTELES.

QUibus addidit Cyriacus Strozza, Florentinus, Libros duos scil. IX. & X. qui supplementum præbent in Aristotelem & rari sunt, prodieruntque primùm græcè Florentiæ 1562. in 4. deindè. 1573 in 4. & adjecti sunt

Ari-

Aristotelis Libris per Guilielmum du Val & insertí inter alias, editioni Opp. Aristot. Casaub. in fol. Aurel. d. anno M. DC. V. Tom II. pag. 351. sqq. Duo de his iterum observanda veniunt momenta scil. Commentatorum in Politicam Aristotelis apparatum & exquisitum de eadem Doctorum judicium. *Commentatorum apparatum* egregiè instituit Maximè egregius Struvius in Biblioth. Philosoph. Cap. VII. § 3. 4. pag. 136. 137. unde eum repetere nolumus sed addimus tantum M. Dan. Wülfferi Synopsin Politicæ Aristotelicæ quæ habetur Tom II. Dispp. Acad. Joh. Mich. Dilheri n. XXI. p. m. 588. sqq. *Exquisitum Doctorum judicium* limatâ curâ exquisivit & fuse proposuit Herm. Conringius Introductione in Politicam Aristotelis 1657. Helmst. in 4. ed. & de Civil. Prud. libro Cap. XIV. pag. 353. seq. Nos sequentia adjicimus non ubivis obvia. (1) *Des. Erasmi in dedicat. Apophthegm. p. m. 4. ed. in 12. Lugd. d. a. 1572. quod accuratum vocat Excell. Crenius Tom. II. Method. p. 193. quodque ita habet.* Aristoteles copiosè quidem scripsit de moribus sed Philosophis scripsisse videtur non Principi. Dilucidiora sunt quæ tradidit de Re Oeconomicâ & Politicâ sed is vir nunquam non requirit Lectorem & attentum & otiosum: ad hæc quoniam affectibus caret non perindè retinet animum principalibus curis intentum. (2) *Joh. Andr. Bosii in Diss. Isag. d. Comp. Civ. Prud. apud Crenium Tomo II. Method. p. m. 360. vel rectius Joh. Henr.*

Commentatorum Apparatus.

Judiciorum selectus.

Erasmi.

Boecleri.

Bœ-

Beckeri in Biblioth. Polit. contract. §. *XV.* ARISTOTELES in aula natus, Magnorumque Principum, Philippi, Alexandri, Antipatri & Antiochi, Consiliarius & Comes, plenum perfectumque opus molitus, partem generalem civilis doctrinæ in Ethicis præsertim Nicomachicis facili profluentique stylo tractavit; Politica verò propriè dicta incomparabili gravitate, brevitate & arte conscripsit: ac non tantùm nihil eorum omisit, quæ ad integrum imperii corpus faciunt, sed etiam illa docuit quæ ad singulas partes imperii requiruntur. Qui & arcana sive Sophismatta propter quæ Machiavellus potissimùm suspici solet, pleraque in IV. V. & VI. Politicorum libris indicavit. Hujus operis reliquiæ (aliquod enim libros hodiè deesse quin & ordinem eorum, qui supersunt, immutatum docuit Conringius in Introd. ad. Aristot. Polit.) sæpè volvendæ sed junctâ Introductione Conringii, modo laudata, Paraphrasi Dan. Heinsii, Analysi Joh. Feldeni & Commentario Mich. Piccarti. Qui sufficere possunt ad probè intelligendum Opus Aristotelicum. (3) *Adami Rechenbergii in libr. sing. de Stud. Acad. 1692. Lips. in 12. Sect. III. Cap. I.* §. *9. pag. 60. 61.* Politica plerumque ex Aristotelis Opere Politico hauriri solet. Et fatendum est usum ejus aliquem esse imprimis si Commentarii aliqui, ut Gifanii, Scheurlii, Piccarti, Mejeri & Conringii Introductio in Pol. Arist. junguntur. Enim verò quia Aristoteles præ oculis cumprimis habuit

Rechenbergii.

Res-

Respubl. Græcas, quæ maximam partem fuerunt Democraticæ; non video, quomodo inde tanta utilitas hodie in nostris Rebusp. sperari queat, quanta vulgò prædicari solet; cum status Rerumpubl. quæ nunc in Europa vigent maximam partem sit Monarchicus. Ne dicam Opus Aristotelis esse imperfectum & velut supplementum Platonis de Republ. & Legibus Librorum.

Paschii. (4) *Georgii Paschii in Tr. de Invent. Novantiqu. Cap. IV. §. XXV. edit. in 4. 1700. Kil. pag. 244.* Politica à Veteribus non minus quàm Recentioribus in Artis Systema redacta ac certo ordine pertractata est. Inter Antiquos PLATO & ARISTOTELES principatum tenent qui cum Græcarum Rerump. quæ maximam partem Democraticæ fuerunt, habuerint rationem, hodierno in Europa statui, plerumque Monarchico, non adeò inserviunt, nisi fortè ex Operis Politici Aristotelici Interpretibus & Explanatoribus, quos Gabriel Naudæus in Bibliogr. Polit. & Michael Piccartus in Comment. Proleg. recensent, fructum aliquem capere liceat.

Struvii. (5) *Burcard. Gotth. Struvii in Bibl. Philos. Cap. VII. §. III. p. m. 136.* A Platone pleraque mutuatus fuit Aristoteles, nisi quod facilius atque clarius hæc proponat. Habemus autem Aristotelis Politicorum Libros VIII. cum aliquot adhuc desint, de quibus dicere non veremur, optimum ejus inter ejus scripta. (Ita & Optimus CRENIUS in Exercit. de libris Scriptorum optimis Lugd. Bat. 1704. in 8. n. LVII. p.

m.

35. 36.) Quod autem ad nostra tempora non ubique adplicari possint, ratio hæc est, quod status Regnorum atque Rerumpubl. nostri temporis planè diversus sit ab eo, quem descripsit Aristoteles & necesse omninò esset nova nunc colligi brocardica Politica.

§ IV. Inter Latinos antiquæ ætatis qui Compendium quoddam Politicum composuerit vix deprehenditur quisquam alius præter Ex Compendiariis Latinis antiquioribus. Salustius.

SALUSTIUM in Dissertationibus duabus de Republicâ ordinandâ.

ANnotamus de his iterum partim Commentariorum apparatum partim Eruditorum judicium. *Commentariorum* apparatus duplici ratione adornari & potest & debet, vel ratione illorum Commentatorum, qui in genere in Salustium commentati sunt aut qui Commentatores istos generales collegerunt vel ratione illorum qui in specie commentati sunt in Dissertationes allegatas. Ex prioribus eminent sequentes: (1) *Henricus Petri* qui *anno 1564.* in fol. Basil. prodire fecit cum integris notis Laur. Vallæ, Jod. Badii ascensii, Joh. Chrysl. Soldi, Jac. Bononiensis, Omniboni Leoniceni, Barthol. Zanchii, Vinc. Castilionei. Joh. Rivii & Henr. Glareani omissis tamen omnibus Præfationibus. (2) *Janus Gruterus* qui anno. 1607. in 8. publicavit quidem

Commentariorum Apparatus.

Generalis. Petri

Gruterus

idem Saluſtium cum integris notis ipſius Jani Gruteri, Henr. Glareani, Joh. Rivii, Aldi Manutii, Cypriani à Popma, Ludovici Carrionis, Jani Melleri Palmerii, Jani Douzæ, Petri Ciacconii, Fulvii Urſini & Heliæ Putſchii, conjungendis neceſſariò prioribus ab H. Petri evulgatis; Præfationes tamen Commentatorum horum pro more ſuo neglexit. (3) *Franciſcus Raphelengius*, qui Saluſtium anno M. D. LXXIX. in 8. exemplari illo Antwerpienſi exprimi curavit, quo ob emendatum & admodùm nitidè productum auctorem, & quod caput eſt, præfationem Carrionis Hiſtoriarum Saluſtii fragmentis præmiſſam carere multo modo poſſumus: cui ob præfationem Putſchii, Jani Douſæ elegiam elegantem, P. Scriverii eruditum Epigramma & Petri Ciacconii Epitaphium in fine libri poſitum adjungenda alia ejusdem Raphelengii editio. d. anno M. DC. II. in 8. (4) *Antonius Thyſius* JCtus, qui Saluſtii Opera cum ſelectiſſimis Variorum obſervationibus ut & propriis exornavit, exornataque Lugd. Batav. anno M. DC. XLIX. protraxit. (5) *Daniel Criſpinus*, qui Salluſtii Criſpi quæ extant, in uſum Delphini diligenter recenſuit & notulas addidit Pariſ. 1674. in 4. (6) *Chriſtophorus Adamus Rupertus*, cujus obſervationes Civiles, Morales & Grammatico-Philogicæ ad Saluſtium Norimbergæ impreſſæ anno M. DC. LXXI. in 8. valdè ſeſe probant probatiſſimo CRENIO in Animadv. Hiſtor. Philoſ. Part III. Cap. I. §. IV. p. m. 13. ubi vide &

Raphelengius. Thyſius. Criſpinus. Rupertus.

& adde Joh. Alb. Fabricii Bibliothecam Latinam ed. Hamb. d. anno 1697. in 8. p. m. 18. 19. Ex posterioribus h. e. illis qui in specie in Dissertationes Salustianas commentati sunt, eminent *Christophorus Colerus* qui Salustii Dissertationes II. ad Jul. Cæsarem de Rep. ordinanda illustratas emisit Ambergæ 1599. in 8. & *Johannes Loccenius*, qui notas in illas edidit, de quibus ita CRENIUS l. c. *Inter Hackianas Salustii editiones anni M. DC. LXXVII. in 8. est optima, cui facili negotio potuissent addere egregium Johannis Loccenii commentarium in duas Epistolas Salustii de Rep. ordinanda quem habes in pag. 235. sqq. Syntagmatis Politicarum Dissertationum Loccenii Amstelod. 1644. in. 12.* Apparatus Specialis. Colerus & Loccenius.

Judicia Eruditorum de Salustio & diss. Salust. colligimus sequentia tanquam *selectiora*: (1) *Justi Lipsii in Libris Polit. Lib. I. cap. IX. §. 9. in notis.* Si Libros haberemus Salustii omninò foret primus. Sed Historiarum corpus illud totum periit & ex his pauculis admirari eum magis libet quàm anxiè judicare. Illud video Thucydidi simillimum esse. (2) *Christoph. Coleri Epistolâ de stud. Polit. apud CRENIUM Tom. III. Method. p. m. 384.* Duæ illæ Epistolæ Salustii de Republ. ordinandâ ad Cæsarem nonne cœlo delapsæ videntur? (3) *Joach. Pastorii Palastrâ Nobilium §. 28. in Tomo Method. II. CRENIANO pag. 336.* Cum istis qui Civilis doctrinæ corpus integrè sunt complexi, Autoribus consilia particularia, quæ uspiam à Magnis Viris de Republ. Judiciorum Selectus. Lipsii. Coleri. Pastorii.

data sunt, conjungenda censeo & ex antiq quidem SALUSTII imprimis consiliu quod Cæsari dat de ordinanda Republ. A dit his verbis sequentia in stricturis suis elega tissimis Elegantissimus CRENIUS: Lege dæ sunt hæ duæ Salustii (Si ipsius sunt de q vid. Voss. l. de Latin. Histor. c. XV. p. m. 7 edit. Lugd. Batav. 1651.) ad Cæsarem Oratio nes, ut vocant, vel potius Epistolæ cum d ctissimo Commentario Joh. Loccenii qui h betur in pag. 235. sqq. Synt. Diss. Polit. Am 1644. in 12. (4) *Joh. Henr. Bœcleri in Bi Polit. Contr.* §. 116. Neque negligendæ su duæ Salustii ad Jul. Cæsarem scriptæ de ord nanda Republ. Epistolæ (nam Epistolas no Orationes esse dudum ab Eruditis observatu est) à Loccenio commentariis Politicis illu stratæ.

Crenii.

Bœcleri.

§. V. Inter LATINOS antiquæ æ tatis, qui Systema aliquod Politicum conder aggressi, primo loco esset

Ex Systematicis Latinis antiquioribus seligitur CICERO.

CICERO in Libris sex de Republi ca, si modo adhuc extarent. Jactutam quo dammodo supplent *Libri de Legibus*, de qui bus pro more nostro observamus & necessa rium Commentatorum apparatum & exqui situm Doctorum judicium. *Commentatorum apparatus* iterum duplici ratione & potest & debet institui scil. vel ratione illorum, qui spe cialem composuerunt in Libros de Legibus Commentarium, quos inter Prænobilissimus Reg. & Elect. Sax. Consiliarius Joh. Fried.

Commentatorum Apparatus specialis.

Rein-

einhardus Theatr. eleg. Prud. ex Polit. Lipf. rect. 1702. in 4. p. 56. ed. allegat *Anton. Goveanum.* Clarissimus ille & de Historiâ Literarum benè merentissimus Fabricius in Bibl. Latin. p. m. 13. *Adrian. Turnebum*; & Philologorum optimus idem & maximus CRENIUS in Animadv. Hist. Phil. Part. I. Cap. I. §. III. p. m. 21. *Joh. Schefferum* cujus notæ in Tullii libros de Legibus extant pag. 195. sqq. lectionem Academicarum; vel ratione illorum, qui generalem in universa Ciceronis opera composuerunt Commentarium vel compositum ediderunt, quorum præcipui sunt: *Petrus Victorius* cui præ reliquis omnibus Cicero salutem debet 1539. in fol. Paris. Tom. II. apud Rob. Stephanum: *Aldus & Paulus Manutii* Venetiis in fol. 1583. VI. Volum. & alibi diversis formis: *Johannes Hervagius* Basileæ 1540. ex recensione Joach. Camerarii; Rihelius anno eodem Argentorati ex recognitione Joh. Sturmii: *Carolus Stephanus* Parisiis 1555, *Dionysius Lambinus* ibid. 1566. (cujus editionem anno 1584. & 1616. repetivere Generales:) *Michael Brutus* Lugduni anno 1568. *Dionysius Gottofredus* Genevæ 1616. *Janus Guilelmius & Janus Gruterus* Hamburgi 1618. Hos Duces posteà secuti fuerunt qui Genevæ, Basileæ, Francofurti, Lugd. Bat. Amstelodami aut alibi variis formis opera Ciceronis recuderunt: inter quos *Elzevirii* qui anno 1642. decem minoribus Tomis & *Blavii* qui 1657. totidem partibus & *Schrevelius* qui anno 1661. uno volumine cum variorum

Goveanus. Turnebus. Schefferus. Apparatus Generalis. Victorius. Manutii. Aliique. Guilelmius. Gruterus. Elzevirii. Blavii. Schrevelii.

rum notis ea dederunt, utiliter operas suas co-
locasse typorum certè elegantia benè de Cic-
rone meruisse censendi sunt. *Londinenses* etia
Typi eosdem æmulati sunt anno 1681. & q
Basileam præ se ferunt *Genevensium* operæ a
1687. quorum editiones Guilielmio-Gruteri
nam ut matrem fideliter referre haut immer
tò dicunt Lipsiens. Act. Erud. Collect. d. a
1693. m. Mart. p. m. 137. 138. (Conf. D. Geor
Henr. Goetzii, Reverendissimi Lubecensiu
Præsulis Theologi & Polyhistoris multò cel
berrimi, Fautoris nostri Desideratissimi, Di
sertatio de Scriptorum Ciceronis lection
Lips. hab. M. DC. LXXIX) ubi & illos ma
gnoperè laudant qui ultimam Operibus Cice
ronianis in Commentariis absolutis adhibue
runt manum, *Jacobum* scil. *Gronovium* qui Cice
ronis Opera, quæ extant, omnia cum integri
notis Jani Gruteri, adjectis suis animadversio
nibus Lugd. Batav. 1692. edidit Tomis IV. in 4
& Tomis XI. in 12. & *Joh. Georg. Grævium*
qui universa Ciceronis opera in novum habi
tum nitidissimamque formam composuit &
præstantissimo cultu instruxit. His Commen
tatoribus in Libros Legum Ciceronianos bre
viter indicatis quatuor eaque *selectiora* subjun
gimus *Eruditorum judicia*. (1.) *Gabrieli*
Naudæi in Bibliographia Politica edit. Grot
p. m. 20. Conring. p. m. 60. Ciceronis sex Li
brorum de Republ. jactura æternum nobis lu
genda est, utpote cum extincta simul fuerin
tot oracula, quæ ab homine eloquentissimo
&

Londinenses. Genevenses. Judiciorum Selectus. Naudæi.

& sapientissimo, qui tamdiu Reip. Romanæ clavum gubernaverat, nonnisi verissima certissimaque poterant exspectari. Unde si Aristoteles in Libris de cœlo ad Hipparchum & Eudoxum Astronomos libenter provocat; si D. Augustinus Orosium laudat in Paganorum Historiis; si Origenes ad Huilium Hebræum recurrit in loci cujusdam Isaiæ explicatione; & summus Pontifex Hilarius contentionem de tempore Paschatis celebrandi uni Victorio Britannico terminandam proponit eâ scil. lege, quod optimo cuique & in arte sua versatissimo credendum est; unusquisque jam per se satis existimare possit, quantum ab omnibus uni Tullio concedendum fuisset Politicas leges & axiomata dictanti. Cum non equidem ut Aristoteles & Plato ac cæteri, qui de Republ. dixerunt, id tantùm quod probabilius esse videtur & rationi magis consentaneum sequutus fuerit, sed experientiâ ipsâ edoctus, nobis eleganter præceperit quid ex doctrina vel usu foret in publica rerum administratione. (a.) *Hermanni Conringii Libr. de Civil. Prud. cap. XIV. pag. 350.* Ad Platonis exemplum componens sese M. Tullius Cicero itidem alterum de Republ. alterum de Legibus volumen conscripserat, utrumque in usum Reip. optimæ. Hinc Atticum ita loquentem facit Lib. I. de LL. „*Quoniam scriptum est à Te de optimo Reipubl. statu, consequens esse, ut scribas Tu idem de Legibus. Sic enim fecisse video Platonem illum.*“ Libr. 3. de LL. Conringii.

LL. ipsemet Cicero sic scribit: *Quoniam leges damus liberis populis, quæque de optima Republ. sentiremus, in sex libris ante diximus, accommodabimus hoc tempore leges ad illum quem probamus Reipubl. statum.* Verum primi nihil est reliquum præter fictum Scipionis somnium: Alterius tres superant Libri item mutili: eoque parùm juvant studia Politicæ prudentiæ, nec tamen aspernanda cum sint frugifera. (3.) *Joh. Henr. Bœcleri in Bibliotb. Polit. contr. §. XVII.* Optandum esset superesse Ciceronis Libros sex de Republ. quos se composuisse in Libro II. de Divinatione ejusdemque πολιτικὰ quæ spissum & operosum opus vocat Lib. 2. ad Quintum Fratrem epist. XIII. Horum tamen jacturam quodammodo suppleant Libri de Legibus; etsi non integram tractent Politicam sed tantum de Legibus optimæ Reipubl. de vitiis & virtutibus Rerumpubl. & quibusdam aliis. (4.) *Joh. Fried. Reinhardi in Theatr. Prud. eleg. ex Polit. Lipsian. erect. p. 55. seqq. 58. edit. Witteb. 1702. in 4. ubi varia de vita & Scriptis Ciceronis Scriptorumque Commentatoribus memorabilia ex Re literaria congessit iisdemque hoc ad præsentem nostrum scopum directum judicium interposuit:* Cicero Vir prudentiâ & eloquentiâ inter Romanos extra controversiam Princeps, cujus omnis vita exercitatissima fuit cum causis orandis tùm muniis Reip. obeundis, quique non Academicorum solùm Peripateticorum, Stoicorum, Epicureorum, sed o-

Bœcleri.

Reinhardi.

maium omninò Philosophorum monumenta persolvit & quo valebat exactissimo judicio expendit nihilque ferè ex omni Philosophiæ parte intactum reliquit, de quo non scriberet. Prudentiæ igitur Civilis latinæ eloquentiæ studiosis pervolutandos manibusque ac oculis conferendos ipsius libros præ aliis omnibus censuerunt Viri docti, in iisque expoliendis & nativo cultui restituendis à quo per barbariem temporum & librariorum negligentiam defecerant, studium posuerunt, qui superiori & nostro ævo primos in literis ordines posuerunt. Inter opera Ciceronis Philosophica eminent de Legibus Libri tres quos cum commentariis illustrarunt Antonius Goveanus & Adrianus Turnebus. Ex deperditis spes fuit *Libros VI.* de Republ. in Polonia recuperandi quam in rem Cardinalis Bessarion dicitur insumsisse aureos amplius bis mille. Refert quoque Abrahamus Müntingerus Naurr Keurige Beschryving der Aardgerrassen fol. 85. Professor Medicinæ & Botanices, dum viveret, in Academia Groningensi de volumine liliæ foliis inscripto quod libros Ciceronis de Ordinanda Republica & inveniendis Orationum exordiis continebat, quodque pro Imperatore à Comite de Saint Amour pretio 8000. florenorum emptum fuit. Libri illi inter Ciceronis opera sunt præstantissimi, utpote ab homine scripti, qui non quidem, ut Plato, Reipubl. expers, sed in ea per omnem vitam versatus fuit. Roland. Maresius l. I. ep. 36. f. 159.

Compendiarii Recentiores.

§. VI. Ex Recentioribus Compendiorum Politicorum Scriptoribus eminent. (I.)

I. Lipsius.

JUSTUS LIPSIUS, Belga, Historiæ & Oratoriæ primùm Professor Jenensis, deinde J. U. Doctor, tàm Lovaniensis quàm Leidensis Professor; demum Philippi II. Regis Hisp. Historiographus & Alberti Archiducis Austriæ Consiliarius intimus, (cujus Vitam & Scripta

Biographi ejus.

recensent Janus Nicius Erythræus Pinacoth. III. Imag. Illustr. Vir. num. I. pag. 1. sqq. Melch. Adami Vitis German. Philos. p. 465. sqq. & qui alios fontes simul adducit Adolphus Clarmundus Vitis Clarissimorum in re literariâ Virorum 1704. Witteb. in 8. Part. I. n. XIII.

Libri Politicorum.

pag. 97. sqq) *in Libris sex Politicorum* ex editione Antwerpianâ M. DC. IV. in 4. Francofurtanâ M. DC. LVIII. in 12. & Argentoratensi M. DC. XLI. in 12. & optimâ Wittebergensi M. DCCII. in 4. cum Commentario Philologico-Historico-Politico Joh. Fried. Reinhardi Regii atque Electoralis Consiliarii Saxonici. De quibus sequentia observatu digna præ cæ-

Eorum Fructus.

teris occurrunt momenta. (I) *Opusculi Fructus.* Autores docet in Politicis præstantissimos. Historicos designat πολιτικωτάτους. Modum intimum legendi Auctores & applicandi ad actum ostendit. Judicium legentis insigniter acuit. In ipsam vitæ civilis actionem & πρᾶξιν non contemplationem tantùm introducit. Consilia, Cautiones, Monita, Præcepta, Exempla propinat. Ipsorum denique Principum mores, vitam & similia ad vivum quasi exprimit.

Opus

Opus ut exemplo rerum, ita usu incomparabile. (II) *Opusculi Nævus.* Eorum Nævus.

(1.) Doctrina de Fato.
(2.) Dogma de Religione una.
(3.) De puniendis Hæreticis.
} Sobriè haurienda & cum judicio cæterorum præsertim Theologorum.

(4.) Inconstantia duplex { Editionis hujus libri. Opinionum hujus Auctoris. } De quibus Bœcleri Dissertat. de Polit. Lips. p. m. 55. 56. 63. 64.

(5.) Ἀβλεψία Auctoris dum flagitia dominationis arcanæ tyrannica pio Regi inculcat. Vid. id. Bœcl. l. c. p. m. 60. sqq. (III) *Tractandi modus.* Tractandi modus. Cautè tractanda Politica Lipsiana præsertim Juveni & inexpertis. Ut hoc rectè fiat hæc tria observanda veniunt. (1) Virtutis in vitâ civili ubique ratio est habenda, â quâ quando discedit Princeps, bonus jam esse desiit. (2) Habenda item ratio Juris & æqui tùm quod natura tùm quod Gentium consensus proponit. (3) Literarum sacrarum ubique & semper in rebus civilibus censura addenda. Non enim Cæsares aut Alexandri sed Davides & Salomones sunt informandi. Sentit nobiscum Scioppius Consult. de Regno & Bœclerus diss. alleg. p. 65. & passim in Annal. Taciti (IV) *Legendi Methodus.* (1) Loca Autorum diligenter in- Legendi Methodus.

investigentur. Latent enim nonnunquam plura in cortice, quàm apparent ubi in ipsam Medullam Scriptorum penetraveris. Quod ostendit Boeclerus diss. laud. pag. 42. 43. (2) Nihil hic exspectetur nisi quod ad usum & actionem civilem vitæ ipsius pertinet. Ita enim Lipsius suum opus ornavit, ita instruxit ut si quid occurrat in usu quotidiano, id hinc emendari, agi, corrigi, regique possit. Non igitur Platonis Ideæ, non Scepticæ contemplationes sed πραχτικώτατα πολιτικῶν hic discenda & haurienda (3) Nihil vulgare aut tritum hic sibi promittat lector. Nam multa contra vulgus docet, ut indicavit Boeclerus Diss. alleg. p. m. 67. (4) Methodus ipsa, definitiones ipsæ, genus scribendi ita novum ut ante Lipsium nemo sic ausus fuisse noscatur πολιτεύεσθαι. (5) Cautio in legendo adhibeatur nec omnia adeò certa adeoquè bona lector credat, ut nullam recipiant dubitandi aut contradicendi occasionem. Id ostendit Boeclerus l. c. p. 50. (6) Conferatur cum aliis Politicis præcipuè talibus qui pietatis curam habent accuratam, quales deinceps enumerabimus. (V) *Judiciorum selectus.* Instituit hunc ipsum pro duplici ratione Scriptorum Politicam Lipsii vel æstimantium regicientium, Vir inclyti nominis *Joh. Fridericus Reinhardus in prælaudatis Animadversionibus Historico-Politicis ad Præfat. H. Lips. p. m. 41. 42. qui hoc in capite consulendus.* Id saltem hic adjicimus Reinhardum in *Theatro Prudentiæ elegantioris ex Justi Lipsii libris Poli-*

Judiciorum Selectus.

liticorum erecto (prout habet Animadv. Hist. Polit. inscriptio seu titulus scitus prorsus & appositus) perpetuum nectere continuatumque Commentarium in quo perpulchræ animadversiones quæ historiæ & prudentiæ civilis intersunt, tanquam gemmæ claris nativæ bonitatis signis passim lucent, & suo quæque loco nitorem servant. Ubi & fundamento imperiorum religione & justitia præstructo, quædam Lipsii Consectaria quæ nonnihil ab utraque reflectunt interdum, cautè legenda & scopulorum instar vitanda admonet ac tempestivè docet. Simul idoneos veræ & elegantis prudentiæ fontes aperit & modo exemplis instruit, modo rationibus confirmat, memorabiles ubique sententias ex veteri & nova imprimisque ad hodiernas res utili historia subjungens. Ut adeò hic in togæ bellique negotiis sive adjumenta sive ornamenta, quibus theatrum elegantioris prudentiæ tanquam ex columnis, quæ sex Politicorum Libris respondent, constitutum est, omninò reperiamus. Casus etiam eventorumque capita ad regulas doctrinæ civilis exigit & pulchrè expendit, atque elegantiam cum utilitate conjungit. Digressiones quoque instituit quæ concinnitatem operis augent & prudentiæ condimenta sunt, & eo majorem elegantiam conciliant quoniam non modo ad facta eorumque causas sed etiam ad elogia & variam multiplicemque notitiam omnis generis Scriptorum referuntur. Quibus rebus illustris Auctor ad verum decus omnia sub-

ſubſidia comparavit, ut non tantum ad elegantiorem prudentiam ſed etiam ad elegantiores quasque doctrinas & ipſa adeò humanitatis ſtudia, viam commonſtret.

II. Boxhornius. Biographi ejus.

(II.) *MARCUS ZUERIUS BOXHORNIUS* Prof. Eloqu. & Hiſtor. Leidenſis *Inſtitutionibus Politicis* ex edit. Amſtelod. clↃ. IↃC. LXIII. in 12. Vitam & Scripta Boxhornii exhibet Adolphus Clarmundus in Vitis Clariſſ. in re literaria Virorum Part. II. n. XXI. pag. 165 ſqq.

Judicium de Comp. Polit.

Judicia de Politico ejus Compendio ſubſcribimus quatuor.

Bœcleri.

(1) *Joh. Henr. Bœcleri in Bibl. Polit. conter. §. XIII.* Boxhornius laudandus eſt in eo, quod verſatus fuerit cum Viris Doctis & qui vel legati vel aliis Politicis muniis fungebantur. Inſtitutiones ejus Politicæ ad civitatis gubernationem civilis actus prudentiam ſpectant.

Conringii.

(2) *Herm. Conringii in Civil. Prud. Cap. XIV. p. m. 362.* Boxhornii Inſtitutiones ipſamet inſcriptione & titulo ſignificant quid polliceantur. Præſtant autem abundè quod promittunt nec fallunt exſpectationem.

Feuſtkingii.

(3.) *Joh. Henr. Feuſtkingii in Sched. de Achitophel. Machiav. §. 18.* Semina ſeditionis Monarchomachicæ in M. Z. Boxhornii Inſtitutionibus Politicis deprehendi teſtis eſt B. Frankenſteinius in Præfatione.

Struvii.

(4) *Burc. Gotth. Struvii in Biblioth. Philoſ. Cap. XII. § VI. p. 142. & § 27 p. m. 180.* M. Z Boxhornii Inſtitutiones Politicæ quibusdam arrident, quæ cum notis Georgii Hornii prodierunt Lipſiæ. 1657. in 12. alii tamen ob nimiam liber-

bertatem eundem inter Monarchomachos referunt.

(III.) *JOHANNES HENRICUS BOECLERUS* S. Cæs. Maj. & Elect. Moguntini Consiliarius, Com. Pal. Cæs. Histor. in Argentorat. Univ. Prof. Publ. & Capit. Thom. Canonicus, *Institutionibus Politicis* Argentorati excusis an. cIↃ.IↃC.LXXIV. in 8. cui accesserunt Dissertationes Politicæ ad selecta veterum Historicorum loca & libellus Memorialis Ethicus. Vita ejus & Scripta ex memoriis Philosophorum Wittenianis repetita & Supplementorum FECHTIANO locupletata, leguntur præmissa Historiæ Universali IV. priorum à C. N. Seculorum ed. opt. Sedin. 1699. in 8. quibuscum conf. Adolphus Clarmundus Vit. Clar. Viror. Part. II. n. XXVIII. p. 251. sqq. Judicia de Compendio Politico apponimus tria (1) *Ad. Rechenbergii lib. sing. de stud. Acad. sect. 3. cap. 1. §. 10. p. m. 61. 62.* Qui per fortunæ & scopi sui rationem compendia tantum politica sectari possunt, illis sufficit Compendium aliquod ut Cellarii, vel quæ majorem usum præstant, *Boecleri* institutiones Politicæ, licet imperfectæ. (2) *Burc. Gotth. Struvii in Bibl. Philos. Cap. VII. §. 6. p. m. 142.* Joh. Henr. Boecleri institutiones Politicæ licet ansam præbeant ad pleniores meditationes politicas, imperfectæ tamen sunt, nec omnes Politicæ partes exhauriunt, potius hoc instituto scripta ut privatis discursibus explanentur. (3) *Adolphi Clarmundi*

[Margin: III. Boeclerus. — Biographi ejus. — Judicium de Comp. Polit. Rechenbergii. — Struvii. — Clarmundi.]

mundi Vit. Clar. Vir. Part. II. pag. m. 266. Es ist ein Opus posthumum und nicht völlig ausgearbeitet.

IV. SCHÖNBORNERUS ex judicio Struvii. (IV.) *GEORGIUS SCHÖNBORNERUS*, Consiliarius Cæsareus *Libris septem Politicorum* Amstelod. ed. 1650. in 12. De quibus adscribimus judicium *Burc. Gotth. Struvii in Biblioth. Philos. Cap. VII. §. VI. p. m. 141.* Georgii Schœnborneri Politicam alii ob intermixtas materias Juris publici commendarunt. Conf. de Titulo ejus atque officio Henningius Wittenius in Diar. Biograph. Tom. I. Anno 1638. d. 23. decembr.

V. CELLARIUS ex judicio Bœcleri. (V.) *BALTHASAR CELLARIUS* S. S. Th. D. & Prof. Helmstad. (Vid. Witt. Diar. Biogr. Tom. I. 1671. d. 15. Sep.) *Politica succincta ex Aristotele potissimum eruta Libris II. Jenæ in 8. 1664.* de quibus ita judicat *J. H. Bœclerus in Bibl. Polit. contr. §. XII.* Minora Compendia sunt Prætorii & Cellarii in quibus termini Politici exprimuntur. Conringii. *Herm. Conringius in Libr. de Prud. Civil. c. XIV. p. 361.* Cellarii nostri compendium ipsamet in scriptione significat quid polliceatur. Præstat autem abundè quod promittit nec fallit exspectationem. Struvii. *B. G. Struvius in Biblioth. Philos. Cap. VII. §. VI. pag. m. 140.* Inter Systematicos æstimabatur olim Althusii politica, præferenda tamen est Balth. Cellarii quæ ad statum nostri imperii est accommodata.

VI. CLASENIUS (VI.) *DANIEL CLASENIUS* I.U.D. & Prof. Helm. (Vid Witt. Biogr. T. I. an. 1678.

d. 20.

d. 20. Nov.) *in Politica Compendio succincto Helmstad. 1675. in 8.* ed. de quo aliorum judicium his verbis refert B. G. *Struvius in Bibl. Philos. c. 7. § 6. p. 141.* Danielis Classenii Politicam tanquàm perspicuam laudarunt multi. ex judicio Struvii.

§. VII. RECENTIORES SYSTEMATICI sunt triplicis generis, alii scil. ITALI, alii GALLI alii GERMANI, ex quibus singulis damus selectos, & quidem ex GERMANIS sex. Recentiores Systematici & quidem Germani.

(I.) *Adamum Contzenium Jesuitam:* [cujus vitam & scripta recenset Alegambe in Bibl. Script. Soc. Jes. pag. 3. sqq:] in *Libris decem Politicorum Coloniæ editis M. DC. XIX. & Moguntiæ M. DC. XX. in fol.* de quibus ita judicat *Joh. Henr. Bœclerus in Biblioth. contr. Polit. §. XIX.* Contzenius quia multa Jesuitica & Pontificia inspergit, cautè legendus est. Plurima tamen Juridicè magis quàm politicè tractat. *Herm. Conringius de Civil. Prud. cap. XIV. pag. m. 362.* Adami Contzenii opus mole satis magnum & titulo dives sed ferè deludit lectorem & *B. G. Struvius Biblioth. Philos. cap. VII. §. 13. pag. 152.* Adamus Contzenius in Politicorum libris Jureconsultum potius agit & Jesuitam quàm verum Politicum. I. CONTZENIUS. Biographus ejus. Judicium de eo Boecleri. Conringii. Struvii.

(II.) *Henningium Arnisæum* Prof. Med. Helmstad: (cujus officia & scripta insinuat Wittenius T. I. Diar. Biogr. anno 1635. d. 25. Nov.) *in Relectionibus Politicis Argentorati 1648. in 4. publicatis.* De quibus ita judicat *Herm. Con-* II. ARNISÆUS ex judicio Conringii.

Conringius Libr. de. Prud. Civil. Cap. XIV. p. m. 361. 362. In paucis illis libris, qui Politicam Philosophiam discreverunt ab imperii Germanici, quod tantum singularis quædam Respublica est, notitia, familiam ducit Relectionum Politicarum opus Henningii Arnisæi, æterni Juliæ Academiæ & incomparabilis ornamenti. Fuit enim in Arnisæo ingenium capacissimum, industria sine exemplo, judicium nullo non Aristotelicæ Philosophiæ aliarumque artium genere subactum. Verùm enim verò Vir alibi occupatissimus, maximi operis nonnisi primam partem nobis dedit. Nec cavere sibi potuit à Bodini illis vitiis, intempestivarum ad aliena digressionum, cùm historicarum tum aliarum, nihil ad rem Politicam facientis argumenti. Dum porrò multam lectionem ostentat, rarò sibi temperat calamus ne quid stylus accipiat stribliginis illius qua Juridica hodiè scripta vulgò laborant. &c. &c.

Boeleri. *Joh. Henr. Bœclerus Biblioth. Polit. Contract. §. XX.* Relectiones Politicæ Henr. Arnisæi opus præclarum sed imperfectum.

Crenii. *Thomas Crenius in Tom. II. Method. p. m. 358.* Arnisæus primus est inter Politicos qui nugari desiit.

Struvii. *Burc. Gotth. Struvius Bibl. Philos. Cap. VII. §. 6. p. m. 141.* Henn. Arnisæi Relectiones Politicæ imperfectæ sunt: multa ex antiquis proferunt sed malè applicata.

III. KECKERMANNUS. (III) *Bartholomæum Keckermannum*, Prof. Philos. Gedan. (cujus vitam & scripta habes in Melch. Adami Vitis Philosoph. German. pag. 499. seqq.

Witt.

Witt. Diar. Biogr. T. I. 1609. d. 23. Julii & Konig. Biblioth. p. m. 443.) *in Systemate Politicæ disciplinæ*, inserto Tom. II. op. Philosoph. pag. 890. seqq. edit. Hanov. in 4. d. ann. 1613. De hoc ita judicat *Johan. Henr. Bœclerus Bibl. Polit. contr.* §. 12. 13. Commendari meretur præcipuè post aliqua minora compendia Systema Politicum Keckermanni quod magis ad civitatis rerumque Civilium historiam & theoriam pertinet. *Herm. Conringius de Civil. prud. Cap. XIV. pag. 362.* Melius est Althusii & Hœnonii Scriptis Politicis Keckermanni Systema; multum tamen itidem distans à perfecta Methodo. (IV) *Johan. Henr. Alstedium* Prof. Theol. & Philos. Herbonens. (vid. Witten. Diar. Biogr. T. I. 1638. d. 25. Decembr. & Konig. Biblioth. p. 29.) *in Systemate Politicæ I. & II.* quod reperitur Libro XVIII. Encyclopædiæ Philos. Herb. Nass. 1620. in 4. edit. pag. 2309. seqq. & pag. 2552. sqq. & de quo idem quod de Keckermanniano tenendum est judicium. (V) *Wolffgangum Heiderum* Prof. Eth. & Polit. Jenens. (cujus vitam & scripta leg. in Wittenii Diar. Biogr. T. I. ann. 1626. d. 10. Aug. & Memor. Philos. p. 108. seqq.) *in Systemate Philosophiæ Politicæ*, quod variâ eruditione refertum & subindè lectorem ad fontes materiarum deducens, appellat *Bœclerus in Bibl. Polit. contr.* §. 20. (VI) *Christianum Liebenthalium*, J. U. D. & Prof. Eloq. Giess. (Vid. Wittenii Diarii Biogr. T. I. ann. 1647. d. 2. Aug.) *in Collegio Politico Marpurgi Cultorum*

Syst. Polit. ex judicio Bœcleri & Conringii.

IV. ALSTEDIUS.

V. HEIDERUS. Biographus ejus. Judicium Bœcleri.

VI. LIEBENTHALIUS

ex Judicio Thomasii. *rum M. DC. XLIV. in 4. evulgato.* De quo *Jacobus Thomasius Tr. de Plagio* §. *486.* ita judicat: Christianus LIEBENTHALIUS quanquam in Collegio Ethico pariter ac Politico suo frequenter Autores citat, est tamen, ubi eorum, quos describit, nomina præterit, ut Christiani Matthiæ, Colleg. Eth. Systematici GALLI. Exer. XIV. qu. 2. Piccolominei, Colleg. Eth. Exerc. IV. qu. 9. Arnisæi, Colleg. Polit. Exercit. II. qu. 7. Ex Gallis seligimus (I) *Johannem Bodinum* (cujus vitam & scripta enarrat Gottfried Zenner im Frühlings-Parnaß. d. ann. 1694. pag. 99. seqq. & de quo multa attulit Thomas CRENIUS in Tom. I. Method. pag. 513. seqq. it. in Animadvers. Hist. Phil. Part. I. cap. VI. §. 2. 3. pag. 92. seqq. Part. II. Cap. V. §. VI. p. m. 174. seqq. Part. V. Cap. III. §. VI. pag. 206. Part. VII. Cap. I. §. 7. p. m. 51.) *in Libris sex de Republica ed. opt. Francof. quintâ* CIↃ. IↃC. IX. *in 8.* Prolixius est de Systemate Bodini judicium *Gabrielis Naudæi* in Bibliogr. Polit. edit. Conring. pag. m. 63. 64. Grot. p. m. 23. quàm quod adscribi possit, item *Herm. Conringii* in Libr. de Civil. Prud. Cap. XIV. pag. m. 359. 360. quo Naudæanum ex parte refutat. Quo circa breviora tantum apponimus & quidem (1.) *Christ. Cöleri Epist. de Stud. Polit. ex pag. 380. Tom. III. Method. Cren.* Ardua & Erudita est tractatio Bodini. Non caret carptoribus. Mihi quoque nimis se diffundere videtur. Sed facilè est in operoso libro, quod reprehendas, invenire. Tu eò cautius leges quò magis ab

I. BODINUS.

Biographi ejus.

Judicium de eo Naudæi

Conringii.

Cöleri.

alijs

aliis notari intelliges. (2.) *Joh. Henr. Bœcleri Bibliotb. Polit. contr.* §. *18.* Johannes Bodinus non minus censorem quàm lectorem requirit. Multos enim habet nævos v. g. quod non observet justum Politicæ ordinem sed plurima aliena misceat, ab unoque ad alterum cadat, quod historias nimis prolixè inserat, quod non habeat omnia quæ ad civilem prudentiam spectant neque de omnibus Reip. speciebus seorsim agat. (3.) *Burc. Gotth. Struvii in Bibl. Philos. Cap. VII.* §. *XIII. p. m. 151.* Johannes Bodinus Scriptor sanè elegans sed blasphemus nec ubique rectè de DEO sentit. Comprobat sua ex historiis sed in iis sœpè nimium est prolixus, multa quoque intermiscet aliena. Breviarium librorum Bodini edidit Joh. Aug. Werdenhagen Amstel. 1614. 12. & *Marpurgi* 1638. in 12. Cum autem Bodinus varios nancisceretur adversarios, Renatus Herpinus Apologiam scripsit ad illustrandam Bodini de Republ. Methodum Francof. 1615. in 8.

Bœcleri.

Struvii.

(II) *Petrum Gregorium Tholosanum*, cujus de *Republica Libri XXVI. Francof. apud Palthenios 1597. in 4.* prostant. Prolixiora de iis judicia quale est *Herm. Conringii* in Libr. de Civ. prud. c. XIV. p. m. 339. ut & *Gabr. Naudæi* in Bibl. Polit. ed. Grot. p. m. 22. Conring. p. m. 65. repetitum à Königio in Bibl. V. & N. p. m. 363. prætermittimus; breviora sectantes quale est (1.) *Christ. Coleri Epist. de Stud. Polit. pag. m. 380. Tom. III. Method. Cren.* Tholosanus varius est & eruditus sed doctrinæ is tuæ magis con-

II. Tholosanus. Judicia de eo Conringii. Naudæi.

Coleri.

Boecleri. tulerit quàm prudentiæ. (2.) *Johan. Henric. Bœcleri Biblioth. Polit. contr.* §. *XIX.* Tholosanus pro thesauro quodam Politico, si quid amplius inquirendum, si autoritate Doctorum aut apparatu & instructu argumentorum opus

Struvii. est, præcipuè commendari debet. (3.) *Burcard. Gotth. Struvii in Bibl. Philos. Cap. VII.* §. *XIII. pag. 152.* Tholosanus licet multa intermiscuerit quæ potius ad Juris scientiam, quàm ad Politicam spectant, ab argumentorum tamen apparatu atque sententiis Doctorum, quorum allegata apud eum sunt frequen-

Systematici Itali. tia, commendatur. Ex ITALIS (de quibus in genere lege Judicium non spernendum Christoph. Pflugii, Equitis Misnici Imaginibus & doctrinâ præclari, in Tom. II. Method Cren. p. m. 337. & Burc. Gotth. Struvii consentaneum in Biblioth. Philos. cap. 7. §. 5. p. m. 140.) subnectimus (I) *Franciscum Philel-*

I. PHILELPHUS. Biographi ejus. *phum* (De quo conf. Konigius in Biblioth. p 630. 631. & Cornelius Tollius ad Pier. Valeriani de Infelicitate Literat. Append. p. m. 3 edit. Amst. in 12. 1647.) *in Libris de Republica*

Judicium de eo Naudæi & De quibus ita judicat *Gabriel Naudæus Bibliograph. Polit. p. m. 21. edit. Grot. & pag. m. 61. Conring.* Francisci Philelphi de Republica Libri priscæ gravitatis redolent imaginem nitore Styli & argumentorum præstantia. *Herm.*

Conringii. item *Conringius Libr. de Prud. Civ. Cap. XIV. p. m. 357. 358.* Francisci Philelphi de Republica Libri gravitate scribendi sunt eximii ad Platonis tamen imitationem magis quàm

Ari

Aristotelis compositi, ac proinde de Republ. optima quidem differunt aliquid non autem de omni. (II) *Franciscum Patricium* (Senensem scil. diversum à Veneto illo cujus vitam & scripta recenset Janus Nicius Erythræus Pinacoth. Imag. Illustr. Vir. Part. I. p. m. 203. seqq. & ex eo Thomas CRENIUS Method. Tom. III. p.m. 484. seqq.) *in Libris de Republica* cum Scholiis Johannis Savignei impressis Paris. 1519. monente Gesnero in Biblioth. pag. m. 205. edit. Tig. fol. 1574. De quibus ita judicat *Gabriel Naudæus Bibl. Polit. p. m. 21. edit. Grot. & pag. 61. Conring.* Patricius Senensis Farraginem quandam exemplorum sub Reip. titulo, puerorum credo usui ac Chriarum in Scholis compositioni evulgavit: tantùm dissimilis alteri Francisco Patricio, Romano, qui nonnihil pariter de hac re inter opuscula juvenilia protulit, quantum noctua aquilæ aut anser dispar est Olori. Subscribit Naudæo *Herm. Conringius lib. de Prud. Civil. cap. XIV. pag. m. 351. his verbis*: Francisci Patricii de Republ. opus, quod inscripsit, distinctum planè est ab illo ejusdem de Principatu, quod unum satis est indicando neutiquam omnem civilem Philosophiam ab isthoc volumine exspectandam. At verò nec ille de Principatu satisfecit suo titulo. Non malè de utroque volumine id dixeris quod de priore Naudæus.

II. PATRICIUS. Biographi Veneti illius. Judicium de eo Naudæi & Conringii.

§. VIII. Ex RECENTISSIMIS COMPENDIARIIS atque SYSTEMA-

Compendiarii atque Sy-

MA-

stematici recentissimi. MATICIS pro selectissimis agnoscimus sequentes.

BECMANNUS. I. *Johannem Christophorum Becmannum*, Professorem Theol. in Acad. Francof. ad Viadrum hodienum florentissimum (vid. Coll. Nov. Lit. Germ. T. I. 1703. p. m. 162.) *in Meditationibus Politicis* iisdemque continuandis & illustrandis additis *Parallelis Politicis* edit. in 8. M. DC. XCIII. Francof. ad Od., item in *Voluminibus duobus Dissertationum Academicarum Historico-Politicarum*, quorum prius prodiit ann. M. DC. LXXXIV. Francof. ad Od. posterius M. DC. XC. Francofurt. & Lips.

VVEISIUS. II. *Christianum Weisium* Rectorem Gymnasii Zittaviensis Clarissimum in *Quaestionibus Politicis* sive exacta Prudentiae Civilis cognitione Dresdae. 1690. in 8. Idiomate Germanico excusis. Conf. Judicium de iis Coll. Act. Erud. Lipsiens. Tomo IX. 1696. m. Aug. p. m. 407. & 408. item Gottfr. Zenneri im Sommer-Parnaß/ anno 1694. pag. m. 137. 138.

RECHENBERGIUS. III. *Adamum Rechenbergium* Prof. Theol. Lipsiens. Primarium (vid. Collect. Nov. lit. Germ. T. I. 1703. p. 257.) *in Lineamentis Philosophiae* Civilis Lipsiae in 12. 1693. & *Volumine Dissertationum Historico-Politicarum* 1698. Lipsiae impressis. Quorum recensum instituunt Collect. Act. Erudit. Lipsiens. Tomo XIII. 1694. m. Febr. p. 93. & T. XVII. 1698. m. April. p. m. 195. 196.

IV.

IV. *Johannem Franciscum Buddeum*, Prof. Moral. Halensem optimè meritum in Institutionum Philosophiæ Eclecticæ Tomo III. sive *Elementis Philosophiæ Practicæ*, quo & Elementa Politicæ comparent. Vid. de iis Collect. Act. Erud. Lips. T. XVI. an. 1697. m. Junii p. m. 293. sqq. & Tomo XXIII. 1704. m. Mart. p. m. 110. seqq. *B. G. Struvius in Bibl. Phil. Cap. VII. §. VI. p. m. 142.* de illis ita judicat: Præferimus omninò Joh. Franc. Buddei Fundamenta Politices quæ breves licet sint, facilè tamen exemplis Historicis illustrari possunt egregie. BUDDEUS.

V. *Johannem Christophorum Wagenseilium*, Professorem Juris Publici ac Canonici nec non Linguarum Orientalium in Academ. Altorff. longè celeberrimum (vid. Collect. Nov. Lit. Germ. T. I. 1703. p. 430.) *in Synopsi Politicæ*, quæ inserta legitur loculamento IV. sive Volumine V. Peræ Librorum Juvenilium in 8. 1695. Altorffi pag. 194. seqq. Conf. Collect. Act. Erud. Lips. Tom. XIV. d. ann. 1695. m. Octobr. p. 457. sqq. WAGENSEILIUS.

VI. *Samuelem L. B. de Puffendorff*, quondam Professorem Londinensem in Scania & Historiographum Regis Suecicum Consiliarium item Brandenburgicum Illustrissimum, *in Compendio atque Systemate Juris Naturæ & Gentium*, de quo Lips. Act. Erud. Collect. T. III. d. ann. 1684. m. Sept. pag. 399. 400. *& in Dissertationibus Academicis Selectioribus* editis in 8. Lond. Scan. 1675. Upsal. 1677. & Franc- PUFFENDORFFIUS.

cos. ac Lips. 1678. in 12. item sub titulo: Politicæ inculpatæ. Lond. Scan. 1679. in 12.

SCHURTZFLEISCHIUS. VII. *Conradum Samuelem Schurtzfleischium*, lucidissimum Orbis Wittebergici & literarii sidus (Collect. Nov. lit. Germ. T. I. 1703. p. m. 287.) *in Operibus Historico Politicis* separatim sub variis olim titulis editis, tandem uno volumine junctis LXXXVI. Disp. constante an. 1699. in 4. Vid. Autor Except. Hannov. d. an. 1700. m. Febr. pag. 106. seqq. ubi vita & scripta exhibentur collecta.

Judicium de Scriptoribus Dogmaticis generale ex Methodo. §. IX. De Scriptoribus Dogmaticis tàm antiquis quàm modernis hucusque recensitis, nunc, si quod ferre pro tenuitate nostra possumus aut debemus judicium, desumimus illud ex diversa quæ apud Antiquos & Modernos reperitur, Politicam instillandi methodo. *Methodus Antiquorum Scholastica est & Theoretica*, & ut Bœclerus loqui amat, *Umbratica* h. e. Scholæ magis apta quàm aulæ, terminis & controversiis Aristotelico - Scholasticis undique sonora ac plena: *Modernorum Arbitraria & Practica* & ut Bœclerus appellare gaudet, *Splendida* h. e. aulæ magis quàm Scholæ accommodata, spinis Aristotelico - Scholasticis aliena, ex Jure Naturæ Gentium ac Publico deducta: Conf. Rechenb. libr. sing. de stud. Acad. p. m. 71. *Antiquorum Methodus minus fructuosa est* & sylvæ cæduæ similis, quam sicut foco parando adhibere religio non prohibet ita nec spinas Aristotelico - Scholasticas judice *Verulamio l. 2. de augm. Scient. c. 6. Modernum* ma-

magis fructuosa, horto amoenissimo similis unde flores elegantissimos decerpimus h. e. quæstiones & doctrinas in Vitâ tùm quotidianâ tùm aulicâ necessarias ac utiles. *Antiquorum incompleta est*, nonnisi prægustum terminorum suggerens usu rerum & modo agendi destituta; *Modernorum Completa* & terminorum sensum & usum rerum vero Politico & futuro Aulico necessariarum suppeditans. *Vid. Becmanni Med. Polit. c. 1. §. 9. p. m. 12. & Weisii Quæst. Pol. Præm. qu. 5. 6. p. 2. 3. Antiquorum* denique *confusa* vel *præsupponenda* ex Jure Naturæ Gentium & Publico, de societatibus Paterna, Herili, Conjugali, legationibus, fœderibus &c. tanquam supposita pertractans vel supposita non satis benè distincteque proponens; *Modernorum distincta & ordinata* vel præsupponenda leviter prout fas est sufficienter tamen ex J. N. G. & Publico repetens vel supposita ordine concatenato explicans explicataque ad praxin accommodans. Ordo autem accuratus & debitus quemadmodum est anima totius corporis Philosophici, ita etiam est & manet Politici.

§. X. Pertinent huc qui Politicam non ex ratione status sed Christianismi principiis deduxerunt & saltim cum iisdem combinarunt, quales sunt ex selectioribus. (1.) *Lambertus Danæus*, cujus *Politica Christiana* prodiit Lugd. 1606. in 8. & de quo vario observat Memorabilia in Animadv. Histor. Phil: Thomas CRENIUS Part. VI. Cap. II. §. IX. p. m.

Compendiarii & Systematici Christiani sive Theologici. DANÆUS.

m. 174. sq. & Part. XI. Cap. I. §. V. p. m. 93. 94. (2.) *Johannes Menochius Institutionis Politicæ è S. S. literis Libris III.* Lugd. 1603. in 8. cujus vitam & scripta recenset Alegambe Biblioth. Script. Soc. Jes. p. m. 274. (3.) *Theodorus Reinkingius in Politia Biblica* Francof. 1646. in 4. edita. Cujus vitam & scripta ex laudatione funebri Balthas. Arends S.S.Th.Stud. repetit Henn. Wittenius Memor. JCtorum Deca. III. p. m. 397. sqq. (4.) *Vitus Ludovicus à Seckendorff in Christianismo seu* Christen-Staat/ Lipsiæ 1685. in 8. quem Tractatum cedro dignum appellant *Lips. Act. Erud. Collect. T. IV. 1684. m. Aug. p. m. 343.* fuseque recensent pag. sq. Et licet potius jura Principis circa Sacra declaret atque rationem componendarum rerum Ecclesiasticarum, studium tamen Boni Principis in promovendo Christianismo æquè applicat, judice Nobil. *Struvio Bibl. Philos. Cap. VII. §. 7. p. 144.*

MENOCHIUS. REINKINGIUS. SECKENDORFFIUS.

(o)

CLAS-

CLASSIS SECUNDA SPECIALIS

exhibens

HISTORICOS SELECTOS.

§. I.

SCriptoribus Dogmaticis subjungimus Historicos Pragmaticos h. e. eos, qui veritate, explanatione & judicio pollent quique observant non solùm quid factum sit sed etiam qua occasione, quo consilio, quo prætextu & quo eventu simul & judicia de cujusque consiliis & gestis ex sententia prudentium Virorum subindè adnectunt. Hos inter Antiquos & quidem Græcos eminentissimus est, *Polybius*, qui Romam à Gallis captam & Res Romanorum à Belli Punici II. temporibus, usque ad eversionem Regni Macedonici, describit. Quinque tantum ex XL. Libros integros superstites habemus ex reliquis excerpta tantùm vel fragmenta. Duo priores Libri sunt quasi Isagogici, quibus res complectitur à Roma per Brennum, Gallorum Ducem capta usque ad ini-

ANTIQUIORES HISTORICI.

Ex Græcis POLYBIUS.

initia Belli Punici. In reliquis universalem Historiam scripsit non Romanarum solùm rerum sed etiam exterarum. Sextus totus est Politicus, quo statum civilem atque militarem Romanorum Græcorumque confert atque ad regulas politicas examinat; quocirca & ab Excellentissimo Thoma CRENIO in Exercit. de Libris Scriptorum optimis & utilissimis Lugd. Bat. 1704. ad Phil. Jul. Rethmejerum S. S. Theol. Stud. perscripta num LIX. p. m. 37. tanquam optimum Polybii Scriptum commendatur his inter alia verbis: *Liber Sextus digressio quædam est à propositâ narratione. Sed Deum immortalem quàm ex usu, quàm docta quàm divina! cum quâ si componantur omnes omnium auctorum digressiones nihil simile invenias nihil ullâ ex parte comparandum. &c. Commentariorum* quod attinet *Apparatum* prodierunt (1.) Polybii Historiarum Libri. V. priores *Nicolao Perotto* interprete, it. Epitome sequentium Librorum usque ad XVII. interprete *Wolffgango Musculo* Gr. Lat. fol. Basileæ M. D. XLIX. Sed illa editio ad posteriores Pariensem scil. atque Amstelod. nihil est judice CRENIO Tom. III. Method. p. m. 383. (2.) Ex emendatione, versione Latina & Commentarii illustratione *Isaaci Casauboni* Parisiis in fol. M. DC. IX. Ubi tamen Commentarius Casauboni nostro exemplari deest, quem posteà unà cum Excerptis Peirescianis ad Polybium & notis variorum in Germania procudi fecit Joh. de Gravelle du Pin JCtus argentorati 1654. in

Editionum Apparatus. 1. Musculi. & Perotti.

2. Casauboni.

in 8. (3.) Ex recensione *Jacobi Gronovii* & adjectione Notarum Casauboni, Valesii & Palmerii duobus Tomis in 8. 1670. Amstelodami, quam optimam vocat Optimus meus CRENIUS Tom. III. Method. p. 383. quippe quæ plenissima quoad notas, licet non emendatissima quoad Textum, prout exemplis quibusdam ostendit idem CRENIUS in animadv. Hist. Phil. Tom. XII. Cap. II. §. 5. p. m. 245. 246. (4.) Ex Translatione in Anglicum sermonem per *M. Henr. Scheers* 2. vol. in 8. insinuta à Petro Ambros. Lehmanno Observ. Histor. Hamburg. ed. 1699. Sept. 43. p. m. 341. cui Drydenius apposuit Characterem Polybii ejusque Scriptorum. Pertinent huc (5.) *Joh. Henr. Bœcleri Lectiones Polybianæ* Cod. MSC. *Augustani* ad illustr. Virum Joh. Cappellanum Consiliarium Regis Galliæ, quibus accessere discursus de Polybii & Livii diversa scribendi ratione & hujus tractatione it. imitatione Polybiana Diodori Siculi Argent. 1670. in 4. (6.) Selecta de legationibus & alia fragmenta ex libris non extantibus græce addita ex Bibliotheca *Fulvii Ursini* Antwerp. 1582. in 4. it. Polybii Diodori Siculi & aliorum excerpta ex Collectaneis *Constantini* Porphyrogenetæ Gr. & Lat. ed. ab *Henr. Valesio* cum ejusdem notis in 4. Paris. 1634. *JUDICIA* de Polybio *selectiora* subordinamus sequentia. (1.) *Christ. Coleri Epist. de stud. Polit. ex Tom. III. Meth. Cren. p. 383.* Tantus Polybius fuit Politicus ut tota Achaja civitatum suarum auctorem & νομοθέτην cum habuerit. Tantus ut secundum

3. Gronovii.

4. Scheersii.

5. Bœcleri.

Ursini & Valesii.

Judiciorum Selectus.

1. Coleri.

dum ejus consilia secunda omnia senserit & gesserit Africanus ille, contrà, sinistra. (2.)
2. Conringii. *Herm. Conringii Lib. de. Civil. Prud. Cap. XIV. pag. m. 326.* Longo post sese intervallo reliquit Polybius Herodotum, Thucydidem Xenephontem aliosque. Est enim Stylo quidem minus comptus at civilis prudentiæ maximus magister. Etenim pacis non minus quàm belli negotia tractat longè exactissimè & quidem cumprimis Romani populi, quo tempore ille magnitudine rerum maximam sui admirationem peperit ut & aliarum Græciæ florentissimarum civitatum. Ne quid nunc dicam de artis militaris peritia quam eximiam ostendit ut & de Historiæ mistis præclaris dissertationibus. Etsi enim in hisce non tàm Historicum quam Philosophum aut tacticum agat Polybius, attamen dictu est incredibile quam illa omnia apta sint augendæ omnigenæ prudentiæ. Quo magis dolendum magni & in XL. Libros diffusi operis minimam partem integram, reliquam nonnisi per levia excerpta superesse. (3.) *Johannis Henrici Bæcleri Biblioth.*
3. Bæcleri. *Polit. contr. §. 28.* Polybius Legum Historiæ scribendæ observantissimus ac in ipso rerum actu versatus: ubique clarus & exquisitus nec tàm narrans quam ex professo docens & instruens quippe qui narrationi semper suum subjicit judicium. *Idem Historiâ Principum Scholâ Cap. II. §. 24. pag. 60.* Generosus sine exemplo est Polybius in ferendâ tàm de actionum eventibus quàm de actionibus sen-

sententiâ. Rectissimo incedit tramite, ut aliquando Christianorum multos, quibus tamen solidam judicii magnanimitatem & solertiam ipsa religio commendat suppeditaque pudefacere queat. *Vid. eundem in dissert. de Util. ex Hist. Univ. contextu capienda pag. 115. sq. 118. seq. 134. edit. in 8. Argent. 1680. Ubi inter multa ita infit* Polybius primariò populi Romani, secundariò aliorum quoque populorum res inseruit temporibus, copulavit argumentis, eo copulandi genere quo non tantum historiam docuit sed & Praxin Politicam in administranda Rep. & militari disciplina & quidem ampliori reliquis Historicis modo per amplius objectum & majus subsidium, &c.

§. II. LATINOS inter HISTORICOS ex Antiquis Pater quasi Politicorum meritò habendus est *P. Cornelius TACITUS* qui res ab Augusti excessu ad Galbam usque Annalium Libris XVI. quorum tamen VII. VIII. IX. & X. interciderunt, describit. Reliqua ad Vespasiani usque tempora Historiarum Libris quinque persequitur. In Moribus Germanorum reliquis viam monstravit. Egregia quoque est ejusdem, vita Soceri Julii Agricolæ. De hoc duo annotamus momenta Lectionis Methodum & modum & Interpretum selectum. *Lectionis modum* qui simul sistit judicium eruditorum sequentibus includimus Aphorismis. Ex Latinis TACITUS. Scriptorum ejus summa. Lectionis Modus & Methodus.

(I) Non transvolare debet oculus Legentis Tacitum & externo illo vocum apparatu ré- I. Aphorismus I.

regali contentus vivere; sed acies mentis atque intellectus pressius infigenda est ordini atque proposito Scribentis. Nam cum duo sint Historicorum omnium, recensere & judicare, idque fere omnes possint, hoc autem pauci recte & qui rectissime, multis id faciunt; solus Tacitus profundissime hic novaturire *voluit*, cum judicium suum quasi præteriens adjiciat, & quod alii sententiæ justæ ambitu, ille penetrantis vocabuli fulmine projiciat imò injiciat potius & imprimat attento.

Aphorismus II. (II) Afferri debet ad Lectionem Taciti porrò mens perspicax, plena corde & consilio quæ & penetrare solida & animadvertere subtilia, & discernere prava, & seligere bona commodè recteque noscat. Hinc enim factum est, ut cum tale esset ingenium Lipsii ipse præcipuè ex omnibus æstimarit & triverit Senecam atque Tacitum pressum utrumque & plus promittentem voce quam exprimentem verbo.

Aphorismus III. (III) Ad acuendam hanc Indolem & lævigandas Salebras Taciti, opus est Scientia Historiæ Reip. Romanæ. In illius enim Reip. Regimine colligenda mutationis variæ, cui abnoxia, fuit initia, progressus, Civium socordia & Reip. Vitium ac Libertatis amissæ causæ non unæ, ex parte verò Imperantium subtiles technæ inimicitiæ sparsæ, blanditiæ obtentæ dominatui, & infinita id genus.

Aphorismus IV. (IV) Non est dubitandum in Libris Taciti suppetere materiam Seculi nostri moribus quàm simillimam tàm in fato Cæsarum, Regum

gum & Civitatum quàm Parlamentorum securitatis odio, item in aliis Exemplis, inconstantiæ Regum & Civitatum, bellorum civilium, æmulationum, aliarumque artium & Martium Statisticarum ex ipsa Lectione Taciti optimè relucentium, tàm honestarum ad imitationem, quàm inhonestarum ad cautionem, propositarum. Cæterum de Tacito è Veteribus legi possunt *Plinius Hist. Nat. Lib. 7. c. 16. Flavius Vopiscus in Tacitum Imp. cap. 10. Plinius II. Lib. II. ep. 1.* & quæ de se ipso habet *Tacitus Hist. lib. I. cap. I.* E recentioribus hujus laudes certatim Viri docti decantarunt è quibus imprimis videndi *Justus Lipsius in Præf. ad edit. Taciti. Dan. Heinsius Oratione XV. XVI. XVII. de Tacito pag. 234. seq. 250. seqq. edit. in 12. Lugd. Batav. 1642. Joh. Henr. Bœcleri in Oratione de Historia Taciti dissertationi de Politicis Lipsianis subnexa Argentorati 1642. in 12. item dissertatione de Eloquentia Viri Civilis & Aulici & Thomas Crenius Tom. II. Method. pag. 207. 263. 288. 362. 418. Tom. III. Method. p. m. 386. & Fasce I. Exerc. Hist. Philol. p. m. 312. 313. Commentatorum* seu *Interpretum* Taciti *selectum* dederunt Lipsiens. Act. Erud. Collect. Tom. VI. 1687. m. Junii p. m. 350. Joh. Alb. Fabricius Bibliothecâ Latinâ p. m. 116. 117. & Hamb. 1697. Thomas CRENIUS Animad. Hist. Philol. Part. VIII. c. I. §. 3. p. 9. sqq. B. G. Struvius Bibl. Phil. Cap. VII. §. V. p. m. 138. sqq. & Bibl. Hist. c. V. §. 1. p. m. 55. 56. & Joh. Fried. Reinhardus Theatr. Prud. eleg.

Fontes de Tacito evolvendi. Veteres.

Recentiores.

Commentatorum Selectus.

eleg. Polit. Lipsian. pag. 356. seqq. edit. in 4. Witteb. 1702. quem non repetimus sed novum quendam nova ratione adornamus. Primus scil. ex illustrioribus Taciti Commentatoribus & Interpretibus qui non malè de eo meritus, est *JANUS GRUTERUS*, qui ipsum Franc. 1607. 8. edidit cum Schediasmatibus suis & integris decem Virorum Doctorum notis, B. Rhenani nempe, Andr. Alciati, Æmilii Ferreti, Marci Vertianii, Fulvii Ursini, Marcelli Donati, Francisci Modii, Josiæ Merceri, Curtii Pichenæ & Christoph. Coleri, quem anno sequenti Parisienses Typographi sequuti meliori & auctiori opere Commentatores Taciti recuderunt; in quo præter Justi Lipsii, fortè non pleniores alibi, notas XVI. Doctissimorum Virorum comparent Commentarii qui verò non integri omnes. Hic Grüterus censente *Naudaeo Bibliogr. Polit. cap. 25. & Boeclero in Musaeo fol. 79.* plus eruditionis ad Tacitum attulit quàm Politicos deceat. Vidi, inquit, *Dominicus Baudius Cent. 2. epist. 13.* quæ ille ad Tacitum annotavit. Diligentiam ejus in colligendis variis sententiis improbare nefas sit. Sed judice *Reinhardo l. c.* commissiones meræ sunt & ut flagitiosissimi Caligulæ non absonum dictum in re simili usurpemus, arena sine calce. Videtur sibi proposuisse ad imitandum rationem illam quam secutus est Lipsius in admirabili & præstantissimo opere de Civili doctrina. Sed Dii boni! quam longo intervallo, quam non passibus æquis vesti-

Marginalia: Commentarius I. Grüteri. — Judicium de eo Naudæi & Boecleri. — Baudii. — Reinhardi.

stigia sectatur. Ipse Grüterus de se ipso in Epist. ad Jacobum Bongarsium: Vocentur ergò supervacua, dum novimus superflua non nocere. Assertum quod è diametro contrarium Paterculi dicto: Pæne magis necessaria praetereunda quàm superflua amplectenda. Sunt Grüterianæ editiones excusæ Heidelbergæ. 1604. & 1605. in 4. Francof. 1607. in 8. quæ posteà auctiores prodierunt sub fin. Livii in fol. & novissimè Lipsiæ 1679. in 4. è Musæo Christiani Franckensteinii. II. *MATTHIAS BERNEGGERUS*, cujus copnatus in Tacitum 1638. & 1664. in 8. publicati quamvis non assurgant ad laudem Forstneri & Boecleri judice *Conring. de civ. Prud. Cap. XIV. pag. 595.* ad usum tamen quotidianum maximè faciunt ob commata, incisa, indicem & loca Parallela: quibus addenda ob aliorum opera Amstelodamensis editio Blaviana M. DC. LXXXV. 2. vol. in 8. quam *Joh. Fried. Gronovius* recensuit & præter integros Lipsii, Rhenani, Ursini, Mureti, Pichenæ, Merceri, Grüteri, Acidalii, Grotii, Freinshemii Commentarios & selectos aliorum, suas notas passim una cum Indice (quem pleniorem malunt eruditi) Melchioris Freinshemii adjecit. (Vid. Th. Crenius Animadv. Hist. Phil. Part. III. c. I. §. 2. p. m. 7. & Part. VIII. Cap. I. §. 3. p. m. 9. & Tom. II. Method. p. 408.) III. *JOH. HENR. BOECLERUS*, cui sine dubio nemo præferendus accuratissima cognitione Philologiæ Politicæ & Juris publici

Editiones ejus variæ.

2. Berneggeri.

3. Boecleri.

fide, magnitudine animi, pietate, ac in patriam & studiosam juventutem amore, & cui contigit, quod multi voluerunt, pauci potuerunt, penetrare in intima Scriptorum & recondita, efficaciamque in illis latentem ac vim aperire & in usum transferre, cujus commentatio in Taciti primordia Annalium & Historias Argent. edit. M. DC. LXIV. in 8. ut omnia summi Viri scripta elegans oppidò & ad nutum *Bosii in Diss.: Isag. de comp. eloq. civil.* §. 31. primo omnium ponenda loco si aliquantò clarius & magis perspicuè ac explicatius conscripta, judice *Crenio nostro Part. VIII. Anim. Hist. Phil. p. 13. & Tom. II. Method. p. 427.* licet non ubique doceat judicium pragmaticum, monente *Cl. Struvio Bibl. Philos. p. 140.* IV. *Christophorus* FORSTNERUS, qui *Boeclero* jamjam laudato *in Histor. Schol. Princ. c. 2. §. 8. p. m. 108.* est Vir Magnificus omnique civili cognitione actuque praelustris; & *Herm. Conringio de Civil. Prud. c. XIV. p. m. 335.* Vir ad Politicam nostri aevi gloriam natus & compositus. Autor eruditissimarum, ad Taciti Libros annalium notatarum, in quibus recto tramite, gradu inflexo, per vestigia magni cordatique consilii, ad Reipubl. intima quaeque grassatur (vid. Joh. Henric. Boecleri Museum fol. 29.) Notae ejus Politicae saepius excusae & recusae sunt ut Argentorati 1628. in 8. Lugd. M. DC. L. & LV. in 12. item Francof. M. DC. LXII. in 12. Vol. 2. multis quidem aestimatae nec tamen ubique

4. Förstneri.

satis accuratæ, observante *Struvio Bibl. Phil.* *p.* 140. interim laude suâ non privandæ, quâ privavit eas Amelot de la Hussaie Discursu Critico de Interpretibus Taciti præmisso Ethicæ Taciti de adulatione his verbis: *Notæ Försteri in Tacitum, propriè loquendo nonnisi loci quidam communes sunt cum exemplis perperam sæpissimè insertis. Unde consequitur Librum ejus ad discendam Politicam nulli prorsus usui esse.* (Vid. Act. Erud. Lips. Collect. Tom. VI. 1687. m. Febr. p. m. 87. & Gottfried Zenner Frühlings-Parnaß 1695. p. m. 120. seqq.)

V. *DAVID MEVIUS*, JCtus quondam & Juris primùm in Acad. Gryphiswald. Professor celeberrimus postea summi Tribunalis Regii, quod est VVismariæ Vice-Præses eminentissimus, qui annotationes in duos priores Annalium Taciti Libros conscripsit verè aureas, paucis cognitas, saltem rarissimè allegatas erudita nervositate & nervosa eruditione refertas, sed imperfectas, quas tamen ad tertium usque annalium Librum supplevit, Mevii in Professorio munere successor & consanguineus, Fried. Gerdesius, & Stralesundi Ann. M. DC. LXIII. in 4. recudi curavit sub tit: *Tacitus Politicè resolutus, pro exercitio Academico & manuductione Juventutis ad scientiam politicam ante quinque lustra cæptus à Davide Mevio, editus iterum & porro eadem Methodo proque eodem fine continuatus à Fried. Gerdessen J. U. D. & Gryphisw. Juris Professore.* Leg. Epist. Dedicat. Gerdesii præmissa, 5. Mevii.

quâ inter alia ita de notis Mevianis disserit: *Nactus est Tacitus, cujus nec sublimius quicquam judicio, nec eloquentiâ gravius, nec ubertate fertilius tota Gentilium habet eruditio, quique omnem ferè sapientiæ mensuram, quâ hominibus licet, explevisse dicitur, dignum se in Mevio interpretem & cum paucissimos alios, eosque singularis acuminis ejus admittat subtilitas, reliquis in ipso limine impingentibus, ac propter cubicula tot opum ac receptacula oberrantibus, sibi de rara Mevii dexteritate gratulari visus est.*

6. Pichonis. VI. *JULIANUS PICHON, Abbas* qui non tam suis quàm aliorum potiùs notis (quæ tamen nimium prolixæ diffundunt lectorem monente Nob. *Struvio Biblioth. Philos. p. 139. & Hist. p. 56.* Tacitum illustravit in usum Delphini editum Parisiis IV. Volum. in 4. 1682. 1684. & 1687. quique sine dubio idem arcanum adhibuit quod reliquæ editiones Romanorum Scriptorum Parisiis in usum Delphini impressæ, Indicem scil. ita confectum ut tantum exemplaris sui paginis respondeat nec recudendis aliis exemplis inserviat, indeque nec libros nec capita nec versus in pagina notet. *Vid. Crenius noster Animadv. Hist. Phil. Part. I. cap. I. §. 10. pag. 14. & Part. VIII. cap. I. §. 3. p. 11. & add. Lips. Act. Erud. Collect. T. IV. 1685. m. Octobr. pag. 448. 449.*

7. Rychii. VII. *THEOD. RYCKIUS*, Professor in Academia Leydensi, cujus emendatissima Taciti editio cum eruditissimis ejusdem animadversionibus prodiit Lugduni Bata-

tavorum 1687. in 12. Codicem enim nactus est Rudolphi Agricolæ, Florentinum atque alios ex quibus textum emendavit. In animadversionibus verò multa reperiuntur ad Historiam Romanam, Antiquitates, & familias pertinentia, nonnulla etiam ad structuram Orationis & eloquentiam facientia. *Conf. Act. Erud. Coll. Lipf. T. VI. 1687. m. Jun. p. m. 349. sqq.* VIII. *AMELOTUS de la HOUSSEIE* Commentator & Paraphrastes V. annalium Taciti prudentissimus, cujus eruditissimas Politicas ac historicas in Tacitum Animadversiones Parisiis 1690. in 4. orbis literatus ingenti cum applausu excepit. Recusæ sunt Hagæ Comitum 1691. in 8. & in 12. Tom. 2. Præmisit Discursum Criticum de Interpretibus Taciti auctiorem ac emendatiorem: Textum in sermonem Gallicum transtulit translatione, omnes anteriores, qualis est Achillis de Harlag, Rudolphe le Maitre, Sr d' Ablancourt, longè antecellente: Texuique substravit notas tùm historicas, tùm Politicas exemplis & Apophthegmatibus è recentiori Historia selectis probè illustratas, quibus plerumque fideliter suos auctores sequitur ex judicio *Collect. Act. Erud. Lipf. Tom. XII. 1693. p. m. 360.* Extat adhuc alius Ameloti in Tacitum commentarius Gallicus sub titulo: *TIBERIUS* seu Discursus Politici in Tacitum 1683. in 4. Amstelod. & 1686. in 8. De quo infrà dicemus Classe VII. & V. Scriptus quoque ab ipso alius est liber Gallicus cujus titulus: *Ethica è Tacito*

8. Houssei.

concinnandæ Specimen primum de Adulatione qui Parisiis 1686. in 8. impressus. Quo ex traditis à Tacito characteres & effectus adulationis optimè declarat, & præcepta pro evitando hoc vitio addit, præmisso discursu de Commentatoribus Taciti. *Vid. Collect. Act. Erud. Lips. T. VI. 1687. m. Febr. p. m. 85. sqq.* Hisce porrò accenseri possunt qui Vitam Agricolæ seorsim illustrarunt. *M. Zuerius Boxhornius* cujus commentarius Argent. 1655. it. Lugd. Bat. 1642. in 8. impressus: *Matth. Berneggerus* Argent. 1617. in 8. *August. Buchnerus* Lips. 1683. in 8. *Jul. Salinerius*, *Mich. Virdungus* postremò Noribergæ 1637. in 4. *Joh. Andr. Bosius*, *Johan. Schefferus* & *Cyriacus Lentulus*.

Commentatores in Agricolam Taciti.

In Germaniam Taciti.

In Taciti Germanicâ illustrandâ desudarunt *Jodocus Willichius*, Prof. Francof. cujus Commentarius inter Scriptores rerum Germanicarum Simonis Schardii exstat: *Henricus Glareanus* qui vetera Taciti Germaniæ vocabula explicat Basil. 1574. in fol. *Andr. Althamerus* inter Scriptores Germaniæ Sim. Schardii pariter relatus & seorsim à Simone Fabricio in 8. Aug. Vindel. 1580. & Amberg. 1609. 8. editus: *Justus Lipsius* cujus recensionem Conringius cum Præf. Helmst. 1635. in 8. imprimi fecit: *Hermannus Conringius* qui excerpta ad Tacitum de moribus Germanorum evulgavit Helmst. 1652. 4. *Cyriacus Lentulus*, cujus notæ ad Taciti Germaniam cum vita Agricolæ Marpurgi 1666. in 8. prodierunt. *Georg. Casp. Kirchmajerus* Prof.

Wit-

Witteb. Wittebergæ 1664. in 8. *Hobrrius* quem Gallica versio hujus Libri Autorum agnoscit. Censet *Jacobus Tollius Epistola I. Itinerariarum*, quas ex Auctoris schedis posthumis recensitas, suppletas, digestas ac annotationibus & figuris adornatas *Henr. Christianus Henninius* Amstelod. 1700. in 4. edidit, qui in Taciti libellum de moribus Germanorum commentarium scribere voluerit, Westphalos, in quorum, præsertim rusticorum sordes invehitur, tantum adire debere inventurum illic uberrimam commentandi materiam. Plura huc confert Henninius fol. 21. sqq. Sufficient hæc de Editoribus atque Emendatoribus Taciti. Pauca adhuc de *VERSIONIBUS*. *Georgius Dati* Traductor *Taciti* elegans sed non fidelis cujus versio Francofurti 1612. in 8. excusa. Præventus morte ultimam versioni suæ lineam addere non potuit, quæ procul dubio causa quoque fuit quare Taciti Germania & vita agricolæ in hac traductione omissæ. *Adrianus Politi* Opera Taciti in linguam Toscanam transfudit. Quæ versio ex judicio Ameloti magis polita quàm violenta. *Bernardus de Avanzatis* itidem *Tacitum* in linguam Italicam transtulit. Versio hæc ex censura Baileti adeò obscura est, ut ob verba obsoleta quibus passim utitur, vix ab Italis ipsis intelligi possit. His associandi prætereà *Emmanuel Sueyro, Balthasar de Alamos & Carolus Coloma*, Gubernator Cambraicensis, qui tres traduxerunt Tacitum

Versionum Taciti Apparatus. Italicarum.

Hispanicarum. tum in linguam Hispanicam tanto successu u adhuc sub judice lis sit quis ex his tribus alter alteri præferendus. Primo palmam dare videtur Joh. Freinshemius in Præf. ad comparationem versionum his verbis: *Neque tamen dissimulo, me nonnullis in locis modo hujus, modo illius, frequentius tamen Hispani* (Emmanuelis Sueyro) *interpretis, quam cujusquam alterius ope adjutum, aut, ubi vacillarem, confirmatum fuisse.* Porrò in numerum Interpretum Taciti operum censendi *Claudius Fauchelius & Sutephanus la Planche* quorum versio Gallica Francof. 1612. in 8. lucem vidit & pro qua Bailletus & Huetius se declarant. *Rudolphus le Maistre* primus librorum Franciæ Medicus qui jussu Henrici M. Regis Galliæ habitu Gallico induit Tacitum, sed censente Ameloto, parum decoro. *Harlæi* verò *Chanvalonis* versio Gallica perfecta foret, ut vocare ipsum Tacitum in certamen possit dignitatis, si linguæ esset eadem puritas, quemadmodum de Tacito Justus Lipsius loquitur in epist. dedicat. ad Maximil. II. Cæs. Tacit. præmiss. Sed hoc temporis iniquitati, quô Harlæus vixit, imputandum est, ubi lingua Gallica non ad illud culturæ fastigium, in quo hodiè apparet, ascenderat. E Versione autem *Nicolai d'Ablancourt* quæ Amstelodami 1674. in 8. recusa hic rosas, alter spinas collegit. Eminet denique *Ameloti de la Houssaie* versio Gallica Annalium Taciti, cui eruditissimas notas Politicas & Historicas subjunxit quæque Hagæ Comitum 2.

Gallicarum.

Vol.

Vol. in 8. 1692. typis impressa, velut luna inter stellas minores. Et cum cæteræ Traductiones pleræque ab Hominibus scholæ natis confectæ: hæc habet Autorem qui in rebus publicis gerendis consenuit. De eâ verè illud dici potest, quod ipse Amelotus scribit Discurs. Crit. fol. 48. de discrimine, quod versionem inter Chanvellonii & illam Ablancourtii occurrit: ut in illis plus limæ, in hoc penè plus videatur fuisse sanguinis. Sistit se ultimò Tacitus & Anglico & Germanico habitu vestitus. *Inter Anglicos Interpretes apparent Henricus Savilius & Richardus Greneveey.* Duæ versiones Belgicæ *Gretnizii* referente Borremansio Libr. var. lect. fol. 109. adeò obscuræ sunt ut ab ipsis non possint intelligi Belgis. Quare aliam politiorem fideliorem que ab Hoofdio adornatam edi optat idem Borremansius l. c. Inter Germanicos eminet *Jacobus Micyllus* de quo hæc nos docet CRENIUS noster Tom. VIII. Animadv. Histor. Philol. Cap. I. §. 3. p. 10. 11. *Specimen paraphraseos Corneliana primum Taciti fragmentum h. e. Tiberiani Principatus XV. annos comprehendens & cum versionibus linguarum quinque comparatum elegantissimum Argentorati M. DC. XLI. in 8. dedit Joh. Freinshemius. In Catalogo versionum Taciti dum Germanam, quæ Moguntiæ prodiit anno M. D. XXXV. adduxit & usurpavit Freinshemius, videtur illam prætulisse versioni Germanicæ compositæ à Jacobo Micyllo Rectore Francofurtano*

Anglicarum, & Belgicarum, denique Germanicarum.

&

& *Professore deinde publico Heidelbergensi editaque Francof. M. DC. XII. in 8.* (quam editionem meâ, siquæ dicenda, Bibliothecâ possideo.; *ignorare enim illam non potuit. Utut sit interpres ille* (Moguntinus scil.) *Tacitum non intellexit.* Item *Carolus Melchior Grotnizius* qui Tacitum in Germanicum idioma transtulit M. DC. LVII. in 8. sed observante *Struvio* in *Bibl. Hist. pag. 57.* versione parum adæquata nec genio linguæ Germanicæ convenienti.

Recentiores Historici.

§. III. Recentiores ex Politicis Historici alii sunt Germanici, alii Anglici, alii Belgici, alii Gallici, alii Italici, alii Hispanici ex quibus selectissimum quemvis speciminis loco exhibemus. Ex præstantissimis igitur Germanicarum rerum in ætate recentiori Scriptoribus seligimus *JOHANNEM SLEIDANUM in Commentariis de statu Religionis & Reipubl. Germanorum sub Carolo V. Cæsare.*

Ex Germanicis SLEIDANUS. Biographi ejus.

Concisam Vitæ & operæ Sleidanianæ descriptionem habes in Casp. Sagittarii Introd. in Hist. Eccles. Cap. XI. §. X. p. m. 105. Unde in Tom. II. Method. pag. 374. ed. Lugd. Bat. 1696. in 4. repetiit Lectissimus noster CRENIUS qua cum conferre licet Henricum Pantaleonem part. III. illustr. German. Virorum, Michaelem Beuterum in Præf. edit. Germ. Sleidani, Joh. Jac. Boissardum in Part. II. Icon. illustrium Virorum, Thuanum Hist. Lib. XVII. ad An. 1556. Melch. Adami in Vitis Philosophorum & Philologorum, Valerium Andream

Des-

Desselium in Bibliotheca Belgica & Adolphum Clemmundum vitis Clariss. in rè literariâ Virorum Part. I. n. XVII. p. m. 156. sqq. Memorabilis est *Sleidani Memoria destituens*, de quâ Matthiæ Bernegeri adferimus verba ex Animadv. & not. in Svetonii Tit. c. III. 2. *Quicquid laboriosè factum est, vires magis à tempore capit & Horatii verbis lib. I. od. 12. Crescit occulto velut arbor ævo. Idem in Historia scribenda valere vel annalium Sleidanicorum perfectissimum illud opus in hac urbe (Argentoratensi scil:) confectum argumento est, id quidem, si molem spectes, haud magnum; in quo tamen elucubrando ipsos annos sedecim Autor absumsit, sic attritus ingenii memoriaque viribus, ut sub finem vita ne trium quidem filiarum, quas primâ adhuc atate orbas relinquebat, vel admonitus reminisci posset.* Hæc Berneggerus. Culpa in venenum conlata. Boissardus in Iconibus: *Quamvis*, inquit, *non desit apud quosdam dati veneni suspicio ob edenda quadam historica, qua tum ab ipso adhuc premebantur.* At. Cl. Casp. Sagittario introd. in Hist. Eccles. cap. XI. §. X. p. m. 108. *potior causa visa conditum pedis vulnus ex quo sanies anteà profluens, cum non haberet exitum, cerebrum denique opplevit: unde illius calamitatis origo.* Plura memoriæ destituendis exempla congesserunt prælaudatus CRENIUS Animadv. Hist. Phil. Part. VI. Cap. III. §. 7. p. m. 194. sqq. & M. Carolus Fridericus Pezoldus Differt. Philologico-Physico-Hist. de ob-

Memoria ejus destituens.

Commentariorum Apparatus.

oblivione memorabili. 1703. Lipf. hab. *De EDITORIBUS & CONTINUATORIBUS* Commentarii Sleidaniani ex Seckendorffii Comment. de Lutheranismo in præloqu. & Additam. I. ad præloqu. Sagittarius & ex Sagittarii Introd. in H. E. Cap. XI. §. 12. p. 115. sqq. optimè nos informat CRENIUS noster in Tomo II. Method. pag. 375. 376. ubi vide. Item Part. VI. Animadv. Hist. Phil. cap. 3. §. 8. p. 217. his verbis: *Sleidani Commentarios de Statu Religionis & Reip. Carolo V. Cæsare Argentorati editas anno M. D. LXXVI. in. 8. habeo & usurpo adhuc, meliorem editionem ignorans.* Addimus ex Bibliothecula nostrâ Editionem Sleidani in 8. Argentoratensem aliam in 8. cujus titulus ita habet: *Johannis Sleidani Commentarium de statu Religionis & Reipublicæ, Carolo V. Cæsare Libri XXVI. unà cum Apologia ab ipso Authore conscripta & indice locupletissimo. Editio ultima cum gratia & privilegio Elect. Palat. Vicar. Imp. ad annos duodecim. Argentorati apud Christoph. ab Heyden M. DC. XXI.* Conf. Sev. Walth. Slüterus Propylæo Historiæ Christianæ ed. in 4. 1696. Lipf. p. m. 35. 36.

Judiciorum Selectus.

JUDICIA ERUDITORUM de Sleidani opere de statu Religionis & Reip. collegerunt Sagittarius l. c. §. XI. p. m. III. sqq. & CRENIUS Part. VI. Animadv. Hist. Phil. cap. III. §. VIII. pag. m. 204. sqq. Subjungimus nostratium quædam selectiora & quidem (1.) Incomparabilis nostri

I. Fechtii.

FECHTII in Commentatiuncula seu Alloquio ad

S. S.

S. S. Theol. Cultores Acad. Rostoch. de ubertate & fructu Hist. Eccles. Sec. XVI. Johannes Sleidanus, primus manum conscribendis præcipuis Seculi XVI. rebus admovit, summæ fidei & prudentiæ Scriptor, & *in Prælect. MSS. ad alloqu. seu Comment. Cap. LVI. §. 1.* Johannes Sleidanus primus fuit qui res sub primam Ecclesiæ Reformationem gestas scripto complexus est, ceu ipse scribit ad Augustum Electorem in præfat. Commentariorum. Pleraque quæ adfert verbis ex ipsis actis desumptis descripsit rarò proprio judicio interposito. Vehementer ipsum tanquàm mendacem criminantur Pontificii allegato etiam Caroli V. dicterio. Sed Apologiam pro eo scripsit Hortlederus. Provocavit ad candorem fidemque suam, dum vixit, Sleidanus neque etiam posteà ullius potuit mendacii convinci. Si Principes Viri durius in ipsum loquuti sunt, ab aliis decepti hoc fecerunt neque eorum judicium tanti faciendum est. Habet è contrà Sleidanus approbatores ex ipsa Romana Ecclesia magnæ existimationis Viros Joh. Bodinum & Jac. Aug. Thuanum. Vindicat verò fidem Viri adversus recentissimos calumniatores Seckendorffius in præloqu. Histor. Luther & in Addend. p. 7. sqq. (2.) *Burcardi* 2. Struvii.
Gotthelff STRUVII in Bibliotb. Histor. Cap. VII. § 24. p. m. 171. Præcipuus de gestis Caroli V. est Johannes Sleidanus cujus Commentarii de statu Relig. & Reip. sub Carolo V. versantur in omnium manibus.

Ne-

Neque ignotum etiam est quàm gravi cum judicio, ordine accurataque fide historia hæc sit perscripta, ita ut ob veritatem quam scripsit, multis sœpe periculis vivens adhuc esset expositus.

3. Conringii. (3.) *Herm. Conringii in Libr. de Civil. Prud. cap. XIV. p. 331.* Res Germanicæ justo pauciores acceperunt. Scriptores à prudentia commendandos. Perquam egregii verò sunt Johannis Sleidani Commentarii & quæ his jungi debet Historia Concilii Tridentini Petri Suavis aut rectius Pauli Servitæ Theologi Veneti planè incomparabilis.

4. Bœcleri. (4.) *Johan. Henrici Bœcleri Bibl. Polit. contractâ vel cujuscunque Collectoris ed. in 8. §. 59.* In Germania nostra vix quisquam pro dignitate Historiam tractavit præter Joh. Sleidanum qui tamen ipse non Germanus sed Belga fuit. Hic enim Argentorati sedecim annorum labore summaque industria perfectissimum opus persecutus est, etiam quorundam Pontificiorum sententia, quanquam plerique ei sectæ addicti fidem ejus in dubium vocare soleant. Adversus quos eum magni nominis Scriptores tuentur quorum nomina habes apud Zeilerum part. II. epist. pag. 141.

5. Reinhardi. (5.) *Johannis Fried. Reinhardi, Consil. Sax. in Theatr. Prud. eleg. Polit. Lips. 1702. in 4. Witteb. Lib. I. cap. IX. n. 96. pag. m. 395.* Johannes Sleidanus Historicus elegantissimus & accuratè circumspectionis Scriptor (Joh. Henr. Bœcl. Hist. Schol. Princip. Cap. II. §. 8. fol. 108.) qui magno judicio, magna fide, magnâ diligentiâ, magna

gna etiam fortassis dictionis castimonia *Commentarios suos de Statu Religionis & Reipubl. in Germania libris XXV.* ab ann. 1517. usque ad ann. 1556. perductos exaravit. Hi in Germanicam, Italicam, Hispanicam, Gallicamque linguam sunt conversi atque ut Anonymos taceam, à *Justino Gœblero, Jacobo Typotio, Conrado Lauterbachio, Mich. Casp. Lundorpio* (non mali quidem sed nequaquam pari industria ac eloquentia) *Gothardo* item *Arthusio*, Dantiscano, Autore Mercurii Gallo-Belgici Sleidano succenturiatis, *Casp. ab Ens*, in annalibus Mercurio Gallo Belgico succenturiatis, *Henrico Pantaleone, Mich. Benthero*, *Osea Schadao* aliisque deinceps continuati. In iis conficiendis *Jacobus Sturmius à Sturmeck*, Vir de Republ. Argentoratensi infinitis modis meritus, quemadmodum *in Praef. ipse Sleidanus* illud profitetur, ei auxiliatrices manus porrexit. Sedecim annorum labore summaque industria perfectissimum hoc opus confecit. Quidam ejus fidem dubiam facere voluerunt, ut Antonius Possevinus, Claudius Verderius, Mascardus, Bartol. Latomus, qui evincere contendit quod undecies mille falsitatibus opus illud inquinatum fuerit. Idem etiam *Antonii Varillasii* de eo judicium. Constat, inquit ille, Sleidanum Historiam corrumpere, sed illius nec licentiam nec errores imitari debemus. *Hist. Revolut. T. III. Libr. 12. in fin.* Asserit quoque ille, solum genuinum & incorruptum Sleidani exemplar esse ann. 1555. edi-

 tum,

tum, dein Gallicè versum & Lutetiæ à Roberto Prevotio publicatum. In hoc ubi & in exemplari ann. 1553. in fol. minori literis Italicis excuso, exactè reperiri ait, quæ Laurentius Surius ex Sleidano excerpta taxaverit in aliis exemplaribus non extantia. *Tom. V. dict. Hist.* Verum hujusmodi criminatione liberatus fuit non à *Thuano* tantùm in fin. L. XVII. Histor. sed etiam ab aliis æquissimis & Doctissimis Criticis, præsertim à *Johanne Bodino*, *Theodoro Beza* in Iconibus, *Matthæo Dresero* in Orat. de Usu Historiarum, *Tilemanno* discurs. Philol. de Hist. delect. fol. 245. *Aubignæo* Lib. I. Histor. Cap. I. *Herm. Conringio* Præf. in Tacit. lib. de moribus Germ. *Georgio Hornio* Præf. ad lect. Sleid. de IV. Monarchiis; *Jacobo Crucio*, in Epist. ad Patrem suum fol. 6. *Matthia Berneggero* in demolit. Idol. Laurent. *Antonio Teisserio* Les Eloges des Hommes sçavans T. I. fol. 111. & quos alios habet *Zeillerus* Part. II. Epist. fol. 141. Indicát etiam modum Cl. Herm. von der Hardt quo impacta à Varillasio, egregio & celeberrimo Scriptori, Johanni Sleidano, calumnia, ex collatione variarum Commentarii ejus editionum refelli possit, Tom. II. Autographorum Lutheri & coætaneorum.

Ex Anglicis Cambdenus. Biographi ejus.

§. IV. Ex HISTORICIS Anglicanarum rerum RECENTIORIBUS seligimus *Guilielmum CAMBDENUM*. Hujus doctrinam, vitam & Scripta Oratione Panegyrica exposuit *Ludovicus Molinæus* quam inser-

gna etiam fortassis dictionis castimonia *Commentarios suos de Statu Religionis & Reipubl. in Germania libris XXV.* ab ann. 1517. usque ad ann. 1556. perductos exaravit. Hi in Germanicam, Italicam, Hispanicam, Gallicamque linguam sunt conversi atque ut Anonymos taceam, à *Justino Gœblero*, *Jacobo Typotio*, *Conrado Lauterbachio*, *Mich. Casp. Lundorpio* (non mali quidem sed nequaquam pari industria ac eloquentia) *Gothardo* item *Arthusio*, Dantiscano, Autore Mercurii Gallo-Belgici Sleidano succenturiatis, *Casp. ab Ens*, in annalibus Mercurio Gallo Belgico succenturiatis, *Henrico Pantaleone*, *Mich. Benthero*, *Osea Schadæo* aliisque deinceps continuati. In iis conficiendis *Jacobus Sturmius à Sturmeck*, Vir de Republ. Argentoratensi infinitis modis meritus, quemadmodum *in Praf. ipse Sleidanus* illud profitetur, ei auxiliatrices manus porrexit. Sedecim annorum labore summaque industria perfe[illegible]simum hoc opus confecit. Quidam ejus [illegible]biam facere voluerunt, ut Antoni[illegible] Claudius Verderius, Mascardu[illegible]tomus, qui evincere [illegible]es mille falsitatibus o[illegible] fuerit. Idem etiam *An*[illegible]ium. Constat, in[illegible]riam corrumpere, [illegible]rrores imitari de[illegible]. *Libr. 12. in fin.* [illegible]enuinum & incor[illegible] esse ann. 1555. editum,

tantiæ quæ magnæ æstimationis inter eruditos est, opus exquisitissimum scripsit, Annales rerum Anglicarum & Hibernicarum & *Herm. Conringius Libr. de Prud. Civil. cap. XIV. pag. 333.* Plenum variæ prudentiæ opus est illud de rebus Elisabethæ Guil. Cambdeni perinde atque Elisabethæ sapientiæ ac fortitudo captum sexus multum excessit verè miraculum sui ævi. Sunt autem illustriora Cambdeni in Historia Anglica monumenta sqq.

Scriptorum Cambdeni Anglicanorum recensus.

(I) *BRITANNIA* Londini 1607. in 8. & Francof. 1617. in 8. qua singulæ provinciæ & urbes diffusâ operâ describuntur: quamvé primùm in epitomen contraxit & tabulis illustravit *Regnerus Vitellius Amstelodami 1617. fol.* posteà verò in Anglicam linguam translatam prolixis additionibus auctiorem in lucem edidit *Edmundus Gibsonius Londini 1695. fol.* quod opus hodiè in Magnæ Britanniæ Geographiâ atque Historiâ locupletissimum, quippe quo multa congeruntur nova quæ vel ad naturalem Historiam Britanniæ spectant aut origenes urbium concernunt aut antiquitates & monumenta Romanorum Saxonum & Britonum ulterius illustrant. *Vid. Lips. Act. Erud. Collect. d. anno 1696. mense Aprilis pag. 188. seqq.*

(II) *Anglicarum, Hibernicarum & Cambricarum Scriptores. Francof. 1602. fol. apud Wachelios.* Continentur in hac collectione *ASSERI MENEVENSIS* res gestæ Aelfredi: *Anonymi* Tractatus de vita Guiliel-

mi

ni Conquestoris: *Thomæ Walsinghami* historia Angliæ ab Eduardo I. ad Henricum V. Ejusdem hypodigma Neustriæ. *Thomæ de la Moor* vita & mors Eduardi II. *Guilielmus Gemiticensis* de Ducum Normannorum gestis. *Giraldi Cambrensis* Topographia Hiberniæ sive de mirabilibus ejus. Ejusdem historia vaticinalis de expugnatione Hiberniæ. Ejusdem itinerarium Cambriæ seu Balduini Archiepiscopi Cantuariensis, per Walliam legationis accurata descriptio cum notis Davidis Poveli.

(III) *Annales rerum Anglicarum & Hibernicarum regnante Elisabetha Lugduni Bat. 1625. in 8.* Opus exquisitissimum cujus primum tantùm Tomum usque ad annum 1589. evulgaverat Auctor Londini 1615. fol. Alterum post ejusdem mortem primum in Gallia edidit Peirescius, ad quem transmiserat, ne fata prioris experiretur atque aliqua in eodem immutarentur. Judicio utitur gravi & fide debitâ nisi quod in causa Mariæ Scoticæ aliqua jussu Jacobi Regis è MSto erasa atque alterata. Notatu digna sunt quæ ea de re indicavit Burnetus in sua ad Varillasium replicatione pag. 59. quæque ideò adduxit *in Bibliotheca Historica Celeb. Struvius cap. XVI. §. XII. pag. m. 424. ibi relegenda.*

(IV) *Actio in Henricum Garnetum & cæteros pulveraria conjurationis in Regem Magnæ Britanniæ Jacobum complices Londini 1607. in 8.* Præcipuum hoc est in Historia Jacobi I. Regis scriptum quippe quo omnia ex Actis publicis fuêre desumta.

§. V.

Ex Belgis Baudius & Meursius.

§. V. Ex HISTORICIS Rerum Belgicarum RECENTIORIBUS seligimus *Dominicum BAUDIUM* Prof. Eloqu. Leid. & qui eidem associandus *Johannem MEURSIUM* JCtum primùm Hist. & Gr. Lingu. Prof. in Acad. Lugd. Bat. deinde Hist. & Polit. in Regia Sorana. Vitam & scripta

Biographi Baudiani.

Baudii recenset *Autor Academia Lugdun. Batava* i. e. Virorum Clariss. qui eam scriptis illustrarunt Iconum, Elogiorum ac Vitarum in 4. ed. 1613. Lugd. Bat. Et ex eo *Melchior Adami* in Vitis Philosophorum & Philologorum p. m. 522. 523. *Joh. Petr. Lotichius* Part. III. Bibl. Poet. pag. 148. *Editor Epistolarum* in fronte. *Valer. Andr. Desselius* in Bibliotheca Belgica & novissimè *Adolphus Clarmundus* in Vitis Clariss. in re Liter. Virorum Part. I. n. XX. pag. 172. seqq.

Biographi Meursiani.

Meursii, Idem *Autor Academia Lugdunensis* seu Iconum ac elog. illustr. Belg. Viror. ed. in 4. Lugd. Bat. *Valerius Andr. Desselius* Bibliotheca Belgica. *Henn. Wittenius* in memoriis Philos. & Philolog. Decad. IV. p. m. 478. *Adolphus Clarmundus* in Vitis Clariss. in Re Lit. Viror. Part. II. n. XVIII. p. m. 98. sqq. & *Dan. Guil. Möllerus* Prof. Hist. & Metaph. in Acad. Altdorff. celeberrimus (vid. Nov. Lit. Germ. T. I. 1703. p. 430.) & de elegantiori Literatura longè meritissimus in Disp. circulari de Johanne Meursio M. DC. XCIII. Altorf. hab.

Memorabilia Baudii. 1. Intempe-

Memorabile est in Baudio (1.) *Intemperantia vitium*, de quo sequentia legimus in Joh. Cunr. Dieterichii in Jatreo Hip-

Hippocratico continente Narthecium Medicinæ veteris & novæ, Ulmæ Suevorum M.DC.LXI. in 4. edito; *Multum refert in sanis, præsertim cum assuetudo prævalet, κατ' ὀλίγον paullatim, facere μετάβασιν εἰς ἄλλο γένος διαίτης ex d. aph. Subita quippe τῦ πολλῦ in melius commutatio noxia quandoque solet esse. Sic homo ebriositati deditus, multò melius facit, si non derepente (ἐξαπίνης) ἀλλὰ κατ' ὀλίγον genium suum defraudat. Hoc si fecisset πολυπότης Dominicus Baudius* (quantus Orator & Poeta!) *natura juvante vitæ stamina ulterius producere potuisset. Ob hanc πολυποσίαν scandalum Academicæ dixit Jacobus Amminius, quem ut iterum notaret Baudius nominabat Scandalum Ecclesiæ. Sic similes habuerint labra lactucas.* Add. Cento Virgilianus Danielis Heinsii in pag. 306. seqq. Poem. ed. in 12. Lugd. Bat. 1640. ad Amicum (quem Baudium esse vult Petrus Scriverius in amoribus Baudii) qui postquam ignarus cum Ancilla, cui tùm alii tùm Scholastici quidam satis familiares erant, congressus esset, præter exspectationem prole ab ea est donatus. (2.) *Paupertatis infortunium,* de quo sequentia offendimus in Elogio Epistolis Baudii præfixo seu Epistola dedicatoria Editoris Ep. Baud. præmissa sub finem: *Nunc pertæsus sui, sortem accusabat suam cuivis non tàm meliorem quàm diversam invidens. Quæ tempestas, ubi paulatim remiserat, quod nonnunquam interventu aut alloquio benigniori Amici fiebat, iterum*

rantiæ vitium.

2. Paupertatis infortunium.

fortunam suam absolvebat præcepta sapientiæ dictabat & germanam (ita enim ipse loquebatur:) *probitatis & ingenii paupertiem non modò non invitus sed cum voluptate quadam tolerare videbatur.* (3.) *Selectum Doctrinæ ac vita Symbolum*, quod inter alios nobis communicavit Desideratissimus noster CRENIUS in Sylloge Symbolorum Eruditis familiarium obviâ Animadv. Hist. Phil. Part. XI. Cap. II. §. 1. p. m. 140. quodque ita habet: Αἰσχύνεω σαυτόν. item. *Conscia mens recti famæ mendacia ridet.* Conf. Part. V. Animadvers. Hist. Phil. Cap. II. §. 1. pag. 71. ubi Baudii Epistola quæ studium conciliandi Papistas cum Protestantibus aperit, §. 2. pag. m. 97. & §. 3. pag. 100. ubi ineditæ Baudii Epistolæ.

3. Selectum Symbolum.

Memorabile in Meursio (1.) *Singulare antiquitatis Græcanicæ studium*, quod ita describunt Nobilissimi *Act. Erud. Collectores Tom. III. d. 4. 1684. m. Decembr. p. m. 551.* De antiquitatibus Græciæ plurima in eruditorum manibus industria & eruditione præstantissimi Viri Joh. Meursii versantur monumenta, quæ tanti habentur ut nulla in hoc literarum genere iis anteponantur, pauca paria putentur. Et sanè si judicium sequamur horum studiorum exactissimi Doctoris censorisque Joh. Georg. Grævii, nemo hoc Viro, in evolvendis omnibus omnium ætatum Scriptoribus, qui ex illætabili illa barbarei nocte salvi in lucem horum temporum emerserunt, fuit diligentior, & in observando & in conquirendo

Memorabilia Meursii. I. Antiquitatis Studium.

quic-

quicquid ad veterem Græciam illustrandam pertinet, studiosior &c. *Et Tom. IV. 1685. m. Nov. p. m. 533.* Græciæ Antiquitatibus è melioris notæ & genuinis Scriptoribus eorumque fragmentis eruendis asservandisque præcipuam studii sui partem esse voluit Meursius; quod Collectanea ejus testantur quæ vel vivus ipse edidit vel post obitum ejus Clarissimi Viri, Samuel Puffendorffius & Joh. Georg. Grævius, à situ & tenebris vindicata in publicum emisêre præclarè de bonis literis hac cura meriti. &c. *&. Tom. VI. 1687. m. August. pag. m. 401.* Antiquitates Græcanicas si quis unquam studiosè aut eruditè à prima usque origine eruit & illustravit, sanè Johannes Meursius id egregiè præ cæteris fecisse dicendus est. Tot enim illustria ejus in hoc genere exstant monumenta, ut si quis eorum copiam pariter atque dotes consideret, non unius hominis sed complurium summorum ingeniorum fructus legere videatur. &c. (2) *Symbolicum doctrinæ atque vitæ Summarium,* quod inter alios denuò insinuat Mellitissimus noster Crenius in Syllog. Symb. obviâ in Tom. XI. Animadv. Hist. Phil. Cap. II. §. 1. p. m. 141. quodque duobus his absolvitur verbis : *Æternitatem cogita.* Aurea sanè vox, quâ sicut veræ felicitatis continetur summa, ita singularis pietas elucescit egregiè, cujus beneficio, æternitatem semper cogitavit atque spiravit Meursius ὁ πάνυ sed genuinam illam & veram quæ in coelis obtinetur, quæ bono cuique ac probo Athletæ

2. Symbolum selectum.

Christiano à DEO confertur quæque solidiori longè innixa est fundamento quàm perituræ aliquando chartæ aut nomini inter homines obliterando. Scripta Celeberrimorum horum Virorum. Politicorum studiis quoad recentiorum Belgii Historiam inservientia absolvuntur operibus illis simili nomine & omine gaudentibus de *INDUCIIS BELLI BELGICI*, ex quibus Baudianum primò sejunctum editum est Lugd. Bat. 1613. iteratò 1617. conjunctum cum Meursiano 1614. in 4. Meursianum sejunctum unà cum Historicis reliquis Danicis pariter & Belgicis uno Tomo comprehensis, Amstelodami apud Blavios optimè curatis M. DC.XXXVIII. fol. Subnectimus selectiora Eruditorum de his ipsis monumentis judicia, & quidem (1.) *Joh. Henr. Bœcleri Biblioth. Polit. contract. seu rectius Collectoris Bibl. Polit. Bœcl. §. 54. ed. in 8. 1677. Germanop.* Orti sunt Belgio boni Historici qui non solùm suas sed aliarum quoque gentium res præclarè tradiderunt. Suas quidem Dominicus Baudius in elegantissimo opere de Induciis belli Belgici & in ejusdem argumenti opusculo Johannes Meursius, Baudio aut par prudentia aut superior. Idem qui et Belgicarum rerum Libris IV. sexennium Albani Duis prosequutus est tantâ diligentiâ & cura, ut ideò Balthasari Bonifacio luculentissimus rerum Belgicarum Scriptor audiat ac cum Xenophonte & Cæsare componendus videatur. (2.) *Hermanni Conringii Libr. de Prud. Civil Cap. XIV. pag. 332.* Idonei

De Scriptis eorum in Hist. Belg. judicium.

1. Bœcleri.

2. Conringii

nei imprimis sunt ex præclaris Belgii Scriptoribus juvandæ Jurisprudentiæ Dominicus Baudius Induciarum Belgicarum historia & Johannes Meursius magnum illud in literis nomen, cujus Gvilielmus Auriacus & Ferdinandus Albanus us & de induciis libri, digni profectò sunt qui & Politicæ discendæ causa legantur cum curâ. (3.) *Joh. Frid. Reinhardi in Theatr. prud. elegant. in Animadverſ. Hiſt. Polit. ad. Lipſ. Polit. Lib. 1. c. IX. not. 9. n. 96. in fin. p. 399.* Baudio jungendus est Johannes Meursius, Baudio aut par prudentiâ aut superior ac cum Xenophonte & Cæsare componendus nisi quod in nonnullis credatur iniquior fuisse Hispanis. [Herm. Conring. de Bat. Foed.] prodiit Gvilielmi Auriaci pars prima Lugd. Bat. 1621. 4. Annales verò rerum Belgicarum excusi sunt Bruxellis 1624. in 8. Vid. Thom. Pape Blount Cens. celeb. Auth. fol. 953. sq. (4.) *Burc. Gotth. Struvii in Biblioth. Hiſtor. 1705. in 8. ed. Jen. c. XV §. 11. p. M. 373.* Johannes Meursius singulari cura vitam Gvilielmi Auriaci exposuit Amstel. 1638. fol. quâ singula quæ sub eodem in Belgio gesta egregiè explanat. Idem quoque vitam Ferdinandi Albani evulgavit Amstel. 1638. fol. ubi fatale illud Belgio sexennium quibus Albanus gubernacula tenuit ab anno 1658. ad 1573. elegantissimè describit. *Et §. XII. pag. m. 374.* Dominicus Baudius duas Orationes habuit, quarum alteram sub nomine Latini Pacati alteram vero sub Juliani Rosbe-

3. Reinhardi.

4. Struvii.

ci

ci nomine evulgavit, quibus cives suos hortatur. Pactis verò induciis Libris tribus totam Historiam, omniaque acta describit, quod scriptum est prudentissimum & pragmaticum. Conferendus tamen cum eo Johannes Meursius de Induciis Belgicis Amstel. 1638. fol.

Ex Gallicis Thuanus.

§. VI. Ex HISTORICIS Rerum Gallicarum & aliarum RECENTIORIBUS iisque Gallis seligimus Jacobum Augustum THUANUM & notissimum ejus continuatorem Gabrielem BARTHOLOMÆUM GRAMONDUM. De Thuano sex subnotamus momenta literaria maxime notabilia.

Memorabilia ejus Literaria. I. Vitæ Curriculum.

(I) *VITÆ CURRICULUM*. Qui composuerint ipsi de vita suâ rebusque gestis à se commentaria non pauci fuerunt ex Romanis non modo durante Republica ac libertate sed posteà quoque cum principatus esset inductus. Nam Imperatores ipsi quandoque in componendis rebus suis operam navarunt, quia suam & fœminæ aliquando hanc voluerunt curam. Nam *Agrippinæ* commentarios quibus vitam suam & casus suorum prodiderat Tacitus Lib. IV. annal c. 53. memorat. Sed ejus generis Scriptorum nihil hodiè superest præterquam *Cæsaris* Commentarii de bellis, quæ gessit & quædam laceræ tabulæ magis quam integri Libri de Antonini Commentariis quos de vitâ suâ condidit. Nostrâ ætate hæc antiquorum exempla æmulati sunt *Hieronymus Cardanus* qui de

vitâ

vitâ propriâ Commentarium scripsit; & *Jacobus Augustus THUANUS*, Gallus, Regius in sanctiori Consistorio Consiliarius & in supremo Regni senatu seu Parlamento Parisiensi Præses, natus anno M. D. LIII. denatus anno M. DC. XVII. qui ipsemet vitam suam consignavit comprehensam VI. Libris Aureliæ 1620. in folio editis non minore voluptate quàm fructu legendis, quæ sub finem operis Historici exhiberi solent & exhibentur quoque in edit. { Genev. / Aurel. } in fol. { 1626. / 1630. } Tom. V. sine hoc titulo: *Viri illustris Jacobi Aug. Thuani Commentariorum de Vita sua Libri sex, unà cum adjecto Testamento, ab ipsomet*, cum esset corpore validus, (ut ipse loquitur) confecto, lectu prorsus memorabili in pag. 101. & 102. edit. alleg. cujus verba initialia ita habent: *Ego Jacobus Augustus Thuanus omnium maximus & miserrimus peccator, morte uxoris luctuosissima admoneor ut de mea serio cogitem & de rebus meis hoc ultimæ voluntatis meæ elogio statuam*: finalia ita sonant: *Ego Jac. Aug. Thuanus corpore validus, cæterum de morte quasi in propinquo sit christianè cogitans propria manu scripsi ac subscripsi.* Galliarum Regem *Henricum IV.* magni Cæsaris exemplo rerum suarum Commentarios inchoasse summæ eruditionis Viro Isaaco Casaubono alibi adnotatum est. Quanquam autem hoc institutum quandam animi magnitudinem præ se fert, incidunt tamen nonnulla in eo gene-

Biographus perpetuus Catalogus.

genere, quæ difficile Scribentibus suspectum Legentibus reddant: de quibus videri potest Cicero Libr. V. Familiar. epistol. XII. sub finem. Exstat Plutarchi Liber egregius, quo docet, quomodo quis de se ipso & rebus suis citra invidiam ac reprehensionem verba facere possit. Inter alia tum quoque id fieri ostendit, cum commemoratio ejusmodi ad aliorum utilitatem, quatenus scil. instruere potest, tota refertur. Ex eo igitur hoc institutum judicandum maximè est. Nunquam loqui de se & rebus suis, humilitatis pudorisque inepti est: semper & sine modo atque inflatius id facere arrogantiæ & vanitatis. At quanto id opus & expedit aliis, magni & liberi animi laudem habet, qui & tueri existimationem suam studet & hunc laborum suorum fructum maximum statuit, aliis prodesse. Quibus notis & Aristoteles magnanimos describit Lib. IV. Ethic. c. III. ad Nicomachum.

II. Mite ingenium. (II) *MITE INGENIUM.* Thuanus Vir miti ingenio erat & à sanguine omnino alienus unde & pro eâ, qua gaudebat animi libertate, in arcano Regem Carolum IX. Parisiensis laniænæ causa non solum increpuit sed etiam tota vita Sanbartholomæum diem detestatus est, illos Statii Papiniani versus in dispari re ad eum accommodans (Lib. LII. Histor. fol. 1058.)

Exc

Excidat illa dies ævo ne postera credant
Secula; nos certe taceamus & obruta multa
Nocte tegi propriæ patiamur crimina gentis.

Quod votum Christ. Fried. Francken-stein. Professor quondam Lipsiensis meritissimus in nupt. Paris. novæ Mureti ed. subjunct. commutavit in pium Christiano dignum:

Illa dies ævo non excidat; omnia norint
Secula, Christicolæ haud taceant; ac obruta nulla
Nocte tegi sævæ patiantur crimina gentis.

Graviter de immaturâ istiusmodi medicinâ disseruit & gentis suæ in Protestantes sævitiam reprehendit in Præfatione operis sui Historici. Digna est integra ista præfatio quæ attente legatur. Ei enim hoc argumentum à celeberrimo Autore diu ante destinatum atque hinc diuturna meditatione agitatum prodit *Isaacus Casaubonus Epist.* 257. *Inter alia Emphatica hac annotamus:* Ut verbo expediam, dicam ingenuè, bellum non esse legitimum modum tollendæ ex Ecclesiâ scissuræ. Protestantes quippe apud nos qui per parem numero auctoritatem in dies minuebantur inter arma ac dissensiones semper crevisse & sive præpostero religionis ardore, sive ambitione & rerum novandarum studio, à nostris longè perniciosissimo errore peccatum esse, qui bellum internecinum contra Protestantes sæpius susceptum & compositum, toties infaustis Galliæ auspiciis,

ciis, magno religionis ipsius periculo renovarunt.

III. Styli diversus habitus.

(III) *STYLI DIVERSUM HABITUM.* Notat in Thuano Solœcismos *Paschasius Grosippus Rhetor, Exercit. Cap. II.* & novitates in stylo, ibid. *Vid. Casp. Scioppius de Stylo Historico fol. 138.* Ast nulla in eo ejus rei est culpa. Thuanus enim, ut laboris compendium faceret, dum ex variorum ad ipsum missis chartis libellisque opus contexuit, retentis Autorum verbis, Historiam nobis dedit non ejusdem genii & linguæ: sed indè factum est, ut stylus ejus alicubi diversus deprehendatur. Exhaurit tamen ille; juxta Hottingeri effatum, omnem fermè latinitatem ac imitandi exemplum præbet. (*Thomas Crenius Animadvers. Hist. Philol. Part. V. p. 37.*)

IV. Poeseos & Picturæ exercitium.

(IV) *POESEOS & PICTURÆ EXERCITIUM.* Quemadmodum Thuanus in Historicis seculi recentioris secundus est nemini, ita Poeseos gloria cedit paucissimis; quod vel tribus ejusdem de Re accipit raria libris discimus, (*Olaus Borrichius Dissert. de Poetis pag. 119.*) quo carmine nihil elegantius. (*Vossius de Philosophia Cap. VII. §. 17. pag. 58.*) Testantur idem Poemata de Crambe, Viola, Lilio, Phlogide & Terpsinoe Paris. 1558. in 8. impressa. De Picturæ exercitio hæc leguntur in *Epistola CXXXVII. Part. II. Aug. Buchneri p. m. 428. edit. in 8. Dres. 1680. & d. an. 1700. p. 285.* Jacobi Augusti Thuani nomine quod Seculo nostro illustrius fuit? Qui quam

pin-

ngendi diligens fuerit adolescens maxime ipseest testis: ad hoc laudabile animi exercitium, ita loquitur ipse, omni alio, sive infantiæ sive pueritiæ omisso oblectamento, naturam tulisse & hoc gentile fuisse Thuanis.

V. Editionum justum pretium.

(V) *EDITIONUM JUSTUM PRETIUM.* Scripta inter alia unicum attingimus quod ad scopum nostrum facit scilicet Historiam Rerum per totum orbem gestarum etiam Gallicarum ab anno M. D. XLVI. ad ann. M. DC. VII. Libris CXXXVIII. comprehensam inscriptamque: *J. A. Thuani Historia sui temporis.* Hujus editiones prostant septem eæque illustriores. Prima est Parisiensis Minor, quæ prodiit Parisiis in 8. tribus Tomis & quidem quoad Tomum I. ann. 1604. quoad Tomum II. 1606. & quoad III. 1608. Secunda est Parisiensis Major, quæ Parisiis evulgata Tomis III. in fol. quorum primus & secundus ann. 1606. & partim 1607. tertius an. 1609. exierunt. Tertia Parisiensis alia, anno 1609. excusa forma 12ma, quæ reliquis duabus ob dotes varias longè præferenda. Quarta Francofurtensis prima, quæ excepit Parisiensem Majorem, item in folio, cujus Tomus I. anno circiter 1608. Tomus II. 1617. Appendix ann. 1618. lucem viderunt. Quinta & VIta Editiones duæ quæ & Aurelianenses & Genevenses inscriptæ item in folio: prior anno M. DC. XX. posterior ann. M. DC. XXVI. & partim M. DC. XXX. Utraque in V. Tomos distributa. Septima Francofurtensis secun-

cunda, quæ tres protulit Tomos quorum duo priores exière ann. M. DC. XXI. Quomodo autem hæ editiones mirificè interdum inter sese differant, singulari ac summè diligenti tractatione commonstravit *Joh. Petrus Titius*, Gymnasii Dantiscani Professor optimè meritus, quæ ann. M. DC. LXXXV. in 4. Gedani excusa hoc titulo: *Recensio Voluminum Historicorum Thuani*, ut in multorum sit manibus, optant Eruditi. Jam ea quæ in Parisiensi altera nec non in Francofurtana vel extant addita vel desiderantur addenda, peculiari studio collegit *Auctor Anonymus* libello singulari, quem *Thuanum Restitutum* inscripsit, Amstelodami M. DC. LXIII. in 12. excuso. Et peti quædam etiam possunt ex libello Gallico qui anno M. DC. LXIX. editus præfixo titulo latino: *Thuana* sive *Excerpta ex Ore Jac. Aug. Thuani per F. F. P. P.* quibus literis Fratres Puteanos indigitari credit *B. Casp. Sagittarius Introduct. in Hist. Eccles. c. XII. §. 12. p. m. 154.* cui hæc de Editionibus Thuaneis debemus. *Conf. Burcardi Gotthelff Struvii Bibliothec. Histor. Cap. 8. §. XI. pag. 204. & Cap. XIV. §. 13. pag. m. 323.* Cæterum præferendæ sunt editiones Parisinæ ab ipso Thuano procuratæ & Genevensis quæve ex ea expressa est postrema Francofurtensis in qua nonnulla, jussu Autoris, ab Editore, Georg. Mich. Lingelshemio expuncta; singulisque libris præmissus indiculus scriptorum quibus in concinnanda unaquaque parte historiæ usus est. Francofurtensis prior edi-

editio, vivo auctore & de injuria frustrà conquesto, multa, in his etiam Librorum numerum & ordinem, immutavit. (*Joh. Henr. Beclerus Biblioth. Polit. contr. §. 38. & annot. Polit. ad l. 2. Taciti Hist. c. 92.*) Optima autem ex his omnibus editionibus habenda est sine dubio Aurelianensis d. ann. M. DC. XX. Tom. V. fol. quippe quæ sub initium Lib. XXXII. & Lib. XXXV. Historiam Concilii Tridentini accuratè contextàm exhibet, in plerisque editionibus aliis prorsus omissam. (*Vide Edit. Aurel. & Genev. d. ann. 1626. fol. Tom. II. pag. m. 151. -- 158. -- & 253. -- 272.*) Motus hinc *Johannes Henricus Heideggerus* laudatam Synodi Tridentinæ Historiam, collato Codice editionis Aurelianensis cum MSCO ex ipso Thuani autographo exsculpto & à legato Gallicano Tigurum (unde adhuc hodiè in Bibliotheca Tigurina asservatur) transportato, publicatam, ad calcem Anatomes Historico-Theologicæ Concilii Tridentini apposuit.

(VI) *HISTORIÆ SUPPLEMENTUM.* Non habemus Thuanum integrum. Nam operis pars ultima offensam Seculi metuens, hactenus sollicitè vel ab hæredibus Thuaneis vel ex decreto etiam regali fuit suppressa, nescimus annon aliquando prodìtura in lucem. Dedit interim *Supplementum Anonymus* quidam de quo quid Eruditi judicent sequentibus patebit testimoniis. Ὁ θαυμάσιος noster *FECHTIUS in Prælect. MSC. ad alloqu. de ubertate Hist. Sec. XVI. Eccles. c.* VI. Historiæ Supplementum. Ex judicio Fechtii.

 LVI.

LVI. §. 2. Qui Thuanum (*inquit*) continuavit tanto eum à se intervallo, quantum à terra
Maji. cœlum distat, relinquit. *Joh. Burch. Majus Orat. de Conscrib. Sec. XVI. Hist. Univ. pag. m. 121.* Jacobus Aug. Thuanus initia Sec. XVI. attigit plenius tantâ diligentiâ, prudentiâ, judicio ac styli elegantiâ, ut cuique veterum comparari multis etiam præferri mereatur: ut adeò dolendum sit supplementum Thuani, quod prodiit, Thuaneæ haud respondere gra-
Struvii. vitati. *Burc. Gotth. Struvius Bibliotb. Histor. Cap. VIII. §. XI. p. m. 204.* Prodiit Historiæ Thuaneæ continuatio ab anno 1608. usque ad 1618. Francof. 1628. in fol. De Auctore non constat: Res Gallicas tamen sibi imprimis proposuit, quas ex Gallicorum annalium monumentis, cum privilegio Regis editis, se hausisse scribit. Thuano quidem non convenit,
Sagittarii. nec tamen planè est contemnendus. *Casparus Sagittarius Introd. in Hist. Eccles. cap. XII. §. 12. p. 157.* Quisquis fuerit, qui Historias Thuani continuavit, ab anno cIↃ. IↃC VIII. usque ad annum M. DC. XVIII. ad dotes & gloriam Thuaneam non accedit; licet industriæ nomine commendari mereatur. Continuatio illa, Francofurti, una cum ipso Thuano excusa est ann. cIↃ. IↃC XXVIII.

VII. Historico-Literarium erratum. (VII) *HISTORICO - LITERARIUM ERRATUM.* Plurima reperiuntur de quibus ita informat *Morhofius in Polyhist. Liter. Part. I. Lib. I. cap. XVI. pag. 183. his verbis:* Habentur in Thuani Historia, ducente

te ita temporum ac annorum serie, varia de Viris doctis judicia & Elogia, quæ in unum aliquod volumen cum cæteris memorabilibus *Gerhardus* von Stocken in *THUANO* suo *ENUCLEATO* collegit. Illa quoque de Viris doctis judicia seorsim sub titulo *Elogiorum Thuaneorum* Londini 1671. in 8. edita. Multum illis tribui debet ob singularem hujus Viri candorem qui procul ab omni partium studio fuit & perspicacissimam ejus in judicando solertiam. Novissimè hæc judicia in Gallicam linguam convertit *Antonius Teisserius*, Consiliarius & Historiographus Brandenburgicus suaque additamenta adjecit, quibus continentur Vitæ doctorum Virorum breves expositiones, judicia de iisdem & Elenchi Librorum ab ipsis scriptorum, edita inter editiones alias Ultrajecti M. DC. XCVI. in 12. [*Vid. Lips. Act. Erud. Coll. T. XVI. 1697. m. Febr. p. m. 90. 91. & Burc. Gotth. Struvius Introd. ad Notit. Rei Liter. Cap. IV. §. XIII. p. m. 172. ed. Jen. 1704. in 8.*] Quemadmodum verò Thuanus in recensendis & nominibus & ominibus Germanicis humani quid passus fuerit idem *Morhofius* insinuat *ibid. Cap. IX. pag. m. 86. his verbis:* Multum in Historia Thuana Gallicorum nominum in Latina commutatio turbat. *Casp.* item *Sagittarius Introd. in Hist. Eccles. cap. XII. §. 12. pag. m. 157. his verbis:* Non ab omni prorsus nævo immunis est Thuanus: nam & in nominibus locorum ad genium latinum flectendis, dum pronunciatio-

Ex judicio Morhofii

Sagittarii

nem Gallicam simul spectavit & in historia quoque doctorum Virorum cespitavit aliquoties ceu benè observat Vossius, Art. Hist. cap. XIV. p. m. 69. edit. Lugdun. Batav. 1653. in 4. qui tamen simul id tanto viro ignoscendum censet partim ob graves occupationes, quæ singula ad amussim expendere non patiebantur partim etiam ob merita præclara erga Gallias suas & Rempubl. Literariam. Præfat. Operis de Histor. Lat. edit. in 4. Lugd. Bat. 1651. p.

Meibomii m. 4. Nec non *Henr. Meibomius Addit. ad Vogl. Introd. Univ. in Notit. Script. p. 202. his verbis:* In Gallorum elogiis accuratissimus est Thuanus in aliis nonnunquam fallitur, sequutus fidem, relationes & judicia sæpe præjudiciorum plena &c. Specimina Errorum Historico-Literariorum produxerunt ex *Epistola Joh. Bockstadii, 236.* earum quas Magnif. Dn. Thulemarius edidit ad Goldastum scriptas p. 284. seqq. Colloqu. Menstr. d. ann.

Tentzelii 1689. p. m. 445. & 1269. *Wilh. Ernest. Tentzelius* Consiliarius Saxonicus & Archivarius prænobilissimus, quem Autorem disertis verbis profitetur Amicus Tentzelii singularis Burc. Gotth. Struvius Introd. in Notit. rei Liter. pag. m. 106. cap. III. §. 16. &, qui integram exhibet Epistolam Historico-Criticam, κριτικώτα-

& Crenii. τ☉ *noster CRENIUS* in Animadv. Historico-Philol. Part. V. Cap. III. §. V. p. m. 191.--195. Unde paucissima tantùm promulsidis loco excerpimus. Errat Thuanus cum Paulum Eberum Cittariæ natum dicit. Est enim

na-

natus Kitzingæ. Errat dum Michaelem Neandrum substituit pro Martino Neandro. Errat dum Wilhelmum Tumshiernium Tumsernium vocat. Errat dum sibi contrarius est in Petro Datheno Theologo & Wolffgango Zulegero JCto. Errat dum de fictitia vel subordinata Elisabetha Angliæ Regina quædam scribit, omnibus sanis fabulosa &c.

(VIII) *THUANI ÆSTIMIUM & ODIUM.* Ex Opere suo Historico, quod *ad Dei gloriam* (ut ipse loquitur in testamento suo Thuanus) *& publicam utilitatem sine odio & gratia conscripsit*, varia à variis expertus est & Elogia & Convicia. Quotquot veritatis studium, unicum illud idque maximè necessarium Historici requisitum, sincero candore æstimarunt hactenus & adhuc æstimant, summis *Thuanum* elogiis semper ornarunt & exornant, ex quibus dabimus selectiora. (1.) *Incomparabilis nostri FECHTII in Alloquio ad SS. Th. Stud. de libertate Hist. Sec. XVI. Eccl. 1690. ed. in 4. p. m. 42.* Jacobus August. Thuanus Religionis quidem professione à Sleidano diversus sed ingenuitatis & modestiæ laude huic nihil cedens. *Et in MSC. Prælect. ad Alloqu. cap. LVI. §. 2.* De Jacobo Augusto Thuano Bœclerus in Bibliogr. Curios. præcipuo loco ponendus est Thuanus, Scriptor eloquentiâ, doctrinâ, libertate, prudentiâ & fide nemini inferior præsertim in rebus Gallicis quibus ipse interfuit. In reliquarum gentium historia non parem ubique fidem meretur quia

VIII. Æstimium ejus ac odium.

Æstimium Lutheranorum nominatim Fechtii.

alios sequi necessum habuit. Quæ ad Religionis Historiam pertinent summa æquitate & moderatione, quanquam Religioni Pontificiæ addictus tractavit, idcirco Politico-Theologus (Catholicus) appellatus, à quibusdam etiam ut Atheus & Profanus traductus. Ebermannus languidum Catholicum & Schismaticum vocat, quia nempè quæ vera sunt, ex odio adversus Lutheranos celare noluit.

Conringii. (2.) *Hermanni Conringii in Libr. de Prud. Civil. c. XIV. pag. 333.* Ab excessu, Francisci ad horribilem Henrici IV. cædem, non Gallia duntaxat sed universi orbis negotia, inusitato studio & fide, summo etiam cùm prudentiæ politicæ commodo, posteritati narravit Jacobus Aug. Thuanus; cujus operis tamen ultima, offensam seculi metuentia, lucem nondum vidêre; verè princeps Historicorum nostri temporis saltim tanto ausu pariter & judicio & integritate.

Struvii. (3.) *Burcardi Gotth. Struvii in Bibl. Histor. cap. VIII. §. XI. pag. 203.* Exemplum probi fidique Historici præbet Jacob. August. Thuanus. Scripsit ille Historiam sui temporis ab 1545. usque ad annum 1607. libris 138. Opus est exactissimi judicii & summæ fidei, etiam in rebus religionem concernentibus, in quibus recensendis summâ æquitate utitur. Accuratior tamen est in rebus Galicis, quibus ipse interfuit: in Germanis Chytræum, in aliis aliorum & fidem & verba sæpe est sequutus.

Crenii. (4.) *Thomæ CRENII in præfat. Fascis I. Exercit. Historico-Philolog. p. m. 32. & Lugd. Batav.*

in

in 8. 1697. Illustrissimus Jacobus Augustus Thuanus, Parlamenti Parisiensis Præses, Vir & Pontificius & in magna auctoritate constitutus, ut vocatur D. Finckio Cent. I. Canon. Theolog. n. LXXXVIII. pag. 177. quo nemo plus eruditionis & candoris ad historiam scribendam attulit, ut Joh. Meisnerus in Tract. de descensu Christi ad inferos cap. II. §. 3. pag. m. 27. perhibet. Add. ejusd. Tomus II. Method. d. ann. 1696. Lugd. Bat. p. m. 188. 311. 347. 367. 384. (5.) *Joh. Frieder. Reinhardi, Theatr. Prud. elegant. ex Justi Lipsii Polit. Libris erecto ed. in 4. Witteb. 1702. p. 596.* Ubi desinit Sleidanus in libro de quatuor Monarchiis, Jacobus August. Thuanus multis voluminibus ad nostram usque ætatem perrexit. Hic orbis totius Historiam ab anno 1546. ad ann. 1617. ita complexus est, ut talem nemo vel ab otiosissimo homine unquam exspectaverit. Tanta rerum copia, tantus verborum nitor, tanta παῤῥησία & studium veritatis, ut dolendum meritò de illa temporis injuria, quæ reliqua ejus historica prodire prohibet. Effundunt sese in laudes hujus incomparabilis Operis inter alios Isaac. Casaubonus Epist. CCIV. Richardus Montacutius seu Mountagre, Episcopus Cistacestriensis Anti-Diatrib. ad prior. part. Diatrib. J. C. Bulengeri contr. Is. Casaub. Dominicus Baudius Cent. 1. Epist. 86. Burnettus Replicat. ad Varillas. fol. 59. Degoreus Whear Method. leg. Histor. Sect. 25. fol. 99. Sect. 45. fol. 171. Conradus Rittershusius ad

Reinhardi.

Salvian. Thomas Lansius Orat. pro Gallia p. 177. & plures alii. Davidem Chytræum sequitur in plerisque Rerum Germanicarum narrationibus, verbis ejus nonnisi leviter mutatis. (Herm. Conringius de Urb. Germ. Sect. XV.) Plura de THUANO habet Scævola Sammarthanus in Elog. Doct. Gall. Quotquot verò Romanæ Pontificis curiæ sese mancipArunt, detestandis prorsus conviciis hunc religionis suæ socium onerarunt. Prodiit vivo adhuc Thuano ann. 1614. Ingolstadii scriptum aliquod sub titulo: *In Jacobi Augusti Thuani Historiarum Libros notationes auctore Joh. Baptistâ Gallo, JCto*, [Est is larvâ detractâ Joh. Bapt. Machaul sive Macaldus, Jesuita Gallus, teste Alegambe in Bibliotheca Jesuitica, Wittenio Diar. Biogr. 1619. d. 15. Martii & 1640. d. 22. Maj. Sagittario Intr. in Hist. Eccl. p. m. 156. & Joh. Burchard. Majo Orat. de conscrib. Sec. XVI. Hist. Univ. pag. 21.] In hoc capita pertractantur XII. Sic ut Cap. I. Historia Thuani tanquàm vanissima: Cap. II. Thuanus ut Scriptorum Hæreticorum admirator: Cap. III. Thuanicæ quædam loquendi formulæ: Cap. IV. Collecta à Thuano Apophtegmata: Cap. V. Thuanus ut propensior in sectarios: Cap. VI. Idem ut probis omnibus ita & Catholicæ Religionis Assertoribus perinfensus; Cap. VII. susceptum à Thuano bellum in Jesuitas, Cap. VIII. Thuani convicia in Reges Galliarum, Cap. IX. Ejusdem in Romanos Pontifices injuriæ, Cap. X. Implacabile in sedem

Odium Pontificiorum nominatim.

GALLI.

dem Romanam odium, Cap. XI. Thuanus ut Pseudo-Theologus, Cap. XII. Malignæ aliquot Thuani fraudes producantur. Verum hic liber anno M. DC. XIV. publicâ Parlamenti Parisiensis sententiâ, tanquam is, *qui perniciosius sit & multa contineat seditiosa adversus tranquillitatem publicam, pacificatoria edicta, plenus imposturarum & calumniarum adversus Magistratus Regios*, suppressione damnatus est (prout videri potest ex *sententia Prætoris Præfecturæ Parisiensis* quæ adjecta est Historiæ Thuani & quidem edit. Genev. & Aurel. d. anno 1630. in fol. T. V. p. m. 102. post Comm. Libr. Thuani de vita sua) manuque carnificis combustus est. Hoc tamen non obstante *Jodocus Keddius* in schola sua Jesuitarum summa cum laude Joh. Bapt. Gallum sæpissimè allegavit & p. 72. Historiam Thuani *Bibliothecam calumniarum & armamentarium mendaciorum* nominavit. Quemadmodum & Jesuitæ alii ut *Forerus* in Symbolo Lutherano p. 703. *Ebermannus* in Irenico Catholico p. 78. *Rostius* in Pseudo-Jubilæo, aliique infinitis Historiam Thuani conviciis exagitarunt. Fundamentum unde tot Pontificiorum in se derivaverit odia Thuanus notanter manifestavit *Gramondus Lib. III. Hist. Gall. p. m. 191. scribens:* Thuanus Parlamenti Lutetiani Præses, Vir prosapiâ illustris, doctrinâ & rerum experientiâ inter paucos. Liberales artes & scientias ut professus à teneris, ut liberatos amaverit immensâ in Remp. caritate docemur Hi-

Keddii.

Foreri.
Ebermanni.
Rostii.

Fundamentum ejus ex Gramondo.

Salvian. Thomas Lansius Orat. pro Gallia
177. & plures alii. Davidem Chytræum se-
quitur in plerisque Rerum Germanicarum
narrationibus, verbis ejus nonnisi leviter mu-
tatis. (Herm. Conringius de Urb. Germ. Sect.
XV.) Plura de THUANO habet scævola
Sammarthanus in Elog. Doct. Gall. Quot-
quot verò Romanæ Pontificis curiæ sese man-
ciparunt, detestandis prorsus conviciis hunc
religionis suæ socium onerarunt. Prodiit vi-
vo adhuc Thuano ann. 1614. Ingolstadii scri-
ptum aliquod sub titulo: *In Jacobi Augusti
Thuani Historiarum Libros notationes auctore
Joh. Baptistâ Galló*, JCto, [Est is larvâ detra-
ctâ Joh. Bapt. Machaul sive Macaldus, Jesuita
Gallus, teste Alegambe in Bibliotheca Jesuiti-
ca, Wittenio Diar. Biogr. 1619. d. 15. *Martii* &
1640. d. 22. Maj. Sagittario *Intr. in* Hist. Eccl.
p. m. 156. & Joh. Burchard. Majo Orat. *de con-*
scrib. Sec. XVI. Hist. Univ. *pag.* 21.] In hoc
capita pertractantur XII. Sicut Cap. I. *Histo-*
ria Thuani tanquam vanissima: *Cap.* II. Thua-
nus ut Scriptor[illegible]um Hæreticorum admirator:
Cap. III. Thuan[illegible]*icæ quædam loquendi formu-*
læ: Cap. IV. Co[illegible]*llecta à Thuano Apophtegma-*
ta: Cap. V. Th[illegible]*uanus ut pr*[illegible] *in se*[illegible]
rios: Cap. VI. Idem[illegible]
Catholicæ Reli[illegible]
sus; Cap. [illegible]
Jesuitas [illegible]
Gall[illegible]
P[illegible]

dem Romanam odium, Cap. XI. Thuanus ut Pseudo-Theologus, Cap. XII. Malignæ aliquot Thuani fraudes producantur. Verum hic liber anno M. DC. XIV. publicâ Parlamenti Parisiensis sententiâ, tanquam is, *qui perniciosius sit & multa contineat seditiosa adversus tranquillitatem publicam, pacificatoria edicta, plenus imposturarum & calumniarum adversus Magistratus Regios*, suppressione damnatus est (prout videri potest ex *sententia Prætoris Præfecturæ Parisiensis* quæ adjecta est Historiæ Thuani & quidem edit. Genev. & Aurel. d. anno 1630. in fol. T. V. p. m. 102. post Comm. Libr. Thuani de vita sua) manuque carnificis combustus est. Hoc tamen non obstante *Jodocus Keddius* in schola sua Jesuitarum summa cum laude Joh. Bapt. Gallum sæpissimè allegavit & p. 72. Historiam Thuani *Bibliothecam calumniarum & armamentarium mendaciorum* nominavit. Quemadmodum & Jesuitæ alii ut *Forerus* in Symbolo Lutherano p. 703. *Ebermannus* in [illegible] Catholico p. 78. *Rostius* in Pseudo- [illegible] aliique in- finitis Hist[illegible] [illegible] iis exagita- F[illegible] [illegible] ontificiorum [illegible] otanter mani- [illegible] *ist.* Gall. *p. m.* [illegible] amenti Lutetiani [illegible] doctrinâ & rerum [illegible] Liberales artes & do[illegible] [illegible] es, [illegible] eris, ut liberales [illegible] gene- [illegible] pp. caritate [illegible] es artium; Scri-

Keddii.

Foreri.

Ebermanni.

Rostii.

Fundamentum ejus ex Grat[illegible]

Scriptores Medicos & Physicos; Scriptores Philologicos, Grammaticos, Oratorios, Poeticos, Antiquarios, Epistolicos, Fabulosos; Scriptores Academiarum; & Scriptores Bibliothecarum. Tandem Recensum MScorum Codd. vet. & recentiorum item Librorum incompactorum. Indicat inter alia *Johan. Georg. Grævius Marquardo Gudio Epist. XIV.* illustrem illam Bibliothecam viliori pretio venditam esse, quam voluminum involucra Thuano constiterint.

X. Filii Supplicium. (X) *FILII ad NUDUM SILENTIUM SUPPLICIUM.* Franciscus Augustus, Galliæ illius Phœnicis filius, Thuanus, arctissimam fovebat amicitiam cum Henrico Desfiato magno Galliæ Hipparcho. Is animo agitabat conjurationem, hosque nefarios conatus intimo suo aperiebat, rogitans, si se salvum vellet, ut vel adjutor sibi esset vel saltem omnia clam haberet. Thuanus iterum iterumque Desfiatum ab hoc scelesto proposito seriò dehortabatur cæterùm suâ quidem causâ eum bono animo esse jubebat. Quamvis autem crebris & tantum non quotidianis dehortationibus nihil proficeret, maluit tamen tacitam conjurationis vocem continere, quàm eum, quo cum conjunctissimè & amantissimè vivebat, in vitæ discrimen præsentissimum adducere amabilissimumque amicitiæ nodum tollere. Sed paulò post tota re patefactâ uterque capitis est condemnatus, anno M.DC.XLII. pridiè iduum Septembr. Historiolam il-

lam

am arguto hoc epigrammate persecutus est Poeta aliquis:

Morte pari periêre duo sed dispare causa;
Fit reus ille loquens, fit reus iste tacens.
Morte pari periêre duo: sed perdidit illum
Fracta fides: alium perdidit arcta fides.

Utriusque supplicium graphicè descripsit florentissimum quondam Noribergæ decus *Georgius Philippus Harsdörfferus* im grossen Schauplatz jämmerlicher Mord-Geschichte *Hist. CII. Conf. Henricus Uffelmannus Libro de Jure quo Homo Homini in sermone obligatur Helmst. 1676. in 4. edit. cap. V. Thes. 19. 20. 21. p. m. 50. 51. 52. M. Christ. Weisius Disp. 1695. Lips. hab. de Fatis Erudit. in aula Cap. II. Sect. II. §. 3. & Tr. pecul. de Poesi hodiernorum aulicorum seu inscriptionibus p. m. 393. sequ. Guido Patinus in Epistolarum Hagæ Comit. 1683. in 12. editarum Epist. LXXV. ac CLXX. apud Lipsiens. Act. Erud. Collect. T. III. 1684. p. 248.* qui tamen alium supplicii allegat fundum, memorans, non alia de causa Capitali supplicio animadversum esse ante annos quadraginta in illustrissimi Gallicarum rerum Historici J. A. Thuani filium egregium itidem Virum quam quod Pater de Richelii Cardinalis avo vera quidem sed illaudabilia tamen Commentariis suis inseruisset.

Ad notissimum nunc accedimus Thuani Continuatorem Gabrielem Bartholomæum

GRA-

Gramondus. Memorabilia ejus.

I. Historiæ Supplementum.

GRAMONDUM & tria circa eundem observamus momenta. (I.) *HISTORIÆ SUPPLEMENTUM.* Gabriel Bartholomæus Gramondus in sacro Regis Galliarum Consistorio Senator & in Parlamento Tholosano Præses, edidit an. M. DC. XLII. (ut ipse fatetur Lib. III. Histor. sub ann. 1619. p. 209.) *Historiarum Galliæ ab excessu Henrici IV. Libros XVIII. quibus rerum per Gallos totâ Europâ gestarum accurata narratio continetur* (ut habet Titulus) scil. ab ann. M. DC. X. usque ad M. DC. XXIX. quorumque elegans inter alias editio est Francofurt. & Lips. d. anno M. DC. LXXIV. in 8. cum præfatione Auctoris ad Ludovicum XIV. Galliæ Regem & Indice verborum, sententiarum & rerum locupletissimo. Continuationem Historiæ ad extrema usque vitæ suæ tempora perduxisset, nisi sincerum veritatis studium, cui in plerisque deditus fuit, tantum auctori conciliasset odium ut ipsa continuationis publicatio fuerit impedita, referente *Wilhelm. Ernesto Tentzelio Colloqu. Menstr. d. an. 1692. p. m. 587. his verbis:* Mich wundert daß der Herr Jansonius (Theodorus Jansonius ab Almeloveen Bibliotheca promissa & latente Guidæ ed. 1692. in 8. cujus recensum l. c. instituit Tentzelius & & cujus verba ita se habent: *Gramondus (Tholosanus) Historiam Regis ab excessu Henrici IV. linguâ latinâ edere cogitat. Sarrav. Epist. pag. 42.*) aus dem Sarravio meldet / daß Gramondus willens gewesen die Historiam Lu-

Ludovici XIII. ab excessu Henrici IV. zube-schreiben / und nicht zugleich gedencket / daß der erste Theil vorlängst etliche mahl gedruckt und bekandt ist / obgleich der Auctor, weil er die Wahrheit zu derb gesaget an Publication des andern verhindert worden. Eundem in Almeloveenio errorem notant *Lips. Act. Erud. Coll. Tom. XI. 1692. p. m. 300. his verbis:* In recensu ipso (Biblioth. Almelov.) nonnulla deprehensa nobis sunt quæ pro nondum editis habuit studiosus Collector, jampridem in publicam lucem prolata tamen, quæ observamus, v. g. p. 24. Gabr. B. Grammondi Historiarum Galliæ ab excessu Henrici IV. Libri octodecim, qui Tholossæ 1643. Amstelodami 1653. Moguntiæ 1673. & Lipsiæ 1674. excusi prodierunt. (II) *HISTORIÆ DOMESTICÆ PRETIUM.* Duo sunt quæ Historiæ Gramondi Gallicæ & fidem conciliant quoad Res Gallicas egregiam & auctoritatem magnam, quibusve magno habetur in pretio: Primum est *accuratum rerum referendarum Scrutinium*, quo mediante non ex vagis rumoribus sed indubitatis relationibus, Actis scil. publicis & Memorialibus *Ducum* Mayhenii & Rohanei Historiam suam desumsit. Alterum *sincerum Veritatis studium*, quo de *Christ. Funccius Tom. I. Orb. Imp. ita differit:* In eo Gramondus Thuano par est quod intrepidè dicat quid sentiat, non dissimulans gravissima aulæ & Magnatum peccata indeque idem quod Thuanus fatum expertus,

II. Historiæ Domesticæ Pretium.

Funccii Elogium.

tus. Simul ac enim prima pars Historiæ prodiit multorum incurrit odia, ita ut vix Tolosæ tutò vivere potuerit, quare non prodiit tenus hac, nisi pars prima: si altera succederet opus esset incomparabile, vel non nisi cum ipsa antiquitate comparandum, arcanissima enim Reip. Gallicæ Auctor penetraverat. Ut adeò partibus & affectibus, imo & defectibus infectum videatur Censoribus affectibus atque partibus liberis. Judicium *Guidonis Patini* Doctoris quondam Medici Facul. Parisiensis & in Collegio Regio Parisiensi Professoris, *in Epistolis selectis 1683. in 12. Hag. Comit. publicatis*, quod ita exhibent Lips. Act. Erud. Collect. Tom. III. 1684. m. Maji p. m. 253: Gramondum miserum scriptorem esse dicit (Patinus.) Thuano minimè comparandum & adeò vilis animi, ut quindecim paginas libri sui jam excusi mutaverit, Richelii laudandi occasionem captans, frustrata quidem adulatione ob mortem Cardinalis mox secutam. (III.) *HISTORIÆ EXTERÆ DESIDERATUM.* Quid desiderent in Gramondo quoad RES EXTERAS qui ipsum laudant & æstimant quoad Res Domesticas Historici atque Politici accuratiores ab omni partium studio remoti ex sequentibus licebit colligere testimoniis. (1.) *Hermanni Conringii Libr. de Civil. Prud. cap. XIV. p. m. 333.* Intra sola Gallica continuit sese nec ultrà annum seculi hujus nonum vicesimum hactenus in publico quidem excurrit Gabriel Barthol. Gramondus: prudentiâ tamen & παῤῥησία non temerè cuiquam secundum

Patini convicium.

III. Historiæ exteræ desideratum.

Ex Conringio.

um dixeris. Utinam veri odium non invi-
deat nobis Tanti Viri & reliqua! (2.) *Johan.* Boeclero.
Henr. Bœcleri vel cujuscunque Collectoris edit.
ing. Biblioth. Polit. contr. §. *50. 51.* E Gallis
Historicis potissimùm commendari debet Ga-
briel Barthol. Gramondus qui gesta sui Regis
cil. Ludovici XIII. ab excessu Henrici IV. us-
que ad annum 1629. non malè tradidit. Reli-
quorum enim ejusdem Regis auspiciis usque
ad mortem illius peractorum historia hactenus
supprimitur. Magnâ quidem diligentiâ &
prudentiâ historiam sed non pari ubique fide
ractavit. Præterquam enim quod stylo affe-
ctato sœpe obscurus est, etiam id vitium passim
ncurrit quod nunquàm satis æquè de Prote-
stantium rebus judicat. (Multa pervertit in re-
bus Protestantium, præprimis infensus Saxo-
niæ Ducibus. Erat enim Pontificiæ religioni
ddictus.) *Joh. Burch. Maji. Orat. de conscr.* Maja.
Sec. XVII. Hist. Univ. p. m. 22. Barthol. Gra-
mondus gesta Ludov. XIII. Galliarum Regis
b excessu Henrici IV. ad annum Seculi nonum
& vigesimum usque exponens, etsi in conte-
enda Historia sua Thuanum æmulari studuit;
jusdem tamen ductum candoremque minimè
ervavit dum intrà Gallicarum tantùm rerum
ines sese continuit (id quod principio Libri I.
is ipse fatetur verbis: *Historiam ætatis nostræ
Gallicam posteritati tradam.* Rhetoris more
oquitur ad Lectorem: *Scribere se res suorum
emporum Gallicas eoque nomine Europæas.* Et
n Dedicatione: *Ætate, qua vivimus, res Gal-*

licæ Europæ Historiam faciunt. Quæ figurâ non carent monente τῶ πάνυ CRENIO Tom. II. Method. pag. m. 370.) inque Protestantes Universos, speciatim Saxones, Hugenotas, fœderatosque Belgas, iniquus quandoque & dicax mordaxque & eo ipso longè infra Thuani laudem atque gloriam, DEum hominésque testantis, se Historiarum suarum opus ad Dei gloriam & publicam utilitatem sine o-

Struvio. dio & gratia conscripsisse. *Burckard. Gotthelff Struvius Biblioth. Histor. Cap. XIV. §. XV. p. m. 332.* Gabr. Barthol. Gramondus in Historiarum Galliæ ab excessu Henrici IV. Libris XVIII. Amstel. 1653. in 8. & Moguntiæ 1673. in 8. omnem historiam Ludovici XIII. absolvit. Non contemnenda quidem est, nec tamen perfecta, quippe monumentis publicis (ulterioribus) destituta, nec in rebus Germanicis & Protestantes concernentibus ubique fide digna.

Ex Italis Sirus. De quo Judicium 1. Boecleri. §. VII. Ex HISTORICIS Rerum Italicarum RECENTIORIBUS iisdemque Italis seligimus, *VICTORIUM SIRUM, & Baptistum NANI. De Victorii SIRI æstimatione & editionum varietate hæc suppeditat Joh. Henr. Boeclerus in Biblioth. Polit. coner. edit. in 8. vel quisquis ejus Collector & editor, §. 49.* Victorius Sirus tribus justis voluminibus res universæ Europæ ab anno 1559. ad ann. 1647. magnâ industriâ persecutus est. Duo priores Tomi editi sunt Casalæ M. DC. XLIV. recusique Genevæ M. DC. XLIX. tertius Lugduni in Galliis prodiit ann. M. DC. LIII. Re-

liqui adhuc desiderantur. Legendus præsertim Liber primus quo idem habet institutum quod initio historiæ suæ Thuanus. Item *Burcardus Gottbelff Struvius in Biblioth. Histor. c. XXVII. §. 5. p. m. 672.* Ad historiam totius Europæ, Italiæ verò potissimùm faciunt Memoriæ recondite Victorii Siri. Hujus *MERCURIO* primum editus tredecim voluminibus, historiam ab anno 1641. ad 1649. describit. Cujus primus & secundus Tomus Genevæ 1649. in 4. tertius Lugduni 1652. in 4. Quartus & quintus Casalis 1655. in 4. & sic porrò prodierunt. Hisce posteà addidit *Memoire recondite dall ann. 1601. fino ad 1640.* anno 1677. in 4. quatuor voluminibus quibus omnis historia egregiè evolvitur. Magnam prudentiam præ se ferunt hæc scripta atque egregiam rerum Italicarum notitiam atque ideò inter pragmaticos laudem habet præcipuam. 2. Struvii.

De *Baptista NANI* (Equitis Veneti, ad Urbanum VIII. Pont. Rom. Ludi. XIV. Regem Galliæ & Ferdinandum III. Imp. Rom. legati, tùm Reip. patriæ Senatoris postremò D. Marci procuratoris & Capitanei Classis adversùs Turcas Generalis 1678. 5. Novembr. demortui, Wittenio teste in Diar. Biagr. T. I. 1678. die 5. Nov.) *æstimatione & editione* hæc subministrat prælaudatus *Struvius in Biblioth. Histor. cap. XXVII. §. XXV. p. m. 704.* In Historia Veneta singulis præstantior est Baptistæ Nani historia Reipubl. Venetæ Venetiis 1679. in 4. & gallicè versa per Abbatem Tallemantium Nani. De quo judicium. Struvii.

Parisiis 1679. in 12. Hac quidem sibi propo-suit describere bella Venetorum cum Domo Austriaca & Hispanis, Turcis etiam: immò ad-scendit quoque ad tempora Henrici IV. Singu-las igitur revolutiones magna cum gravitate describit; ita ut præcipua negotia Europæ in-termisceat atque characteres Regum & Mini-strorum justè exponat. De utriusque debita æstimatione hæc suggerit *Johan. Burch. Majus Orat. de conscrib. Sec. XVII. Hist. Univ. pag. m. 25. 26.* Ex Italis Principem locum obtinent inter Historicos *Victorius Sirus & Baptista Nani*, quorum ille res per universam Europam ab anno M. D. LV. ad annum M. DC. XLVII. hic verò Historiam Venetam, cui plurima quo-que Germanica inseruit, ab anno duodecimo usque ad secundum & septuagesimum magnâ industriâ prosequutus est. At licet neuter suis careat erroribus, alterque sæpe prolixior alter verò concisior quàm rei dignitas postulat in-superque studio partium sit obnoxius: poste-rior tamen vulgò ITALIÆ sive TACI-TUS audit, tantique Tallemantio est habi-tus, ut ejus historiam in Gallicam quoque lin-guam converteret. (Versionis hujus prior pars 1679. in 12. prodiit, posterior 1702. in 12. Am-stelod. de qua legendi Lipsiens. Act. Erud. Col-lect. Tom. XXII. d. an. 1703. m. Januar. p. m. 45. 46.) Cæterùm quàm soleant esse ignotæ res exterorum exteris præsertim ITALIS, iis etiam qui putantur exactissimi Scriptores, in-ter alios docent *Lambertus Hortensius Mont-*

De utro-que Ju-dicium Maji.

Italorum in Histo-ricis La-psus.

Ex Hor-tensio.

for-

fortius Lib. I. Rer. Ultraject. p. m. 1. ed. Basil. 1546. in fol. Itali quidam docti, *inquiens*, & ingenio clari homines sed rerum nostrarum locorumque parum gnari, Ultrajectinorum res describere aggressi, errore trajecti ad Mosam, hujus non solùm res sed & Episcopus, cum Ultrajectinorum permiscentes, altissimis nostras tenebris involverunt, ita, ut regionum imperitis, è nominis similitudine proclivis pronusque fuerit lapsus. *Philippus* item *Camerarius Horar. Subcis. Cent. I. c. XLIV. p. m. 203. edit. Francof. M. DC. LVIII. in 4.* Multis, *inquiens*, Italis & Gallis, qui nunquam extra lares suos pedem protulerunt, persuasum est, Germaniam nostram unicam esse urbem quam ipsi vulgò la Magna vocant. Etsi autem sæpius ipsorum simplicitatem & ridiculam persuasionem miratus fui, tamen hoc imperitiæ ipsorum adscribendum est. Ita enim accidit hominibus, qui tanquam fungi uno in loco permanere solent, neque putant trans flumen, ripam, ut est in proverbio, habitabilem esse &c. &c. Lege verba integra *in Thoma Crenii Animadv. Hist.-Phil. Part. V. Cap. III. §. VI. p. m. 211. seq.* ubi & singularia reperies de Erroribus exempla. & Camerario.

§. VIII. Ex HISTORICIS Rerum Hispanicarum RECENTIORIBUS commendandi veniunt Tomi *HISPANIÆ ILLUSTRATÆ*, qui primum prodierunt ex Bibliotheca *Roberti Beli* Francof. 1579. fol. posteà auctius ex Bibliotheca *Andreæ SCHOT-* Ex Hispanicis:

TI quatuor Tomis Francof. 1603. fol. quorum recensum sufficientem instituit Pranobilis. *STRUVIUS in Biblioth. Histor. Cap. XIII.* §. *VI. pag. 282. sqq.* ideò perlustrandus & quos inter reliquos superat Hispanorum Livius *Crapio dictus in Tom. II. Method. p. m. 189. Johannes Mariana,* qui Oratorem tamen adfectat atque iniquus est in Protestantes ad Gallos. De quo ita judicat *Herm. Conringius in Libr. de Prud. Civil. Cap. XIV. p. 334.* Hispania genuit præclarum sibi Historicum Johannem Marianam in quo nec judicium, nec studium, nec scribendi facultatem desideres, licet à prima usque memoria Hispanicas res universas tradere conatus sit.

Mariana.

§. IX. Recentissimi ex Politicis Historici iterum alii sunt Germani alii Anglici, alii Belgici, alii Galli, alii Itali, aliique denique Hispani.

Recentissimi Historici. Ex Germanis Puffendorffius.

Ex HISTORICIS GERMANICARUM RERUM RECENTISSIMIS seligimus, qui ornamentum Orbis literarii fuit & tum exquisitâ juris Naturæ & Gentium scientiâ tum mirâ in componendis Commentariis Historicis solertia ac felicitate incomparabilem propè se exhibuit, *SAMUELEM L. B. à PUFFENDORFF,* Potentissimi Borussiæ Regis Consiliarium quondam intimum & Historiographum Illustrissimum, qui vigesimo sexto Octobris die anni M. DC. XCIV. adeoque an. ætatis suæ LXIII. magno rei literariæ damno vitâ excessit. Tria emi-

minent Maximi hujus Viri Opera Historiæ Politicæ maximè inservientia. (I.) *Introductio in Historiam præcipuorum Imperiorum ac Rerumpubl. quæ in Europa hoc tempore existunt,* idiomate Germanico concepta primum & publicata hoc titulo: **Einleitung zu der** *Historie* **der vornehmsten Reiche und Staaten / so itziger Zeit in Europa sich befinden.** 1682. in 8. Francof. ad Moen. Describit in eadem STATUS CIVILES EUROPÆ, eo ordine, quo à quibusdam Geographis sistuntur; præmissa in I. Cap. Dissertatione erudita de originibus regnorum ac fatis diversis Monarchiarum quatuor, inprimis Romanæ. Inde digressus Cap. II. Regnum Hispaniæ, Cap. III. Portugalliæ, Cap. IV. Angliæ, Cap. V. Galliæ, Cap. VI. Statuum fœderati Belgii, Cap. VII. Rempubl. Helvetiorum, Cap. VIII. Imperium Germanicum, Cap. IX. Daniæ, Cap. X. Poloniæ, Cap. XI. Moscoviæ & Cap. XII. Statum Romani Pontificis recenset. Quod dum optimâ auctorum fide nixus, procul habito partium studio, præstat, cujusque simul nationis indolem ac characteres, formam regiminis, vires & interesse, quod vocant, Politicum, juxta communis prudentiæ regulas observat atque declarat. Hæc Isagoge Historica prout in Germania & apud exteras, qui illam ex Idiomate Germanico in linguas suas transtulerunt, exoptatissimum meruit applausum: ita amplissimi Regni Suecici in illa descriptio passim desiderata fuit. Quod

I. Isagoge ejus Historica.

cum Auctor Nobilissimus intellexisset, desiderio studiosæ juventutis & aliorum etiam hac in parte velificandum censuit; ideoque CONTINUATIONEM edidit Historiæ de præcipuis Regnis & Statibus in Europa, in qua Regnum Svecicum ejusque res ac bella cum exteris regnis gesta describuntur Francofurt. ad Moen. 1686. in 8. *Continuirte* Einleitung zu der Historie der vornehmsten Reiche und Staaten von Europa / quæ Antiquissimas Regni Suecici origenes evolvens, fata, quibus illud ante & post natum Mundi Salvatorem, obnoxium fuit, remotis fabulis, queis veterum rerum Gothicarum scriptorum libri scatent, dilucide exposuit. Scripserat Interea *Antonius Varillasius*, Gallus, Historiam Revolutionum Europæ in Causa Religionis eademque res Suecicas attigerat, paucis licet pagellis, nonaginta & uno erroribus, variis item audaciæ & fingendi licentiæ speciminibus refectis. Hos igitur errores; tùm Geographicos tùm Genealogicos tùm præcipuè Historicos & Politicos, hanc audaciam & fingendi in historia Sueco-Danica licentiam justò religionis Evangelicæ Zelo actus *Puffendorffius*, excerpere & confutare aggressus est in Appendice Isagoges ad Historiam de præcipuis Europæ Statibus ANTONIO VARILLASIO oppositâ: Anhang der *continuirten* Einleitung zu der Historie der vornehmsten Reiche und Staaten von Europa *Antrine Varillas* entgegen gesetzet. *Francof.*

Continuatio ejus.

Appendix ejus.

cof. ad Moen. 1687. *in* 8. Cum autem multi, omissa ob brevitatis studium, quod Puffendorffio τῷ *μακαρίτῃ* placuerat, Scriptorum, unde is sua hauserat desiderarent testimonia, quibus Lux major historiæ affunderetur: *Johannes Petrus Ludovici*, Professor Acad. Fridericianæ Excellentissimus, qui Isagogen Historicam studiosæ juventuti privatim explicuerat, id operam dedit, ut, quæ strictim in ea commemorata sunt, monstratis primis fontibus, allatisque in Medium Autorum probatiorum testimoniis, germanicè dilucidaret atque firmaret in Dilucidatione Isagoges Historicæ Dn. Puffendorffii de hodiernis in Europa Regnis Statibusque præcipuis, Erläuterung über S. T. Herr Samuel von Puffendorff Einleitung zur Historie der vornehmsten Reiche und Staaten so itziger Zeit in Europa sich befinden. Cujus primam partem, quæ prima quatuor Isagoges commendatæ capita illustrat, exhibuit Lips. & Francof. 1695. in 8. reliquis nondum, quod sciamus, evulgatis. Denique in gratiam illorum, qui Germanicæ linguæ periti non sunt, latinitate Introductionem Puffendorffianam donavit Vir Celeberrimus *Johannes Friedericus* CRAMERUS, & quidem quoad priorem partem anno 1688. in 8. Francof. quoad posteriorem 1702. in 8. Ultrajecti. Invenerat scil. hæc versio accedente insuper styli nitore ac elegantiâ, tot emptores, ut copia ejus amplius haberi non posset & obstrictum adeò se,

Dilucidatio ejus.

Versio ejus Latina.

ut

ut tertium eam typis committeret, Typographus sentiret. Atque hæc tertia d. anno 1703. versionis Latinæ editio duabus prioribus non eo tantum nomine præferenda, quod quam emendatissima, ut in præfatione Typographus obtestatur, prodierit, sed quod Historia etiam Sueciæ quæ in illis non comparuit, accesserit, ex majore & peculiari opere, quo complexus eam Puffendorffius Germanico idiomate fuerat, in compendium redacta. Inter tot igitur Historiæ compendia, quæ lucem viderunt publicam, nullum fortasse tantum omnium applausum meruit quam Puffendorffiana illa in Historiam Europæam introductio, tam avidè excepta ut jam anno 1699. quartum Typis fuerit exscribenda & ejus etiam editionis exempla pauca admodum supersint. Æstimanda quidem maximè ob nervum atque exactam historiarum rationem, quâ non solum historiam tradit sed etiam statum politicum atque interesse Regnorum singulorum; ob brevitatem tamen quam servat, magis commendanda provectioribus, quàm illis, qui historiam cupiunt addiscere.

Judicium de Isagoge.

II. Commentarii de Rebus Gustavi Regis Sueciæ summa.

(II.) *COMMENTARIORUM de Rebus Suecicis libri XXVI. ab expeditione Gustavi Adolphi Regis in Germaniam ad abdicationem usque Christinæ. Ultrajecti 1686. fol.* His ipsis licet operis inscriptio res solùm Suecicas promittere videtur, tamen cum illis Res Germanicæ sint innexæ, & utrumque fere paginam faciant, non immeritò Historiam belli in Germa-

mania tricennalis & id consecutæ pacis Osnaburgensis contineri quis dixerit. Quam *Autor Illustrissimus*, non ut narrationum Scriptores vulgò, incertis è rumoribus aut conjecturis consarcinavit, sed, ut ipse fatetur, è documentis omni exceptione majoribus summâ fide collegit. Præmissis necessariis de Instituto Operis monitis, antequam rerum narrationem ordiretur, exponere ipsi libuit, qui tum temporis Germaniæ, quæ illi bello arenam præbuit, tum Sueciæ atque vicinorum fuerit status, qui apud Socios hostesque animorum habitus, quæ spes & fiducia quive metus, quid firmum aut debile. Inprimis autem occasionem belli religionis Dissidio arcessit, quippe quod in id miseriæ Germaniam devolvit. Hinc primo libro Reformationis à D. Luthero susceptæ historiam repetit, ut dein Pontificiorum consilia de Protestantium Religione opprimenda & motuum Bohemicorum, unde Belli Germanici origo, causæ innotescant magis. Inde verò justo ordine, historiæ belli telam ab anno seculi XVII. decimo octavo ad expeditionem Gustavi Adolphi Regis in Germaniam brevius & hinc ad abdicationem usque Christinæ, incomparabilis Herois filiæ, anno M. DC. LIV. factam, prolixius pertexere contendit. Cuique libro epitomen præmittit, ut lector primo intuitu, quid eo contineatur, conspicere possit; sub finem verò Operis eruditissimi rerum eo contentarum index subjunctus est copiosus. Continuatio hujus operis

ris est aliud, quod posteà in Gallicum atque Germanicum sermonem translatum quodve inscriptum: *Commentariorum de Rebus à Carolo Gustavo Sueciæ Rege gestis, Libri VII. Norimbergæ 1696. fol.* In quo quidem adornando tametsi non æquè lata spatia decurrenda habuerit quam in priori illo de Rebus Gustavi Adolphi; tamen & in hoc vix unius sexennii complexu is præclarorum factorum cumulus, is splendor meritorum, ea consiliorum solertia se offert, ut, siquis isthæc cum annis conferat, ætatem ultrà putaturus sit. Absolvitur autem Commentarius hic, plurimis iisdemque elegantibus valdè tabulis æneis exornatus, septem omninò libris, quorum Primus percenset Historiam anni 1654. Secundus Historiam anni 1655. Tertius 1656. Quartus anni 1657. Quintus 1658. Sextus anni 1659. & quorum septimo finitur omnis rerum à Carolo Gustavo gestarum historia ac anno adeò 1660. gloriosa simul Magni Herois vita. Reliqua pars hujus libri occupatur in describendis Tractatibus tùm Olivensibus, quibus pax d. 23. April. inter Suecos, Polonos, Cæsareos & Brandenburgicos, Ludovicæ Mariæ Poloniæ Reginæ maximè industriâ coaluit; tùm Danicis quibus d. 27. Maji. non gravis minus bello finis fuit impositus: cum unius Regis virtus sex populos lacessivisset, duorumque Regum alterum extra fines Regni sui ejecisset, inque Regiam, alterum obsedisset, progressibus Victoriis stupendis tota propemodùm Europa attonitâ. *Conf.*

3. Commentarii de Rebus Caroli Gustavi summa.

Wilb.

Wilh. Ernestus Tentzelius Colloqu. Menstr. d. d. ann. 1696. m. Octobr. p. m. 735. m. Septembr.

(III.) *Commentariorum de Rebus Gestis FRIEDERICI WILHELMI MAGNI, Electoris Brandenburgici libri novendecim Berolini 1695. in fol.* Continetur in his Commentariis dimidii fere seculi exacta Historia, ab ann. scil. 1640. ad 1688. nec ea Brandenburgicarum ditionum circumscripta finibus, sed catholica velut & per Europam omnem diffusa; Styli præterea elegantiâ venustateque, qualem tot alia Puffendorffi scripta spirant, undique conspicua nec non judicio Politico ubique referta, qua præter rerum gestarum seriem, circumstantias atque eventum, quibus enarrandis plerorumque Historiographorum consumi solet industria, *Illustrissimus Autor* ubivis consiliorum datorum captorumque momenta & quo collimatum reverà in gravissimis negotiis quoque cum successu fuerit, aperit, Historicumque adeò πολιτικώτερον quam quisquam ante eum alius fuit, sese exhibet. Id quoad hic illic magis fortasse præstitit dilucide, quam velint, qui id genus mysteria arcanis Principum penetralibus ac sacrariis coercenda non propalanda in vulgus contendunt. *Wilhelm. Ernest. Tentzelius Colloqu. Menstr. d. anno 1696. m. Septembr. pag. m. 735. seqq.* Gottfried Zenner Winter-Parnaß *1694. in 8.* Franckf. und Leipz. *n. XXXVII. pag. 114. seqq.* item *Burc. Gotth. Struvii Bibliotheca Histor. 1705. in 8. edit. cap. XX. §. VI. p. m. 542.*

III. Commentarii de Rebus Frieder. Wilh. Elect. Brand. summa.

542. ubi ita judicat de Opere Brandenburgico; *Certè Historiarum nostri temporis facile Princeps erat Auctor qui magnâ gravitate, prudentia & fide res gestas Friederici Wilhelmi & simul potiora Europæ descripsit ut facile omnes vinceret.* *Exhibitum hoc Scriptum antequam ederetur in consilio sanctiori, demandata revidendi curâ præcipuo ex consiliariis intimis per quem etiam in prioribus aliqua quæ in præjudicium vergere videbantur, fuerunt delata.* *Cum vero posteriora non tantâ curâ revidérentur, remanserunt nonnulla quæ erasa mallent aliqui.* *Add. Cap. VIII. §. 12. pag. m. 206. 207. cap. XXVII. §. X. 400.* ubi ita de Suecico opere judicat: *Suecorum quidem partibus favere videtur* (Commentariis scil. de Rebus Suecicis) *imo favet, eo quod veras Regis in suscipienda expeditione Germanica rationes rejiceret; in ipsa vero expeditione certe justus est & accuratus.* *Add. c. XXIX. §. 4. p. m. 739. & de Introductione Historica c. XXXI. §. I. p. m. 772.* Conferendum est cum Puffendorffii Commentariis *THEATRUM EUROPÆUM* item *DIARIUM EUROPÆUM*, de quo Judicia legenda apud Michaelem Hertzium in Bibl. German. n. 628. 629. Cap. Sagittarium Introd. in Hist. Eccles. Cap. XII. §. 57. p. m. 214. 215. Gottfried Zenner Sommer-Parnass 1694. pag. 168. Joh. Burch. Majum Orat. de Conscrib. Sec. XVII. Hist. Univ. p. [illegible]. 36. & B. G. Struvium Bibl. Hist. Cap. VIII. §. XII. pag. 201. 203.

Judicium Struvii de Comment. Puffend.

THEATRUM & DIARIUM EUROPÆUM.

§. X. Ex *HISTORICIS ANGLICANARUM RERUM RECENTISSIMIS*, seligimus, *Nicolaum CHEVALIERIUM*, *in Historia Wilhelmi III. Numismatibus, Inscriptionibus, Arcubus triumphalibus aliisque monumentis publicis illustratâ*, publicatâque Amstelodami in fol. 1692. In quo opere conscribendo ita se gessit Autor, ut in colligendis & ornandis numismatibus Claudii Francisci Menestrevii, S. J. qui an. 1689. Historiam Ludovici M. nummis itidem aliisque monumentis publicis illustratam Parisiis edidit, studium exæquarit, in illis autem interpretandis longissimè superarit. Nam ab anno 1650. quo natus est Wilhelmus usque ad annum 1691. quo in ordinem redacta est Hibernia, omnia quæ in Hollanda terra marique notatu digna gesta sunt, justo ordine verbis prolixis, & ut fieri amat in Republica libera, stylo satis libero, ita persequutus est, ut dum Historia Wilhelmi III. inscribitur, simul novissimi & superiorum bellorum cum Anglis & Gallis gestorum Historia dici mereatur. *Conf. Wilh. Ernest. Tentzelius Colloqu. Menstr. d. ann. 1693. pag. 76.* qui interposito in parenthesi de Chevalieriana Historia hoc judicio: Es ist des neuesten Scribenten Chevaliers historie König Wilhelms höher zu halten als des Menestrier historie König Ludwigs/ weil er die Gelegenheit und Geschichte darum die Medaillen geschlagen werden/ denen Liebhabern und Nachkommen zum Besten ausführet/ da-

Ex Anglicis CHEVALIERIUS.

hingegen Menestrier sie nur mit wenig Worten anzeiget; Nummum quendam ex pag. 48. Chevalierianum de Insigni Hollandiæ, Virgine scil. septo inclusâ egregiè ex Antonii Matthæi Tr. de jure Gladii illustrat. *Add. Anonymi Historia mutationum Angliæ sub regno Jacobi II. ad mutationem Guil. III. an. 1689. in 12. Amstelod.* apud Lips. Act. Erud. Coll. T. VIII. 1689. p. m. 544. seqq. *Anonymi Historia Wilhelmi III. Principis Auriaci an. 1689. in 12. Amstel.* Apud Lips. T. IX. 1690. pag. 47. seqq. *Anonymi Religio & libertas Angliæ per Principem Orangii restituta 1689. in 4. Amstel.* apud Lips. T. IX. 1690. p. 52. sqq. *Anonymi Historia Principum Aransionensium è domo Nassonica Amstel. 1692. 12.* ap. Lips. T. XII. 1693. p. 43. & 44. Quod scriptum supplementum est illius d. an. 1689. tit. *Historia Wilhelmi III. Principis Auriaci, Anonymi Historia Wilhelmi III. Magnæ Britanniæ Regis Amstel. 1692. in 12.* apud Lips. T. XII. 1693. p. 44. 45. & aliorum apud B. G. Struvium Bibl. Hist. cap. XVI. §. XVIII. p. m. 428. 429.

Ex Belgicis Bizotus.

§. XI. Ex Historicis RERUM BELGICARUM recentissimis seligimus BIZOTUM & OUDANUM. Abbati BIZOTO in elegantissima sua *Historia Fœderati Belgii Numismatibus illustratâ*, Gallicè conscriptâ & primùm Parisiis an. 1687. in fol. excusâ post recusâ Amstelodami 1688. in 8. 3. Vol. non aliud fuit propositum, quàm Fœderati Belgii Historiam, à primis natæ Reipubl. initiis ad recentiora usque tempora descriptam,

ptam, per numismata, sive Fœderatorum omnium adspiciis, sive privato aliorum ausu, eo temporis intervallo cusa illustrare: eum in modum quo clarissimam lucem Romanæ Historiæ à diversis Autoribus, Seleucidarum in in Syria Regum à *Vaillantio*, Imp. Constantinopol. *à Fresneo*, Romanorum Pontificum *à MOLINETO* ex nummis affusam dedeprehendimus. Post brevem præfationem, quâ recentioribus æque ac antiquis Numismatibus decus suum ac utilitas asseritur & origo Fœderatæ Belgarum Reipublicæ succinctè enarratur: opus suum ab 1566. orditur. *BIZOTUS*, quemadmodum & Annales suos Belgicos auspicatus ab eodem *HUGO GROTIUS* fuerat. Indè *BIZOTUS* coeptum Historiæ filum pertexit & quid quoque anno post exortos gravissimos illos in Belgio motus, totoque civilis, in quod erupuerunt, belli tempore gestum fuerit; ut seculo XVII. bellum utrinque per duodecennales inducias quieverit sed iis finitis eo exarserit acrius, donec anno 1648. in æternam tandem pacem desineret; quæ Fœderatæ Reip. postquam Hispanicum excussisset jugum, domi forisque fata fuerint, donec variis gravissimisque cum hostibus aliis jactata bellis, quieti tandem per pacem Neomagensem aliis jactata bellis, quieti tandem per pacem Neomagensem an. 1678. restitueretur: hæc, inquam, aliaque Annalium in modum sed breviter & per summa rerum capita recenset: ubique verò Nummos,

quibus rerum gestarum memoria consignata est, æri quàm elegantissimè insculptos exhibet, eademque adeò operâ per Numismata Historiam & ex Historia Nummos illustrat & explicat. Interim non æquo satis animo pertulerunt Belgæ gloriam ejusmodi Opere de Patria sua benè merendi ab Abbate Gallo sibi præceptam. Idem enim frustra hactenus tentarant *Petrus* SCRIVERIUS, *Melchior* BARLÆUS, *Rochus* HONERDUS, Statuum Belgicorum consiliarius & legatus ad Polonorum Regem & Reginam Sueciæ *Andreas Jacobi de* WOU, eques auratus, *Gerardus Scaap*, Consul Amstelodamensis, *Antonius Thysius* Professor Leydensis *Bæckelius* denique *de Zanten* consiliarius Harlemensis Bizoti igitur opus in octava forma recudit ac in Tomos duos distinxit *Petrus Mortarius*, Bibliopola Amstelodamensis, anno 1688. Virum etiam aliquem eruditum exoravit, ut cum ipsorum Numismatum Archetypis iconismos Parisiensis conferret, hos ex illis sæpiuscule emendaret, ac præterea centuria & quadraginta nummis Historiam illam Hollandiæ auctiorem redderet. Neque tamen heic subsistit diligentia BELGARUM, paria cum BIZOTO facere cupientium; quin integro ac peculiari Tomo istius lacunas supplere studuit

OUDANUS. *Joachimus* OUDANUS, *in supplemento ad Historiam Fœderati Belgii numismatibus à Bizoto illustratam Amstelod. 1690. in 8.* Noluit autem Historiam suam altius ordiri quam Bizotus

tus fecerat, unde præfationi tantùm inseruit rariores nummos ante annum 1568. cusos. In Opere ipso queritur, BIZOTUM fœda assentatione omnia Regis sui in Belgio gesta in majus extulisse ac historiam multis modis corrupisse. Hinc tanto prolixius atque accuratius Batavorum fata inde ab An. 1678. ad ann. 1689. enarrat neque sibi ab acerbioribus subindè verbis nummisve Satyricis temperat ab instituto alienis. Volumini annectitur THEATRUM HONORIS, exhibens Epitaphia æri incisa Heroum qui pro Republica Hollandiæ mortem oppetierunt, numero sedecim, *Wilhelmi I.* Auriaci Principis, *Jacobi ab Hermskerk*, *Lamberti Moy*, *Petri Heinii*, *Cornelii Johannis* cognomento *Galli Johannis à GALEN*, *Martini Harperti Trompii*, *Cornelii de Witt*, *Jacobi de Wassenaar*, *Egberti Bartholomæi de Costenaar*, *Abrahami* von der Zulst, *Wilhelmi van de Zaan*, *Wilhelmi Josephi Baronis de Gendt*, *Johannis de Liefde*, *Isaaci Sweerii Michaelis Hadriani de Ruiter*, & qui [illegible] occupat, *Ducis Albani*, cujus statua famosissima, dudum ipsoque tyranno superstite diruta ac comminuta. Add. Historia Belgii fœderati ab induciis ann. 1609. in quibus desinit GROTIUS usque ad nostram ætatem deducta per Dominum NEOVILLIUM Gallice composita, & Parisiis Tom. IV. in 12. 1702. in publicum producta.

§. XII. Ex HISTORICIS RERUM GALLICARUM Recentissimis se- Ex Gallicis.

selegimus MENESTRERIUM ejusdemque Continuatores Nobilissimos. *Claudius Franciscus MENESTRERIUS* (de quo infra in Classe XVI. pluribus dicemus: *Historiam Regis Ludovici MAGNI, Nummis Emblematibus, Symbolis, Lemmatibus, Inscriptionibus, Arcubus Triumphalibus, aliisque monumentis publicis illustratam*, Gallicoque idiomate conscriptam in lucem emisit *anno 1689. Parisiis* in fol. mox in Belgio recusam 1691. *Amstelod.* Hæc autem monumenta deprompta sunt ex conclavi Patris de la Chaise atque æri elegantissime incisa. Novæ quam Belgæ procurarunt editioni, varia addiderunt numismata quæ in convicium Galliarum Regis fuerunt conflata. Compendiarium Historiæ recensum instituit *W. E. Tentzelius Colloqu. Menstr. d. ann. 1691. pag. 406. seqq.* qui conferendus. Interim Regia Numismatum & Inscriptionum Academia institutum Menestrerianum strenuè prosecuta, eandem Menestrerii Historiam, sed ad finem usque seculi decimi septimi, evectumque ad Sceptra Hispanica, quo jure quave injuria, filium Regis Philippum, deductam & numismatibus exornatam augusto illo volumine linguâ Gallicâ concepto edidit, quod inscribitur: *Numismata, Res præcipuas, quæ Ludovici Magni auspiciis gestæ sunt, repræsentantia, unâ cum explicationibus Historicis Paris. 1702. in 4. Maj.* Illud verò cum dignum Rege munus existimasset Rex Galliæ exempla omnia ad se recepit, eaque inter

MENESTRERIUS.

ter Viros Principes aliosque, quibus benè vellet, munificè distribuit. Ut itaque ex tanto opere ad cæteros quoque fructus aliquis perveniret, novam hanc editionem, minore quidem forma, nec inelegantem tamen, optimo Consilio Clarissimi Academiæ socii procurarunt; in quâ & Nummi eadem planè magnitudine repræsentantur, quâ cusi sunt & subjecta est singulis nummis explicatio brevis & concinna, unde tùm de occasione cudendi numismatis, tùm de gemino ejus sensu lectoribus constet. Ex Reliquis, qui Historiam Galliæ novissimam describere conati sunt, eminent: (1.) *Ludovicus le Gendre*, Ecclesiæ Parisiensis Canonicus, in Gallico suo *SPECIMINE Historiæ Regni Ludovici Magni usque ad pacem Generalem 1687. sancitam*, tanto cum applausu in Gallia suscepto, ut cum anno 1697. Parisiis prima vice in lucem prodiisset quarta illius editio ann. 1699. comparuerit. Neque id mirum est. Præterquam enim quod ipsum operis argumentum non potuit non Lectores cujuscunque generis & ordinis allicere, Auctor Nobilissimus magno id ingenio nec minori styli elegantia pertractavit, Regis Christianismi, Ludovici Magni gloriæ, cui tàm impense Galli omnes student, nec exteri derogatum quid cupiunt, nusquàm non velificatus. (2.) *Dominus de RABUTIN* Comes de Bussy (cujus de propria vita commentarios recensent Lipf. Act. Erud. Collect. Tom. XVIII. 1698. p. 23. seqq.) in *HISTORIA Ludovici XIV.*

GENDREUS.

RABUTINUS.

Regis Franciæ & Navarræ memoratu maximè digna, quæ sub ejus regno ad novissimum usque tempus contigerunt, compendio complectente Parisiis 1700. in 12. editâ Gallicèque consignatâ, quâ succinctè admodum tùm quæ Rege minorenni tùm quæ ejusmet auspiciis gesta sunt, perstringit, stylo usus puro ac terso. *Conf. Autor. Excerpt. Menstr. Hannov. d. an. 1700. m. Jan. p. 43. 44.* (qui ECCARDUS Secretarius Hannoveranus perhibetur à B. G. Struvio Introd. in Notit. Rei Literar. Cap. III. §. XXI. pag. III.

Ex Italicis LETUS.

§. XIII. Ex HISTORICIS Rerum ITALICARUM Recentissimis seligimus *GREGORIUM LETUM*, natione ITALUM, Virum labore diligentissimum & sanitate felicissimum, quippe qui cephalalgia nunquam, aliis morbis non nisi ter toto vitæ suæ tractu infestatus; cujus Vitæ historiam, mortem subitaneam (1701. d. 9. Jun.) & Scriptorum notitiam ex Ludovici Moreri Dictionario Magno Historico suppeditavit Eccardus, Secretarius Hannoveranus, in Excerpt. Menstr. Hannov. Libr. Nov. 1702. m. Jan. n. XV. pag. 63. seqq. Is Ipse Italico sermone scripsit de *ITALIA REGNANTE* Genevæ 1676. in 12. in qua (*Struvio* teste in *Biblioth. Histor. Cap. XXVII. §. VI. pag. m. 672. 673.*) non solum generalem Italiæ Historiam describit de Populis & Principibus agens, sed etiam de incolarum ratione atque numero, Academiis & Viris præcipuis qui in iisdem celarent. Variis

Vita ejus & scripta præcipua.

præ-

præter eà Operibus linguâ Italicâ editis Historiam nostri temporis laudabili quidem diligentiâ sed non pari ubique fide tractavit Judice *Majo in Orat. de scrib. Sec. XVII. Hist. Univ. p. n. 16.* Eminent inter illa (1.) *Vita Philippi II. Hispaniarum Regis*, Coloniæ impressa 1679. in 4. Quod scriptum ideò æstimandum judice *Struvio in Biblioth. Hist. Cap. XIII. §. 8. p. 390.* quod Autor pleraque, quæ alii dixerant, in hunc Tractatum congessit. Medium quidem fugere voluit inter eos qui Philippum II. vel laudant vel vituperant, magis tamen ad illorum partes inclinare videtur. (2.) *Vita Sixti V. Papæ*, de facto Gelsio Rogeri attributa sed jure Gregorio LETI attribuenda, docente *Angelico Aprosio* in *larva detracta* pag. III. ubi & sequens Epigramma communicat:

Ut nomen lateat GREGORI grammate LETI
GELSIO ROGERI, vertit idemque sonat.
Pontificis Xisti calamo dum gesta recenset.
Pastorem celebrat, cujus ovile fugit.

(3.) *Vita Elisabethæ Angliæ Reginæ*, quæ tamen in Gallicam posteà translata linguam prodiit Amstelod. 1694. in 12. Qua potissimum illud æstimandum monente *Struvio Bibl. Histor. cap. XVI. §. XII. p. 415.* quod sine partium studio res maximè memorabiles narret. *Vid.*

Lipſ. Act. Erud. Collect. T. XIV. 1695. m. Maj. pag. 215, ſeqq. (4.) *Vita Oliverii Cromwellii*, quæ denuò in Gallicum translata Idioma, exiit Amſtelod. 1694. in 12. quare dubium annititur reddere palmam plurimis calamis quos vita Cromvelliana occupavit. *Vid. Lipſ. Collect. Tom. II. Supplem. Sect. X. p. m. 492. ſeqq.* (5.) *Vita Petri Gironis*, Ducis de Offuna, Proregis Regni Neapolitani & Siciliæ regnante Philippo III. Amſtelod. 1699. in 12. *V. 116. Lipſ. A. E. Collect. Tom. XVIII. 1699. m. Aug. pag. m. 371.* ubi monent Gregorium LETI præter cætera in Vitis Principum Illuſtriumque Virorum perſcribendis ſingularem induſtriam ferè ſine exemplo potuiſſe; extare ab illo luculenter compoſitas Vitas Philippi II. R. Hiſp. Eliſabethæ Reginæ Angliæ, Sixti V. Pontificis, Oliverii Cromvellii, Dominæ Olympiæ & Ducis Valentini ſeu Cæſaris Borgiæ. His accedere Vitam Petri Gironis Ducis Oſſunæ & Cardinalis Ægidii ALBORNOSSII ad prelum paratam; adeòque in univerſum octo Vitas illuſtriores elaboraſſe πολυγραφώτατον Auctorem quot vix alius quiſquam perficiendas aut publicandas ſuſceperit. (6.) *Theatrum BRITANNICUM* Amſtelod. 1684. in 12. quæ ſtatum publicum Britanniæ omnemque gentis hiſtoriam ita perſecutus eſt ut memorem ſe præbet monitorum Petri Ronquilli, Regis Catholici ad magnæ Britanniæ Regem legati, qui conſulenti noſtro ex antiqua hiſtoria pauca ſed ſelecta adſpergenda, ex recentiori verò omnia

mnia, sed insigni brevitate & accuratione exprimenda responderat. *Vid. B. G. Struvii Bibliotb. Histor. cap. XVI. §. 8. p. m. 406.* (7.) *Theatrum Belgicum* Amstelod. 1690. in 4. (8.) *Theatrum Gallicum* 1691. ibid. in 4. quorum prius continet Observationes Historico-Chronologico-Politico-Geographicas de fœderato Belgio: posterius Monarchiam Regiæ domus Borboniæ sub Henrico IV. ac Ludovico XIII. & XIV. Galliarum Regibus inprimis postremi Vitam paceque ac bello gesta fusius enarratisque recensita. *Vid. Lipsiens. Act. Erudit. Coll. Tom. X. 1691. m. Maj. p. 204. 205.* (9.) *Historia domus Electoralis Brandenburgica* Amstelod. 1687. in 4. qua more suo in rebus recentioribus magna cum libertate agit, maximè verò præconia Friderici Guilielmi Magni nectit. Scriptum hoc in Gallicum sermonem translatum prodiit sub titulo: *Abregè de l'histoire de la Maison de Brandeburg* à Amsterdam 1687. in 12. *Burc. Gotth. Struvius Biblioth. Hist. cap. XX. §. 5. p. m. 541.* (10.) *Historia Saxonica*, Amstelod. 1688. in 4. qua omnem historiam à prima origine usque ad nostra tempora deduxit, bellum Smalcaldicum præsertim, aulam Electoralem ejusque Ministros Dresdamque Urbem satis prolixè describens. *B. G. Struvius Bibl. Histor. Cap. XXII. §. 7. pag. 574.* (11.) *Ceremoniale Historico-Politicum* Amstelod. 1685. in 12. cujus contenta proponunt *Lips. Act. Erudit. Collect. 1685. Tom. V. mens. Jul. pag. 305. 306.* (12.) *Epistola*

lis à Principibus legatis aliisque Proceribus ad Autorem data & an. 1700. in 8. Amstelod. è scriniis publicatæ in quibus etsi nonnullæ Gallicâ aliave lingua fuerint scriptæ, omnes tamen Italicâ linguâ legi voluit. *Conf. Lips. Act. Erud. Collect. Tom. XIX. 1700. m. Jan. p. 13. ubi memorabile hoc de LETO præmittunt elogium:* Certare cum seculo idque superare videtur fœcundissimi ingenii Scriptor Gregorius Leti, qui, quot seculum annos, tot ipse libros & quidem multò minore annorum spatio protulit, & centesimo seculi anno nondum ineunte centesimum scriptorum suorum volumen publicat, quo literas à se & ad se plurium annorum decursu scriptas & duos in Tomos distributas exhibet.

Hispanici.

§. XIV. HISTORICORUM in Rebus Hispanicis Recentissimorum locum occupant illi qui jura Successionis Hispanicæ defuncto haud ita pridem Carolo II. descripserunt. Recensuit istos ordine debito & accurato Præcellentissimus Struvius in Bibliothecæ Historicæ Cap. XIII. §. XI. pag. 295. 296. 297. ut repetendi atque recensendi operâ supersedere his in scriptoribus facilè & velimus & debeamus.

Scriptores Historiæ Augustæ.

§. XV. Adjiciendi nunc essent Classi Historicorum Politicorum Politicæ SCRIPTORES HISTORIÆ AUGUSTÆ h. e. Imperatorum Romano - Germanicorum nec non Pontificum Romanorum, selectusque in eorundem amplissima serie instituendus; ni-

nisi & hoc gravissimo selectus onere nos allevasset jamjam laudatus *STRUVIUS* in desideratissima sua selectissimaque *Bibliotheca Historica cap. V. pag. 53. sqq. cap. VI. pag. 75. sqq. cap. VII. p. 109. sqq. -- 177. & cap. XXVII. §. X. pam. 679. seqq.* Sufficiat igitur Excellentissimos hic in utraque Historia indicasse Scriptores. Quoad Historiam IMPERATORUM excellit *Sebastianus Nanus TILLEMONTIUS* qui Gallico sermone scripsit *HISTORIAM IMPERATORUM ROMANORUM aliorumque Principum &c. &c.* Paris. 1690. & 1691. in 4. recusam Bruxellis 1692. in 12. Totum hic Tillemontius se dedit Historiæ scribendæ ideòque ut eo liberius sibi Musisque viveret, nullo publico officio admoveri se passus est. Hanc autem Historiam suam quinque Tomis complexus est. Primo quidem priorum Cæsarum usque ad mortem Pertinacis continet. Tertius & quartus Tomos à Severo usque ad tempora Valentiniani. Quintus Tomus historiam Valentiniani II. Theodosii Arcadii atque Honorii complectitur Parisiis 1701. in 4. Plures Tomos ab eodem editos esse non constat. Opus autem quamvis imperfectum, multæ tamen est eruditionis, in quo multa ex civili & Ecclesiastica Historia hactenus nondum indagata exactè definit, chronologiam restituit, aliorum errores notat, & controversias Historicas exactâ ratione decidit. Cæterum subductus est orbi literario, cui totum se mancipaverat,

TILLEMONTIUS.

Obitus Tillemontii.

TIL-

TILLEMONTIUS per placidam noctem ann. 1698. cum sexagesimum ætatis annum explevisset. *Vid. Lipsiens. Act. Erud. Collect. T. XII. 1693. m. April. p. 188. sq. & T. XX. 1701. m. Jun. p. m. 244. 245.* Conf. *Jacobi à MELLEN* Ecclesiastæ in patria Lubecâ meritissimi & in consignandis Novis Maris Balth. & septentr. literariis cum aliis Viris Nobilissimis Clarissimisque strenuè occupati, *SYLLOGE Nummorum ex Argento Uncialium vulgò Talerorum seu Imperialium, quos Imperatores & Reges Romanorum nec non Austriæ Archi-Duces signari jusserunt Lubecæ 1698. in 4.* item *SERIES Regum Hungariæ è nummis aureis quos vulgò Ducatos appellant Lubecæ 1699. in 4.* apud Lipsi Act. Erud. Collect. Tom. XVII. 1698. m. Sept. p. m. 422. seqq. & Tom. XVIII. 1699. m. Jan. p. m. 266. seqq. Wilh. Ernestum Tenzelium Colloqu. Menstr. 1697. p. 594. sqq. & 1698. pag. 242. seqq. Lubecens. Nov. Mar. Balth. & Sept. Collect. T. I. 1698. pag. 45. & T. II. 1699. p. 127. Quibus Nummi tàm argentei quàm aurei Commentario Historico-Genealogico & Heraldico illustrantur adeò ut Liber ille Fastorum Austriacorum & Hungaricorum loco haberi queat, qui argenteis, ut ita dicam atque aureis monumentis per duo vel tria & quod excurrit secula augustissimæ gentis memoriam conservant.

MELLENIUS

Scriptores Historiæ Pontif. Rom. PALATIUS.

Quoad Historiam PONTIFICUM eminet *JOH. PALATIUS* J. U. D. Collegiatæ S. Mariæ Matris Domini Plebanus & Archi-Presbyter ejusdem

Con-

Congregationis, Canonicus Ducalis, in Veneto Lyceo Jurisprudentiæ, uti olim Patavii Sacrorum Canonum Professor, S. C. M. Historicus atque Consiliarius, Vir toto Orbe literario celebris, ex Monarchiæ Occidentalis Historia à Carolo M. ad Leopoldum Imp. Aug. Latinè composita & vastis voluminibus comprehensâ ac Italico quoque idiomate in compendio exhibitâ itemque commentariis in IV. Institutionum libros, Leone maritimo sive dissertatione de dominio Maris Adriatici, vitâ M. Antonii Justiniani Ducis Veneti, aliisque pluribus animi ingeniosi atque solertis speciminibus, quibus emicant *GESTA PONTIFICUM ROMANORUM* quæ quinque Voluminibus constant, quorum Venetiis 1687. quintum 1690. fol. prodiit. Fundamentum Operis est Elogium forma lapidari in singulos Pontifices compositum. Huic præmittitur ubivis effigies Papæ æri incisa, Bustum verò illud Basi innititur, cujus superior pars exhibet Pontificis monogramma, sigillum sive insignia gentilitia, quæ tamen in prioribus seculis desiderantur; inferior Emblema aliquod plerumque è S. Bibliis petitum ac ad res istius Pontificis poëtica nonnunquam licentiâ accommodatum. Elogio subjiciuntur fusiores annotationes historicæ, quibus acuminum in inscriptione ratio redditur; adjectis sub finem Nummorum à Pontificibus illis percussorum & Epitaphiorum imaginibus ære expressis. *Vid. Lipsiens. Act. Erud. Collect. T. X. 1691. m. Jul. p. 310.*

Scripta ejus præcipua.

Gesta P. Rom.

MOLINETUS. 910. seqq. Conferendus cum Pallavio CLAUDIUS MOLINETUS qui HISTORIAM SUMMORUM PONTIFICUM à Martino V. ad Innocentium X. per eorum numismata explicavit ab anno 1417. ad 1678. Paris. 1679. fol. & qui non solùm multò plura adjecit numismata sed etiam in variorum rituum explicatione longè majora præstitit

BONANI. PHILIPPUS BONANI in NUMISMATIBUS PONTIFICUM ROMANORUM, quæ à tempore Martini V. usque ad annum 1699. vel auctoritate publica vel privato genio in lucem prodiere explicatis ac multiplici eruditione sacra & profana illustratis. Romæ 1699. fol. Vid. Lipsiens. Act. Erud. Collect. Tom. XVIII. 1699. mense Nov. p. m. 520. seqq.

CLAS

CLASSIS TERTIA SPECIALIS

Genuini ad Politicam Apparatus proponens

PHILOLOGICOS SELECTOS.

§. I.

Philologicorum in Politicis Usus.

PRæter Dogmaticos atque Historicos Politicos & civilis prudentiæ studiis potissimùm destinatos, sunt alii, qui non quidem ex professo ad usum Politicum scripserunt, non minori tamen dexteritate, quanquam non æque obviâ, partem aliquam doctrinæ politicæ tractarunt sæpèque ea ingesserunt monita, quæ non melius suppeditaverint, qui id unum egêre. Tales haberi debent Scriptores Epistolarum Politicarum, Orationum Civilium & nonnulli Poetarum, quorum scriptio longius à Civilis vitæ proposito recedere videtur, tractatio autem de maximis Reipubl. negotiis communi-

nicat. Nam ut rectè notavit *Bœderus differt. de Polit. Lipſ. Cap. IV. p. 31.* in illa ſimplicitate Epiſtolari ſœpè gravitas maxima politicorum dogmatum latet, præſertim ſi à Viris in in Republ. verſantibus exaratæ ſint & ut idem monet in *Biblioth. Polit. Contr. §. 107. & §. III.* Oratorum ſententiæ, inventiones & artificia paſſim ex intimis adytis verè ſic dictæ civilis prudentiæ promanant. Poetæ item recenſendo virtutes & res geſtas Principum aut Miniſtrorum civilis prudentiæ ſtudium adjuvant.

Epiſtolicorum Politicorum ſelectus.

§. II. Ex Antiquioribus Epiſtolarum Politicarum Scriptoribus GRÆCOS non attingimus & in his Epiſtolas PHALARIDIS TYRANNI (de quibus ſi placet conf. Schediaſmata noſtra Biblioth. Gr. difficil. 1702. Roſtoch. ed. in 4. Sched. primum totum) quia neque argumentum earum modernum attingit Politiæ ſtatum neque lingua quibus exaratæ modernum Politicorum cultum. Attingimus potius LATINOS & ex his præ reliquis commendamus *Plinii Cæcilii ſecundi Epiſtolas* & imprimis Epiſtolarum *Librum decimum* cujus prior pars continet Plinii Epiſtolas ad Imp. Trajanum ſolitarias à n. I. -- XX. p. m. 755. edit. Thomaſ. in 8. 1686. Hal. pars poſterior Trajani & Plinii mutuas à n. XX. ſqq. pag. 786. ſeqq.

Epiſtolæ Plinii

Commentariorum in eas apparatus.

§. III. *COMMENTARIORUM* in has Epiſtolas quod attinet *APPARATUM.* Conradus equidem Ritterhuſius putat; *VENETAM* Aldi Manutii Commenta

rationem primam omnium prodiisse anno M. D. IV. descriptam ex membranis Gallicis, quas Aloisius Mocenicus Eques & Senator Venetus secum in Italiam ex legatione attulerat; falsò tamen quia prima Epistolarum Plinii accuratioribus Philologis videtur esse *Neapolitana* anni cIↃ. CCCC. LXXVI. *ARGENTORATENSIS* quam Matthias Schuterius Selestensis procuravit ann. M. D. XIV. ferè ubique sublegit vestigia Aldina. *MEDIOLANENSIS*, quam Commentariis auctam illustratamque dedit Joh. Maria Catanæus & Basiliæ postea recudit Hier. Frobenius, prodiit ann. M. D. LII. Aliquoties etiam Epistolas Plinianas recudit *Henricus STEPHANUS* cum Græcarum Vocum & sententiarum interpretatione & ad loca quædam suis atque generis sui Is. Casauboni notis quæ ann. M. D. XCI. demum accessere. *Adriani BARLANDI*, nati Barlandiæ, quæ vicus insignis Zuytbevelandiæ Zeelandorum insulæ, Scholia in selectas Plinii Epistolas paucis innotuisse Eruditiores observant. *Conradi Ritterhusii* Commentarius in decimum Epistol. Plinii librum separatim lucem adspexit Ambergæ M. DC. VIII. & IX. in 8. præmissâ Plinii & Trajani vitâ. Præterea exstant Epistolæ Plinianæ cum Commentario inprimis laudato *Joh. Mariæ Catanei* Paris. M. DC. I. Genevæ M. DC. XXV. & M. DC. XLIII. in 4. Cum *Augusti BUCHNERI* animadversionibus excusæ sunt Francof. ad Viadrum M. DC.

Confusus.

M. DC. XLIV. in 12. item M. DC. L. & M. DC. LXV. in 8. additis notis Isaaci Casauboni, Henr. Stephani & Casp. Barthii, cujus postremi Observationes ex ejus Adversariis Andreas Rivinus collegit. Atque hæ Animadversiones Buchnerianæ mediocres quidem sunt, si molem spectes, elegantia tamen & rerum gravitate reliquis anteferendæ & omninò legendæ.

Selectus 1. Veenhusii

Eximiæ sunt editiones (1.) *VEENHUSIANA*, quæ Joh. Veenhusio digerente observationes excerptas Variorum & Johan. Fried. Gronovii adjunctas habet Lugd. Batav. 1669. in 8.

2. Thomasii.

(2.) *THOMASIANA*, cum eruditis Jacobi THOMASII de PLINII Vita, Christianismo, Elogiis Editoribus & prolegomenis accurateque selectis variorum & ineditis hactenus Casp. BARTHII notis Lipsiæ M. DC. LXXV. in 8.

3. Cellarii.

(3.) *CELLARIANA*, Maximi seculi nostri Viri Christophori CELLARII Lipsiæ M. DC. XCIII. in 12. qui & Epistolas Plinianas & Panegyricum emendatissimè, quantum fieri potuit, in consilium adhibitis novis & antiquis editionibus, etiam MSCIS quæ Grüterus & Modius enotaverunt, virorumque eruditissimorum conjecturis exhibuit; Interpretationibus suis, locis obscurioribus lucem satis claram affudit, duces secutus, quos ipse laudat, Johan. Mariam Catanæum, Aug. Buchnerum & Jac. Thomasium: *Indicem* rerum passim emendatiorem reddidit & *novum* planè *Latinitatis* Plinianæ subjecit, cujus causa epistolas in sectiones &

Pa-

Panegyricum non tantùm in Capita ſed & numeros minores diviſos repræſentavit. Et quoniam multa ſunt, quæ in epiſtolis ſine *Geographiâ* non poſſunt ſatis explicari, novo, at utiliſſimo inſtituto, *Tabellas quatuor parvas* addidit, quarum prima Tiberinum tractum; altera Veſuvii incendium; tertia ingreſſum in provinciam ab Epheſo usque: quarta provinciam Ponti ipſam ob oculos ponit. Denique aliam Vitæ Plinianæ, novo itidem invento, eamque correctiorem deſcriptionem ita adornavit, ut omnia, quæ de Plinii toto vitæ curſu adfert, ex ipſis Plinii Epiſtolis & Panegyrico, citatis ſemper locis, depromſerit. Supponendum hic eſt monitum *Ornatisſimi* CRENII *in Animadv. Hiſtor. Philoſ. Part. I. cap. I. §. V. edit. Roterod. 1695. in 8. p. 4. 5.* de tribus illis ſelectis editionibus his verbis conceptum: *De Johanne Veenhuſio Bremenſi, Celeberrimo Jacobo Thomaſio & Chriſtoph. Cellario mirari ſubit, qui factum, quod cum Plinii Epiſtolas ſatis accuratè recenſuerint* [illegible]*i Manutii & Andreæ Cratandri præfati*[illegible] *neglexerint, quia præfixæ leguntur editioni Plinii Epiſtol. Lugduni excuſæ in ædibus Laurentii Hilarii ſumtu honeſti Viri Vincentii de Portonariis de Tridino, de Montferrato M. D. XXIX. Partem dedicationis Aldinæ admodum brevem recenſet in p. 8. præfationis ſuæ dictus Thomaſius, quæ, quod illâ non deſtitutus fuerit, indicat. An verò hanc Cratandri habuerit, dicere non habeo. Baſilenſis utriusque à Cratandro excuſa editionis*

Judicium de illis CRENIANUM.

4. Hearnii. *Plinii memorat idem pag. 10.* (4.) *HEARNIANA*, doctissimi Viri *Thomæ HEARNE*, Oxonii è Theatro Scheldoniano 1703. in 8. qui nihil prætermisit eorum quæ ad emendandas expoliendasque Plinii Epistolas ullo pertinere modo videbantur. Neque enim textum solum ad Elzerianæ editionis, omnium certò, uti affirmat, emaculatissimæ, fidem, recognitum dedit, sed tres quoque MS. Codices in auxilium vocavit, eosque quantum fieri potuit, diligentissimè contulit. Imò verò ne quicquam desideretur illorum, quæ ad adornandum Plinium facere possint, adjecit conjecturas Clarissimorum Virorum, Justi Lipsii Joh. Livineji, Cunradi Ritterhusii, Isaaci Casauboni, Fried. Gronovii, Latini Latinii, Caspari Barthii, Joh. Schefferi, Christoph. Cellarii aliorumque haud paucorum. *De Libris*, octavo scil. & decimo in Codicibus quos adhibuit, aliisve desideratis varia protulit eaque singularia & plura de his ut & de ordine Epistolarum prolatum monuit Celeberr. Dodwellum in Annalibus Plinianis. Præfigendam porrò curavit Plinii Vitam, ordine Chronologico à Cl. Johanne Massono congestam, sibique ab eo communicatam in cujus fine pollicetur Massonus, se, si DEUS annuat, de Plinii secessu, operibus Poeticis, epistolarum ordine & editione prolixius aliquando acturum. Postremò præter testimonia de Plinio & Græcarum, quæ in epistolis passim occurrunt, vocum ac sententiarum explicationem,

tres

tres indices adjecit, primum eorum, ad quos Plinius scripsit; alterum Auctorum à Plinio laudatorum: tertium rerum & verborum maximè memorabilium. *JUDICIUM* Philologorum atque Politicorum *SELECTUM* de Epistolis Plinianis quod attinet, habemus. (1.) *Joh. Veenhusii dedicat. ad Patres Reip. Bremensis & Conr. Ritterhusii Comment. in epist. Plin. & Traj. p. 3. consentaneum:* Plinii Epistolæ usque adeò Juri Romano seu civili conjunctæ sunt, ut ad exercitium ejus & aliquem usum in iis maximè, quæ juris publici sunt, sibi comparandum conferre plurimum possint. Multæ in iis latent observationes eruditæ antiquitatis, multæ præceptiones Politicæ, iis sanè, qui in Republ. versantur, non modò utiles sed summæ necessariæ. (2.) *Augusti Buchneri dedicat. ad Joh. Georg. Elect. Sax.* Plinii secundi, Viri ingentis seculo suo & summis ac optimis artibus optimo Imperatori Trajano Augusto unicè chari, libros Epistolarum exhibeo, tùm Civilium virtutum officiorumque familiarium tum orationis elegantissimæ ac argutissimæ instructissimum horreum. (3.) *Joh. Henr. Boecleri Bibliotheo. Polit. Contr. vel cujuscunque ejusdem Collectoris aut editoris §. CXV.* Maximam laudem merentur Epistolæ PLINIANÆ cùm propter acumina sententiarum Politicarum & exquisitam Auctoris prudentiam ac judicium tùm ob hypotheticam multarum rerum singularium momentorumque in singulis negotiis ob-

Judiciorum de Epistolis Plinii selectus.

1. Veenhusii & Ritterhusii.

2. Buchneri.

3. Boecleri.

4. Lipsiensium. servationem. (4.) *Collect. Act. Erud. Lips. d. ann. 1693. T. XII. m. April. pag. m. 162. 163.* Quanto ingenii acumine & prudentiæ laude conspicuus fuerit Cajus PLINIUS secundus vel hinc colligitur, quod semper in Rep. versatus sit & honores amplissimos gesserit, modo Quæstoris Cæsarei, modò Tribuni Militum, modò Tribuni plebis, Prætoris, Præfecti ærarii, Consulis, Auguris, Prætoris Provinciæ Ponticæ, aliisque muneribus summam dignitatem habentibus perfunctus, ut nihil dicamus ex omnibus quæ scripsit & egit singularem morum honestatem effulgere. A tanto igitur Viro quid mirum proficisci potuisse, quod à Ciceronis Operibus partes, ut id saltem velimus, teneat secundas, eumque tàm in consignandis Epistolis quàm in habendis Orationibus exactè referat. Existimare de his ipsis rebus licet tum ex Epistolis comtissimis rerumque pulcherrimarum tàm ad bonas literas quàm ad Rempublicam spectantium refertissimis tùm ex aureo Panegyrico quem optimo Imperatorum Ethnicorum Trajano dixerat.

5. Reinhardi. (5.) *Joh. Fried. Reinhardi Theatr. Prud. eleg. ex. Ralph. Lips. erect. 1702. in 4. Witteb. p. 93.* C. Plinius secundus, Patriâ Novocomensis, Plinii Senioris Nepos, Quinctiliani discipulus, Taciti æqualis, Quæstor, ærarii præfectus denique Consul. Plenissimæ sunt bonarum rerum ejus Epistolæ, imò verò civilium virtutum, conversationis Amicæ, familiarium Officiorum speculum quoddam politissimum, jucunda

da arguta verèque Latina oratione elegantissimè amictum atque munitum ad quod Scriptores posteri se sedulò composuerunt. Suarum Epistolarum argumenta ille ex amœnioribus studiis plerumque desumsit. Sunt etiam de moribus in quibus plurima Amicos suos commonebat & sub exemplo docebat. Cæteræ sunt de rebus publicis nimirum si quid actum esset in senatu cognitu dignum, si quod judicium personæ aut crimine notabile; denique si mors alicujus illustris Viri accidisset, de his rebus ad Amicum quempiam ingenii exercendi causa scribebat. Quæ sunt de studiis eo de ratione studendi, scribendi, sua scripta emendandi, recitandi & de aliis huc pertinentibus tractant. Illas verò literas accuratius scripsisse in hoc videtur, ut ederet, cum esset maximus sui ostentator, quique omnia ad gloriam & ut sibi blandiebatur, immortalitatem referret, in qua sententia ab Avunculi sui moribus longissimè aberat. Rol. Maresius lib. I. epist. 1. fol. 3. 4.

§. IV. Ex Recentioribus Epistolarum Politicarum Scriptoribus selegimus *MELCHIORIS JUNII Virorum in Republ. Clarorum Epistolas peculiari volumine collectas & Argentorati in 8. editas*; Duo de JUNIO illo subnotantes Memorabilia. Recentiores Epistolici Junius.

(I.) *Indefessum studiorum cursum.* Is enim natus Witteberge anno 1545. factus deinceps Philos. Magister, Eloquentiæ Professor & Collegii Thomani Canonicus Hogentoraten- Memorabilia ejus.

tensis, vitam gessit privatam, plenam exemplorum pietatis & modestiæ, inque expediendis vocationis suæ laboribus adeò sibi non pepercit ut nocturnis lucubrationibus valetudinem, quæ pro constitutione corporis satis firma erat, & propterea diuturnior potuisset esse, haud parum visus sit lædere.

(II.) *Difficilem Vitæ exitum.* Cum anno 1600. paralysi sinistri totius lateris correptus & tamen singulari DEI beneficio pristinæ Valetudini restitutus esset, proximis etiam sequentibus annis suo pro virili functus est munere; donec defluxiones iterum atque iterum decurrentes anno tertio supra mille sexcentos ita eum debilitarint ut nec lingua integre nec pedes suum amplius officium possent facere sed perpetuò affixus lecto cogeretur jacere. Tandem anno 1604. d. 23. Jan. eadem Paralysi ingravescente & linguæ usum & totius corporis motum plenè amisit: mente interim & intellectu integerrimo manente, sensibus etiam externis ita acutis restantibus ut intra biennium integrioribus usus non fuerit. Et licet postremis morbi diebus preces ad DEUM linguâ suâ exprimere non posset, mente tamen ita ardens erat, ut gestibus totaque corporis conformatione satis ostenderet; nihil sibi gratius esse, quam literarum S. piarumque precum recitationem & sæpissimè summo conatu hanc vocem proferret: ORATE, ORATE.

MILTONUS. JUNIO adjungimus *Johannem* MILTONUM ejusque *literas nomine Senatus Angli-*

cant; *Cromvellii & Richardi ad diversas Europæ Principes & Respublicas exaratas*, editas Londini 1647. in 8. recusas in Germania 1690. in 12. Lips. & Francof. cura M. Joh. Georg. Prinii; paucas quidem sed plenas judicii Politicis tam de rebus ac Personis domesticis quam exteris; duo pariter de eodem subjungentes Memorabilia. (15) *Monarchomachorum patrocinium*. Refertur MILTONUS inter Scriptores qui dici solent Monarchomachi eo quod Principum summorum majestatem impugnant, quoniam in Regicidio illo Anglicano (*de quo conf. J. C. Becmannus Hist. Orb. Geograph. & Civil. Part. II. cap. III. §. XI. p. m. 972. Petrus Ambr. Lehmannus. Obs. Hist. General. Geogr. d. ann. 1703. Sept. 30. p. m. 235. & Joh. Hübnerus Quæst. Hist. T. II. p. 966. sq.*) populi patrocinium suscepit in peculiari Tractatu Londini 1652. in 12. edito, inscriptoque *Defensio pro populo Anglicano* & SALMASII *Defensioni Regiæ pro Carolo I. 1650. in 12.* publicatæ opposita. Certè superior eruditione erat SALMASIUS Miltono non æquè judicio Pragmatico. Ad normam Reipublicæ Romanæ atque ex Scriptoribus antiquis Angliæ statum deducebat Salmasius quod in ipso MILTONUS atque alii reprehendunt. Commune igitur de utroque est judicium, quod SALMASIUS rem optimam pessimè, Miltonus rem pessimam optimè defenderit. Vid. *Thomæ Crenii Animadv. Hist. Phil. Part. III. cap. III. §. VI. p. m. 89. 90.* & *Burc. Gotth.*

Memorabilia ejus.

Gotth. Struvii Bibl. Philos. cap. VII. §. 27. p. m. 424. seqq. (2.) *Poeticum studium.* Divinum MILTONO in poetico dicendi genere ingenium fuisse suoque in heroico genere inveteratâ famâ omnes facilè superasse testantur Opera ejus Poetica quæ una cum notis ad Poema Heroicum, cui Titulus: *Paradisus amissus* & figuris æneis prodierunt Anglicè Londini M. DC XCV. fol. quorumve præcipuorum Catalogum in gratiam Admiratorum nominis atque ingenii MILTONIANI, connectunt *Lipsi. Act. Erudit. Collect. T. XV. 1696. m. Maj. p. 227.* ubi lege. [illegible]

[illegible]

Recentissimi Epistolici BULIFONIUS.

§. V. Ex Recentissimis Epistolarum Politicarum Scriptoribus Collectoribusve commendamus. (1.) *LITERAS Historicas, Politicas & Eruditas ab Antonio Bulifone Bibliopola Puteolano collectas Puteolisque Italice evulgatas 1685. in 12.* Sunt in illis quæ curam ac studium mirificè spirant ac lectori possunt satisfacere. Præ cæteris verò eminent quas Baptista NANI Procurator S. Marci ad Rempubl. Venetam pag. 365. & 385. dedit, alteram, cum Legatus ad status Germaniæ esset; alteram cum eodem munere in Gallicis fungeretur. Hisce enim quicquid in utriusque gentis statu publico observaverat accuratè diligenterque perscripsit. Sic varii argumenti pæne multas Epistolas prædictus Bibliopola collegit & ne de fide earum ac genuina auctoritate dubitetur plerumque adscripsit cujus beneficio ex-

exemplar quodvis indeptus fuerit. (2.) *EPISTOLAS Cardinalis Julii Mazarini.* Amstelod. 1690. in 12. quoad Tomum I. & quoad Tomum II. ibbi. 1693. in 12. Gallice publicatas. Epistolarum harum aliquæ datæ sunt ad Ludovicum XIV. Galliæ Regem, aliæ ad Regis Matrem, cæteræ ad Ministros Regios Lionneum & Tellerium. Prudentiæ verò promptitudinis & aliarum. Quibus MAZARINUS eminuit, virtutum documenta singulæ Epistolæ affatim suppeditant simulque docent, quo pacto infinitis tandem difficultatibus superatis pax & quies reddita fuerit fessis Europæ rebus. *Legantur specimina in Lipsiens. Act. Erud. Collect. T. X. 1691. m. Mart. p. m. 131. 132. & Tom. XIII. 1694. mense August. pag. m. 382. 383.* MAZARINUS.

(III.) *EPISTOLAS Armandi Johannis Richelii Cardinalis* Parisiis 1695. in 12. Gallico habitu vestitas. Habent in iis Prudentiæ Civilis Cultores de quo sibi gratulentur. Habent verò & qui historico studio justum ponere pretium didicerunt. Elucet enim in Epistolis indoles ac genius cujusque ut ab Historiarum conditoribus, quantumvis præclaris & dicendi facultate æque ac fide integerrimâ præditis vix luculentius designari aut repræsentari possit. Magnam quoque lucem Historiæ ejus ætates per hasce Epistolas affundi nemo abnuet. Prætereà non minus luculenter testantur id proprium ac peculiare fuisse RICHELIO RICHELIUS.

LIO ut non tantum prudenter feliciterque rerum summam tractaret, sed & quo pacto tradendum esset, quia quam Politicus in omni vitæ genere interque fortunæ ancipites casus tenere rationem deberet, accuratè docere alios posset. *Contenta exhibent Lipsiens. Act. Erud. Collect. T. XIV. 1695. mens. Januarii pag. m. 295. 296.*

OSSATUS. (IV.) *Epistolas Cardinales Arnoldi OSSATI* in lucem denuò productas cum notis Historicis & Politicis Ameloti Houssæi Lutetiæ Paris. 1697. in 4. Maj. Gallicè. Adest in illis uberrima rerum pulcherrimarum copia, judiciorum itidem de civilibus negotiis farrago, cujus hæc est ratio, ut leviter saltem delibata nec prosint multum nec delectent. Vir illustris Amelotus Houssæus, qui eas repetiit, nihil fecit reliqui, ut omnibus, quæ in libris requirimus ornamentis cumulatissimè aucta prodirent. Typorum nitor oculos delectat, mentem multò magis monumenta quæ vel in prioribus editionibus non comparent vel quæ ibi datâ operâ resecta, suo loco bonâ fide restituta. Accedunt annotationes doctissimæ, quibus obscuris lux affunditur &, qui sub cortice latent, civilis prudentiæ fructus deteguntur omnibusque degustandi proponuntur. Specimina asserunt. *Ludov. Neocorus & Henr. Sickius Biblioth. Nov. libr. Tom. II. 1698. num. IX. pag. 211. seqq.*

(V.) *Epi-*

(V.) *EPISTOLAS Gregorii LETI*, Italicâ lingua ab ipso LETI divulgatas & Amstelodami impressas 1700. in 8. Fatetur rem esse novam (quæ tamen exemplo non caret) amicorum literas illis insciis, evulgare: at cum in his edendis nihil secutus sit nisi quod honori sit Autoribus eorumque vel ingenium vel virtutem & liberalitatem patefaciat; sperat hoc institutum suum non reprehensione modo cariturum, sed & imitatores inventurum. In eum verò finem has epistolas à se divulgari ait ut his exemplis cognoscatur scribendi ratio quâ *Illustres Viri* & Magnates erga literatos aut hi vel erga illos vel inter se seu seriò agentes seu jocantes uti soleant. Exstant enim hic Epistolæ à Principibus, legatis, aliisque proceribus imò & fœminis illustribus & moralibus ad Autorem datæ: in quibus etsi nonnulla Gallica aliave lingua fuerint scriptæ, omnes tamen Italicâ linguâ legi voluit. Cum ergò in his literis stylum maximè spectari velit, factum indè sine dubio ut nec temporis ordinem servaverit nec omnibus literis diem adscribendum putaverit. Præter dictionis verò cultum res quoque in his occurrunt quæ vel ingenii vel doctrinæ dotibus lectorem detinere possunt, tàm familiares, officiosæ, jocosæ quàm historicæ, ac civiles seu politicæ quæ ad illustrium Virorum novissimique adeò seculi historiam faciunt. Quinimò reperiuntur non paucæ quæ ipsius Auctoris genium, studia, opera & fata aperiunt. Quo pertinet hujus operis Epistola postrema quâ Au-

LETUS.

Autor indefessus & alter Didymus χαλκέντερος denunciat, se post centum opera perfecta, alterum centenarium ingredi & in componendâ Caroli V. Imp. vitâ sic versari, ut quotidiè horas XIV. scriptioni impendat, opusque adeò nitidissimè excusum propediem nos exspectare jubeat.

TEMPLEJUS. (VI.) *EPISTOLAS Guiliel. Templeji Equiquitis Baronetti*, duobus voluminibus in 8. 1700. Londini Anglico idiomate expressas. De his Viri illustris ad summos Europæ Proceres conscriptis Epistolis Jure optimo asseveramus quod de Tullianis non familiaribus tantùm sed ad Atticum præcipuè literis eruditi dudum affirmarunt, civilis prudentiæ locuples eas penu esse. Enimverò Character Viri non modo prudentis sed probi etiam atque honesti ex singulis fermè elucet. Pars prima complectitur Res civiles atque militares in Anglia ann. 1665. 66. 67. agitatas quibus passim immiscentur epistolæ familiares: Secunda autem continet quæ anno 1668. --70. acciderunt. Accedunt utrique parti epistolæ ab aliis & inter illos Maximis orbis terrarum Proceribus ad Templejum scriptæ. Prodiit alia quoque epistolarum Templeji editio ann. 1700. Hagæ Comitis Gallicæ consuetudini ex Anglico sermone tradita quam JONESIUS procuravit. Sed ista longè diversa est à Londinensi si epistolam primam & illam quidem longè quam in Anglicano exemplo auctiorem, exceperis. Continet autem epistolas à Viro illustri ad Arlingto-

Kingtonium & Trevorium pari, quo reliquæ, candore & prudentia exaratas. Excerpta ex his epistolis observationibus rarioribus illustrata dat *Ecardus Secretarius Hannoveranus Excerpt. Menstr. Nov. Libr. d. a. 1700. m. Sept. n. V. p. m. 550. seqq.*

§. VII. Ex Antiquis ORATIONUM POLITICARUM Scriptoribus prætermittimus GRÆCOS, quia paucissimæ ex iis supersunt Orationes, quæ juvare Politicos possunt, & quæ supersunt, ne quidem propter vulgarem linguæ Græcæ neglectum Politicis usuiturum ipsis prosunt neque propter rerum, sive argumentorum genium hodiernis Imperiis minus accommodum. Commendamus autem LATINOS & ex his præ reliquis omnibus, *PANEGYRICOS VETERES* variorum Autorum, qui Plinii Epistolis subjiciuntur in editione Francof. ad Viadrum 1650. 1655. in 8. quique numero sunt duodecim præter PANEGYRICUM Plinii ex calculo accuratissimorum Philologorum, nominatim CELLARII nempe sequentes (1.) Panegyricus Maximiano & Constantino Augustis dictus incerto Auctore. (2.) Claudii Mamertini Panegyricus dictus Maximiano Augusto. (3.) Ejusdem Genethliacus Maximiani Augusti. (4.) Eumenii pro restaurandis Scholis Oratio. (5.) Ejusdem Panegyricus Constantino Augusto dictus. (6.) Ejusdem Panegyricus dictus Constantino Cæsari Patri Constantini M. (7.) Ejusdem gratiarum actio Flavi-

ORATORII Antiquiores.

Panegyrici XII.

custum nomine de remissis debitis à Constantino Augusto. (8.) Incerti Panegyricus, Constantino Aug. dictus. (9.) Panegyricus Constantino Imp. dictus à Nazario. (10.) Mamertini pro Consulatu gratiarum actio ad Julianum Imp. (11.) Ausonii Gratiarum actio pro Consulatu dicta Gratiano Imperatori. (12.) Latini Pacati Drepanii Panegyricus Theodosio M. Imp. dictus.

Commentariorum Apparatus.

Laborarunt de COMMENTARIO in Panegyricos illos SELECTO

1. Rhenani. *Beatus Rhenanus* Basil. 1520. in 8.

2. Livineji. *Johannes Livinejus* Antwerp. 1599. in 8.

3. Grüteri. *Janus Grüterus* qui Francof. 1607. in 12. edidit cum suis, Livineji, Val. Accidalii & Conr. Rittershusii notis & castigationibus:

4. Parisiensium. Parisienses 1643. 1655. in 12. 2. Volum. qui addiderunt ad Plinii Panegyricum notas, Catanæi, Fr. Balduini, Lipsii & Herm. Ragani; ad Eumenii pro restaurandis Scholis & Pacati Panegyricum Theodosio dictum observationes Fr. Balduini; ad Ausonii gratiarum actionem notas Eliæ Vineti & Jos. Scaligeri; ad Ennodii Orationem Scholia Andreæ Schotti & Jacobi Sirmondi; tum in omnes Panegyricos annotata Claudii Puteani, Theodori Pulmanni & Andreæ Schonhorii, non prætermissis etiam quæ ad loca nonnulla observarant Petrus Faber Sanjorianus & Franciscus Juretus:

5. Baunei. *Jacobus de la Baune*, qui Panegyricos in usum Delphini angustiore forma cum suis adnotamentis edidit Parisiorum Lutetiæ M. DC. LXXVI. in 4. denique *Christo-*

Stephanus CELLARIUS, qui Panegyricos 6. Cella-
illos, qui supersunt, rarius adhuc & minori
curâ in Germania excusos, Halæ Magdeburg.
1703. in 4. publicans omnibus his usus est in-
terpretibus & quod quisque præstantissimum,
præsertim ex MSS. observaverat, excerpsit, &
suis interpretamentis inseruit, quibus quicquid
difficile ad intelligendum erat, planissimè cla-
rissimèque exposuit. Singulis Panegyricis
argumentum præmisit, ut in conspectu sit
materies. Continent enim res præstantissi-
mas, ad historiam illorum temporum com-
plendam & explicandam cumprimis utiles ac
necessarias. Verbi gratia de Maxentii Tyran-
nide, de Constantini contra illum bello & vi-
ctoria nemo plenius, nemo distinctius disseruit,
quam Nazarius & alius Anonymus Auctor e-
narraverunt. Egregia quoque & rara sunt,
quæ de Constantino Patre, de Juliano, de Theo-
dosio traduntur, ut verè Celeberrimus Editor
in præfatione dixerit, arcanam Historiam & ab
aliis prætéritam in his Panegyricis reperiri. De
dicendi genere nonnunquam gloriosiore quam
pro mortalium conditione Principum in ea-
dem præfatione præmonetur. Ad calcem
Indices copiosiores rerum & verborum adje-
cit. Idem ille Vir disertissimus & omni hu-
manitate perpolitissimus PANEGYRI-
CUM Plinii cum Epistolis illustratum olim
ediderat (de qua editione supra dictum §. III.)
ac propterea heic non adjunxit. Nunc verò
unius seculi orationes, quod à Diocletiano ad

Theodosium fuit, complexus hoc fasciculo est. Hunc etiam Panegyricum sive hanc Plinii præstantissimam Orationem cujus ipse meminit Lib. III. epist. XIII. & XVIII. una cum suis epistolis ediderunt, illustraruntque *Catanaus & Janus GRUTERUS*. His adde editionem Epistolarum & Panegyrici *oxoniensem* cum notis vulgatam ann. M. DC. LXXVI. Seorsim quoque Panegyricum Plinianum dederunt annotationibus expositum *Robertus Stephani, Justus Lipsius, Georg. Casp. Kirchmajerus & Johannes Frischmannus* cujus commentarius 1635. Argentorati editus intellectui pleniori maximè inservit. Extat denique elegantissima editio in Belgio cum *Dominici Baudii* & variorum notis adornata Lugd. Bat. 1675. in 8.

6. Aliorum.

Condecorarunt *Optimo* Panegyricos illos Veteres Elogio atque *Judicio* optimi quique Philologi atque Politici ex quibus selectissimum pro more & scopo nostro adscribimus, utpote

Judiciorum Selectus.

I. Conringii. (I.) *Hermanni CONRINGII libr. de Prud. Civil. Cap. XIV. p. m. 339.* Quæ juvare Politicum possint Orationes ex antiquis latinæ sunt variæ, primis quatuor Christianis Seculis natæ, quæ eximio leguntur cum emolumento, maximè Panegyricus Trajano Imperatori à Plinio juniore dictus.

II. Boecleri. (II.) *Joh. Henr. Bœcleri Bibl. Polit. Contr. vel cujuscunque ejus Collectoris & Editoris §. XIX.* Ex Orationibus Politicis potissimùm legi debent Varii Panegyrici Principibus Reipubl. aut illorum præcipuis Ministris dicti, quales sunt illi XII. qui junctim

enim edi solent vel seorsim vel cum Epistolis Plinii junioris, inter quos omnes, velut inter ignes Luna minores, emicat Plinianus ille Panegyricus boni Principis ideam perfectâ ratione exhibens. (III.) *Joach. Pastorii Palæstra nobilium §. IX.* Majore elegantia quam veri curâ Imperatorum res gestas laudesque descripsêre PANEGYRISTÆ adeoque ob ipsa inprimis magnifica verborum lumina & acutissimas sententias legi debent. Præcipuè Plinius, qui omnium maximè eximia quadam ingenii & artis conspiratione id assecutus videtur, ut mirificè ubique & sine damno tamen perspicuitatis sit argutus. (IV.) *Thomæ Crenii Tom. Method. II. ed. in 4. Lugdun. Batav. 1696. pag. 287.* Panegyricis in Orationibus omnem dicendi & ingenii vim mihi explicuisse videntur Veteres, ut non sine magna Reipubl. literariæ jactura tam multa ejus generis temporum iniquitate sint intercepta. Constat enim in singulis penè urbibus laudatos olim Cæsares & illustrissima quæque ingenia ad agendas iis gratias auctoritate publicâ excitata fuisse. Nihil autem auctore BOXHORNIO pag. 21. Epistol. est, quod cum Plinii Panegyrico possit comparari. Ut enim in latinitate postremum non negandum, ita ævo Augustæo dignissimum esse in dubium vocari non debet.

III. Pastorii.

IV. Crenii.

§. VIII. Recentiores quod attinet Orationum Politicarum Scriptores, alii *alienas*, Veterum scil. aut Recentiorum Politicas collige-

Oratores Recentiores.

gerunt, alii *proprias* proprio Marte composue-
1. Veratius. runt. Ex *prioribus* illis eminent. (1.) Ora-
tiones Livii, Salustii, Taciti, ac Curtii excer-
ptæ & junctim Lugd. Batav. publicatæ in 8. an-
no M. DC. XXVI. E quibus quanta utilitas
ad eos redundare possit, qui Reipubl. regendæ
scientiam conjungere cum succincta quadam
& efficaci dicendi vi cupiunt, ostendit doctissi-
2. Gualterus. mi Viri *Jobi Veratii* dissertatio ei præfixa. (2.)
Orationum selectissimarum ex Latinis histo-
riographis Syntagma anno M. DC. XXXVI.
in 12. sumtibus *Bernhardi Gualteri* Bibliopo-
3. Cellarius. læ Coloniensis. (3.) *Christophori Cellarii*
Conciones Civiles seu Orationes ex optimis
quibuscunque historicis latinis excerptæ, edi-
tione Joach. Gesenii denuo recognitæ Lipsiæ
an. 1699. (4.) *Suada Gallicana* h. e. Con-
ciones & Orationes Thuaneæ, una cum argu-
mentis præfixis ac materiis elegantissimarum
ex ejusdem illustris Viri historiarum continua-
tione excerptarum orationum, ut & Teuto-
4. Vechnerus. nicarum quarundam Appendice, *Abrahami*
Vechneri, Gymnasii ad [illegible] Pro-Rectoris,
Prudentiæ civilis quoddam veluti *ταμεῖον* ex-
hibentes, Francof. & Lips. M. DC. LXXIX. in
5. Veneti Rhet. 12. (5.) Orationes Clarorum hominum col-
lectæ à *Rhetoribus Academiæ Venetæ* editæque
Venetiis ann. M. D. LV. vel ad aliorum exem-
6. Kirchnerum. plum M. D. LIX. (6.) *Hermanni Kirchneri*
duo Panegyricarum volumina M. DC. IX.
Marpurgi divulgata. *Vid. Danielis Hartnac-*
cii Oratoris sacra & civilis M. D. CC. in 8.

Slesvi

Slesvigae pag. 566. 567. 568. Posteriores idem recenset HARTNACCIUS ibid. pag. 569. 570. seq. ex quibus impraesentiarum unicum seligimus *JOHANNEM HENRICUM BOECLERUM*, de cujus eruditione deque aliis ad illius vitae cursum scriptorumque notitiam pertinentibus dicenda venirent plurima, nisi illa doctis quibuscunque satis superque essent cognita & in his consignandis solertissimus *WITTENIUS* in suis, quas vocat, Philosophorum Memoriis Decad. IX. p. m. 577. seq. sollicitum se exhibuisset & novissimè *Adolphus Clarmundus* in Vitis Clariss. Viror. Part. II. n. XXVIII. pag. 251. seqq. Hoc saltem dicimus; Nobile Boecleri nomen est & latè patet nec ullo tempore ex memoria hominum effluet aut intermorietur. Qui quoad vixit, benè meruit, editisque ingenii monumentis orbem eruditum insigni optimarum rerum accessione locupletavit. Sive enim annales mundi fastosque componeret sive Rerumpubl. vicissitudines ac indolem explanaret sive denique in consilio emendandae ornandaeque orationis & reliquorum ritè perficiendorum defixus esset; certe ad summorum gloriam Virorum accessit & optimè fundatas studiorum rationes habuit. Unde non miramur tanto in loco & numero apud omnes ejus scripta haberi & studiosè investigata justisque comprehensa voluminibus in lucem vindicari & haec inter *ORATIONES* etiam ejus *HISTORICO-POLITICAE*, quippe quae

7. Boeclerus.

ex Argentoratensi de ann. M. DC. LIV. in 8. repetitæ prostant in Volumine altero Dissertationum Academicarum Argentorati novissime recusarum.

Oratores Recentissimi.

I. Fabricius.

§. IX. Ex Recentissimis Oratorum Politicarum Scriptoribus seligimus (1.) *Vincentium Fabricium*, Oratorem & JCtum planè eximium, qui primum quidem à Serenissimo Principe, Episcopo Lubecensium & Holsatiæ Duce Consiliarius fuit electus, dein ex aula illius ad Syndici munus apud Gedanenses obeundum evocatus, ubi & Consularem ejusdem Civitatis honorem obtinuit. Orator ter decies ad Potentissimos Reges Poloniæ missus, Varsaviæ in ipsis tandem regni Comitiis anni M. DC. LXVII. [illegible] April. vitæ IV. diem suum obiit. Qui cum & ob variam eruditionem & ob res pro Civitate Gedanensi præclarè gestas dignissimus omninò sit, cujus memoria nunquam in Republica literaria intermoriatur, filius ejus *Fridericus Fabricius* faciundum sibi existimavit, ut quicquid scriptorum adhuc paternorum delitesceret, erueret, & cum illis, quæ jam dudum lucem adspexerant conjunctim evulgaret. Sunt autem inter illa *ORATIONES CIVILES*, puta Civitatis Gedanensis nomine ad Serenissimos Poloniæ Reges habitæ de absidione & liberatione Urbis Leidensis ann. M. DC. XXXII. in Academia Leidensi publicè recitatæ, Pauli Parutæ discursus aliquot Politici ex Italico in Latinum sermonem translati, cum dissertatio-

 ni-

nibus varii argumenti in lucem protractæ Francof. & Lipf. M. DC. LXXXV. in 8. (2.) VITUM LUDOVICUM à SECKENDORFF, qui ex piissimi quondam Ducis Saxo-Gothani ERNESTI disciplina velut alumnus prodiit, nec educatus modo in illius aula à teneris sed negotiis quoque publicis administrandis maturè admotus: quique per annos septendecim Cancellarii munere apud laudatissimæ virtutis Principem, MAURITIUM, Ducem Saxoniæ, administratorem Episcop. Naumb. dexterrimè est functus & omnia ejus negotia summa cum fide & successu felici curavit, donec morte Optimi Principis otium exoptatum nec sine dignitate fuit consecutus. Is ipse VIR ILLUSTRIS reputans secum practicam ORATIONUM POLITICARUM præsertim facultatem dependere à regulis simul & exemplis, exemplorum sive copiam sive pleniorem notitiam illos non possidere qui continuò non sint in aulis versati, cæteros verò quò magis aulicam hanc lucem secuti tantò minus vel curare regulas, quod ipsi profecerint experiendo vel easdem in ordinem redigere vix sustinere, quod negotiis vacent sublimioribus; prostare in Actis publicis varia sermonum genera quibus adjuvari posset curiosus hujus eloquentiæ studiosus: sed magnum quoque momentum repositum esse in consuetudinibus, ceremoniis, stylo quem vocant curiæ, aliisque circumstantiis quibus assequendis non acri ingenio sed

2. Seckendorffius.

propiore experientia opus: Denique tanto minus exspectari posse exempla in hanc rem idonea, quod plerique extemporaneam suam dicendi rationem secuti nihil in chartam conjecissent, reliqui scripta sua commisissent amicis, qui thesaurum pretiosiorem occultando reddant; Hæc iniquam secum reputans VIR ILLUSTRIS, cum literarum studiis per tot annorum splendidissima in aulis ministeria, experientiam inter multas solemnia audiendi & loquendi occasiones, junxisset amicorum tandem precibus & publicæ simul autoritati satisfecit, editis *Orationibus Germanicis XLIV. cum Præfatione & Additamentis aliquibus Lipſ. M.DC.LXXXVI. in 8.* Habentur ibi Orationes ad Serenissimos Duces Saxoniæ ERNESTUM & MAURITIUM, Natalitia una, Januariæ quindecim; in comitiis provincialibus nomine Principum habitæ quinque; Principum nuptiales duæ; pro Ministrorum aulicorum introductione octo; in Comitiis provincialibus nomine statuum habitæ octo: Nobilium nuptiales duæ: in condito Principis testamento una; Parentationes in illustrium Virorum exequiis duæ. Eruditionis exquisitissimum apparatum Exemplis his sine exemplo ubique adspersit, ut subinde petitas tum è sacris tum è priscorum scriptis allusiones, singulari miraculo aulicorum quoque gustui commendaret. Cæterum ne solis exemplis profuisse videretur, accuratam præmisit Dissertationem de *Natura & Consi-*

tamine Orationum Politicarum, quâ non tàm sui Operis, quod evulgavit, egit causam quam necessaria simul hujus studii requisita congessit. Inter *Additamenta* reperiuntur Oratiunculæ latinæ quatuor, una, qua Autor Antecessori suo Cancellarii munus resignanti respondit; tres quibus Ministerii Ecclesiastici Candidatos in Consistorio examinandos adhortatus est. Succedunt *dissertationes duæ de notitia Juris tàm Civilis quàm Naturalis*, quatenus ea verbis Germanicis accommodari debeat ad captum hominis non eruditi. Denique ut cum suis Orationibus conferri possent, quæ antiquiori & alicubi nunc quoque usitato stylo, absque apparatu literario haberi solent, produxit nonnullas ex MSS. Prosoceri sui, splendidi quondam in Thuringis Equitis & Consiliarii Saxonici *Georgii à Wippach*, quas is ineunte seculo XVII. in solemnitatibus aulicis cum applausu pronunciavit.

§. X. Ex Antiquioribus Poematum Politicorum Scriptoribus, *GRÆCOS* negligimus inter eos HOMERUM, cujus, si non Odyssea saltem Ilias Politici generis figmentum est Poeticum, ut & hujus æmuli VIRGILII æneis; quoniam etsi haud exigui sint usus, si verum tamen est fatendum, non sunt idonei, ut exindè promi possit firma aliqua politica ratiocinatio. Politica enim certa & immota nititur unicè certis & immotis principiis, qualia cum ex historijs fictis peti nequeant, manifestum est, ad hunc quidem sce- Poetæ Politici Antiquiores.

scopum Poemata Homeri & similia, quamvis elegantissima, non perindè utilia esse; Accedit studium linguæ Græcæ à Politicis vulgò prætermissum. Ad *LATINOS* igitur nos convertimus & ex iisdem seligimus: *CLAUDII CLAUDIANI Carmina Panegyrica in Olybrii & Probini fratrûm Consulatum, in Consulatum Mallii Theodori; in Stiliconem ejusque Conjugem serenam Reginam, in Consulatum Honorii Augusti, nuptias denique Honorii Augusti & Mariæ.* NICOLAUS equidem *HEINSIUS* in præfatione editionis Amstelodamensis omnia ferè recensuit in Panegyricos illos Claudiani Commentaria, adeòque otium eadem enumerandi in genere fecit; reliquit tamen nobis adornatum in specie Commentariorum apparatum. Prodiit primùm Claudianus Parmæ opera Angeli Ugoleti ann. 1493 in 4. hinc Vicentiæ ann. 1482 in fol. cum Commentario Johannis Camertis Viennæ 1510. quem vidit, dum allegavit ἀγνάνω *Fabricius* in Bibliotheca latina p. 202. frustrà adhuc se quæsivisse ὁ μέγας *CRENIUS* monet in Animadv. Hist. Phil. Part. XII. p. 40. Sine commentariis & cum commentariis, variis in locis posteà excusus. Janus Parrhasius, Vir ingeniosus & eruditus tres de raptu Proserpinæ Claudiani libros notis illustravit quas legimus ex editione Parisina M. D. XVII. in 4. & quamvis animadversiones in reliqua Claudiani receperit opuscula, morte tamen præventus fidem non liberavit. Præstantissima

Claudianus.

Commentatorum ejus Apparatus.

Com-

Commentaria sunt (1.) *CLAVERIANA*, *Stephani Claverii*, in suprema Parisiorum Curiâ Advocati, qui selecta quædam è Parrhasii Commentariis cum M. Anton. Delrio notis & coronide miscella ad Claudianum, in qua Poemation, cui titulus: Ærumnæ Cereris, supplementum adnotationum Claudiani, Pontini Paulini epistola & carmen ejusdem ferè argumenti falsò Claudiano adscriptum; Symmachi relationes sex de Pontificis electione; Epigrammata Damasi, Hieronymi, Ambrosii & aliorum; post ejusdem seculi cum Claudiano, editioni Parisinæ Claudiani operum anni M. DC. II. in 4. cum adnotationibus suis perpetuis subjecit. Ille ipse verò doctus Vir Claverius non satis circumspectè totos tres Claudiani libros de laudibus STILICONIS uni eidemque Consulatui dedit fol. 184. nam non advertit posteriorum duorum præconia duos ad diversos pertinere consulatus, ratus fortè, nec enim se satis explicat, semel tantum eum honorem STILICONI gestum. Tu vide fastos Græcos & Latinos Idacii, Cassiodori, Marcellini Comitis & aliorum Chronica. (2.) *BARTHIANA*, *Casp. Barthii*, qui Claudianum cum suis notis prima cura edidit Hanoviæ ann. M. DC. XII. in 8. secundâ curâ Francof. M. DC. L. in 4. De hac editione Francofurtana ille ipse Auctor in Animadvers. ad Rutil. Itiner. lib. 1. c. 504. p. m. 286. extr. ed. Amstelod. 1687. in 12. perhibet: *Plura ad Claudianum, iteratâ editione, quàm* ope

1\. Claverii.

2\. Barthii.

ope librorum superioleum partim à viris doctis partim à nobis collatorum, talem emittemus, ut immortalitatem meriti vel ipso solo opere posteritatem persuasisse videamur. Et jam pulsat repagula liber incomparabilis, diligentiae faveat modo Numen. Quae an mendo careant, dubitant Philologi accuratiores. Christianus Daumius in praef. Statio à Barthio illustrato & Cygneae edito ann. M. DC. LXIV. in 4. praemissa p. m. 3. ista de editione Claudiani haec monet: *Francofurti annis abhinc quatuordecim BARTHIUS publici juris fecit Cl. Claudiani alteram priore longè locupletiorem editionem, quanquam satis negligenter, praesertim in Graecis [quod ipse non semel publicè privatimque conquestus est] à Typographo habitam.* Sphalmata isti editioni subjecta, adeò obscurè, confusè, & vitiosè notata sunt, ut mendis ipsis vitiosiora sint. Quos indices memorat Christ. Daumius Epist. XX. ad Thomam Reinesium p. m. 59. scribens: *In Barthianum Commentarium in Claudianum concinno nunc indices Verborum, rerum, Auctorum;* quos in mea Francofurtana M. DC. L. in 4. non reperio praeter indicem Auctorum, qui quoniam sine numero paginarum, nulli usui est. (3.)

3. Heinsii. *HEINSIANA*, *Nicolai Heinsii*, qui Claudianum cum suis animadversionibus edidit Lugd. Batav. M. DC. XLI. in 12. De hac editione notabile est monitum Typographorum in praef. ed. Amstelod. *Quantâ curâ, ingenio & industriâ tot numero mendis, quibus ante-*

te-

tehac publicata Claudiani exemplaria contaminabantur, exigendis, Vir Nobil. & Celeb. Nicolaus Heinsius versatus sit, quas propterea Bibliothecas excusserit, quos veterrimos manu exaratos codices evolverit & cum libris editis composuerit, ex ejus præfatione & notis optimè cognosces. Consentit Olaus Borrichius dissert. II. de Poet. Lat. §. LIV. p. m. 73. ed. Francof. 1683. in 4. ita scribens: De Claudiano inter alios optimè meruit doctissimis commentariis Casp. Barthius, feliciorem tamen in emendando textu fuisse Nicolaum Heinsium nemo dubitat, cujus notæ cum commentariis variorum adplausum provocant. (4.) SCHREVELIANA, Cornelii Schrevelii, qui Claudianum cum notis variorum publicavit Amstelodami M. DC. LIX. & M. DC. LXV. in 8. de qua Auctor Ephemerid. Erud. anni M. DC. LXVI. d. 11. Januar. pag. m. 19. edit. Lipſ. M. DC. LXVII. in 8. interprete Fried. Nitſchio, ita judicat: Post accuratissimam diligentiam cum qua revidit BARTHIUS & illustravit Claudiani opera, commentario, [edito optimè Francof. M. DC. L. in 4.] nihil quicquam de hoc Auctore dici posse visum est. Nihilo tamen minus, postquam apparuerat editio ejus, HEINSIUS in publicum edidit Claudianum cum antiquis MSC. collatum, quæ Barthius conspexerat nunquam. Et cum detexisset plura adhuc alia MSCA, quæ ipsi accenderunt lumen novum, adornavit secundam hanc editionem multò priori exactiorem. Nihilominus

4. Schrevelii.

ha

hæ observationes omnes non faciunt, ut reddi ratio possit eorum quæ in Textu sunt immutata, neque quidquam explicare valent quod obscurum est in hoc Auctore. Quam ob causam, ut perfectiorem hanc reddat editionem Com. Schrevelius, id, quod optimum fuit in Barthii aliorumque Commentariis, qui ad hujus Poetæ illustrationem ediderunt nonnulla, collegit fecitque compilationem parem illi, quæ facta est in Belgio quibusdam abhinc annis circa optimos, qui supersunt, Auctores latinos.

5. Pyrrhi. (5.) *PYRRHANA Gulielmi Pyrrhi*, cujus editio, quam in usum Delphini cum interpretatione & notis suis confecit, prodiit Parisiis an. M. DC. LXXVII. in 4.

4 Judiciorum Selectus. Exornarunt Claudianum debitis virtutum elogiis Philologi atque Politici Celeberrimi, ex quibus, quum lateat in iis accuratius Eruditorum judicium, excerpimus sequentia.

1. Borrichii. (1.) *Olai Borrichii in diss. II. de Poet. Lat. §. 54. p. m. 73. ed. Francof. 1683. in 4.* Legimus hodiè versus Claudiani non sine veneratione tanti ingenii: notamus dictionem castam, gravem, sublimem & nihilominus, quod mirere, facilem, moralis & Politicæ sapientiæ monitis intertextam; sed ne quid dissimuletur, subinde tumidiorem, pene juveniliter exsultantem, quod in Marone nemo justè culpaverit.

2. Bergeri. (2.) *Joh. Gailielmi Bergeri in Disp. pecul. sub tit. Lemmata doctrinæ Poeticæ Witteb. 1703. hab. §. X.* Nunquam vel evolvimus Claudianum, quin intelleximus, vel loquuti de eo sumus, quin fateri libuit, eum

Ci

Civilis moralisque prudentiæ tantâ affluere copiâ, ut, cum multum uberrimi suavitate ingenii oblectet, plus tamen variæ & exquisitæ momentis doctrinæ prodesse videatur. Difficile profectò dictu est Poetane an Philosophus major recenseatur. &c. (3.) *Joh. Henrici Bœcleri in Bibliographia Curiosa.* Claudianus facillimus Poetarum est, studiosus eloquentiæ, argumentum plerumque est adcommodatum præsertim in Panegyricis. In Eutropio & Rufino vita habet Ministrorum. Vigor etiam in eo & Spiritus magnus est gravissimasque habet sententias, *& in Biblioth. Polit. Contract. §. CXI.* Poetarum non pauci civilis prudentiæ studium adjuvare possunt, dum recensent virtutes & res gestas Principum aut Ministrorum, ut Panegyrici, in quibus excellit Claudianus legendus cum Commentariis Casp. Barthii. (4.) *Joh. Fried. Reinhardi Theatr. Prud. eleg. ex Polit. Lips. erect. 1702. Witt. in 4. ed. pag. m. 80. 81.* Claudius Claudianus, non Hispanus, non Gallus, non Florentinus, sed Alexandrinus. Floruit sub Theodosio III. maximè verò sub ejus filiis Honorio & Arcadio. Scripsit ultimâ senescentis latinæ linguæ ætate post Gothorum in Italiam irruptionem. Castigatus tornatusque nobilissimus itidem ac elegantissimus & sui temporis Poeta omnium præstantissimus, sed sui temporis, quod ab aurea plurimum degenerat antiquitate. Hinc Casp. Barlæo dicam scribit Joh. Georg. Grævius in præf. Flori, quod non

3. Bœcleri.

4. Reinhardi.

P ex-

excellentissimos, ut Virgilium, Catullum, Horatium, ad imitandum, Poetas, ut ipse fatetur, sibi proposuerit sed Claudianum. Hinc etiam Daniel Heinsius, ut annotat Henricus Mühlius præf. ad Morhofii opera Poetica, serò tandem doluit quod in legendo isthoc Auctore tamdiu hæserit. Dicit etiam idem Mühlius quod ejus quidem numeri ad aures suaviter allabantur sed verbis rebusque elimato judicio inter sese comparatis nescio quid puerile & subsultans in iis deprehendi. (5.) *Thomæ*

5. Crenii. *CRENII in Animadv. Histor. Philol. Part. XII. cap. I. §. III. p. m. 31.* Etsi Claudius Claudianus principatu Theodosii M. Honorii & Arcadii maximè floruit, latè jam per Italiam grassantibus Gothis circa annum Christi CCGCVI. nihilominus tamen immigrante jam tùm plenis legionibus barbarie, masculum illud linguæ latinæ robur, quod ex Oratoribus bonis conlegerat, magnam partem retinuit illibatum. Quare & in summo pretio fuit præcipuè verò Poeticam ob artem, quam ad invidiam usque calluit statuamque in foro Romano meruit. Inscriptio statuæ hæc est:

CL. CLAUDIANI V. C.
Cl. Claudiano. V. C. Tribuno. &. Notario.
Inter. cæteras. vigentes. artes.
Prægloriosissimo. Poetarum. Licet.
a. D. memoriam.
Sempiternam. Carmina. ab. eodem. scripta.
sufficiant.

Ad-

Adtamen. Testimonii. gratiâ. ob. judicii.
sui. Fidem.
D. D. N. N. Arcadius. &. Honorius. Felicis-
simi. ac. Doctissimi. Imperatores.
Senatu. petente.
Statuam. in. foro. Divi. Trajani. erigi.
collocarique. jusserunt.

§. XI. Ex Recentioribus Poematum Politicorum Scriptoribus seligimus, JULII CÆSARIS & JOSEPHI JUSTI SCALIGERORUM Poemata, quippe in quibus multa occurrunt Encomiastica Virorum maximè illustrium. Sed quoniam de illis peculiari B. C. D. Schediasmate exposituri sumus quæ nobis obvenerint, miscella tantùm quædam Memorabilia heic apponimus & quidem de Patre, *JULIO CÆSARE*, (1.) *Injustum Typographi defectum*. Gestiit in publicam producere lucem Libros de arte Poetica Jul. Cæs. Scaliger & Typographum reperire non potuit. Audiamus hac de re verba *Jani Maumontii in epist. ad Jul. Cæs. Scalig. in hujus epistolis p. m. 214. 215. edit. Hanov. M. DC. XII. in 12.* Elevabat Carolus Stephani Artis Tuæ Poeticæ tractationem, dispositionem ejus reprehendebat, seque in eo libro imprimendo neque laborem ullum neque operam omninò ullam velle desumere ajebat. Si alios Tuos, quos habes multos in arca, admodum utiles de utilique differentes materia, illi mitteres se & Tibi & amicitiæ satis-

Poetæ Recentiores.

J. Cæsar Scaliger. Injustus Typographi defectus.

factùrum. Hunc porrò librum Poeticæ tra- „ ctationis se mihi reddere, ut ad Te referatur, „ vel ad aliúm detur librarium. Quanquam „ sciat nullum futurum, qui huic rei, in qua „ multus labor, multa impensa, quæstus verò „ est modicus, suam velit dare operam. Tunc „ librum contemtim mihi tradidit, cum sua „ i. e. quæ in ipsum pauca scripserat, manu „ ad se retraxisset, simulque foras furibundus „ se proripuit. Ac nescio, an aliquid ex li- „ bro Tuo pervertit, evolvam tamen diligen- „ tissimè Teque de eo certiorem faciam. (2.) *Correctum de eo Sangenesii judicium*. Joh. Sangenesius, Gallus, Lib. 2. de Parnasso Cap. IV. quod de Parnassi Magistratibus agit p. 206. de SCALIGERO Patre non tàm benignè sentit his verbis: *Magistratus* genus est apud „ Parnassum, quo qui funguntur, plus ipsis „ Regibus possunt, atque in ipsos Reges habent „ potestatem. Critici nominantur. His præ- „ sidet, qui dicitur, Hypercriticus, quo in Ma- „ gistratu versatus est iniquissimè Patrûm no- „ strorum memoriâ JULIUS CÆSAR „ SCALIGER. De ejus decretorum im- „ probitate omnes querebantur. Statio & „ Claudiano cum supra modum faveret, ve- „ xavit Ovidium, Terentium Plauto, Catullum „ Martiali, Horatium Juvenali indignè post- „ posuit. Deteriorum partium sectator assiduus „ & pessimus cujusque defensor, judiciorum „ suorum perversitate effecit, ut lege caven- „ dum existimarent, prudentes Viri, ne quis „ ni-

Correctum de eo Sangenesii judicium.

nisi bonus Poeta, quantumlibet literatè do- „
ctus & industrius de Poetis judicaret. Hæc, „
Sangenesius. Quæ tamen ipse Auctor in fine exemplaris quod Nobil. & Ampliss. Viro Dn. Constantino Hugenio, qui Principi Arausionensi à Consiliis & secretis olim fuit, dono dedit, propriâ suâ manu ita emendavit: *Deleantur hæc verba:* Statio & Claudiano supra „
modum cum faveret &c. usque ad finem ca- „
pituli & in eorum locum ponantur, quæ „
sequuntur: In his controversiis, quas cum „
Plauto Terentius, cum Martiale Catullus, „
cum Horatio Juvenalis habuerunt, semper „
deteriori causæ favit. Tibullum atque Ovi- „
dium indignè tractavit: Statium Papinium „
Cacozelum manifestum, acerrimè defendit: „
eumque accusatum non solum absolvit sed e- „
jus accusatores, honestos homines, contu- „
meliis affecit & pædagogos appellavit ira- „
cundia elatus contra dignitatem & officium „
judicis, quem maximè pacato tranquillo- „
que animo judicare oportet. Vir cætero- „
quin probus & industrius, sed ad hunc, quem „
gerebat, Parnassi Magistratum, parum ido- „
neus multa temerè improbeque fecit. „
Hæc Sangenesius sua manu.

De Filio *JOSEPHO JUSTO*. (1.) Αὐτοδίδακτον in Poesi & linguis gentium. Ipse Josephus hunc enarrat in *Epistola de vetustate & splendore Gentis Scalig. Lib. I. ep. 1. p m. 50. ed. in 8. Lugd. Bat. 1627. his verbis:* Annos natus undecim Burdegalam à Patre missus trien-

Jos. Just. Scaliger. Αὐτοδίδακτος in Poesi & lin-

guis ge- triennium primis elementis latinitatis operam
nius. dedi. Inde pestilentia exactus ad Patrem me recepi. Qui, quamdiu apud eum fui, (& quidem quamdiu vixit fui) à me quotidiè declamatiunculam exigebat, facto mei arbitrii argumento, quod ex aliqua historia peterem. Hæc exercitatio & usus styli quotidiani latinè me scriberê assuefecit. Quia verò versus Patris excipiebam, ex hac necessitate aliquem saporem Poetices imbibi. Itaque & versu & prosa oratione nescio an aliis, certè Patri pro captu ætatis satisfaciebam. Ut aliquando me seductum rogaret unde sententias illas & colores depromerem; Ego id, quod erat, mea illa & de meo esse respondebam. Lutetiam petii post obitum Patris literarum græcarum amore. Postquam menses duos operam Adriano Turneto dedissem, quia destitutus aliis præsidiis, operam omnem in ejus doctissimo auditorio ludebam, in Museum me abdidi & in illo pristino inclusus, quod ex aliis non potueram, me magistro discere experiebar. Igitur vix delibatis conjugationibus Græcis, poeticæ in Homero dialecti vestigiis insistens, Grammaticam mihi ipse formavi neque ullam aliam didici, quam quæ mihi ex analogia verborum Homericorum observata fuit. Biennium continuum Græcis literis impenderam, cum ad Hebræas me impetus animi rapit. Et quamvis ne unam quidem literulam in ea lingua nossem: tamen ad discendam eam nullo alio Magistro quam me ipso usus sum. *Conf.*

M.

M. Henrici Bönick, Budiss. Lusat. Disp. de Eruditis sine libris Lips. 1693. in 4. (2.) *Præcox etiam quoad Poesin ingenium.* Hoc iterum ipsemet describit *in epist. alleg. pag. 50. 51. sequentibus verborum pigmentis:* Admirationem apud amicos dissimulare non potuit Tragœdia Oedipi prima fœtura ingenii mei. In quam, quantum ætas illa patiebatur, (minor enim annorum XVII. eram) omnia Poetices ornamenta & verborum delectum impenderam. Et sanè si benè memini, ejusmodi erat abortivus ille partus, ut ejus me senem pœnitere non debeat. Anno ætatis meæ decimo nono Poetas Græcos omnes intrà quatuor menses devoravi. Neque ullum Oratorem aut Historicum prius attigi quam Poetas omnes tenerem. Poteramus & edere nostra appositis ætatis annis, ut fecit POLITIANUS in suis græcis poemâtiis, quæ præter pauca digna erant, quæ in adolescente potius amaremus quam quæ à Seniore Politiano venditarentur. Sed nostra edere odium ambitionis, à qua semper alieni fuimus, prohibuit: quamvis ea edere & nunc quidem sine fraude nostra liceret. Scripsi enim illa non tanquam publicaturus sed tanquam amabili insaniæ, quæ nos ludebat, indulgens. Testor verò meam culpam non esse, si invito me aut injusso quidam versus claustra fregerunt. Vid. *Adriani Bailletti Tr. Histor. 1688. in 12. Paris. gall. editus, de Pueris qui studiis scriptisve inclaruerunt & qui supplementum ejus dedit Seb. Kortbol-*

Præcox etiam quoad Poesin ingenium.

tholtus in libro, inscripto: Ἀνδρόπαις *i. e. Puer doctus &* Ὀψιμαθής *i. e. Discipulus senex 1705. in 8. Kiloni. it. Accessiones ad Adriani Bailleti librum de doctis praecocibus, Praeside Marco Henrico Klausing Resp. M. David Schulteto Hamb. 1702. Witteb. M. Joh. Gottlob Pfeifferi Eruditus* θαυμαστὸς *in aetate tenera. Lips. 1696. in 4. Dn. Johan. Volck. Beckmannus de privil. stud. cap. X. n. 28. sqq. Saldenus de libris lib. 2. cap. 3. n. 12. pag. m. 359. sqq. Crenius Tom. III. Method. 1699. in 4. Lugd. Bat. pag. 37. 38. Struvius Introd. in notit. Rei litterar. 1704. in 8 Jen. cap. II. §. 6. pag. 43. 44. 45.*

Maniliani Commentarii aestimium.

(3.) *Maniliani Commentarii aestimium.* Andreas Schottus in Epistola quadam ad Lipsium nunc primum edita & Aurelio Victori nuper evulgato praemissa à Samuele Pitisco, memorat, Josephi Scaligeri Manilium ipsi lucrosum his verbis: *Rex Gallorum Scaligeri Manilium gratè accepit annuam pensionem bis mille Francicorum dedit. Bene res habet si solvitur fide non Gallicâ sed Graecâ vel oculatâ manu.* Auctore quidem *Joh. Conr. Dieterichio in Historia Augusti p. m. 9. ed. Giess. in 4.* credas commentarium Scaligeri in Manilium à primo aetatis fervore extrusum, adeò scatet castigationum facilitate; sed judice *CRENIO Animadv. Hist. Philol. Part. XII. cap. I. §. 1. pag. m. 10.* praeclarè de Manilio meruit insigni Commentario edito Argentorati M. DC. LV. in 4. Josephus Scaliger, quam editionem infinitis in locis locupletatae Scaligeri notae & Tho-

mae

mæ-Reinesii Ismaelisque Bullialdi animadversiones à B. Joh. Henr. Boeclero, curatæ præ cæteris præcedentibus editionibus, Parisina 1579. in 8. Commelina 1590. in 8. & Lugdunensi Batava 1604. in 4. optimam reddunt. Plura nunc non addimus.

§. XII. Ex Recentissimis Poematum Politicorum Scriptoribus seligimus Vincentium Fabricium & Bartholomæum Crassum. *VINCENTIUS FABRICIUS* (de quo supra Class. III. §. 9.) cum Lugduni Batav. Dan. Heinsii, incomparabilis illius Panepistemonis & hospitem & convictorem ageret & poetandi facultatem minimè trivialem ei approbasset, anno 1632. suasu ejus aliorumque Procerum Leidensium sua carmina, sanè oppido quam tersa ac perpolita, rebusque illustribus referta evulgavit: sed cum rudia ipsi ac nuda quodammodo post deinceps viderentur ea auctiora ac nitidiora anno 1683. Lugduni Batavorum edidit & Patronis partim, *Gerh.* videl. *Joh. Vossio*, *Hugoni Grotio*, *Constantino Hugenio*, *Danieli Heinsio*, partim amicis, *Johanni Berevvovvisio*, *Joh. Fried. Gronovio* & *Nicolao Heinsio* dedicavit; quibus & Satyra prosaria *PRANSUS PARATUS* dicta & summo Viro Claudio Salmasio inscripta, annexa erat, in qua tùm Poetæ hujus seculi, Anagrammatistæ imprimis, Fescennini & extemporanei speciatim Pogon Myrtilus & Polyphilus tùm Poetarum contemtores falsissimè perstringuntur. Atque hæc quidem primam

Recentissimi ex Politicis Poetæ. Fabricius

 ab-

absolvunt Poematum partem. Pars IIda edita est demùm anno 1685. Francof. & Lips. curante filio Friederico Fabricio post obitum Parentis, unà cum *strena* seu voto pro pace ad Illustrissimum Claudium Memmium Comitem de Araux Regis Christianissimi legatum extraordinarium circa auspicia anni 1642. facto & *Tragœdiâ* cui nomen est Themistocles. Adduntur his carmina adoptiva. Manes item Fabriciani Dan. Georg. Morhofii & monumentum sepulchrale à Godofredo de Peschwvitz Vincentio Fabricio erectum ut & pietas Fried. Fabricii in Parentem desideratissimum una cum pleniori rerum & verborum indice.

& Crassus. *BARTHOLOMÆUS CRASSUS*, Neopolitanus de Planuræ Dominis eruditæ adolescentiæ egregia edidit specimina, *Elegia* scil. seu ut alias appellari solent, Inscriptiones, argutum scribendi genus, & *CARMINA* ab ipso veluti Apolline dictitata, Neapoli 1684. in 4. In quibus unicè occupatus in celebrandis Heroibus, Regibus nempe ac Magnanimis Ducibus, iisque quà mortuis, quà adhuc suo tempore superstitibus qui invictâ animi fortitudine, armorumque felicitate per totum orbem inclaruerunt. Exhibentur itaque primo loco *Christiani Orbis trophaea seu Vienna triumphans*, ubi Johannes III. Poloniæ Rex, tanquam Viennæ à Turcis obsessæ liberator, & Innocentius XI. Pontifex Maximus, quem nummos sine numero in bellum Anti-Turcicum impendisse Autor dicit, elogiis, elegidiis

dis verò præter Regem Poloniæ jam laudatum, primogenitus ejus Princepsque serenissimus Jacobus Sobieskus, Ernestus Comes de Starenberg, tanquam præstantissimus Viennæ defensor, Carolus Lotharingiæ Dux, tanquam Cæsarei exercitus contra Turcas supremus Moderator &, cui ipsum quoque opusculum dedicatum est, Leopoldus Cæsar Augustus, tanquam triumphator exornantur. Sequuntur secundo loco *Bellica præstantissimorum Ducum* & quidem tàm Barbarorum quàm Christianorum, *monumenta & elogia*; & tertio denique loco *Carmina diversa*; quà sacra quà profana seu epigrammata, vividum ubique & felix Auctoris ingenium ostentantia quibus & epigramma Josephi Barberii in laudem Auctoris annectitur.

CLAS-

CLASSIS QUARTA.

Genuini ad Politicam Apparatus suppeditans

FLORILEGICOS SELECTOS.

§. I.

Florilegicorum Usus

NOn sine fructu adhibentur à Politicis qui varias sententias sub certa titulorum dispositione collegerunt. Testatur id ipsum *Justus Lipsius* suo Politicorum opere, cujus scopum & materiem lib. I. cap. I. §. I. his verbis expressit: *Vita civilis iter qui rectè ineas, rectè peragas, præripere mihi est animus nec id meis sed Veterum monitis imò & verbis. Lapides & ligna ab aliis accipio, ædificii tamen extructio & forma tota nostra est. Architectus ego sum sed materiam variè undique conduxi. Nec aranearum sanè textus ideò melior, quia ex se fila gignunt: nec noster vilior quia ex alienis libamus ut apes.* Legatur ad hæc verba

ba

ba Joh. Henr. Bœcl. Diſſert. de Polit. Lipſ. p. m. 26. ſeqq. p. 33. ſeqq. ubi monet duo eſſe verborum è veteribus genera connexionis & inſtructionis: item loca auctorum diligenter eſſe evolvenda, conferenda, & diſpicienda, quo fine ab auctore hoc vel illud ſit dictum & quomodo à Lipſio applicetur, pag. 38. ſeqq. ubi & exempla & alia congerit ſingularia. Quod autem Lipſius verba & ſententias variè conquiſiverit à Scriptoribus priſcis & è mille aliquot particulis uniforme hoc & cohærens corpus formaverit hoc ille tum in Præfatione ad Lectorem tùm in Epiſtolis hinc atque inde aſſerit. *Politica*, inquit, *neſcio quæ ego melior, non à me ſed à priſcis: Illorum gnomas filo quodam meorum necto.* Cent[illegible]iſcell. epiſt. 17. item: *Politica etiam [illegible] me tenent; neſcio an cæptum opus bona avi certè lenta: Pennas ſuas non habet, quin vellico & carpo eas undique ex alieno ſcriptorum corpore eoque res tardior. Quando futurum opus ſit, nec ipſe adhuc ſcio, attamen auguror quàm laudatius i. e. majoris rei quam fama. Sed vos judicabitis* Epiſt. XVIII. item: (*Valdè id opus Politicum me tenet, magis quam ullum meum. Colligo enim & conſarcino ex ſcriptis alienis. Quid faciam? vereor ut error judicii mei fuerit in ordiendo: non conſtantia onus in abſolvendo* Epiſt. 50. Teſtatur id etiam Opus de Jure belli & pacis *Hugonis GROTII* quod miro artificio & delectu, quicquid uspiam egregiè apud Oratores Hiſtoricos, Philo-

& Selectus. Lipſii.

Grotii.

lo-

losophos, JCtos reperitur, congessit, suoque instituto summo cum eruditorum applausu adaptavit (Vid. infrà. Clas. XII.)

§. II. Nos in præsenti præter *SELECTA POLITICA* quæ è Cicerone, Dione, Polybio, Suetonio, Seneca, Lucano, Claudiano, Juvenali & aliis congessit & artibus suis reconditis regendi Respubl. & dominandi addidit *Desiderius* CRESCENTIUS, JCtus Ultrajectinus Trajecti M. DC. LVII. in 12. & præter *Christophori Lehmanni FLORILEGIUM Politicum* 1638. Francof. in 12. editum, quod adagia sistit germanica collecta ex Franckio, Agricola, Henischio & Egeringio, sub titulis certis dispositia, multa arguta continentia [illegible] argutos conceptus epigrammatibus præbentia: quodve Germanis nostris commendamus ob utilitatem & doctrinam omni nostro encomio majus; tres seligimus in usum nostrum atque scopum, ex Florilegicis quoad Politicam scriptoribus, Viros eminentissimos & tria in hoc genere scripta eminentissima, Jani scil. Grüteri, Eliæ Reusneri & M. Zuerii Boxhornii, Florilegia Politica.

Crescentii. Lehmanni.

§. III. *JANUS GRüTERUS*, Polyhistor & Criticus Heidelbergensis, [cujus vitam, officia & scripta recensuerunt Balthasar Venator Panegyrico Jano Grütero scripto & Decad. II. Memoriæ Philosophorum ab Henningo Wittenio renovatæ inserto pag. m. 212. edit. Francof. in DCCC. LXXVII. in 8. Fridericus Hermannus Flaydenus in Vita Grüteriana

Janus Grüterus. Biographi ejus.

Tu-

Tubingæ ed. M. DC. XXVIII. in 12. Adolphus Clarmundus Vitis Clariss. in re literaria Virorum Part. II. n. XIX. pag. 113. seqq. & qui ab eodem allegantur scriptores alii pag. 153.] varia in vita nobis reliquit memorabilia quæ inter sequentia enotamus. (I.) *Indifferentismi & Atheismi crimen immeritum.* Jacobus GRETTERUS, Jesuita, tàm sœpe mentiens, narrat in lib. I. rerum var. cap. IX. Philippum Pareum in Criticorum Principe Jano GRüTERO teporem in religione, frigus ac *ψυχρότητα* perstrinxisse his verbis quæ & Cl. Christoph. Arnoldus citat in spicilegio B. Johannis Henrici Ursini Exercitationibus de Zoroastre Bactriano subjuncto p. m. 3. *Unum Apuleji aut Petronii effatum pluris facit, quàm infinita servatoris nostri παραγγέλματα. Notus quippe ejus est Ἀθεϊσμὸς & in sacra religione ψυχρότης frigus.* Si ita scripsit PAREUS vel sensit de GRüTERO nihil mirum, cùm palam sit, altercatos esse hos inter se. Est in multorum manibus Christophori Pflugii i. e. Jani GRüTERI (vide Syntagma Vincentii Placcii de scriptis & Scriptoribus Anonymis p. 238.) Epistola monitoria sive ad Lectorem in qua fatuitas Apologiæ Johannis Philippi Parei contra Janum Grüterum detegitur Witteb. 1620. in 8. item Eusthathi Sv. P. i. e. ejusdem Grüteri, ut ipse Pareus indicat, in provocatione ad Senatum Criticum contra Pareum Franc. 1620. in 8. Hoc scimus è *Balth. Venatoris Panegyrico apud Wittenium Memor. Philos.* 239.

Indifferentismi crimen immeritum.

Si

Si decus suum & vocem publicam Academiæ Patavinæ voluisset impertiri, postquam RICCOBONUS, illic & vivere & docere desiisset, illum mille ducentos ducatos annuos nancisci potuisse cum totidem tales illi promissi. Invitabat PINELLUS, sollicitabat VELSERUS, negabat utrique GRüTERUS. Erat ei religioni religio sed & erat religioni ipsa pecuniæ summa quæ cœteroqui paucis nimia est & multis opportuna ad impietatem merces. Nefas ducebat eò ire ubi & plus inveniret & minus sed ut minus hoc plus damni quam plus illud commodi haberet. Cultus enim divini libertatem publicam (quamvis privatam recepturus) pro quibuscunque divitiis sibi negabat esse venalem. *Et pag. 272. ait laudatus Venator:* Cum juberetur ad aliam religionem transire aut exire foras, hoc malo, inquit GRüTERUS, quam illud. Si non licebit vivere in urbe, licebit in agris & sylvis. Aliquid semper DEUS suppeditavit radicis aut herbæ quod spiritum hunc alat non diu moraturum. *Quæ verba profectò non arguunt illum Atheum aut Indifferentismo addictum.* Addantur & reliqua plane huc facientia è Venatore verba p. m. 268. seqq. Cum jam Brettæ novus cultus -- -- usque quaque quacunque.

Improvisus memoriæ Lapsus.

(II.) *Improvisum memoriæ lapsum.* Janus GRüTERUS Discursu XXXV. ad illa verba Taciti Lib. 2. Annal. cap. XLII. *Amoliri juvenem specie honoris statuit* lapsu Scipioni

AFRI-

AFRICANO tribuit, quod debebat Scipioni NASICÆ, vid. Valer. Max. Lib. V. cap. 3. n. 2. Idem non satis circumspecte usus est loco Vellejı è cap. II. Lib. I. docente *Christoph. Ruperto in p. m. 201. observ. ad Vellejum bis verbis:* GRüTERUS discursu in Tacitum XL. ubi exemplis ostendit, *neutrales mediosque ab utraque parte malè accipi*, inter alia etiam firmandæ sententiæ suæ hoc adducit, tanquam neutralitas *Massiliensibus* exitio fuerit, quod contra mentem nostri auctoris est. Nam his verbis tàm minutis civitatibus apertè dissuadet Neutralitatem. Quod si *Massilia* transitione ad partes *Pompeji* nihil sibi periculi Pompejanis verò plurimum attulisset momenti utique prudentibus consiliis hoc adnumeraretur. Nunc quum eâ potentiâ non fuerit, sed imbecillâ potius ac invalidâ, debuisset acquiescere, nec controversiæ summorum capitum sese interponere. Uno verbo, Neutralitas à Cæsareanis petenda fuit. Hic sensus, hæc mens Auctoris nostri. In Vellejo.

(III.) *Typographicum scriptorum defectum.* GRüTERI multa scripta non potuisse edi, ob negatos à bibliopolis sumtus, *Casp. Scioppius queritur in, de arte Critic. p. m. 14. bis verbis:* De nobilissimo Jano GRüTERO Antvverpiano, etsi ille bonis omnibus & doctis, qui jam in ore famæ sunt, amicis utitur, quantum sibi bonas literas scriptis suis, edito præsertim post Pincianum & alios Senecâ & novem suspicionum libris devinxerit, nemini Typographicus scriptoris defectus.

non constare potest. Non possum tamen non dolere & queri mecum, quod typographi, cunctatione supprimuntur notæ ad integrum Suetonium Politicæ, notæ in Tragicum Senecam, maximè verò triginta novi suspicionum libri, quibus ex MSS. fere libris Plautus, Apulejus, Martialis, Prudentius, Ovidius, Seneca certò emendantur; ex conjectura verò Symmachus, Quinctiliani declamationes, Panegyrici, Propertius, Tibullus, Plinii epistolæ aliique classici aut corriguntur aut vindicantur contra Douzam, Scaligerum, Lipsium, Ursinum, Casaubonum, Colvium, Ciofanum, Petrum Fabrum, Gothofredum, aliosque promiscuè, idque tantum non demonstrativè; Scilicet eò jam pervenimus, ut si diu noctes atque dies præstante & egregio labore bono publico sategeris, vix tandem typographum aliquem reperire queas, non si vel supplicium illi dederis.

Selectum doctrinæ & vitæ Symbolum.

(IV. *Selectum doctrinæ ac vitæ symbolum.* Hoc ipsum aperit nobis *Fried. Herm. Flayderus vitæ Grüterianæ scriptor his verbis*: summam illam nobilissimamque disciplinam (assiduam mortis meditationem uti vel ipsi Gentilium Philosophi nuncupavêre) curæ cordique Grüterus tantopere habuit, ut eam non symbolo solùm memorabili ex duobus composito vocabulis: *LABOR & MORS*, verum etiam nobili suo opere quod Bibliothecam exulum vocavit, notanter expresserit, nulli plures quam loco de morte paginas tribuendo,

do, in fatali etiam operis præfatione scribens: se vixisse &, quem DEUS dederit cursum, feliciter peregisse. Alind tamen GRüTERO symbolum adscribit *Thomas* CRENIUS in *sylloge symbolorum Part. XI. Animadv. Hist. Phil. Cap. II. §. 1. pag. 140.* Janus GRüTERUS (inquiens) pro symbolo delegit illud: MEDIO TUTISSIMUS IBIS.

Assiduum etiam in morbo studium.

(V.) *Assiduum etiam in morbo studium.* De hoc conferendus est Reverendissimus atque celeberrimus Lübecensium Ephorus D. Georg. Henr. Goetzius in Bibliotheca ægrotorum 1705. in 4. Rudolphopolis ed. §. 25. pag. m. 49. & qui ab eo adducuntur, Adolphus Clarmundus Vit. Clariss. Viror. Part. II. p. m. 142. & Balth. Venator Panegyrico Vitis quorumque selectorum aliquot virorum Londini 1681. impressis inserto, in quo verba sic fluunt: *Ultimis annis morbus vetus ac princeps* (scil. vertigo capitis) *propè perpetuus fuit & exquisite molestus, nec somnum interdum capessere passus nec laborem. Hunc tamen plerumque vindicavit & studiis, etiam morbo rixante, tempus indulsit, sed majori patientia, quàm fructu, nec tamen sine fructu, semper enim aliquid meditabatur, quod publico prodesset. Nam per illos ipsos morbidos annos præter Bibliothecam exulum sive Enchiridion divinæ humanaque prudentiæ Argentor. 1624. & Francof. 1625. in 8. edidit duo Florilegii Magni volumina procudit & Livium cum quinquaginta aliquot dissertationibus ad Tacitum feliciter exire jussit.*

Lacrymabile Bibliothecæ incomparabilis spolium.

(VI.) *Lacrymabile Bibliotheca incomparabilis spolium.* Describit illud ipsum his verbis *Balth. Venator Panegyrica apud Witteniam Memor: Philos. p. m. 265.* Proscripto Electore Palatino Friederico V. quatuor hostes in totidem prædas Palatinatum distrahunt. Infestior Heidelbergam obsidet, funestat, spoliat privatas, publicas opes raptat, tantum non domos arces & quicquid invidetur transportat. Bibliothecam, quæ per totam Europam vix parem habebat, trans alpes usque Pontifici dono mittit & irreparabile decus non tantum Palatinatui sed & sibi & toti Germaniæ ereptum in montem Vaticanum relegat. Variis exercitiis vexatæ & reliquæ Bibliothecæ, quas multitudo gregalis aut laceravit aut disjecit aut vilissimo pretio divendidit, paucæ relictæ sunt Dominis nullæ sine damno. GRüTERIANA licet non tota perierit, passa tamen est cladem insignem. Quædam enim discerpta, quædam fœdata, quædam conculcata, quædam mutilata jacebant: alia volumina supererant, alia, sine quibus relicta non erant integra, sœpe desiderabantur, quærebat liber librum. Miserabilis in illo facies, quod libros præsertim non ligatos, & reliquam chartarum turbam, in qua nihil erat quod non merebatur clementiam, alii substernebant equis, alii fovendi aut coquendi causa ferebant in ignem. Focus & furnus ardebant libris; equile candebat paginis: obscœnitatibus jumentorum conspurcabatur in-

no,

nocentissima doctrinarum suppellex, fiebat papyraceus fumus & fimus: Dolet recordari tot summorum Virorum Epistolas, quas ex toto orbe GRUTERUS noster receperat prope innumeras sic fœdè conflagrasse aut turpibus aquis maceratas viliter tabuisse: quam solam jacturam equidem pluris taxo quam ullam opulentissimam rapinam auri per dies illos tormentis ex sævitia repertam.

Florilegii Historico-Politici æstimium.

(VII.) *Florilegii Historico-Politici æstimium.* De hoc Florilegio notandum est, laudati verba sequentia VENATORIS in p. m. 274. Memor. Philos. Witten. Decad. II. *Per illos ipsos morbidos annos præter Bibliothecam Exulum duo Florilegii Magni volumina procudit*, non ita esse capienda ac si tantum duo procuravit; cum habeamus tertiam ejus Florilegii partem Francofurti publicatam anno M. DC. XII. in 8. sed solùm de tempore illo, quo de ibi loquitur, hoc est morbidorum annorum. Clarissimum *WITTENIUM* hæc pars tertia fugit, dum enim Florilegium hoc Ethico-Politicum in scriptis GRUTERIANIS l. c. p. m. 279. tantum de anno M. DC. XI. in 8. adducit, certum est illum ultimam partem de ann. M. DC. XII. ignorasse. Non fugit πάνσοφον illum & πανδεξτον *MORHOFIUM* qui in Polyhistoris literarii Lib. I. cap. XXI. p. m. [illegible] ed. Lub. 1695. in 4. ita nos de Florilegio Gruteriano informat: Jani Gruteri Florilegium Ethico-Politicum aliquot tomis undiquaque gentium adagia complectitur.

 Col-

Colliguntur in hoc libro sine ordine breves sententiæ & adagia Græcorum, Latinorum, Germanorum, Italorum, Belgarum, Hispanorum, Gallorum, Anglorum: sed confusum chaos est & plane non ad usum: esset verò maximè si sub titulo redigerentur. Uti tamen hoc libro vel sic possumus & si tantum temporis ipsi impendere velimus, redigere possumus in ordinem. Sed multa hic habentur quæ vix argutæ sententiæ laudem merentur: nam effata omnia vel moralia vel civilia in adagiorum censum venire non debent. Notulas aliquas breves adjecit, ubi sententiarum sensus obscurior, præsertim in P. Minori sententiis quæ omnium sunt argutissimæ. Neque gnomæ & Jambi, quos ipse confecit, sunt contemnendi qui & in Polyanthea ejus leguntur & seorsim in libro, cui titulus: Bibliotheca exulum habentur. Tres ejus libri partes constituuntur. Editus est Francofurti M.DC.XII. in 8.

ELIAS REUSNERUS.

§. IV. *Elias* REUSNERUS Medicinæ Licentiatus & Historiarum atque Poeseos Professor Jenensis, *HORTULUM* composuit *Historico-Politicum Coronas sex ex floribus variis variegatas complectentem* Herbanæ. M. DC. XVIII. in 12. & M. DC. LI. in 8. editum, qui laudatione in suo genere egregia minimè spoliandus. Parentationem Manibus Viri hujus Nobilissimi dicatam à Johanne Gryphiandro Memoriis Philosophorum Decad. I. pag. 62. seqq. inseruit Henningius Wittenius.

Biographi ejus.

Nos tria de REUSNERO hoc loco excipi-

pimus notatu digna. (I.) *Membrum corporis luxatum.* Non fuit usque adeò perfectis Corporis dotibus præditus REUSNERUS quoniam sanos ei artus corporis & molles lacertos nutrix incauta fregerat, membraque suo situ transposita pectoris quoque usum tardaverant, vitium cerebri & linguæ vigorem læserat, ut ore balbo vox exiret tardior & verba angusto palato hærerent in vita. Hunc tamen corporis defectum, natura animi donis abundè compensavit, quibus adeò excelluit, ut vix credibile nonnullis visus sit, exile cerebrum farraginis tàm amplæ capax aut parvo corpore tantam latitare posse doctrinam. Membrum corporis luxatum.

(II.) *Correctoris librorum Officium.* Literati Francofurtensis ad Mœnum civitatis clarissimi acciverunt Reusnerum ex aliis oris ut sibi ad edendos libros accommodus esset: quibus lubens paruit vigili cura negotia commissa expediens, lituras ungue dispungens adeoque Calcographorum præsentissimo studio adjuvans labores, ut Auctores sine mendis publici juris fierent. Dumque sic communi invigilavit saluti ipse simul uberrimi fructus commoda sensit, & dum crebra manu doctorum virorum scripta veterumque annales versarit, decerpere, simul gnaviter cœpit flores ex variis scriptorum hortis inque suum stipare penum. Correctoris librorum officium.

(III.) *Monumentum à Vivo erectum.* Reusnerus memor semper mortis & futuri fati, quod veluti fur serpit in occlusas ædes oculisque semper vigilantibus emigrationis expecta- Monumentum à Vivo erectum.

stans horam, monumentum doctrinæ & famæ composuit, quod ita se habet:

JEHOVÆ. LUCI. ET. SALUTI. MORTALIUM. S.
ELIAS. REUSN. LEORINUS. HIST. ET. POET. P.
P. SECULI. HUJUS. LAQUEIS. EXSOLVI. CHRISTUMQUE. LUCEM. ET.
SALUTEM. SUAM. CONTUERI. SATAGENS.
QUANTULASCUNQUE.
CORPORIS. RELIQUIAS.
MAGNÆ. MATRI.
QUANDOCUNQUE. ET.
UBICUNQUE. DEO. VISUM. LUBENS. MERITOQUE. REDDITURUS.
IN. FRAGILITATIS. HUMANÆ. MEMORIAM.
REDINTEGRATAM.
SPEM. VIVENS. HOC.
SIBI. MONUMENTUM.
PONI. CURAVIT.

Vita mihi CRISTUS, mors lucrum & janua vitæ
Ut CHRISTO vivam, sit mihi dulce mori.

Mor-

Morte tua, mors ô mortis da vincere mortem.

Sic in CHRISTE mihi vita perennis erit.

§. V. *Marcus Zuerius* BOXHORNIUS Eloquentiæ & Historiarum in inclyta Academia Lugduno-Batavâ, dum viveret, Professor celeberrimus, (cujus vitam & scripta exhibent Jacobus Daselius in Historia vitæ & mortis Boxhornianæ cum epistolis Boxhornianis anno M.DC.LXII. evulgatâ. Henningius Wittenius Memor. Philosoph. Renov. Decad. V. pag. m. 141. seqq. Adolphus Clarmundus Vitis Clarissimorum Virorum Part. II. n. XXI. p. m. 165. seqq. & qui allegantur ibidem p. 177. Auctores alii, cujusve doctrinæ ac vitæ symbolum fuit: QUANTUM EST QUOD SCITUR:) multa & varia edidit quibus literatum orbem locupletavit & inter hæc etiam *Gnomas Morales atque Politicas* Poematibus ejus adcusas & Epistolis p. m. 151. seqq. edit. Amstelodam M.DC.LXII. in 12. quæ & acumen ostendunt ingenii & variarum rerum atque elegantiarum velut sesamo & papavere sparsæ salivam movent lectori. Singularia præterea genii ingenii & officii suppeditavit monumenta ex quibus præcipua heic adnotasse sufficiat. Np. (I.) *Stemma falsò impugnatum.* Celebratur in antiquis Brabantiæ fastis, Johannes quidam Boxhornius, Vir genere & bellica virtute præcipuus, ex cujus prosapia no-

M. Z. Boxhornius. Biographi ejus.

Symbolum.

Stemma ejus falsò impugnatum.

nomen omenque futuræ dignitatis accepit Marcus Zuerius. Nec ignota hodiè Buxellis Lovanii aliisque Brabantiæ in partibus *Boxhorniorum* præluſtris familia, ut audiendus hic non ſit cavillator Cuyckius, perfrictæ frontis ſive Jeſuita, ſive ſacerdos, qui ſcripto publicè edito negare id ipſum impudenter ac refellere conatus eſt. Contrariam ejus rei veritatem teſtantur inſignia eorum, quæ, dum viveret Boxhornius, amicis id requirentibus modeſtè oſtendebat: quanquam & eidem ex aliis inſtrumentis & chartis haud difficulter, ſi opus, edoceri poſſe aſſerat Lambertus Barlæus Orat. funebr. in exceſſum M. Z. Boxhornii. (II.) *Præmaturum dignitatis officium.* Boxhornius tantâ diligentiâ, tanto ardore ſtudia ſua in Academia Leidenſi pertexuit, ut brevi temporis ſpatio de variis quæſtionibus præſertim Ethicis & Politicis inter eruditos diſſereret, idque tanta judicii ſagacitate & verborum ornatu, ut audientium omnium oculos animoſque in ſe converteret. Hiſtoriarum præ cæteris lectione delectatus eſt & naturali quadam inclinatione totus propendit in literas. Unde factum ut crebris declamationibus privatiſque exercitiis vacaret, nec ſe modò ſolum, ſed & ſtudioſam juventutem unà ſecum expoliret, ſalutaribusque civilis doctrinæ præceptis imbueret. Quare cum jam ſupra prætextam ſaperet hic Papyrius conſummatamque in politiori literatura peritiam undequaque teſtatam faceret, Nobiliſſimus Academiæ Curatoribus cum com-

Præmaturum dignitatis officium.

commendandum esse censuerunt Viri docti; qui tantum quoque gratiâ suâ & operâ apud Consules Leidenses & Lycei Leidensis Ephoros effecêre, ut communibus omnium calculis Eloquentiæ Professor fuerit creatus, idque juvenis admodum, quod mirandum, vix annum egressus decimum & nonum. In quo munere ita se gessit tamque præclarum se præstitit Oratorem ut non Marcus Zuerius Boxhornius sed Marcus Tullius Cicero à nonnullis appellaretur. (III.) *Historiographici muneris ambitum.* Non abhorruit ab officio Historiographi Batavi Boxhornius, cujus verba subjicit *è pag. 170. epist. edit. Amstel. M.DC. LXII. in 12.* Ausimne in comitatis tuæ (Constantine Hugeni) sinum effundere desiderium honestæ nostræ ambitionis? Utique adjicerem animum ad pulcherrimum facinus & ordirer integram seriem rerum à Celsissimo Arausii Principe Guilielmo gestarum, si ad industriam nostram ac fidem auctoritas accederet & Historici ejus titulo æstimaret. Quod ut præter veteris ac nostri ævi exemplum non est, ita si hujus spei nostræ audacia displiceat, quæso Te ne me scripsisse arbitreris, *Et pag. 172. ad eundem Hugenium scribit:* Autores mihi fuerunt præcipuæ dignationis Viri ut ad Historiographi populi Zelandici titulum contendere auderem: & jam certus sum fore, ut de hoc desiderio nostro, quod amoris plurimum in hanc gentem ac fidem, nihil autem arrogantiæ aut avaritiæ habet, proximis ordinum comitiis a-

Historiographici muneris ambitus.

ga-

gatur. Assumo Te in præsidium spei meæ, Heros maxime, ac supplere rogo quæsoque, ut illustri Knutio, quem plurimum posse non ignoras, qualiacunque ista studia nostra commendare non dedigneris. Interest saltim Zelandorum ut majores eorum tandem aliquando vetis laudibus & perpetuo opere celebrentur ac posteri sub eorum illustri exemplo præmoneantur, quâ potissimum via possint ad eandem gloriam eniti. (IV.) *Illustre Virorum Principum Consortium.* Non vulgares modo habuit discipulos & sectatores sed plerosque Optimatum filios florem Belgicæ & Germanicæ nobilitatis. Qui omnes tanti viri gratia & eruditione pelleci sœpe ipsum adibant, de quæstionibus variis, ut Apollinem alterum consulebant, collegiaque privata sub eo habebant. Ita ut de domo ejus dici possit quod de Isocratis Rhetoris domo scriptum legitur; ex ea tanquam ex equo Trojano complures prodiisse disertissimos juvenes & in historiis omnique literarum genere versatissimos. In quibus præter innumeros Germaniæ Comites & Barones etiam fuit Serenissimus quondam Dux Mecklenburgensis GUSTAVUS ADOLPHUS, qui, ut propius Boxhornii institutione & politissimis frueretur colloquiis mensa ejus aliquandiu usus est, quippe vix octavum & decimum agens annum à Boxhornio sequenti mactatus est elogio, quod ad verbum referimus: *Dum in his scribendis* (Historiæ sibi Universalis momentis) *sumus*, inquit, *videre hic nobis* &

Illustre Virorum Illustrissimorum Consortium.

Gustavi Adolphi Ducis Meckl. Elogium Boxhornianum.

Et sufficere propius ac colere splendidissimi illius Electorum sanguinis Illustrissimum Traducem, Gustavum Adolphum, Ducem Megap. licenit, Germanicæ juventutis verè Principem & dum raro mundi exemplo in Illustriorum omnium scientiarum disciplinarumque studiis excolendis versatur, nihil nisi digna Principe meditantem, visu & auditu in primo adhuc juventæ flore venerabilem. Qui cum magnitudinem & gravitatem, quod de Germanico olim pronunciavit Tacitus summæ fortunæ sua retineat invidiam, tamen & arrogantiam effugit. Hæc tantus scriptor de Principe adhuc adolescente ad quam laudem alii aut nunquam aut rarò profectâ jam ætate ascendunt.

CLASSIS QUINTA.

Genuini ad Politicam Apparatus subministrans

DISCURSORIOS SELECTOS.

§. I.

Discursorii Selecti quales.

ACcedimus nunc ad illud Politicorum scriptorum genus, quod veluti mixtum est ac partim præceptis, partim exemplis constat. Quod etsi rerum actuumque civilium indolem segnius & obscurius attingit præcedentibus, tamen in judicio de rebus informando plurimum potest. Sunt tales scriptores, qui varias & fermè sine certo ordine ac delectu materiarum congestas observationes, digressiones, dissertationes & discursus Politicos aut Historico - Politicos composuerunt, quorum tanta copia est, ut vix numerus eorum iniri queat. Eminent tamen ex tanta multitudine judicii & prudentiæ laude Vi-

Viri duo excellentissimi quos pro ratione Methodi & scopi nostri seligimus, Michael scilicet PICCARTUS & Matthias BERNEGGERUS.

§. II. *Michael PICCARTUS* Logicæ & Metaphysicæ Professor Altorffinus (cujus memoriam ab oblivione vindicatam à Friederico Rochsio Prüteno Piccartomnema inscriptam, Memoriis Philosophorum renovatis Decad. II. p. m. 181. seqq. inseruit Henningius Wittenius) inter varia ingenii atque doctrinæ monumenta reliquit *observationum Historico-Politicarum Decades*, quarum sex priores prodierunt Ambergæ M. DC. XIII. & Noribergæ M. DC. XXIV. in 8. sex posteriores Ambergæ M. DC. XVI. & Noribergæ, M. DC. XXI. XXIII. LI. in 8. Decades Posthumæ Noribergæ M. DC. XXI. in 8. in quibus varia ex Historicis præserrim antiquis Politica ratione eaque longè doctissima & jucundissima examinantur atque dijudicantur. Inter varia doctrinæ & vitæ Piccartianæ memorabilia sequentia nobis observare licuit. MICHAEL PICCARTUS. Biographus ejus. Observ. Histor. Polit.

(I.) *Præmaturum eruditionis atque dignitatis fastigium.* Demonstravit scil. Indolem ad studia solidiora aptissimam, ita, ut anno ætatis decimo quinto gradum Baccalaureatus maximo cum Parentum aliorumve applausu obtinuerit, qui postmodum tantum discendi ardorem ac cupiditatem in eo excitavit, ut à studiis illum nec otium abstrahere nec avocare voluptas, nec somnus retardare nec abduce- Præmaturum eruditionis & dignitatis fastigium.

re

re alia potuerint, quibus capi Adolescentia frequenter solet, ut diligentia, post biennium summum in Philosophia gradum sit nactus. Nec hoc condecoratus prœmio acquiescendum sibi esse putavit, sed maximâ industriâ maximâve dexteritate tum sibi tum commilitonibus & legendo & disputando præivit, donec tandem summum ingenii acumen summa docendi dexteritate ita eluxisset, ut Nobilissimus Scholarcharum Ordo eundem Professioni publicè anno ætatis vigesimo quinto præficiendum putâsset, & quidem divinæ illius artis Logicæ qua sine nec rerum explicatio vera, nec veritatis à falsitate dijudicatio genuina cuipiam obtingit. Huic sibi demandato muneri ita satisfecit summo perspicuitatis ardore, ut nullus quispiam, nisi qui apertissimæ veritati in os contradicere voluerit, de ejus vel negligentia conqueri, vel perspicuitate dubitare potuerit. Primum Germaniæ nostræ hoc adscribebatur ut tarde nimis pueros studiis tribueret secundum illud Poetæ:

Namque fere nuper Germania nostra solebat
Non pueros studiis sed dare pene viros.

E diametro Piccarti exemplum stat, cui munus tantum in juvenili ætatis flore datum fuit atque concreditum.

(II.) *Cri-*

(II.) *Crimen religionis dissimulatæ falsum.* Piccartus quantum humanæ naturæ fert imbecillitas pius fuit & domi non tantum ipse summo cum ardore quotidiè sacris incubuit literis, ita ut Sacra Biblia quinquies ab illo perlecta & relecta sint, sed suos eò adigendos optimè scivit: conciones publicas quantum ob membrorum imbecillitatem potuit frequenter cum suis visitavit: Sacrâ Domini Cœnâ more veterum Christianorum usus est; ut summa illum injuria afficiant hi, qui alterius cujusdam religionis sectatorem illum fuisse perhibent. Quæ enim quæso hæc esset levitas palàm ad hanc se profiteri religionem, ceremoniis non tantum iisdem, sed quod maximum, eodem modo sacrâ uti Cœnâ, & in mente tamen aliam fovere opinionem. Non hæ res ludicræ, sed quæ animæ salutem concernunt maximæ, quibus cum jocari non nisi cum animæ interitu potest. Germanica fides illud obtinuit apud optimos quosvis ut quod loquatur sentiat & quod sentiat, loquatur. Piccartum autem Germaniæ fidei fuisse omnium, qui ipsum agnoverunt, consensu certo certius constat. Unde abstinere à cogitationibus ne dicam sermonibus illis injustis nê ipsi in illam suspicionem incurrere voluerint, longè fuisset melius. Crimen Religionis dissimulatæ falsum.

(III.) *Amplissimum existimationis ornamentum.* Tanta Piccarti fuit existimatio, ut nec Lutetia Parisiorum nec Anglia nec Hollandia tacere potuerit. Magnus ille Casaubonus, Lutetiæ Parisiorum adhuc constitutus Amplissimum Existimationis ornamentum.

φιλοσοφίας ac φιλολογίας Piccartiana specimina magnopere deprædicavit tàm in Epistolis ad Piccartum satis quam occasionibus aliis. Gravissimus ille Orator Heinsius locorum disjunctionem parvi faciens literas ad Piccartum misit, postquam suavitatis Piccartianæ gustavit delicias, quibus multum laudis, multum tribuit existimationis Excellentissimi illius Antiquarii MEURSII & aliorum extant testimonia, quæ scripta Piccarti summo semper in honore habuerunt.

Improvisus memoriæ lapsus.

(IV.) *Improvisum Memoriæ lapsum.* In Piccarti Decad. XI. Observ. Hist. Polit. cap. II. p. 278. ed. optimæ Norib. 1651. in 8. notat cespitationem improvisam ὁ μυσαγέτης *CRENIUS in Tom. V. Animadvers. Hist. Philol. cap. III. §. VI. pag. m. 237.* quâ scribit, Q. Metellum felicitatem à Patre L. Metello, Pontifice, bis consule, Dictatore, Magistro equitum, Quindecim-Viro agris dandis & Triumphali, velut de manu in manum traditam accepisse. Non enim L. Metellus Macedonici Metelli Pater est, sed Avus, quod omnes Fastorum scriptores sciunt. Vide B. Christoph. Ad. Rupertum in Observ. ad Vellej. Paterc. lib. I. c. XI. in 4. p. 83.

Injustum Scriptorum Latrocinium.

(V.) *Injustum scriptorum Latrocinium.* Non erit abs re de hoc ipso *B. Ritterhusium* audire in *Epist. ad Georg. Richterum p. m. 205. Epist. Richt. edit. Norimb. M. DC. LXII. in 4. ita scribentem:* Equidem mirari satis nunquam potui, tàm apud Veteres Græcos & Latinos,

quam

uam superioris seculi Viros magni nominis, liena scripta tota transcripsisse & sine ulla immutatione aut mentione auctorum pro suis edidisse. Bodinus lectiones Turnebi in Oppianum pro suis vulgavit. Quid Scioppius Giphanio harpagârit, notum est doctis. Hoc non æque omnibus. Davidem Origanum Mathematicum Libros Georgii Rollenhagii de Prognostico Calendariorum & nativitatum pro suis edidisse. Arnoldus Clapmarius hoc nomine accusatur ab Eberhardo à Weihe; Optimi Piccarti nostri p. m. scripta in furaces hujusmodi manus incidisse, nemini hic ignoratur, ut nec illud, ejus lectiones, in Tragœdia Senecæ hanc ipsam ob causam publicam lucem fugere. Verum tantum abest, ut me tueri velim his exemplis, ut potius furta hæc literaria exsecrer.

Ultimum honoris monumentum.

(VI.) *Ultimum honoris monumentum.* Sepulcro Piccarti hæc verba leguntur inscripta: Michaelis PICCARTI, Franci, Professoris Norici, Annæ Matris, Barbaræ Uxoris & liberorum at posterorum sepulchrum familiare.

Corporis exuvias gens hic Piccarta reponit
Remigio ut cælum liberiore petat.

Matthias Berneggerus. Biographi ejus.

§. III. *Matth. BERNEGGERUS*, Historiarum Professor, Varro Argentoratensis [cujus vitam officia & scripta enarrant Joh. Henr. Bœclerus in laudatione funebri in obitum Bernegg. hab. Argent. 1640. quæ est nona in ordine Orationum Bœck ed. in 8. 1650. Arg. p.

 m.

m. 230. seqq. Theophilus Spizelius in Theatro Honoris p. 350. sq. & Adolphus Clarmundus in Vitis Clariss. in re literaria Virorum ed. in 8. Witteb. 1704. n. III. p. m. 21. seqq. Part. III.] exquisitissima inter scripta *Observationes* etiam *Historico - Politicas* evulgavit Tubingæ ann. M. DC. LVI. M. DC. LXVI. in 12. & Argentorati M. DC. LXIX. in 12. quibus varia ex Historicis præsertim antiquis eruditissima ac exquisitissima quadam ratione considerat & politico deinceps examine examinat judicioque Politico decidit. Habemus de cœtero quod annotemus de BERNEGGERO (I.) *Inusitatum linguarum & literarum commercium.* Non minima commendationis Berneggerianæ portio est, quod præter linguas doctis proprias Hebræam & Orientales reliquas, Græcam atque Latinam Gallis, Hispanis, Italis, Illyriis, Belgis sua reddiderit verba; literas quarum usus venit, promtè scripserit, difficillimaque & vix vernaculis hominibus intelligenda Opera in latinum converterit. Tale enim fuit quod à summo suæ ætatis Mathematico Italice editum, rerum verborumque abditis, supra quam dici potest, plenum Systema Copernicanum, latinum à BERNEGGERO non sine admiratione orbis subtilior recepit. Multum commoditatis habuit etiam inusitata illa linguarum omnigenarum notitia in amicitiis Clarissimorum per orbem Europæum Virorum colendis. Ab illis enim ad BERNEGGERUM, & ab hoc ad illos fre-

Observ. Hist. Polit.

Inusitatum linguarum & literarum commercium.

frequentia commeabant literarum commercia. Invitabat alium ex occasione ad amicitiam, Viri humanitas, ab alio invitabatur: deferebat cultum aliis modestia, ab aliis accipiebat: officia rogabatur sœpius quam rogabat facilitas; familiaritatem instaurabat fides; communes doctrinarum utilitates confovebat eruditio; & dum collatis omnia rationibus geruntur stimulit, auctoritas, præsidium, decus accedit consiliis, elegantiæ & felicitati seculi destinatis. Conciliatrix autem tam optabilis commercii utrinque fama fuit veræ virtutis doctrinæque documentis instructa quæ inter absentes faciebat præsentia quæcunque publicis semel auspiciis ullibi terrarum emicuissent.

(II.) *Absolutum in scriptores Profanos commentarium.* Prodierunt anteà præclari Autores magna cum editorum celebritate, illi quidem, prout cujusque ingenium, occasio supellex tulit. Verum horum operâ nondum erat vel tempori vel eruditioni consultum. Berneggerus ergò inivit rationem quâ semel perfectioni studiorum, & tempori tum & instituto cujusque prolixo, ut ita dicamus, compendio subveniretur. Quicquid ubique terrarum indè post renatas literas ad unumquemque scriptorem Classicum imprimis Ciceronem, Livium, Vellejum, Arrianum, Senecam, Salustium, Thucydidem Pachymorium felicia publico elaboravêre ingenia, quicquid emendationi, illustrationi, dictioni, argumento ex omni penu doctrinarum inserviret, coacta sub u-

Absolutus in scriptores Profanos Commentarius.

unum conspectum, disposita in promtos usus, locupletata ingenio editoris omnia exhibere, conatus est, sicque molem libro demere, copiam augere, ordinem addere. Hujus conatus pars sanè non ignobilis INDICES, non tumultuario aut semipleno congestu, non frigidâ & triviali Philologiâ, sed planè novo exemplo, in majores quam facilè dixerimus, opportunitates ac subsidia adornandi, quæ experimentis potiùs quam elogiis innotescere possunt. Hujus operis formam complexus mente BERNEGGERUS, ingenti apparatu, longo tempore instrumentoque gravissimo indigentem, complexus etiam sine dubio opere nisi intercepto morte BERNEGGERO, omnem hanc formam, omnem industriam & vota seculi in Freinshermianos humeros supremum numen aptavisset, quibus quam benè sederit hoc onus. Floriano & Curtiano Commentario cognitum abundè ac ostensum est.

Improvisus memoriæ lapsus.

(III.) *Improvisum memoriæ lapsum.* Quemadmodum Patres memoriæ lapsos esse ostendit Johannes Crojus cap. XXVII. Observ. in N. T. & alios Magnos viros, Thomas Gatakerus cap. IX. & X. adversar. ut & Elias Major de varianda Oratione Adpend. Sect. XII. §. VI. item Johannes Corasius Tolosas JCtus lib. Epist. Quæst. cap. XII. ita & Magno BERNEGGERO idem accidisse ostendit diligentissimus errorum observator ac emendator Thomas CRENIUS Animadv. Hist. Phil. T. III. c. IV. §. VII. p. m. 170. Tom. IX.

cap.

cap. III. § VII. p. m. 202. Tom. XI. cap. III. §. V. pag. 239. seqq. & §. VII. p. m. 274. ubi vide.

(IV.) *Imputatum à Viris ingenuis Plagium.* Vir inusitatæ, ingenuæ tamen doctrinæ ac vitæ *Dan. Georg. Morhofius in Polyhist. liter. lib. V. cap. V. pag. m. 348. edit. Lubecens. M. DC. XCV. in 4. hæc habet BERNEGGERIANI plagici documentum.* Acerbior in Lullium ejusque artem *Verulamii* censura est, qui vocat Methodum imposturæ. Extat & prolixa in illam artem *Berneggeri* declamatio Oratione de parandæ doctrinæ illegitimis modis, quæ est inter Orationes ejus secunda. Parum quoque honorifice de ea judicat *Keckermannus* in præcognitis Logicis Tract. II. ubi de variis suæ & superiorum ætatum scriptoribus artem dixerat Berneggerus αὐτολεξεὶ, quod in Viro doctissimo miratus sum, descripsit: *Idem Vir ingenuus Lib. 2. Polyhist. cap. VI. p. 381. aliud suppeditat documentum his verbis.* Legi in illo argumento (scil. de arte Mnemonica) potest illa *Jacobi Lectii*, JCti doctissimi de Memoria Oratio, qui etsi hanc artem non aspernatur, tamen in ea plus ostentationis, quam frugis esse judicat: qua in sententia planè illi ὁμόψηφος est in Oratione de parandæ doctrinæ modis illegitimis BERNEGGERUS, ut ipsa ejus verba transcribat, scriniorum ejus hac quidem in parte compilator. Sed ille has forsan extemporales & inter negotia deproperatas Orationes typis non destinavit. Nam filius illas post mortem Viri citra contro-

Imputatum ab ingenuis plagium.

versiam doctissimi, & qui magnum, dum viveret, Germaniæ ornamentum fuit, edidit.

CLASSIS SEXTA.

Genuini ad Politicam Apparatus suggerens

ERISTICOS ET APHORISTICOS SELECTOS.

§. I.

Eristici & Aphoristici quales.

ACcedimus ad novum Scriptorum Politicorum genus, eorum scilicet qui vel ad Historicos Veteres aut Historiæ aliquam Veteris & recentioris partem commentantes, Theses & Antitheses Politicas easque varias agitavêre, vel qui partem aliquam Politicæ quoad doctrinas & controversias integris dissertationibus ex professo pertractarunt; item eorum qui Præcepta & Observationes Politicas quamvis nullâ certâ justâque methodo breviter tamen & per modum Aphorismorum & Axiomatum collegerunt, idque alii nudè alii cum apparatù & instructu exemplorum.

§. II.

§. II. Ex illis qui certam Politiæ partem quoad doctrinas & controversias peculiaribus Disputationibus examinarunt seligimus. (I.) *Benedictum Carpzovium* Illustrissimæ Principis ac Dominæ Sophiæ, Christiani I. Electoris ac Ducis Saxonici Viduæ Cancellarium quondam illustrissimum, Serenissimi item ac Potentissimi Electoris Saxoniæ Consiliarium gravissimorum nec non supremi Dicasterii Dresdæ quod appellationum vocant, assessorem dignissimum, cujus Vitam, officia & scripta ex Programmate funebri Rect. Acad. Witteb. Jacobi Martini SS. Theol. Doct. & Prof. Publ. exhibet Henningius Wittenius Memoriis JCtorum renovatis Decad. I. p. m. 104. quocum conf. Aug. Buchnerus Dissert. Acad. sive Programmatum Vol. II. ed. in 8. 1651. Witteb. n. XXIII. p. 96. seqq. quique inter excellentissima doctrinæ ac famæ suæ monumenta reliquit: *Volumen Disputationum Historico-Politico-Juridicarum* Lipf. 1651. in 4. & 1666. in fol. publicatum, quibus varia ex Politicis Historicis atque Juridicis Themata & quoad doctrinas & quoad controversias erudite & solide pertractando examinat examinandoque salutarem ad finem applicat. Eristici Selecti. Carpzovius. Biographi ejus. Volum. Disp. Histor. Polit.

(II.) *CHRISTOPHORUM BESOLDUM* Tubingensem Suevum. J. U. Doctorem, primum in Academia Patria, deinde & Ingolstadiensi Codicis & Juris publici Professorem nec non Consiliarium Cæsareum ac Bavarum, è Lutherano Pontificium factum Besoldus.

 (vid.

(vid. Henning. Wittenius in Diar. Biograph. T. I. ad ann. 1638. d. 15. Septembr. ubi scriptorum Besoldianorum habes Catalogum) quo nemo unus plura in Politicis & magis varia edidit volumina hoc titulo insignita: *Christ. Besoldi Disputationum Juridico-Politicarum Fasciculi IV. Tubingæ in 4.* *In iis omnibus* Conringio judice de Prud. civili cap. XIV. pag. m. 353. *merito laudaveris auctoris industriam, multam lectionem & ingenuum candorem, ut non possint non esse commoda. Quia verò scriptionis ratio tantum non omnis est & tumultuaria & scatens alienis atque ad rem non facientibus & justo argumentorum robore passim destituta, subnixa verò identidem loco testimonii, nominibus inanibus nunc quidem magnorum, nunc autem & nullius pretii hominum: quid ex operosis illis libris expectari possit jam manifestum est.* Fuit enim Besoldus homo plurimæ quidem lectionis, labores tamen suos deperdens. Nam quæ notatu ipse digna legerat, plumbo notavit & tradidit libros candidatis quibusdam quos in domo sua alebat, ut in locos referrent communes seu Repertoria, imò ipsos illos auctores evolvendos eum in finem communicavit. Illi verò ea, quæ notanda & referenda erant, vel ad minus convenientem titulum referebant & interdum non intelligebant. Hinc Besoldo libros scripturo cùm vel exempla vel auctoritates quæreret sub rubricis, nec cum cura ipsa scriptorum loca evolveret, sed statim, ut notatum erat, sine soli-

Fasciculi Dispp. Histor. Polit.

Scriptorum ejus reliquorum eruditio.

sicitiore inquisitione, exscriberet, plurimi sunt errores nati, ut non rarò ea citet loca ubi vel prorsus nihil extet ea de re vel potius contrarium quid. His vitiis scatent ejus libri præsertim Politica. Thesaurus tamen Practicus optimus liber est ex judicio accuratiorum Censorum, quoniam sedes materiarum adducit earumque Auctores.

(III.) *ERICUM MAURITIUM*, Magnum illud inter Jureconsultos Germaniæ nomen; qui cum in Academiis celeberrimis Heidelbergensi, Tubingensi & Kiloniensi, Antecessoris munere functus summo cum decore fuisset ann. 1672. inter supremi Imperii Romano-Germanici tribunalis, cui Spira Nemetum sedem illo tempore præbebat, assessores allectus, Wetzlariæ, quo augustum hoc judicium post Spiram hostili furore excisam, migraverat, pridie idus Octobr. ann. 1691. è vivis excessit. Hujus Viri scripta & doctrinæ ubertate & praxis utilitate refertissima, maximam partem jam olim diversis in locis edita, uno nunc volumine complecti omniumque usui exponere voluit Vir Consultissimus, *Johannes Nicolaus Hertius* in Academia Hasso-Giessena Antecessor amplissimus, cui quin eo nomine plurimum Respublica literaria & Politica debeat nulli ambigimus. Titulus horum scriptorum junctim editorum ita habet: *Erici Mauritii Dissertationes Juridico-Politicæ sive Opuscula de Selectis Juris publici feudalis & privati generalis item Politica argumentis Francof. ad Mœn.* 1692.

MAURITIUS. Vita ejus obitus & scripta.

Dissertationes Politicæ.

1692. in 4. Index Opusculorum & Dissertationum hic est. De Principiis Juris publici, Germanici imprimis; de libris Juris communis horumque usu; de Imperii recessibus; de Imperii Matricula; de Origine electorum & comitiis Electoralibus; de Nobilitate imprimis Germanica; Introductio ad Praxin Forensem; de S. Cæs. Maj. & Imperii judicio aulico; de jure interventionis; de secularisatione bonorum Ecclesiasticorum; de citatione ad reassumendum; de judicio Rothvvilensi; de potestate Principis, lege regia & Jurisdictione; Nomenclator scriptorum Juris Feudalis; Positionum Juris feudalis Decades XVI. Annotationes in Capitulationem Leopoldi Imper. Aug. De Vitæ defensionis favore; De Duellis; De denunciatione sagarum; de Abolitione; de æstimatione; denique Positiones Juris Controversæ inaugurales.

Aphoristici Scriptores Collecti. Antiquiores

§. IV. Quod attinet Auctores Aphoristicos seu Aphorismorum Politicorum scriptores aut collectores, prætérimus jam antiquos utpote *Agapetum in Schedâ regia ad Imp. Justinianum*, de qua, si placet, conf. Schediasmata nostra Bibliothecæ Græcæ difficilioris. 1702. Rostoch. in 4. ed. Sched. III. ex professo; *Plutarchum in præceptis gerendæ Reipubl. ad Menemachum*, quæ cum aliis quibusdam Opusculis Moralibus ad vitam tàm publicam quàm privatam rectè instituendam utilissimis edita sunt studio Joach. Camerarii, Medici Norimbergensis M. DC. LXXXIII. in 8. *Heraclidem*

&

in

in Fragmentis de Politiis; quippe qui Scriptores vix tanti sunt, ut magna ipsorum lectione utilitas sperari debeat. Non attingimus quoque brevitatis ergò ex Recentioribus *Johannem Embosium*, in Enchiridio Apophtegmatum Philosophorum, Regum, Imperatorum & aliorum illustrium Virorum in locos Communes distributorum Genevæ M. D. LXXXVII. in 16. *Gerhardum Tuningium* JCtum in Apophtegmatibus Politicis, Græcis, Latinis, Hispanicis 1610. in 8. Lugdun. Batav. *Justum Lipsium*, in monitis atque exemplis Politicis ed. in 12. 1624. Amstelod. & Jenæ. 1667. in 8. à Georgio Goetzio. *Johan. Chockierium* in Thesauro aphorismorum Politicorum ex optima editione quæ prodiit Leodii in fol. M. DC. XLIII. *Johannem Schmidium* in Aphorismis Politicis ipsis Barclaji verbis nervosè conceptis & exemplis ipsi nativis explicatis. h. e. Joh. Barclaji Principe præceptis & exemplis in Argenide nobiliter informato Oldenburgi 1674. in 12. Duos solummodo ex recentioribus Aphorismorum Politicorum scriptoribus eligimus nomine atque omine clarissimos, *Lambertum* scil. *Danaum & Georgium Richterum*, quorum ille Naudæo teste in Bibliogr. Polit. apud Crenium T. I. Method. L. XIII. p. 570. nude & simpliciter aphorismos enunciavit; hic valde utili & prolixa exemplorum congerie declaravit.

Recentiores.

Aphoristici selecti.

§. IV. De *LAMBERTO DANÆO* memorabilia quæ colligere hactenus nobis licuit

Lamb. Danæus.

cuit literaria ita disponimus ut consideremus.

Singularis ejus in eruditione apparatus.

(I.) *Singularem Eruditionis apparatum.* Danæus scilicet natione Gallus, patriâ Aurelianensis facili promtoque ingenio, cui discendi cupiditas labor & exercitatio accessit, id quod voluit, assecutus est. Præter artium enim Encyclopædiam variarum etiam rerum & scientiarum cognitionem adeptus est, earum scil. quibus sancta illa studia, quæ postremò secutus est, ornavit atque illustravit; adeò ut mirum sit hominis unius ingenium tot & tam diversas sententias haurire & retinere potuisse. Initio operam juri dedit & per annos quatuor docentem Aureliæ Annam Burgium audivit qui postea consiliarius in senatu Parisiensi ann. 1555. crematus fuit. Ex quo tempore reformatæ religioni adhærens mutatis studiis Genevam concessit ibique se totum S. literis tradens summa sua vigilantia, lectione auctorum infinita memoriâque stupendâ obtinuit, ut inter præstantissimos & exercitatissimos Theologos fuerit habitus. In Pastorum Doctorumque Genevensium Ordinem accitus & Ecclesiæ & Scholæ suâ operâ perutilis fuit qui semper commentabatur & aliquid edebat. Porrò in Patribus atque Theologiâ Scholasticâ ita versatus fuit, ut non facile extiterit aliquis qui in illo studiorum genere hunc antecelluerit. Genevâ evocatum Academia Lugdunensis apud Batavos excepit docentemque audivit, eruditionem, ingenii alacritatem, promtitudinem memoriamque in allegandis recitandisque Patrum

Scho-

Scholasticorum, Canonistarum Profanorumque Scriptorum sententiis admirata.

(II.) *Fraudulentum Operum Titulum.* Prodierunt Danæi Opuscula omnia (ita enim legitur in titulo) Theologica Genevæ. M. D. LXXXIII. in fol. Qui titulus quam falsus sit & fraudulentus non modò ipse Typographus ibidem lectorem docet sed & sequentes, quos tenemus, omissi in illis ad liquidum redigunt libri. Desiderantur enim Danæi Harmonia sive Tabulæ in Salomonis Proverbia & Ecclesiasten. Commentarii in Matthæum editi apud Petrum Sanctandreanum, cIↄIↄ xxcIII. in 8. Quæstiones & scholia in Marcum Genevæ. M. D. XCIV. in 8. Brevis commentarius in tres D. Johannis Evangelistæ & unicam Judæ Epistolam Genevæ M. D. LXXXV. in 8. Theses de Oratione Dominica Lugdun. Batav. M. D. LXXXI. in 8. Christianæ Isagoges ad Christianorum Theologorum locos Communes, partes III. Genevæ M. D. LXXXVIII. in 8. Responsio ad Rob. Bellarmini Disputationes Theologicas Genevæ. M. D. XCVI. in 8. Politicæ Christianæ Libri VII. Genevæ M. DC. VI. in 8. Vetustissimarum primi mundi antiquitatum Libri IV. Geographiæ Poeticæ Libri tres. Aphorismi Politici de quibus proximo momento dicemus. Obiter addimus Commentarios in Augustini Librum de Hæresibus ad quod vult DEUM, operibus Danæi insertos separatim Helmstadii edidisse Gerhardum Theodorum Mejerum ann. M. DC. LXXIII.

Fraudulentum Operum Titulus.

4. errores autem in iisdem & aliis opusculis obvios ex parte annotasse & emendasse accuratissimum nostrum CRENIUM in Animadvers. Hist. Philol. Part. VI. cap. II. & IX. p. 169. 170. Part. VIII. cap. III. §. 8. p. m. 220. sq. 233. sqq. & Part. XI. cap. I. §. VI. p. 101. sq.

Aphorismorum Politicorum æstimium.

(III.) *Aphorismorum Politicorum æstimium.* Danæi Aphorismos Politicos optimè edidit *Abrahamus Gölnitzius*, Dantiscanus. Is enim Auctor latet sub vocibus: *Animi Grati Debitum & Antecedit Gloriam Depressio* editionis Lugduno-Batavæ M. DC. XXXIX. in 12. Non solum enim is Danæi exhibuit Aphorismos & exempla, quæ Evezardus Bronchorst multâ industria junxit ex Historicis conscripta; sed & sexcenta alia superaddidit ut & auctior & magis edolata hæc sit editio. Mirantur accuratiores Philologi & Politici studiosis nostris Politicæ & Jurispublici illum librum non esse notiorem, nec magis in usu; quanquam mores scientes seculi mirari desinant.

Iniquum Pontificiorum de Danæo judicium.

(IV.) *Iniquum Pontificiorum de Danæo judicium.* Magna Danæus sudes fuit in Pontificiorum oculis, quare maximo deprimere nisu ipsum laborant, quo illius præstantiam & suam impotentiam in conspicuo ponunt. Adolescentulum, sub ficto Audeberti Aurelii nomine, Bezæ olim amoribus decantatum, quâ veritate nescio, fert Maximilianus Sandæus Jesuita Volum. I. Comment. Academ. n. XIII. §. 14. p. m. 500. & 565. edit. Herbipolit.

M. DC.

M.DC.XXI. in 4. ex Andr. Eudæmonis Johannis libro & cap. I. Castigationum Danæi. *Jacobus GRETTERUS pro more suo Tom. I. defens. Bellarm. in præfatione.* In omnibus Scholiis Danæi ad Bellarm. disp. Theol. ne unam quidem salis micam inesse, mentitur, quia omnia inscitiam immensam, fraudes, imposturas, mentiendi & calumniandi impotentissimam libidinem olent & repræsentant. Nimirum in illud (inquit) tempus vita nostra incidit quo Caput asini octoginta argenteis & quarta pars cabi stercoris columbarum quinque argenteis venundantur. 2. Reg. VI. 25. Quid enim aliud horum opera sunt quam id quod tanto pretio scriptura comparatum memorat: quamvis illos coëgit famis necessitas, hos improbitas.

Præposterum Danæi de L. Osiandro Judicium.

(V.) *Præposterum Danæi de Luca Osiandro judicium.* Miramur imprudentiam Danæi, qua in Encaustice sive responsione ad Laonici spongiam p. m. 1518. Opuscul. Theolog. edit. Genev. M.D.LXXIII. in fol. sequentia de Luca Osiandro consignavit: *Ut mi Laonice in posterum noris, quæ sit Lucæ Osiandri in Astragalis nobilitas, ille Andreæ Osiandri teterrimi Monachi Franciscani est filius: & ut nomen familiæ in Germania reperias HOSEN i. e. caliga seu caligarius proprium est isti hominum generi cognomen. Sed ex caligario se hosian i. e. Sanctum hominem scil. esse voluit. Verum verecundior ipse Osiander qui hanc paternam nobilitatem nusquam agnoscit, imò qui hanc*

primam ad veram fidei doctrinam viam sibi esse intellexit, si doctrinam Patris sui apertè, uti planè hæreticam damnaret, quod fecit: tantum abest ut paterno nomine, quemadmodum ipse p. 3. etiam scribis, ille glorietur. Nam Andreas Osiander hunc filium Lucam, Noribergæ in matrimonio ex honestissima uxore genuit, toto decennio pòst, quam Papatus Noribergæ prorsus fuerat abolitus; neque Andreas Osiander unquam Monachus fuit, ut Nicodemus Frischlinus in defensione contra Danæum subjunctâ ejus Methodo declamandi p. m. 287. edit. Argent. 1606. in 8. docet.

Selectum ejus Symbolum.

(VI.) *Selectum doctrinæ & vitæ Symbolum.* Quemadmodum eruditorum & Clarorum Virorum Symbola magna non rarò in adversis dederunt solatia, habueruntque semper aliquid doctrinæ, ita & solatium in simili adversitate & dogma salutiferum suppeditare potest illud Lamb. Danæi, quod usurpavit:

Omne solum forti patria est, ut fontibus æquor.
Ut vacuo volucri quidquid in orbe patet.

Georg. Richterus.

§. V. De GEORGIO RICHTERO JCto Reip. quondam Noribergensi aliisque Imperii Ordinibus à Consiliis & Academiæ Altorffinæ Pro-Cancellario illustrissimo, præter vitæ conditionem, itinerum amplitudinem, honorum item ac officiorum dignita-

Biographus ejus.

tem

tem descriptam ejusdemque Epistolarum operi præmissam à filio Joh. Georg. Richtero JCto & Consil. Norib. Memoriis JCtorum renovatis inservit Henningius Wittenius Dec. III. p. m. 277. & seqq. sequentia enotamus & annotamus momenta memoratu digna.

(I.) *Rerum Philologiæ & Philosophiæ cum Jurisprudentia commercium.* Richterus mira ingenii gaudebat præstantiâ, quâ celeriter percipiebat atque comprehendebat & quæcunque tradebantur fideliter recordabatur. Hujus beneficio tantos studiorum fecit progressus, ut decimo ætatis anno in examine publico, consueto præsentibus Nobil. Reip. Norib. Senat. & Scholarchis Antonio Geudero & Georgio Volckmaro de utilitate & necessitate Grammatices cum laude peroraverit. Hujus beneficio necessaria Philosophiæ purioris supellectile instructus Baccalaurei honores obtinuit, imò post obtentos illos honores Disputationes Philosophicas publice cum admiratione instituit & tredecim volumina MSta Philosophica in præcipuos libros Aristotelis sua manu ac privatâ diligentiâ summoque studio collecta reliquit. Oratoriam etiam Facultatem ejusque nutricem Philologicam cum Budæo velut alteram conjugem suam impense adamavit; fructus ac dotes hujus studii eximias licet fori litigiis inconvenientes, Reip. tamen inposterum, cui studia sua potissimum, adolescens jam dicaverat, vel imprimis conducibiles atque decoras fore sibi persuadens,

Rarum Philol. & Philos. cum Jurispr. commercium.

Interim tamen tempus per omnia Grammaticorum, Poetarum, Oratorum & reliquorum Philologorum pulpita trahere neque animo sedit neque principale studium tunc temporis Jurisprudentia neque Præceptorum dexterrimorum excoctum consilium permisit. Itaque alterum tantum oculum literis humanioribus sè debere existimavit, alterum Jurisprudentiæ & huic sœpe utrumque. Linguæ Græcæ præprimis assiduam operam navavit inque ea tantos fecit progressus ut Orationem Græcam scribere & si opus fuisset non ineleganter græce loqui potuerit. Quam ob rem Andreæ Dinneto JCto qui linguam hanc cum admiratione calluit, longe fuit charissimus. Ex eo siquidem sæpe audiverat ac suopte & ingenio perspectum habebat neminem, qua Veterum quâ recentiorum ad solidæ doctrinæ famam pervenisse nisi Græcarum literarum auxilio.

Amplissimum Oratoriæ facultatis effectum.

(II.) *Amplissimum Oratoriæ facultatis effectum.* Inter varias legationes quas suscepit Richterus ad multos Imperii conventus, ad Augustissimum Imperatorem Ferdinandum II. ad Reges, Electores, cœterosque Imperii Principes ac Status honorificentissima fuit illa, quam præsente Nobilissimo Dn. Sigismundo Gabr. Holtzsuhero Reip. Norib. Septem-viro prudentissimo una cum Civitatis Francofurtensis & Ulmensis Legatis, pro earundem ut & reliquarum sessionis ordine posteriorum civitatum ex tribus circulis Franconico, Suevico

&

& Rhenensi superiore communi causa ad S. Cæs. Maj. & Eminentissimi Collegii Electoralis Conventum Ratisbonam subiit, ubi directorium ad civitatem Noribergensem delatum, communi nomine tanta dexteritate in se suscepit, tantâque coram Imperatoriâ Majestate facundiâ verba fecit, ut post Audientiam per ministros inquirere cœperit Imperator de Richteri nomine, de ejusdem Patria & Parentibus. Indicium hoc erat prout eventus docuit, summæ gratiæ, quam suada perorantis apud Imperatorem conciliaverat qui eam testatam porrò aliis documentis Comitis nimirum Palatini vel Consiliarii dignitate ac titulis fecisset, si tale quid ambiisset modestia ejus, cui summi honoris loco jam fuerat, placuisse supremo in terris moderatori.

(III.) *Suavissimum in omni vita septennium.* Inevitabilis illa rerum humanarum vicissitudo nec Richtero felicitatem Vitæ sinebat totam. Fatale enim illud multis & ipsa appellatione, multis quidem in risum, iis vero quos tangit in horrorem desinens malum, Podagra inopinantem ipsum obruit, quam paucis deinde annis post secutus est dirus ille & experientia teste multò immitior tot eruditarum animarum carnifex, Calculus. Atque hi duo ac propè individui Comites Valetudinem ejus reddiderunt vacillantem & vitam insuavem. Septennium interim interpositum est, quod inter summas amœnitates ac delicias ante obitum transegit, quove filium unicum *Johannem*

Suavissimum in omni vita septennium.

vem Georgium salvum non modò ex itinere reducem sed & eodem anno utriusque Juris Doctorem, Maritum, & denique biennio post Reipubl. patriæ Consiliarium adeoque pari secum in Honoris ac dignitatis gradu constitutum vidit, eique ad annum usque quintum cum quinque nepotibus summa voti in pectore piè custoditi felicitate superfuit.

Culpabile Neutralistarum Patrocinium.

(IV.) *Culpabile Syncretistarum atque Neutralistarum Patrocinium.* Constat ex Epistolis RICHTERI, audivisse ipsum libentius Erasmum Roterodamum, Hugonem Grotium, Scriverium, Brentium, Heinsium, Calixtum, Hornejum & alios quam Dominos Theologos Wittebergenses, Lipsienses, Argentoratenses, Rostochienses, Gryphisvvaldenses, Jenenses. Aperit hoc suum judicium *in Epistola ad Hornejum p. m. 130. his verbis:* Tui (HORNEI) & Calixti nostri Doctorum Theologiæ, quos Germania hodie habet, summorum (patere ut pro libertate mea sincerè dicam quod verè sentio) mentionem facimus sœpissimè eamque nonnisi, ut debemus, honorificam. *Et in Epist. ad Joh. Fried. Gronovium p. m. 222.* scripta GROTII divina nunquam è manibus depono & ut olim manum ejus præsens: ita nunc absens mentem avidissime exosculor. *Et in epist. earund. pag. 495.* Unum desidero ut librorum istorum præstantissimorum *SELDENI*, Viri summi & *VOSSII* τῦ πάνυ copiam videndi aliquando nancisci liceat. *Et post pauca:* Vidi-

disti sine dubio scripta Duræi divina, pietatis, pacis, prudentiæ laude eximia & studium concordiæ in controversiis religionis pium & sincerum amabis; quicquid nonnulli malè feriati malèque sani; (qualis est ille vitilitigator sine nucleo i.e. Johannes Hülsemannus) sinistri de illo judicent. Ita Richtero æque ac hodie ARNOLDO illi famosissimo nihil non ab adversariis profectum, divinum est, nostri quid scripsêre ne nominandum quidem. Indignum sanè est summèque dolendum iis in locis & intra ejusdem Ecclesiæ pomœria tantos & ipsis adversariis laudatos Theologos pios ita lacerari, quorum operâ & fidelissimâ institutione multi Christum induerunt ejusque notitiam adepti sunt; cordatos Ecclesiæ ministros acceperunt; imò ipsa non sine successu Religio Lutherana defensa fuit publicè! Mirum homines indoctos Theologiæ Polemicæ, quales Politici, de controversiis Theologicis judicare audere.

(V.) *Impletum in fine vitæ præcipuum in vita desiderium.* Sœpe in vita optavit Richterus, ut in ipso mortis articulo & ante ultimum vitæ spiritum præsentia Viri plurimum Reverendi & Theologiæ Consultissimi *Joh. Michaeli Dilheri*, Concionatoris in urbe Norib. primarii & Gymnasii ibidem Directoris prudentissimi vigilantissimique frui liceret, partim ob sinceræ & exploratæ amicitiæ fidem, partim ob rara & eximia dona, quibus Vir ille

Impletum in fine Vitæ desiderium.

in erigendis ex verbo divino morituris & jamjam agonizantibus cum admiratione excelluit. Quod & factum. Peropportunè enim & singulari quasi DEI T.O.M. providentia accidit, ut DILHERUS, qui Richterum nihil de morte ejus vel præsumens inter cæteros amicos invisere destinârat, eo ipso tempore domum ægrotantis intraverit, quo voti ipse sui ex asse particeps fieri poterat. Lecto itaque appropinquantem cognovit & prædicti voti memor amice excepit salvere & assidere jussit, variosque cum ipso de statu æternæ vitæ sermones miscuit, miscendumque inter nulla vel minimi doloris aut cruciatus signa edens sed dexteram suam Dilheri dextrâ oculos postea placidissime obdormiscentis claudente complicans animam feliciter exhalabit.

Legitimum Axiomatum Politicorum æstimium. (VI.) *Legitimum Axiomatum Politicorum æstimium.* Exierunt Axiomata Richteri Politica optimè GORCICII ann. M.DC. IV. in 4. Oeconomica eodem anno ibidem. Ecclesiastica GOSLARIÆ anno M. DC. XIV. in 4. quæ inscribuntur: *Pars tertia Axiomatum Historicorum cum Appendice ad regulas historicas continente novorum axiomatum centurias tres.* Continetur autem in Axiomatibus illis non contemnendus eruditionis Historico-Politicæ, Oeconomicæ atque Ecclesiasticæ Thesaurus. Quo nomine & *Naudæus in Bibliographia Politica* Axiomata illa commendat quemadmodum eodem no-

... in Bibliographia militari Richterum laudat Axiomata Militaria. Nisi tamen Naudæus pro militaria illa putet illa quæ in fine Politicorum axiomatum Richterus habet, nesciam. Empiriqque velit. Præter enim axiomata Politica Oeconomica & Ecclesiastica nulla scriptoris ejus Axiomata Militaria innotuerunt unquam vel celeberrimis Philologis.

CLASSIS SEPTIMA.

Genuini ad Politicam Apparatus porrigens

PÆDEUTICOS SELECTOS.

§. I.

Informatio & Educatio Principum & Illustrium Virorum.

ERudiri debent Principes ac Illustres Viri non quibuslibet, sed iis cum primis artibus, quibus ingenia ad magnæ fortunæ cultum excitantur. Nam Principes & illustres Viri imbuti esse debent artium liberalium studiis quantum satis est tantis personis, non exculti quantum exigitur à Professore, quibus cum adoleverint tùm animum suum oblectare, tùm sibi aliisque meliùs consulere possint. Hinc nihil audiant nisi profuturum, nihil discant quod nescisse rectius fuerit. Nihil enim populis optabilius esse potest quam si Principum & Illustrium Virorum liberis contingant sapientiâ doctrinâque conspicui Præceptores, quo-

quorum operâ doctrina necessaria ipsis instilletur & virtus salutaris ad regimen salutare. Quomodo autem Principum & Virorum Illustrium Pædagogi sese illis ad virtutem duces præbere debeant & quomodo quoad reliqua debeant esse comparati ex instituto docuerunt scriptores illi in Classe præsenti recensendi.

§. II. Ex Antiquis de Principum Virorumque Illustrium Informandorumque ratione conscripsit quietam *PLUTARCHUS* libello de præceptis gerendæ Reipublicæ. Ex Recentioribus *Scipio Amiratus* de institutione regia; *Michael Piccartus* Obs. Hist. Polit. Decad. VIII. Cap. V. *Stephanus Vinandus Pighius* in Hercule ludicro; *Conradus Rittershusius* in speculo Principis civilis boni; *Johannes Sturmius* in nobilitate literata cap. VIII. *Joachimus Camerarius* in numeratione decendorum n. 3. *Joh. Fungerus* de puerorum disciplina & recta institutione cap. II. *Gabriel Naudeus* Syntagma de studio liberali cap. II. *Nicolaus Nancelius* in declamationibus Sect. II. pag. 1. *Johannes Schefferus* consilio de Institutione literaria illustris & Generosi adolescentis Holmiæ 1678. in 8. item libello quem latinè reddidit notisque illustravit ac Holmiæ in fol. M. DC. LXIX. edidit, lingua Veteri Suevica scripto & inscripto: *Kuninga styrilse* h. e. institutio Regia; Et qui allegantur dijudicanturque alii à Dan. Morhofio Polyhist. Liter. Lib. II. cap. X. p. 439. seqq. & cap. XII. pag. 460. sqq.

Pædeutici in genere.

§. III.

Pædeutici in specie. ERASMUS. §. III. Facilimè huc qui Principem juventutis formare docent, quos inter quoad recentiores eminet Magnus ille & desideratissimus Vir, *ERASMUS ROTERODAMUS*, ad miraculum usque eruditus & facundus de quo plurima apponere possumus notatu maximè digna sed prolixitatis evitandæ gratia nolumus. Scripsit is *Institutionem Principis Christiani*, seorsim editam Lugd. Batav. M. DC. XXVIII. in 12. & recusam, ibid. M. DC. XLI. in 4. de cujus methodo & scopo ipse in dedicatione Carolo V. Imperatore dicatâ hæc habet: *Etsi non ignorarem Celsitudini tuæ nihil opus esse cujusdam monitis, ne dum meis, tamen visum est Optimi Principis simulacrum in commune proponere, sed Tuo sub nomine, ut qui magnis Imperiis educantur per Te rationem accipiant administrandi, abs Te exemplum, quo simul & tuis auspiciis hæc utilitas ad omnes permanaret & nos jam Tuis his cele primitiis, animi in Te nostri studium utcunque testificaremur. Isocratis de regno administrando præcepta latinitate donavimus: ad cujus æmulationem adjecimus nostra, velut Aphorismis absoluta, quò minus esset tædii legentibus; sed tamen ab illius decretis haud parum dissidentia. Siquidem ille Sophista regulum nescio quem seu Tyrannum potius instituit Ethnicus Ethnicum: ego Theologus inclytum & integerrimum Principem adhuc Christianus Christianum.* Inter recentissimos æstimantur. *Avantures de Telemaque fils d'Ulysse*,

FENELONUS.

Ulysse, ou suite du quatrieme livre de Odyssee d'Homere, par François de Salignac de la Mothe FENELON derniere edition plus exacte à la Hage 1701. in 12. Historia est ex Ulysse deprompta de Telemacho Ulyssis filio sub quo Personam Ducis Burgundiæ abscondit sub Antiope verò ejusdem uxorem. Propositum nullum aliud est quam ut moralem disciplinam & reliqua quæ Principe juventutis digna, tradat idque stylo poetico. Inscio primum atque invito auctore prodiit, post sæpius fuit recusum, scripsit contra eandem *Abbas Faydt* Faydtius. *Telemacomanie ou la censure & critique du Roman intitulé les avantures de Telemaque à Elenteropolo 1700. in 12.* In quo potissimum Fenelono Archiepiscopo Cameracensi objicit Abbas, quod ipse tanquam Persona Ecclesiastica fabularum Romanensium formam sequatur; cui tamen editor Telemachi in editione ultima respondet exemplum allegans Libri Jobi, Damasceni & Simeonis Metaphrastæ.

§. IV. Huc referri etiam possunt *INSTRUCTIONES PATERNÆ*, quas Principibus juventutis, successoribus filiis suis, præscribunt Patres pro felici statu regiminis. Tale quid egit *Basilius* Imperator Constantinopolitanus qui LXVI. Capita Parænetica ad filium Leonem, destinatum successorem conscripsit. Diximus de illis ex professo in Schediasm. Bibl. Gr. difficil. Rostoch. ed. 1702. in 4. Schediasm. IV. Addimus nunc editionem Græco-Latinam Exhortationum harum Con- Paranetici. Basilius.

ra-

Palæologus. radi Rittershusii 1581. Parisiis evulgatam. *Manuelis Palæologi* Imperatoris Præcepta regiæ educationis ad Johannem Filium procuravit Johannes Leündavius Basileæ M. D. LXXIX. in 8. Monita tamen hæc ad statum nostrorum temporum parùm apta.

Jacobus Rex Angliæ. *Jacobi Magni Britanniæ Regis* inusitatam in vario rerum genere etiam Theologico eruditionem, quis mortalium non ad stuporem usque est admiratus. Produco judicium *Gerh. Joh. Vossii* Viri ferè sine exemplo eruditi & *κριτικωτάτου* quod in Epistola ad Carolum Regem dedicatoria magno Aristarchi Grammatici Operi præfixâ, exhibuit. Verba sunt: *Non tam de genere vel Imperio Jacobi nunc sermo nobis est, quam doctrinâ; cujus partium alii singulas, unus ille hauserat universas. Peritiam dico linguarum ipsam versamque facundiam naturæ prudentiæque disciplinas historiam Ecclesiæ & civilem, ceterasque literas divinas & humanas. Quare sic statuere non vereor tam varia maximarum rerum scientiâ superâsse, quicquid regum à mille annis, mille verò? imò, absit dicto invidia, quodcunque à Regis Salomonis temporibus fuit. Ubi nihil auribus dari nulli meliùs sciunt, quam interioris admissionis proceres atque antistites; abundèque ipse orbi id universo testatum fecit divinis suis ingenii doctrinæque tot monumentis.* Publicata sunt hæc monumenta planè divinâ curâ doctissimi Wintoniensium Episcopi Jacobi Montacutii Londini M. DC. XIX. in fol.

Donum Eminet inter illa *Δῶρον βασι-*

λι-

Ἀνακτ. Δῶρον Regium i. e. Libellus De regia institutione ad Henricum Principem primogenitum, quem pubi suæ tantum Regiæ usui, quasi notas obscuras & secretum nuncium inter duos mutuo nexu devinctos esse voluit; ratus subditos à notitia qualitatum Principi suo necessariarum distrahendos esse, ne ea, quæ vitio in educanda pube regia duci aut verti possent, publicè innotescerent. A Typographo jusjurandum quoque exegit *monente Lundorpio in continuatione Sleidani part. III.* ne ultra septem exemplaria prelo divulgaret, quæ inter confidentissimos suos distribuit, filio, si opus, inculcanda: Sed exiit ille thesaurus in vulgus ruptis custodiæ repagulis, dignus qui Heroum filiis non singulis duntaxat annis sed singulis quoque diebus atque horis proponeretur. Exitum post alios paravit Celeberrimus Francofurtensium ad Viadrum Polyhistor *Joh: Christ: Becmannus* ex operibus regiis Londini M.DC.XIX. à Montacutio editis & consentiente regio Autore, Filio eidemque Hæredi Regnorum Magnæ Britanniæ & Hiberniæ Carolo I. inscriptis, per editionem talem quæ post opera regia Αὐθεντίας suæ secuta est. Aliæ quæ in Germania (conf. das Königliche Geschenck des Großmächtigsten und Christlichsten Königs Jacobi des Nahmens der erste König in Engeland/ Schottland/ Franckreich und Irrland/ welches Se. Königl. Maj. seinem ältesten Sohn

ejus Regium.

Editiones doni Regii.

Sohn und Erbprintzen Henrico zugeschrieben / aus dem Englischen Exemplar getreulich verteutschet durch Emmanuel Thomsen zu Hamburg gedruckt und verlegt durch Philipp von Ohr im Jahr. 1604. & extra eam ante hanc prodierunt editiones laude sua non defraudandæ, interim sciendum totas, rarò exemplo, non quidem re ipsa sed verborum apparatu, à Becmanniana divertere, adeoque illarum compagem esse verbosiorem, hujus concisiorem & Characteri regio propiorem. Scriptum ipsum quod attinet merè aureum est & sive Autorem ejus sive materiam spectes, non nomine tantùm, sed re ipsa donum verè regium, quod simul ac in hominum manus venit omnium qui legerunt animos in admirationem amoremque sui rapuit, omnesque subditi Anglicani uno ore bona verba dicere & Regem non minus eruditionis & religionis quam Juris & potestatis nomine vereri cœperunt, teste doctissimo operum regiorum editore. Liber est refertior saluberrimis consiliis quam est malum Punicum acinis, ut doctissimus *Montacutus* de eo loquitur & de quo inter scripta humana in Politicis dixerimus quod idem generalius de legibus divinis eodem loco scribit: *In hac exigua Bibliotheca fundamentum esse omnis Eruditionis Politicæ.* Talis apud Historicos etiam reperitur *Instructio Caroli V. ad Philippum* filium, quâ studiosè ipsi præcepta tradidit, quomodo se ge-

Doni istius æstimium.

Carolus Vtus &

gerere debeat cum Romanorum Rege & filiis ejus, cum Imperii cœteris Principibus, cum Germanis & Helvetiorum Pagis, cum Venetorum Republ. *Philippi II.* item *monita* filio data quæ sibi descripserat & inter arcana servârat. Publicatæ sunt hæ Paræneses operâ TEISSERI novissima sequenti inscriptæ titulo: *Instructions de L'Empereur Charles V. à Philippe II. Roi d'Espagne & de Philippe II. au Prince Philippe son fils, mise en François, pour L'usage de Monseigneur le Prince Electoral, par Antoine Teissier Conseiller & Histor. de S. S. E. Brandenburg. Seconde edition à laquelle on à joint sa Methode qu'on à tenue pour l'Education des enfans de Frances, à la Hage 1700. in 12.* Asservatæ sunt tabulæ publicæ scriptorum horum Paræneticorum Caroli V. & Philippi II. diligentissima asservatione in Sacrariis aulicis, exemplaria v. eorum in uno alterove Bibliothecæ scrinio sanctè sunt custodita usque dum exemplar MStum ad Reginam Sueciæ Christinam fuit delatum. Tandem Princeps quidam magno sibi eadem pretio comparavit comparandoque, ne tantus periret thesaurus, Nobilissimo TEISSERO communicavit, qui Pareneses illas ex idiomate quo consignatæ, Italico, in Gallicum transtulit, publicæ luci exposuit, iisque Meditationes quasdam subjunxit de officio Principum debito desumtas ex libro cui titulus: *Les Characteres & des meurs de ce Siede*, nec non ex operibus Cassiodori. Vid. *Eccardus Secretarius Hannoveranus* Philippus II.

T nus

nus Excerpt. Menstr. Nov. libr. d. an. 1700. in Febr. pag. 99. seqq.

Paradigmatici. Antiquior XENOPHON. Vita ejus & Scriptorum editiones.

§. V. Pertinent porrò ad Classem præsentem qui certis exemplis Principes formare aggressi fuerunt. Inter Veteres illud egit *XENOPHON* [de cujus vita narrationem ex diversis scriptoribus collectam evulgavit & Operibus Xenophontis à se editis præfixit Johannes Leuenclavius, quâ cum conferatur Diodorus Siculus Lib. XXIII. Olymp. 92. ann. 2. fol. 352. & lib. XV. Olymp. 104. ann. 2. fol. 504. Diogenes Laertius Lib. II. in Xenophonte. A. Gellius Noct. Att. Lib. XIV. cap. III. nec non Eusebius in Chronico num. 1617. & cujus operum optima censetur editio Parisiensis in qua Græcis Latina respondent, Johannis Leuenclavii ex translatione ac notis Æmilii PORTÆ elucidata in fol. M. DC. XXV. Quamvis extet & alia cum notis & versione H. Stephani, Laurentii Vallæ & Brodæi M. D. LXXXI. in fol. & quæ non contemnenda Johannis Leuenclavii Græco-Latina in folio. M. D. XCVI. Francof. apud Wechelianos impressa, quâ comparent notæ Æmilii Portæ, index græcus verborum Phrasiumque notatu dignarum, Index item Latinus rerum & verborum memorabilium.] *in Libris VIII. de Pædia Cyri*, qui extant in editione Leuenclavii Græco-Lat. Francof. 1596. in fol. pag. 1. -- 242. quosque Latine vertit Joachimus Camerarius qui itidem notis illustravit Xenophontis vectigalia, illiusque rem equestrem ac formam civi-

Libri VIII. de Pædia Cyri quales?

ta-

tatis Lacedæmoniorum Lipsiæ 1556. in 8. Gallicos fecit Franciscus Charpenterius, unus è quadraginta Academiæ Gallicæ, Vir doctissimus & eloquentissimus cujus versio Paris. 1661. typis est excusa. Talem autem Xenophon in descriptione CYRI ideam boni Principis effinxit, qua esse debet ille, cui ex Aristotelis sententia Lib. III. Polit. c. XII. ipsum & natura jubente, debetur regnum παμβασιλικόν. Hæc verò non ad Historiæ fidem scripta est & ad effigiem Justi Imperii teste *Cicerone* ad Q. Fratr. Lib. I. ep. I. Quod & censet *Ausonius* in Paneg. ad Grat. fol. 718. *Vellem*, inquit ille, *si rerum natura pateretur, Xenophon Attice, in ævum nostrum venires, tu qui ad Cyri virtutes exsequendas votum potius quam Historiam commodasti, quum diceres, non qualis esset sed qualis esse deberet. Si nunc in tempora ista procederes, in nostro Gratiano cerneres quod in Cyro tuo non videras sed optabas.* Idem ajunt *Lud. Vives* in Libr. V. de tradenda discipl. *Josephus Scaliger* in Prolog. de Emend. temp. *Sethus Calvisius* Isag. Chronol. cap. XXVI. *Paulus Manutius* ad Lib. IX. famil. Cic. epist. 25. fol. 43. *Gerh. Joh. Vossius*. Lib. I. de Histor. Græc. cap. V. fol. 20. *Gabr. Naudæus* Bibliogr. Polit. cap. XVI. *Joh. Henr. Bœclerus* Hist. univ. IV. sec. à C. N. Secul. II. Sect. II. § 3. *Ægidius Menagius* obs. in lib. 3. Diogen. Laert. c. XXXIV. fol. 151. a. b. *Conr. Samuel. Schurtzfleischius* Disp. de Imperii Medo-Persarum initiis Th. IX. & docti ferè nostrâ memoriâ o-

omnes. In eadem quoque sententia videtur fuisse *Hermogenes* Lib. II. de form. Orat. ubi de Xenophonte τὸν μέν τοι περὶ τὸν Ἀβραδάτην καὶ τὴν πανθίαν πᾶν ἦθος τε καὶ πάθος πολλὰς εἶχε τὰς ἡδονὰς μυθικῶν πλαθὲν h. e. illa autem quæ narrat de Abradatæ & Panthiæ moribus & affectibus multam habent suavitatem & delectationem fabulosè confictam. Plus tamen docuit Politicæ prudentiæ Xenophon in ficta Historia quam vera judice *H. Conringio* de Civil. Prud. c. XIV. fol. 125. *Eum ego*, ait *Johannes Caselius* cap. XXV. προοπολιτικοῦ fol. 126. *cum altera Polycleti regula conferam statuâ videlicet absolutâ in qua ad unguem præcepta à se de arte tradita expresserat.* *Dionysius* igitur *Halicarnassaeus* non abs re Cyri institutionem imaginem boni & beati Regis nominat. Regibus itaque & Principibus ἔσοπτρον, Imperatoribus ut Alexandro Homerus, ἐφόδιον sit Xenophon. Fuit magno illi Lucullo utrumque qui cum rudis imperandi contra Mithridatem peritissimum in Asiam profectus esset, tantum Xenophontis lectione profecit ut cum callidissimo hoste sœpe etiam superiori manu pugnaverit. Simile in Xenophontis libris studium fuit Cornelio Scipioni Africano. Habebit in illis Politicus quoque fœcundam discendi materiam. Aulico forsan non parùm interfit scire quæ Xenophon de re Equestri & Venatione scripsit, monente *Christoph. Colero epist. de studio Politico.* Introducit quoque Xenophon in libello de Cy-

ri

ri institutione, Cambysen militaria aliquot præcepta filio tradentem, quæ digna sunt, ut omnium Imperatorum & militiæ ductorum animis insculpantur. Vid. *Præcepta quædam & exempla ad rem militarem & imperatoriam artem pertinentia à nobili Veneto collecta cap. XIV. Tom. III. Method. Gren. p. 549.* Inter Recentiores Paradigmaticum tentamen suscepit *Franciscus BACO de VERULAMIO*, summus quondam Angliæ Cancellarius, Illustris Anglorum Seneca dictus Christophoro Pellero Polit. scel. Impugn. p. 243. (cujus vitam & scripta ab Anonymo quodam descripta Memoriis Philos. renovatis inseruit Henn. Wittenius Decad. II. p. m. 280. seqq. & cujus opera omnia, quæ extant, Philosophica Moralia, Politica, Historica junctim edita Francofurti 1644. Londini 1638. fol. & denuo Francof. ad Moen. 1665. fol. recensitaque ab Autore Ephemerid. Erudit. Tom. II. M. DC. LXVI. M. Mart. p. m. 104.) & quidem in *Historia Henrici septimi*, Lugd. Batav. 1642. & 1647. in 12. seorsim publicatâ, de cujus scopo & genio Auctor ipse in Epist. Dedicat. ad Carolum hæc habet: *Ut in parte recognoscerem debitum infinitum quo Celsitudini Vestræ obstrictus sum, operam dedi, ut honorem exhiberem Memoriæ Regis illius Angliæ, qui ex Progenitoribus Regis Patris Vestri & Vestri ipsius fuit postremus. Cui Regi utraque unio quodammodo attribui posit: quandoquidem illa Rosarum in ipso consummata fuit, illa verò Regnorum fundata ac inchoata. Quin etiam tempora ejus celebra-*

Recentior Paradigmaticus VERULAMIUS.

Biographus ejus.

Historia Henrici Septimi

ex Calamo Auctoris.

ri merentur. Vir enim prudens fuit & Rex egregius. Tempora nihilominus sua turbida & mutationum & eventuum variorum plena. Etenim in temporibus idem usu venit, quod in viis, ut alia sint magis acclivia & declivia alia verò magis plana & aequabilia. Quorum alterum genus temporum viventibus commodius alterum scribentibus gratius. Neutiquam cum assentatione colui sed imaginem ejus ad vivum excepi, quantum fieri potuit, stando tam procul & luce paulo obscuriore. Verum est Cels. Vestram ante oculos habere exemplar incomparabile Regis Jacobi Patris vestri, attamen non abs re vobis fuerit unum ex antiquioribus etiam Exemplaribus intueri. Sapit Historia illa Verulamiana ex judicio *Hedouvillii cujus verum nomen de Sallo Consiliarii Curiae Parisiensis part. II. Ephem. Erud. n. X. d. 8. Mart. 1666. pag. m. 106. ed. Lips. 1667. in 8. Nitscb:* Ingenium, & monstrat non fuisse ipsum insignem minus Politicum, quàm Philosophum summum. Plenum variae prudentiae opus est illud Francisci Verulamii de gestis Henrici Septimi proindè atque Henricus Rex fuit perquam cautus & felix, censente *Herm. Conringio de Prud. Civili cap. XIV. p. m. 333.* Verulamius ut erat non solum ingenio sed etiam dignitate & rerum experientiâ summus (quippe Vice-Comes S. Albani & Angliae Cancellarius) Historiam Henrici VII. cujus tempora ut in praefatione ipse ait, mutationum & eventuum variorum plena fuère, exiguo sed verè Politico libello com-

Ex Judicio Hedouvillii.

Conringii.

complexus est, ex judicio *Joh. Henr. Bœcleri in Bibliotb. Politica Contr.* §. *LII.* qui primum Anglico sermone conscriptus est post ab ipso autore in latinum conversus in Anglia Belgioque prodiit. Non est prætereundus è recentioribus Historicis VERULAMIUS non tàm ob puritatem & perspicuitatem sermonis quàm ob gravitatem, brevitatem & acumen quæ in ipso mire elucent: Estque Historiæ Verulamianæ lectio vel ideò non omittenda civilis eloquentiæ studioso, ut res nostris temporibus demum excogitatas aut in traductas aptè dignèque sermone efferre discat. Id enim è lectione Veterum frustra quis speraverit ex monito *Johan. Andr. Bosii Dissertat. Isagog. de comp. eloqu. Civil.* §. *XIV.* Singulare Exemplum vitæ regiæ descriptæ præstitit Franciscus Baco de Verulamio in Historia Henr. VII. qui licet etiam historiam describat, nihil tamen oblitus est eorum, quæ ad Politicam spectant, juxta æstimationem *Burc. Gotth. Struvii Biblioth. Philos. cap. VII.* §. *XI. p. m. 149.* Ex Recentissimis Paradigmatico scribendi genere Principem informare conatus est Dominus *de la Mothe JOSSERAL d'ARONSEL*, vero nomine, *Amelotus Houssæus, in Tiberio* seu *Discursu Politico* in *Tacitum* Amstelod. 1683. in 4. gallico idiomate evulgato. Elegit scil. AMELOTUS solos sex priores Annalium Tacito libros observationibus Politicis illustrandos & à Romanorum Monarcha Tertio, cujus isti vitam de-

Bœcleri. Bosii. Struvii. Recentissimus Paradigmaticus Houssæus.

Tiberius ejus qualis?

scribunt, Tractatui nomen imposuit. Instituti ratio & rerum quæ traduntur ordo, haud parùm convenit cum Methodo, quâ ante hâc Pius Mutius considerationes super Tacitum Italicas conscripsit. Nimirum in capita divisum opus, primo subindè loco textum Taciti Latinum, qui dictum aliquod aut factum ad vitæ civilis institutionem pertinens recenset, pro titulo exhibet. Quæ postmodum in argumentum quodvis propositum Autor dissequit, ea magnam partem ejusdem Taciti sunt, è scriptis ipsius partim collecta, ac continuo Orationis cursu ita aptè connexa, ut Tacitus vel ut sui ipsius interpres producatur. Sub cujusque capitis finem recentioris historiæ exempla conferuntur quò loco Auctor imprimis Ludovici XI, quem Galliæ Tiberium vocat, res gestas & imperandi arcana examinat. Placuit autem Patrio sermone agere ac proinde Gallicis literis mandare quæcunque Tacitus Latinè dixit. Uti potuisset quidem Autor operâ Trium Virorum suæ nationis uti videl. *Rudolphi le Maistre Dominorum de Chamōallon & Ablaocour*, nisi ipse mentem potius Taciti quam verba exprimere studuisset. Hinc varias etiam lectiones ac interpretum controversias fere semper præteriit, iis solis quandoque sed breviter annotatis, quæ sensum aliquem integrum pervertere videbantur. Omni enim studio ad id unicè incubuit, (nec sanè perdidit operam) ut ideam boni Principis ex iis exsculperet, quæ in Tiberio, etiam quum malus Auto-

tore Sejano esset, laudem merebantur.

§. VI. Attingunt denique Classem præsentem Scriptores illi qui statum Principis formare singulari commentario adgressi fuerunt. Ex Italis illud egit *Ludovicus Caracciolus* in speculo Principum seu Principe Politico Placentiæ 1659. in 4. quem auxit Laurentius Longus. Ex Hispaneis *Sebastianus Foxius* de regni & regis institutione Antwerpiæ 1566. in 8. Ex Belgis *Philippus Marnixius* de institutione Principum Franeckeræ M.DC.XV. in 8. STATISTICI. Caracciolus. Foxius. Marnixius.

De cujus vita & scriptis conf. Illustris Acad. Lugduno-Batava, i. e. Virorum Clarissimorum Icones, Elogia ac Vitæ, qui eam scriptis suis illustrârunt; Apud Andream Clouquium Lugd. Batav. M.DC.XIII. in 4. ubi hoc legitur Epitaphium: Biographus ejus.

Non poterant alibi Tua dignius ossa cubare
Marnixi *juxta clare sago atque Toga.*
Quam Leida! Martis qua & Pallidis artibus alte.
Effert præ reliquis urbibus alma caput.

Et de cujus Elogio in *epistola dedicatoria præfixa illustrium & Clarorum Virorum Epistolis Selectioribus Lugduni Batav. Anno M.DC.XVII. in 8. editis hæc præfatur Dan. Heinsius pag. 13.* Si quæ ibi extant Theologicæ spe- Et Elogium Heinsianum.

ctentur; omnes superant Marnixianæ: quæ præsertim accuratè de Svvenckfeldianis sunt conscriptæ opinionibus. Equidem non dicam dolo vel illarum causa erat operæ dedisse cœteras. Neque decipit me amor Viri, cui nisi fata (si sic loqui fas est Christiano) nobis hanc felicitatem præripuissent, plura eram debiturus. Quin sic ex animo judico. Erat quippe præter accuratam linguarum omnium cognitionem, præter infinitam eruditionem atque immensam, mira quædam ejus Viri in scribendo perspicuitas ac perspicacitas & in refutandis adversariis dexteritas tùm ἀγχίνοια planè admirabilis). Idem illud institutum susceperunt *Georgius Engelbardt. LOEHNEYSEN*, cujus Hoffs- Staats und Regier-Kunst ex editione altera cura Joh. Andreæ Gerhardi prodiit. Ante hunc *Melchior ab Ossa* in prudentia regnativa, it. Bedencken/ ein Regiment wohl zu bestellen / zu verbessern und zu erhalten / quæ postea in latinam linguam translata per Cæsarem Historicum Francof. 1619. fol. Extat quoque ejusdem Tractatus manuscriptus de emendando statu in Electoratu Saxoniæ. *Antonius Gvevarra*, in horologio Principum ex editione Johannis Wanckelii Francof. 1664. in 4. principem potissimum juventutis formans, multis ideò æstimatus (Conf. de vita & scriptis ejus Historico Politicis sexta editione repetitis Francof. 1671. in 4. Gottfried Zenner im Sommer-

Loehneysenius.

Ossa.

Gvevarra.

Biographus ejus.

Par-

Parnaß 1693. p. 138. sq. Et qui reliquis omnibus præferendus Vir facilè (ut abs Hieronymo vocatur Sammachius) omnium Nobilium quondam Christianissimus, & Christianorum Nobilissimus, *Vitus Ludovicus* à *Seckendorff* (de quo suprà Class. III. §. X. n. 2. quondam egulimus) in statu Principis Formato germanico idiomate consignato & inscripto. Fürsten-Staat/ sæpius in Germania nostra ad quam potissimum accommodatus est, perutilis existit atque jura Principum optimè examinat. Seckendorffius.

CLAS-

CLASSIS OCTAVA.

Genuini ad Politicam Apparatus depromens CONSULTATORIOS SELECTOS.

§. I.

Scriptores Consultatorii quales.

AD interiorem negotiorum Civilium cognitionem plurimum conferunt scriptores illi, qui varias deliberationes tractationesque rerum Civilium aut etiam Instructiones, Mandata, varia item Acta negotiorum civilium tum edita tum inedita vel consignarunt vel collegerunt. Hæc enim omnia civilis Prudentiæ studiosus magnâ solicitudine conquirere debet & conquirit, quoniam in his ipsis velut anima negotiorum civilium continetur. Tales sunt Collectores & Editores *CONCLAVIUM ROMANORUM*, in quibus non solùm de forma modoque sed & de variis artibus circa electionem Romanorum Pontificum

Conclavia Romana. Editiones eorum

cum nimis quàm apertè agitur. Aperuerunt ista Conclavia, & secreta eorum propalarunt alii conjunctim alii separatim. Conjunctim illi qui anno M. DC. XVII. Urbani VII. Gregorii XIV. & Clementis VIII. ex Italico in Latinum sermonem fideliter transtulerunt Francofurti: item illi qui anno M. DC. LXVII. ediderunt conclave Clementis V. Urbani VI. Nicolai V. Calixti II. Pii II. Pauli II. Sixti quarti, Innocentii Octavi, Alexandri sexti, Pii tertii, Julii II, Leonis decimi, Adriani sexti, Clementis septimi, Pauli tertii, Julii tertii, Marcelli secundi, Pauli quarti, Pii quarti, Pii quinti, Gregorii XIII, Sixti quinti, Urbani octavi, Gregorii XIV. Innocentii Noni, Clementis octavi, Leonis XI, Pauli quinti, Gregorii XV, Urbani Octavi, Innocentii decimi, Alexandri VII. Conjuncta.

Seorsim (I.) Urbani octavi & Innocentii Conclavia per Franciscum Henricum Witzendorfium, Patritium Luneburgensem ex Italico Latinè versa publicavit *Hermannus Conringius* Helmstadii M. DC. LI. Addiditque (1.) Bullam Gregorii XV. de Conclavi Romæ datam ann. M. DC. XXI. (2.) Joh. Francisci Lotini dissertationem de sacris Cardinalium Comitiis sive de Conclavi. (3.) Anonymi dissertationem de creatione Pontificum. (4.) Excerpta ex Onuphrii Panvini Notis ad Platinæ Gregorium Decimum. (5.) Pii Quarti & Gregorii XV. Bullas de conclavi ejusque Ceremo- Separata (I.) Conringii.

moniis. Peculiarem Relationem de Con-clavi in quo electus Gregorius XV. Pontife[x] Gallicè contexuit *Franciscus Annibal, Duc d'*

(II.) Estresii.

Estrees, Monpessulanus, primum Episcop[us] Noviodunensis deinde ad Principes Italiæ Le-gatus tùm Vice-Generalis demum Par & Pole-machus Franciæ, mortuus ann. M. DC. LXX d. 30. Decembr. ætatis XCVIII. vel ut alii ex[i]stimant CII. referente Wittenio in Diar. Biog[r.] T. I. 1670. ad d. 30. Decembr.

(III.) Conclave Alexandri Septimi.

(III.) CONCLAVE in quo Fabiu[s] Chisius postea dictus *Alexander VII.* Summu[s] Pontifex creatus est, edidit Levinus *Nicolau[s]* *MOLTKEN*, Consiliarius Ducis Slesvvic[i] & Holsatiæ intimus, Slesvvici M. DC. LVI cui præmisit (1.) Vitam Innocentii decimi. (2.) De Cardinalium origine, auctoritate & fa-ctionibus. (3.) De Pontificum electione, po-tentia, provinciis iis subjectis, eorum sedibus, reditibus & regimine; ac subjunxit (1.) Urba-ni VIII. confirmationem Bullæ Gregorii XV de electione Romani Pontificis. (2.) Nomi-na & titulos Cardinalium tunc viventium. (3.) Bullam quæ die Cœnæ Dominicæ promulga[ri] solet. (4) Matthæi Palmerii Florentini de captivitate Pisarum Historiam. Ejusdem A-lexandri VIII. Pontificis CONCLAVE *Hermannus Conringius* edidit, cui Vitus Eber-mannus Jesuita sese opposuit, masculè tame[n] ipsi respondente Conringio. Videantur di-cti Conringii Epistola de Electione Alexandri septimi opposita Appendici examinis Eber-

man-

mmanniani Helmst. M. DC. LV. & Eberm. Alexandri VII. Papæ Electio & Auctoritas à cavillis Conringii denuò vindicata Moguntiæ M. DC. LVII. Inprimis autem lectu digna est Veneti cujusdam Legati Relatio de notabili aula Romana, de moderni Pontificis (Alexandri VII.) ejusque Cognatorum & Cardinalium natura, proprietatibus, affectibus, inclinationibus animi & studio erga præcipuas Europæ nationes ex Italica lingua in Latinam versa, operâ Agathi securi An. M. DC. LXIII.

(IV.) *Franciscus* à *S. Augustino* Macedus scripsit Rosas Alexandrinas i. e. Electionem Pontificis *Alexandri Octavi* cum Panegyrico & Poematis omnis generis Romæ M. DC. LV. (IV.) Conclave Alexandri Octavi.

(V.) Elegantem Relationem de aula Romana tempore *CLEMENTIS NONI* *Anonymus* quidam emisit, ex Italico Germanice versam. (V.) Clementis Noni.

§. II. Tales sunt etiam qui varias Imperatorum, Regum ac Principum intra & extra Germaniam Constitutiones & Acta Publica congesserunt atque divulgarunt, vel usu recepta vel si non usu omnia recepta ad demonstrandos tamen in Imperio mores & cognoscendos publicos actus perutilia. Nos pro speciminis nostri præsenti genio ac scopo è numeroso horum scriptorum ordine Tres seligimus scriptores illustrissimos, Antiquiorem unum, alterum Recentiorem & tertium Recentissimum. Antiquior est *MELCHIOR GOLDASTUS ab HAIMENSFELD*, de Antiquior Consultatorius. Melch. Goldastus.

Levidense ejus studiorum Lucrum.

de quo subnotamus & enotamus. (r.) *Levidense studiorum Gravissimorum lucrum. Georgius Mich. Lingelshemius Epist. CCCXCVII. ad Goldastum pag. 462.* ET TE, *(inquit)* manent præmia laborum, confide modò. Sed hæc quæ bonus Lingelshemius in solatium *Goldasti* subjecit, verba fuerunt destituta re ac tanto successu, prout patet è verbis ipsius *Goldasti in literis ad Casp. Hoffmannum insertis Georg. Richteri Epistolis Mantiss. II. p. m. 560. quæ ita habent:* De dedicatione titillâsti aures meas. Neque enim de TE, licet veteri amico & commensali, meritus sum, ut tanto me honore dignareris: neque etiam tam beatus existo, ut laboribus ac impensis Tuis possim respondere. Ego ab ineunte ætate sic vitam meam institui ut honestas literas amarem, opes ac divitias contemnerem. Haud feliciorem in ipsis studiis, quam diuturnis meis officiis, Mercurium expertus sum. Non commemorabo, quantum laboris, sudoris, lucubrationum & sumtuum fecerim in libros à me compositos & Cæsari, Regibus, Electoribus, Principibus, Rebuspublicis dicatos, inscriptos, à quibus tamen (fidem meam testor) ne teruncium quidem vel honoris ac moris ergò unquam accepi. Hoc fato reguntur nostra studia &c. Hæc verò Goldasti malè conveniunt cum sequentibus Lingelshemii verbis ipsum ad Goldastum scriptis, quæ ita sonant *in Epist. CCXCIX. inter eas quas Thalemarius edidit p. 361.* Gratulor Tibi Vir Clarissime mu-

munificentiam Wirtembergici. Mihi ab Electore Serenissimo (Palatino) tradita sunt 80. floreni, quos Tibi mittam pro honorario. *Epist. CCC. pag. 362.* Mitto Tibi per Dn. Brederodium octoginta illos florenos quos Seren. Elector in significationem benevolentiæ & ut intelligas gratum sibi studium tuum in Germanicis juribus & Antiquitatibus adserendis, tibi donari jussit. *Epist. CCCI. pag. 363.* Misi Tibi superioribus diebus per Dn. Brederodium 80. florenos quibus Te donatum voluit Seren. Elector. Ejus rei certiorem Te facere volui, ut si fortè excidit Brederodio, tibi in transitu tradere illos obsignatos cum meis literis per occasionem ipse moneri possit. *Et epist. CCC LXXX. idem Lingelshemius ad Goldastum p. 447. scribit:* S. P. Grata Illustr. Principi tua diligentia in scribendo, quid de conventu Electorum Ecclesiasticorum cognovisses, si quid ea de re aut similibus cognoveris, rectè feceris, si nos certiores feceris. Mutuum à Principe Tibi decretum, obsignatum ita, ut Tibi misi, è Camera Computorum mihi traditum fuit & intellexi postea, valorem monetæ usurpatam hujus ditionis, floreno æstimato 26. albis ut vocant. *Atque hæc scripta sunt anno M. DC. IX. & M. DC. XI. Superiore vero ipsius Goldasti anno, ut plurimi annotatores Philologi, M. DC. XXXI.* (x) *Facinus Goldasti in Lipsium inhonestum.* Oporinus Grubinius, qui est Caspar Scioppius, in pagina 103. Amphotidi. Scioppianorum, non falsò ex Pla-

Facinus in Lipsium inhonestum.

V lo-

lologorum optimorum judicio accusat GOLDASTUM his verbis: Hujus ego non minus facti quam supplicii (orationis scil. Lipsianæ fraudulenter suppositæ) atrocitatem cum animo meo recogitans, nullius magis sceleris quam quod orationem illam, de qua Lipsius Cent. IV. epist. LXVIII. ad Consules ac Senatum Imperialis oppidi Francofurtensis scribit, ejusdem Lipsii nomine præscriptam minimè Helveticâ simplicitate, sed astu plus quam Punico & verè Genevensi malitiâ Tiguri edendam curasset, pœnas ab eo expetitas & sumtas esse judicavi. In margine hæc leguntur verba: *GOLDASTI in Lipsium SCELUS.* Sic autem inter alia habent verba *Lipsii* quibus Orationem quampiam suum præ se nomen ferentem suam non esse inter alia argumenta ex mala scriptura sibi consueta probat *in Epistola LXVIII. p. m. 50. Centuriæ epist. Select. singularis ad Germanos & Gallos edit. Antverp. M. DC. V. in 4. Consulibus & Senatui Imperialis oppidi Francofurtensis inscriptâ:* Adeo ad vos, Senatores inclyti, caussa duplici & ut gratias agam pro ope quam tulistis & ut ostendam jure ac merito à vobis latam. Oratiuncula prodierat in meo nomine, in qua aliud meum non esset: monitus ab amicis, vos monui: audistis, illam à Catalogo vestro abdicastis, i. e. vita & luce (quod in vobis erat) privastis. Gratias, inquam, ago hoc nomine & præjudicium vestrum quia meum, spero & nunc judicium, si hæc pauca le-

gis-

gisse otium & voluntas vobis erit. Et ut sit per urbis vestræ genium & justitiæ sacrum nomen rogo. Oratiunculam illam negavi meam esse. Quid ita? quia res ipsa dissidet, phrasis non convenit & tota facies scriptionis &c. &c. Cum ab ipso illo Typographo in urbe vestra quæreretur meane illa oratio & an manum meam haberet? Omninò, inquit, ipsam & è chirographo ejus expressi. Argutulus ille mens reposuit, quæ igitur sodes illa scriptura? Bellissima, inquit, omnia munda nitida atque adeò capitales clausularum literæ minio notatæ. O noster Apollo! ô Pæan! non potuissi magis scopum tangere sagittâ certiore. Ego bellè & mundulè scribo? vellem. Sed totam Europam testem habeo bellæ scriptionis hujus & querelas sæpè quod autographa mea ægrè, vel non legant. Quid amplius? minio capita noto. Tuum sic mentientis decebat, sed stigmate prius inustum. *Hæc Lipsius.* (3.) *Justissimum in Centuria Epistolica desideratum.* Desideratum illud desideratissimus noster *CRENIUS* exponit in *Animadv. Hist. Philol. Part. IX. cap. III. §. 8. p. m. 237. seq. 245. 246. & Part. XI. cap. III. §. 6. p. m. 267. 268. & quidem priori loco his verbis:* Centuriæ illæ Philologicarum Epistolarum à Melch. Goldasto Haiminsfeldio collectæ & Lipsiæ M. DC. LXXIV. in 8. publicatæ multa habent quæ emendationem exposcunt. Quasdam alibi integrè reperiendas & jam tum editas truncavit, ut patet ex Epistola XVII. Rudolphi Agri-

Justi Lipsii mala Scriptura.

Justissimum in Centuria Epistolica desideratum.

colæ quæ plenè legi poteſt in Tomo II. operum Agricolæ pag. m. 187. ſq. edit. Colon. M. D. XXXIX. in 4. Utrumque librum qui contulerit, comperiet, quam vitiosè edita ſit in Goldaſto & quam parvam hic in editione illarum epiſtolarum curam adhibuerit. *Poſteriori loco his verbis:* Quare Goldaſtus Martini Dorpii Epiſtolam ad Eraſmum & Eraſmi ad Johannem Tyrzonem Centuriæ Philologicarum iſtarum Epiſtolarum n. XXXVIII. p. 157. ſeq. & n. XLV. ſeq. p. 170. ſeq. inſeruerit, dicere non habeo. Enimvero Goldaſtus ignorare non poterat, iſtam Eraſmi Moriæ toties editæ eſſe ſubjunctam; hanc verò reperiri in lib. V. epiſt. Eraſmi num. XXXIV. p. m. 237. edit. Baſil. M. D. XXXVIII. in fol. Utroque in libro melius & plenius duæ iſtæ Epiſtolæ leguntur, quàm in Goldaſti Centuria fœdè per Typographos, ut puto, corrupta, quanquam nec ipſe Goldaſtus hic omni culpâ vacet forte. Sanè, ſi fieri poteſt, libentius alibi lego iſtas epiſtolas omnes quam in Goldaſti Centuria è Bibliotheca Stephani le Moyne, ut manus & notæ ejus teſtantur, in meam receptâ. (4.) *Volumen Actorum Publicorum collectum.* Utilem operam navavit GOLDASTUS qui in Latino primùm idiomate edidit *STATUTA & RESCRIPTA IMPERIALIA Francofurti M.DC.VII. fol. 2. Tomis.* Additum his RATIONALE, quod Commentarii inſtar eſſe poteſt, quo etiam jura Imperii contra Baronium defenduntur. Alii ab his adhuc

Volumen Actorum Publicorum collectum.

ſunt

sunt STATUTORUM & ACTORUM Tomi III, Hanoviæ 1609. fol. In his non solum notandum, quod multas intermiscuerit Imperatorum Constitutiones suppositias, sed etiam in principio auctores non commemoravit unde sua hauserit. Germanico idiomate editæ sunt ejusdem GOLDASTI Reichs-Satzungen quæ hodienum rarius reperiuntur. In quæ quasi commentarius est POLITICA IMPERIALIS s. Politische Reichs-Händel Francof. 1614. fol. ubi sub certis titulis pleraque traduntur quæ præcipua, utpote de electione Imperatoria & Regia, successione in Imperio, Gallorum Hispanorumque rebus in Imperio, gravaminibus nationis Germanicæ & similia.

§. III. Recentior, quem ex Actorum & Consiliorum Publicorum Scriptoribus atque Collectoribus seligimus, Auctor est JOHANNES ARMANDUS PLESSIACUS RICHELIUS, Gallus, Pictavus, Episcopus primum Lucionensis, Magnus deinde Reginæ Galliæ Eleemosynarius, sacræ tandem Romanæ Ecclesiæ Cardinalis & Ludovici XIII. Galliarum Regis Minister primarius ac Consiliarius intimus; & qui meritò eidem subjungitur & associatur JULIUS MAZARINUS, Siculus, Sacræ Romanæ Ecclesiæ Cardinalis & Minister itidem commemorati Regis primarius & Consiliarius intimus, Richelii scilicet ex commendatione Richeliana successor.

Recentior Consultatorius. Joh. Armandus Richelius.

Ejus ingenii doctrinæ & vitæ genius.

De RICHELIO sequentia supponimus momenta notatu dignissima. (I.) *Memorabilem ingenii, doctrinæ ac vitæ genium.* Ingenio fuit acri & prompto, adeò, ut nihil esset tam reconditum, in rebus præcipuè civilibus, quod non introspiceret statim penitissimè. Nec minus judicio insigni gravissimoque pollebat. Injurias adeò ferre non poterat ut nulla magis re, quàm vindictâ, delectaretur. Superbiam suam & iracundiam humanitate ac lenitate, quam præ se ferebat, callidè occultare didicerat. Disertus præterea fuit & ad ornatè quoque dicendum semper paratus, quam quidem facultatem studiis partim, partim usu sibi comparavit. Literarum sanè non fuit rudis, sine dubio tamen excolere animum magis & erudire potuisset, nisi insignis, quâ flagrabat civilia negotia tractandi cupido, juvenem adhuc à studiis avocâsset. Fortis intrepidusque animus ejus in magnis periculis, quando Reipubl. salus in discrimen adducebatur, sese prodebat: ast quoties ejus res agebatur, nullius animi, nullius consilii fuit. Si non statim votis responderet eventus abjecit animum & desperavit: prosperæ contra & secundæ res efferebant eum faciebantque insolentem. Assentationibus & adulationibus adeò libenter aurem præbuit, ut sermones, qui non laudem ejus ultra modum decantarent, ut meri ruris plenos contemneret.

Nervosum Po-

(II.) *Nervosum Regularum Politicarum instructorium.* Quemadmodum Cardinalis hu-

hujus celeberrimi viri exemplum luculentissimum præbet; quod intueri illis præcipuè salutare fuerit, qui Reipubl. suam consecrare operam constituerunt: ita hinc leges sibi ipsi construere quilibet facilè potest ad quas actiones suas componat. Tres tamen regulæ, quas præ cæteris ipse laudavit RICHELIUS & quarum fructum usus rerum eum edocuit, dignæ sunt, quæ observentur. (1.) In rebus magni momenti, homines minus sapientes optimis quandoque dare consilia, experientia se didicisse; asserebat RICHELIUS: nullius itaque consilium esse spernendum. (2.) Quæ iratus secum constituerit, nunquam prosperè cessisse, sed ejusmodi consiliorum se semper pœnituisse dicebat. (3.) Proceribus rerumque civilium Antistitibus non sint à servitiis homines acri judicio & eximio intellectu præditi: Dominorum enim cogitata vel ex levissimis signis haud difficulter ejusmodi servi detegunt & secreta produnt.

litici instructorium.

(III.) *Singulare in Politicis negotiis & aliis explorandis mysterium.* Refert nonnulla de hoc singulari mysterio RICHELIANO ex Thomasio *Wilh. Ernest. Tentzelius Colloqu. Menstr. d. ann. 1692. pag. 220. seq. his verbis:* Christian Thomas in dem Tractätlein von der neuen Erfindung einer wohlgegründeten und für das gemeine Wesen höchstnöthigen Wissenschafft das Verborgene des Hertzens anderer Menschen

Singulare in Civilibus explorandis mysterium.

 auch

auch wider ihren Willen aus der täglichen Conversation zu erkennen/ berichtet daß der Auctor des Buchs *Espion du grand Seigneur* vermelde vom Cardinal Richelieu, daß er alles gewust / was im gantzen Reich fürgienge; Ja so gar die Gedancken und Träume aller vornehmen Bedienten: Daher die Leute fest geglaubet/es könne solches nicht natürlich zugehen/ sondern er hätte in seinem Cabinet gleichsam eine bezauberte Machine dadurch er alles was in der Ferne geschehe/ erfahren könne. Daß aber alles hiebey natürlich zugegangen erhellet aus denen andern vom gedachten Auctore angeführten Umständen als welcher meldet / daß der Cardinal nicht nur in Franckreich / sondern auch in andern Ländern Spionen unterhalten und sich der Potentaten Nativität stellen lassen von denen Astrologen. &c. &c. Add. *Christiani Weisii Tr. de argutis Inscriptionibus* Lib. I. Cap. IV. §. XI. n. 3. *pag. m. 363. seqq.* ubi exhibetur Mysterium Card. Richelii Politicum ex Elogiis Petri Labbei Gratianop. editis 1664.

Hieroglyphicum Alphabetum.

(IV.) *Hieroglyphicum in Moralibus atque Civilibus Alphabetum. Tentzelius l. c. ex Thomasio sequentia nobis de eodem communicat sequentibus verbis pag. m. 220. & 235.* Ich

moch-

möchte wohl gar zu gern wissen des Cardinals Richelieu verborgenes A. B. C. weil ich an dergleichen Scripturen meine Ergötzlichkeit bißweilen habe. Ich weiß wohl / daß der Herr Thomasius im September des ersten Jahres seiner Monathlichen Gedancken p. 396. sich auf den Espion du grand Seigneur berufft / welcher in dem LXXVII. Brieffe was angenehmes von des Cardinals Politischen A. B. C. das aus Menschen bestanden / erzehlet. Ob aber dieses mit dem gedachten Verborgenen eines gewesen / dürffte ich wegen der unterschiedlichen Epithetorum fast zweiffeln / wiewohl ich den Espion niemahls gesehen. *Et pag. 237.* Wer weiß ob des Cardinals Richelieu seine Spionen die Sache allezeit so klüglich angegriffen mit ihrem verborgenen A. B. C. *Joh. Hübnerus in Quæstionibus Historicis Part. II. Lib. II. cap. V. Qu. XII. pag. m. 698.* aliud eodem de Alphabeto suppeditat momentum his verbis: Als der König (Ludevvig XIII.) den Cardinal Richelieu auf dem Todt-Bette besuchte / soll er ihm ein güldenes Kästgen mit etlichen Scripturen verehret haben / auf welchen die Grund-Regeln der Souverainen Gewalt in Franckreich sollen gestanden ha-

haben/ die man noch heutiges Tages in Franckreich practiciret.

Politicum ejus Testamentum.

(V.) *Compositum ab ipso Richelio Testamentum Politicum.* Gallicè excusum est in libro cui titulus: *Le Testament Politique du Card. de Richelieu.* A Amsterdam M. DC, LXXXVIII. in 12. apud Basnagium Histoire des Scavans mens. Jan. 1688. p. 26. Latinè exstat apud Christ. Weisium Tr. de Inscript. argutis Lib. I. cap. IV. §. XI. n. III. p. m. 366. sqq. & Joh. Christoph. Becmannum in Histor. Orb. Terr. Geogr. & Civil. Part. II. cap. III. §. XVII. p. m. 542. sqq. Germanicè apud GASTELIUM de statu Europæ cap. I. n. 13. p. 26. sq. item Relat. Histor. Francof. 1642. p. m. 59. sqq. sub titulo: Des Cardinals Richelieu letztere Rede / Testament / des Königs in Franckreich Schreiben wegen dessen Absterben.

Epitaphium ejus duplex.

(VI.) *Ingenuum & Satyricum in Richelium Epitaphium.* Genuinum Richelii Epitaphium à Sorbonensibus compositum legimus apud GASTELIUM de statu Europæ cap. I. n. 23. pag. 30. & Christ. Weisium de Inscript. argutis lib. I. cap. IV. §. XI. n. V. p. m. 371. sqq. ex Petri Labbei Elogiis. Satyricum apud eundem offendimus Weisium l. c. Lib. I. cap. II. §. LXV. p. 122. sqq. è Tractatu de Gallia deplorata 1641. emisso: & simile aliud apud Joh. Christoph. Becmannum in Hist. Orb. Terr. Geogr. & Civil. Part. II. cap. III. §. XVII. p. m. 545. sqq.

(VII.)

(VII.) *Irenicum in Controversiis Theologicis studium.* Methodum disputandi cum Protestantibus consignavit post obitum Parisiis anno M. DC. LXV. editam, inscriptamque: METHODUS RICHELIANA. In qua (1.) misso doctrinæ Protestantium examine, omnem inter Pontificios & Protestantes disputationem circa articulum de Ecclesia institutum vult, ita ut veræ Ecclesiæ natura, non ex doctrinæ cum Apostolica conformitate neque ex S. Scripturæ autoritate sed Pontificum perpetua & non interrupta successione dignoscatur. (2.) Facta singulorum doctrinæ Capitum inductione negat Controversias inter Protestantes & Pontificios agitatas tanti esse, ut unionem Ecclesiasticam cum Pontificiis ineundam impediant. (3.) Urget Consilia Irenica inter Lutheranos atque Calvinianos agitata, inprimis in Synodo Carentoniensi ann. M. DC. XXXI. Concludens multò magis obligari Lutheranos & Calvinianos ut unionem cum Pontificiis ineant, quam ut eandem inter se forment. Refutavit novam hanc Methodum JOHANNES MARTELLUS Reformatus in Gallia Theologus speciali scripto sub titulo: Responsionis ad Methodum Richelianam ann. M. DC. LXXIV. edito. *Vide alia adhuc de studio Richelii Irenico apud Joh. Fried. Reinhardum Theatr. eleg. Prud. ex Polit. Lips. erect. p. m. 1023.*

Irenicum studium.

(VIII.)

Laudabile Patrum Præsidium.

(VIII.) *Laudabile Scriptorum Ecclesiasticorum Præsidium.* Notum est quod de Lugdunensi quadam Ambrosii editione, à Franciscanis, invito Typographo, pessimè depravatâ, Franciscus Junius, oculatus testis & postea ex Junii fide Dallæus, Rivetus, aliique plures retulerunt. Extat & singularis de Latrociniis in Scriptores publicos præcipuè Patres, Loescheri Dissertatio qua exempla ejus rei proferuntur. Unde meritò à corruptis PATRUM editionibus cavendum est. Longè igitur præstant editiones Parisienses Antvverpiensibus, in quibus Patres valdè sunt mutilati & adulterati, licet splendidioribus typis sint exscriptæ quàm Parisienses. Prodierunt illæ editiones Gallicanæ & quidem integriores auspiciis & jussu Cardinalis Richelii, sicut omnia jubere poterat. Fuerunt quidem aliqui, qui putarunt, Patres esse castrandos, sed ille dixit: INERS HOC ESSE REMEDIUM SI FIDES CATHOLICA ITA SIT DEFENDENDA.

Fraudulentum Acad. Gall. consilium.

(IX.) *Fraudulentum de erigenda Academia Francica Consilium.* Aperit hoc Consilium Joh. Fried. Cramerus Vindiciis Nominis Germanici contra quosdam obtrectatores Gallos apud *Tentzelium Colloq. Menstr. d. an. 1695. p. m. 167.* Verba Tentzelii ita habent: Der Herr Cramer saget / es habe der Ritter Temple von der Academia Francica erzehlet / daß sie zwar von dem Cardinal Ri-

Richelieu dem Schein nach / zu dem Ende angestellet worden / die Frantzösische Sprache zu excoliren / in der That aber die klugen und gelehrten Leute seiner Zeit dadurch abzuhalten / daß sie auf den Staat und des Cardinals Thun nicht so eben Achtung könten geben. Temple gestehet: daß es dem Cardinal so wohl angegangen / daß gegenwärtig die Frantzösische Sprache zur höchsten Zierde gelanget: Er besorget aber dabey / wenn die Academici nicht aufhören / dürffte endlich die Sprache so arm werden / daß sie keine Redner-Blumen und Figuren mehr behielte. Conf. Johan. Hübners *Quæst. Histor. Tom. II. Lib. II. cap. V. Quæst. XIII. p. m. 700.*

Selectum Biographorum Catalogum.

(X.) *Selectum Biographorum Richelianorum Catalogum.* Exstat (1.) *SCHOENWETTERI* Historia de Cardinale Richelio. (2.) *Remigii du FERRON* Vita Cardinal. Richelii excusa M. DC. XXXVI. Aureliæ & recusa ann. M. DC. XLV. Coloniæ. (3.) *Histoire du Ministere du Cardinal Duc de Richelieu*, Tomes IV. à Leide. M. DC. LII. in 12. (4.) Christlicher *Politicus* oder Politisches Bedencken über die fürnehmsten Lebens-Handlungen Cardinal von Richelieu. Dreßden 1655. in 12. (5.) *Mons.*

Monsieur SILHON Ministre d'Estat (Minister Status) Vol. III. Bruxellis 1661. in 12. Homo (ut apparet) non infimæ sortis, qui sub descriptione Ministri vel Consiliarii status, Card. Richelii defuncti Personam egregiè agit ejusque Consilia & actiones acerrimè defendit & explicat, judice Brautlachto Histor. Pacif. cap. X. in fin. (6.) *Journal du Cardinal de Richelieu* à Amsterdam. M. DC. LXIII. in 12. quod postea Germanico sermone sub titulo: Tag-Buch des Cardinals de Richelieu prodiit Francof. 1664. in 12. (7.) *Antonius AUBERIUS* Gallico sermone Historiam Card. Richelii ab ann. 1585. ad 1642. descripsit in qua varia scripta & acta publica continentur Paris. 1660. in fol. 3. Tom. Ex eadem quasi Compendium est. (8.) *La Vie du Cardinal de Richelieu* à Cologne M. DC. XCIV. in 12 ma.

Julius Mazarinus. Memorabilis ejus genius.

§. IV. De Cardinale *MAZARINO* Memorabilia, quæ nobis obvenerunt, literaria, ita disponimus, ut observemus. (I.) *Memorabilem in Vita Civili & Morali genium.* Dantur Principes & Viri Illustres, qui, ut probrum vitent, sensus abdunt, verbisque ambiguis implicant, atque juris imagine jus violant bonosque summovent & sontes absolvunt... In quo genere artifex fuit TIBERIUS. Tiberium verbis ancipitibus & lubricis imitatus est Mazarinus & promissionum ambiguitate simplices credulosque delusit; sed Tiberio dissimilis, quod feroces lenitate & Proceres insen-

[c]ensos prudenti moderatione domuit ac fregit teste Benjamino Priolo II. 45. 49. Solenne autem Mazarino fuisse promissis homines fallere suo se damno didicisse ait *Rogerius de Rabutin Comes de Busi in Commentariis historicis propria vita;* qui & exemplo proprio expertus est Mazarino hoc in more positum fuisse, ut haud vili pretio cuncta officia venderet, dummodo Præfectus in provincia Nivernensi constitutus præter munera offerri solita certam pecuniæ summam Reginæ, tum Regenti dare debuit.

(II.) *Novæ Politicæ à Mazarino usurpatæ genus novum.* Elegantissimus adest de hac Nova Politica ingenii lusus ingeniosissimi illius LABBEI in elogiis illustribus 1664. Gratianopoli emissis, quem Tr. de Inscriptionibus argutis inseruit Christianus Weisius Lib. I. cap. IV. §. XI. n. 6. p. m. 373. seqq. Nova scil. Mazarini Politica fuit, quam sumsit ex rebus futuris quas omnes nesciunt, non ex præteritis quas omnes norunt: quâ vidit ineunte anno totum annum, imò intrà annum decennium: quâ ex scientia digessit consilia, disposuit facienda & penè mensus est: exploravit arbitria & penè penetravit; quâ examinavit vires hostium, annumeravit opes, scivit quid singuli possint & penè quid velint, atque hæc dum vidit, consilia hostium elusit; qua antevertit facienda dum prior fecit, supplantavit insidias, dum in hostem vertit, adeò ut mirati sint hostes, falli se artibus suis & penè superari

Novæ Politicæ inventum.

à

à seipsis. Hæc fuit Politica nova idcircò nova, quia incognita aliis & sola perspecta Regi ejusque Cardinali.

Politicum ejus Testamentum.

(III.) *Compositum ab ipso Mazarino Testamentum.* Quemadmodum Antecessor Richelius Testamentum composuit Politicum quo artem belli, artem pacis & artem Regis (ut ipse loquitur) delineavit ita & ad exemplum Antecessoris simile composuit Mazarinus, quod legimus in Diarii Europæi Continuatione V. pag. 510. seqq. Hoc ipso enim Diario Europæo plura quoque acta publica videmus congesta. Publicatum est ab anno 1657. quolibet semestri, post longioribus spatiis continuatum atque nunc vel quinquaginta Tomis in quarto constat. In prioribus quidem Tomis desideratur & diligentia, imò quod multa sæpè in partium præjudicia addita, meliores tamen sunt recentiores. Hisce autem per modum appendicis videmus addita varia acta, Tabulas fœderis & similia, quæ ad usum Negotiorum Civilium multum conducunt. Idem dicendum de *THEATRO EUROPÆO* quod ab ann. M. DC. XVII. incipit atque per varios collectum nunc XIII. Tomis constat quamvis omnes Tomi non sint ejusdem momenti.

Duplex ejus Epitaphium.

(IV.) *Ingenuum & Satyricum Mazarini Epitaphium,* Ingenuum, quod à Dionysio Salvagnio Boessio, Consiliario Regio & in suprema rationum Fisci in Delphinatu Præside in memoriam ejus conditum est & additum Ga-

i. lea-

Ieatii Gualdi Historiæ Pacis Pyrenææ à Petro Axenio editæ, exhibet Johan. Christoph. Becmannus Hist. orb. Terr. Geogr. & Civil. Part. II. cap. III. §. XVII. p. m. 547. 548. Aliud ingenuum quo Mazarinus ad Hülsemanni ponitur latus quia eodem anno scil. M. DC. LXI. commentui in exemplum Comparationis Personarum alienæ Professionis ac Conditionis proponit Christianus Weisius Tr. de Inscriptionibus argutis Lib. II. cap. V. §. XXI. p. m. 532. sqq. Satyricum dicendi genus sed genuinum & argutum ejus fundum idem Clarissimus Auctor communicat in Oratoris Politici Part. I. cap. IX. §. XXXIII. p. m. 111. 112, 113.

(V.) *Historico - Moralem Mazarini & Richelii Parallelismum.* Origo ipsorum dispar erat. Richelius in Gallia natus trito jam à Majoribus itinere supremam dignitatem adiit; Mazarinus in Sicilia progenitus nemine præeunte ad culmen illud evasit. Ingenium Richelii erat acre & vehemens, Mazarini subtile & morarum patiens. Richelius in Rempubl. omnes curas consumebat; Mazarinus ita Reipubl. consulebat, ut sua etiam respiceret & communes cum privatis rationes conjungeret. Richelius severior erat sed in superbiam inclinans: Mazarinus humanior sed avarus. Tempora nacti sunt diversa, Richelius turbatam Rempublicam & tum Protestantium bellis tum discordia Principum accisam: Mazarinus magis pacatam & in qua factiones pleræque sublatæ erant. Similia habuerunt fata. Riche- | Historicus Parallelismus.

X liuma

lium in honestum exilium migrare oportuit quo in secessu etiam libros contra Reformatos consignavit. Nec si in in vivis mansisset diutius, summo loco staturus fuisse putatur Rege prementis potentiæ pertæso multaque de moribus ejus conquesto. Mazarinus autem reus læsæ Majestatis & perturbator publicæ quietis pronunciatus aperto exilio Galliam relinquere coactus est. Quamvis uterque deinceps summa cum gloria fuerint revocati. *Vid. Roberti Keuchenii Comparatio Card. Richelii & Mazarini* quam adjecit suis Polit. in vitam Antonini Pii Amstelod. 1667. in 8. quamque integram excerpsit in Tractatu suo de Inscriptionibus argutis laudatissimus Weisius lib. II. cap. V. §. XXXII. p. m. 550. sqq. & *Dialogues divers entre les Cardinaux Richelieu & Mazarini* à Cologne 1700. in 12. apud Eccardum Secretarium Hannoveranum in Excerpt. Menstr. Nov. libr. d. ann. 1700. mens. Mart. n. IV. Conf. ulterius *M. Christianus Weisius de Fatis Eruditorum in aula* cap. II. Sect. II. §. 1. 2. *Ansh.* von Ziegler Schauplatz der Zeit pag. 196. sqq. 1381. seqq. *Boet.* Staats-*Minist.* unglückl. Fälle n. 17. pag. 155. sqq. Frantzösische Staats-Regeln p. 19. sqq. ed. 1689. in 4. Hoff- und Soldaten-Leben pag. 19. sqq. 1680. in 4.

Selectus Biographorum Catalogus.

(VI.) *Selectum Biographorum Mazariniaaorum Catalogum.* Historiam Vitæ & rerum gestarum Mazarinianam exposuerant. (1.) Autor Vitæ & Ministerii amborum Richelieu

&

& Mazarini Francof. M. DC. LII. in 8. (2.) Autor des Lebens und Todes des Cardinals Mazarini. M. DC. LXV. in 12. (3.) *Johannes Calvertus* Historiâ Julii Mazarini Londini M. DC. LXX. in 12. Anglicè scripta. (4.) *Galeazzus Gualdus* Histoire du Ministere du Cardinal Mazarin, quæ Italicè primum scripta post Gallicè versa atque præcipua est, à Amsterdam 1671. in 12. (5.) Autor der Staats- und Lebens-Regeln it. des Cardinals Leben/ Cöln. M. DC. XCVI. in 12. (6.) *Benjamin Priolus* Historia Galliæ sub Ministerio Mazarini, Anglicè versa à Christ. Wase Lond. 1699. in 8. (7.) *Johannes Frischmannus* laude posthuma Mazarini 1661. fol. (8.) *Auctor le Tableau de la vie & du Gouvernement des Messieurs les Cardinaux Richelieu & Mazarin & de Monsieur Colbert representè en diverses Satyres & Poesies ingenieuses; avec un Resneil d' Epigrammes sur la vie & la mort de Monsieur Fouquet & sur diverses choses; qui sont pusiées à Paris en ce temps la.* De quo scripto Tentzelius ita judicat Colloq. Menstr, d. ann. 1694. p. m. 414. Wem sind die grossen Frantzösischen Ministri, Richelieu, Mazarin, Colbert und Fouquet unbekannt? Ihr Leben und Thaten sind schon in prosa heraus/ aber in Versen ist wenig an den Tag kommen. Derowegen derjenige sich nicht übel verdient gemacht/ welcher die auf Sie gemachten Frantzösische Carmina

na zusammen gelesen und in 8. drucken lassen unter angeführtem Titul. Wer nun seine Lust an scharffsinnigen Erfindungen hat / und den artigen Geist der Frantzosen weiß und liebet / der wird sonder Zweiffel seine Ergetzung in diesem Buch antreffen. Am Ende stehet noch ein Lateinisches Carmen, darinnen ein Gebet des Fuqueti in seiner Gefängniß an die Mutter Gottes enthalten / welches sehr zierlich und pathetisch verfertiget ist.

Judicia de Richelii & Mazarini Ministerio. §. V. Subjungenda nunc sunt Judicia, tam Politicorum quàm Philologorum Celeberrimorum, quæ colligere nobis hactenus licuit, de *MINISTERIO Cardinalium Richelii & Mazarini*, quod ad præsentem Scriptorum Politicorum Classem omninò pertinet, cum Observationibus Politicis Francof. 1672. in 8. evulgatum, & quocum conferendum LILIETUM novis Florum Politicorum accessionibus consitum ad illustrationem operis cui tit. *Ministerium Card. Richelii & Mazarini, traductum à Jacobo le BLEU, D. P.P. J. U. Giess.* M.DC.LXIV. in 12. Giessæ de quo vid. Gottfried Zenners Herbst-Parnaß M.DC.XCVI. n. XL. pag. m. 183. 184.

Oldenburgeri. Nempe (I.) *Philippi Andreæ BURGOLDENSIS, vero nomine, OLDENBURGERI in Commentario ad Instrumentum Pacis Osnabrugensis p. m. 209. ita judicantis:* Richelii sagacissimis consiliis in omnibus ma-

ximè negotiis usus est Ludovicus XII. Rex Galliæ, utpote cùm in artibus regnandi & Politicæ prudentiæ famâ illâ ætate (nisi Axelium Oxenstirnam excipias) parem non habuerit. Hic & Mazarinus, duo Politici Aquilæ factiones Hispanicas, profundis illas pectoribus perpendentes, vehementer repressère terminosque certos iis posuère. Richelii Testamentum arcanis Politicis refertissimum exhibetur in Theatro Europæo quod omninò legi meretur. Validissimus extitit in animo Regis & regnandi artibus & prudentiæ politicæ famâ tantam majestatem in Gallia sibi conciliavit, ut propterea etiamnum ex præscripto Consiliorum ipsius Res Gallicanas administrari multis pronum sit suspicari. Mazarinus Richelii successor eundem subtilem Richelii Spiritum quasi *μετεμψυχώσει* quadam in omnibus regni negotiis circumtulit & tandem pacem inter duas Coronas Galliæ & Hispaniæ cum Ludovico 1659. conciliavit. Extat de Mazarino: Ingement de tout ce qui à esté imprimé contre Monf. le Cardinal de Mazarin. L' ovrage est de Gabriel Naude son Bibliothecaire. Ex hoc procul dubio scripto putat Placcius in Anonym. Detect. suum concinnasse Anonymum SILHON, Eclaircissement de quelques difficultes touchant l' administration du Cardinal Mazarin. Hoc ut rarum est, habetur tamen in S. Maj. Danicæ Bibliotheca Regali. Card. Richelii & Mazarini Ministerium Autor quidam Anonymus M. DC. LXV. Parisiis

 (qui

(qui creditur Vincentio Placcio de Anonymis detectis pag. 106. Dom. Charles de S. Paul) duobus Voluminibus edidit. In iis libris grandis latet rerum civilium prudentia. Debent verò legi perpensi animi judicio cum nonnulla mala bonis admixta contineant; Auctorque ille nimiæ adulationi indulgens ex Cardinalibus istis quasi Deos facere conetur. Debet conferri cum hoc Ministerio du Bleu Lilietum.

Lentuli. (II.) *Cyriaci LENTULI in Præfatione Politices ita disserentis*: Quæ nuper Gallico Idiomate conceptæ prodierunt Richelii & Mazarini purpuratorum actiones, ut nullum Monitorum, ita plus adulationis præ se ferunt.

Feustkingii. (III.) *Joh. Henr. Feustkingii Schediasm. pecul. de Achitophelismo Machiavelli §. VII. ita discurrentis*: Vivit adhuc Machiavellus, si nullo alio nomine, certè, quia humanæ nequitiæ apertissimus testis in Gallia: Hæc enim ab ista labe prorsus non fuit immunis. Bini cuniculi huic suppositi sunt à binis, qui tygridis hujus maximam quoad partem suxerunt ubera, Armando Richelio, Viro magnæ prudentiæ & qui huic substitutus, Julio Mazarino, Richelio exquisitâ prudentiâ & felici rerum progressu & exitu inter fortunæ insultus haud secundo. Horum Consilia & Axiomata, plurimùm cum Machiavellisticis symbolizant, passim candor abest, Machiavellus inest, quod & eruditi & ipsa testimonia affatim perhibent.

(IV.)

(IV.) *Johannis Burchardi Maji in Oratione de Constrib. Hist. Univ. Sec. XVII. p. m. 25.* Præ cœteris omnibus in Historia Galliæ Pragmaticâ commendanda sunt Ministeria Memoriæ ac Literæ Cardinalium Richelii & Mazarini, Latinâ Gallicâque Linguis evulgata, è quibus Rerum Gallicarum haud tantum sed earum etiam, quæ extra Galliam passim in Europa, in qua tum magnarum mutationum scena struebatur, per id tempus gestæ sunt, cognitio hauriri potest: Siquidem in illis de Germaniæ Principibus eorumque actionibus & rebus censuræ feruntur liberrimæ. Maji.

§. VI. Ex Recentissimis Consiliorum & Actorum Publicorum Collectoribus seligimus. (I.) *GOTHOFREDUM GUILIELMUM LEIBNüTZIUM*, Consiliarium Hannoveranum, Virum in omni literarum & scientiarum genere excellentissimum, societatisque Regiæ Anglicanæ Socium eminentissimum: Is ann. M. DC. XCVII. Hannoveræ edidit *Codicem Juris Gentium diplomaticum in quo Tabulæ Authenticæ Actorum publicorum pleraque inedita vel selecta continentur, eumque ex MStis præsertim Bibliotheca Augusta Guelpherbytana Codicibus & Monumentis Regiorum aliorumque Archivorum ac propriis denique collectaneis collectum.* Hoc institutum à Magnis Viris & primariis etiam Principum Administris mirificè fuit probatum & quanto quisque in Republ. versatior aut historiæ pragmaticæ peritior eò magis his mo-

Recentissimus. Gothofr. Guiliel. Leibnützius.

Codex Juris Gentium diplomaticus qualis?

monumentis legendis delectatus est hactenus & delectatur probavitque ac probat Consilium Auctoris illustris. Duo autem de hoc opere veniunt observanda momenta: (1.) *Operis genius & scopus.* (2.) *Operis usus.* *GENIUM OPERIS & SCOPUM* quod attinet, Codex ille non tantum Germanicis aut alterius populi rebus adstringitur sed pleraque Europæ attingit; nec tantum pacificationum tabulas & fœdera aliave, quæ vulgò Tractatuum nomine censentur, sed & contractus matrimoniales Principum, testamenta, adoptiones, varias obligationes & alienationes, limitum designationes, commerciorum, navigationum & in eam rem initarum Societatum articulos; recessus conventorum publicorum atque etiam nonnulla Conciliorum Generalium acta singularia, aliaque quæ ad totam Rempubl. Christianarum Gentium pertinent, tum arbitria vel laudationes, belli denunciationes vel diffidationes, protestationes, confiscationes, destitutiones, depositiones & contra electiones, homagia, investituras, solennia ceremoniarum, privilegia majora, aureasque & plumbeas bullas ad rem facientes; creationes quoque novarum dignitatum ac principatuum quin & regnorum erectiones aliaque id genus plura continet. Non tamen videtur is scopus fuisse illustri Autori ut omnia omninò congereret diplomata ad Rempublicam pertinentia etiam hactenus inedita, sed ut gustum daret eruditis editione illorum ma-

xi-

simè quæ publica curiositate digniora. Unde passim observes, quæ non vulgaria docent. *USUM* quod attinet multiplex est sed in summa tamen duplex, primarius scilicet & secundarius. Ac *Primarius* quidem tum ad eos pertinet, qui in Republ. versantur, tùm etiam ad illos, qui spectatores tantum agunt sed tamen accuratè de publicis negotiis judicare volunt. Tabulæ enim actorum publicorum vim juris habentium efficiunt, tum ut noscatur, quæ sint summarum Potestatum jura inter se, tum etiam ut exempla præbeantur Rempubl. gerentibus, cum similia agendi inciderunt, quæ vel ipsi sequantur vel apud alios allegent: plerumque enim in Ministrorum congressibus disputantes sese exemplis tuentur. Nec ad jus tantum sed & ad utilitatem ista pertinent. Nam cautelas præbent & artes detegunt quibus usi sunt Imperantes in suis tuendis vel dilatandis præsertim si Historici insignes his monumentis adjungantur. *Secundarius* Usus est in augenda eruditione Lectoris. Multa enim hinc eruuntur, quæ ignorantur vulgò, pertinentia ad rerum origenes, ad controversias illustres, ad Chronologiam item & Gentium Epochas, ad Geographiam & locorum appellationes, ad rem Genealogicam atque Heraldicam quæ ex subscriptionibus & sigillis illustratur. *Conf. Lipsiens. Act. Erud. Collect. T. XII. d. an. 1693. mens. Mart. p. m. 142 sq. & m. August. p. m. 370. seqq. Wilh. Ernestus Tentzelius Colloqu. Menstr. d. a. 1693. p. 178. sq. 339. sq. 683. sq.*

LüNIGIUS. Ejus Sylloge publicorum negotiorum qualis?

(II.) *JOHANNEM CHRISTIANUM LüNIGIUM*, qui commotus rationibus illis gravissimis quibus ponderavit, quod qui in colligendis actis publicis negotia majoris momenti concernentibus, curam paulò accuratiorem adhibet, non eam modo experiantur utilitatem, ut rerum gestarum memoriam inprimis sibi reddant cognitam verumque earum tenorem tantò felicius à ficto discernere valeant, sed etiam ut styli genium, qui isthæc talia tractaturis observandus sit, tot in præclaris exemplis, tanquam in regula certissima perspiciant, suis primum commodis ac deinceps usui etiam publico *PUBLICORUM NEGOTIORUM SYLLOGEN* destinavit destinatamque ann. 1694. in 4. Francof. & Lips. exposuit. Ista autem literas cujuscunque ferè generis, varia item decreta, salvos conductus, plenipotentias, memorialia, propositiones, vota, pacta, fœdera, instrumenta pacis aliaque Latinis verbis concepta & intra proximum vicennium ab Augustissimo Romanorum Imperatore, universis Europæ Regibus, S. R. I. Electoribus Principibusque ac Statibus diversis promulgata fuere, ita exhibet, ut annorum in dispositione observetur series Lemmataque singulis præmittantur utilissima & Index tandem negotiorum publicorum sive singularum rerum in hoc opere contentarum, summaria exhibens subjiciatur.

FABER.

(III.) *ANTONIUM FABRUM* qui Tractatu suo, inscripto: **Europäische**

Staats-

Staats-Cantzley, cujus jam sex Tomi extant editi in 8. ab an. M, DC. XCVII. & sqq. solum acta & negotia ista publica congessit, quæ hodienum obvia in Imperio, aliisque regnis, quæque ad stylum Curiæ, qui nunc in usu est faciunt egregiè. Conf. *Autor* des Monatl. Staats-Spiegels Augspurg, *1698. in 8.*

CLASSIS NONA.

Genuini ad Politicam Apparatus sistens STATISTICOS SELECTOS.

§. I.

Memorandum nunc est & evolvendum novum Scriptorum Politicorum genus, quod mirè instruit animum & ad interiorem prudentiam singulari quadam ratione præparat, eorum scil. qui arcanas artes Imperantium consiliaque cum ordinariæ tum extraordinariæ gubernationis exposuerunt. Sunt autem hujus generis quàm plurimi præsertim ex Italis, ex quibus *Johannes* BOTERUS primus

Scriptorum Statisticorum, Compendiarius recensus.

Itali. Boterus.

mus rem antea confusam justâ Methodo distinxit, in Libris X. *della Ragion di Stato* adjunctis ejusdem Relationibus Universalibus Venetiis 1640. in 4. Latinè Ursellis 1602. in 8. quos Lud. Georg. Ludenius Hannoveranus recudi curavit Helmst. 1666. & Casparus Ens suæ inseruit Scholæ Politicæ. Ante BOTERUM illud

Spontonus. egit *Cyrus Spontonus* Dodici Libri del Governo di Stato in Venetia M.DC.XXVII. in 4to;

Zinnanus. *Gabriel Zinnanus* della Ragioni degli Stati libr. XII. in Venetia 1626. in 4. *Ludovicus Septa-*

Septalius. *lius* della Ragion di Stato Libr. VII. Milano 1627. in 4. quem Tractatum 73. annos natus postquam ultra quinque lustra Politica docuerat, conscripsit ex Italico in Latinum versum, cum notis & accurato rerum indice evulgatum

Palazzus. à Joh. Garmers. Hamb. 1678. in 8. *Johannes Antonius Palazzus* Discorsi del Governo è della Ragione di Stato Venetiis 1605. in 4. & Lati-

Claramontius. nè Dantisci 1637. *Scipio Claramontius* della Ragion di Stato Florentiæ 1635. 4. & qui hosce se-

Frachelta. quutus fuit *Hier. Frachelta* Il Seminario de Governi di Stato & de Gverra Venetiis 1647. in 4.

Bonaventura. Optimus verò videtur *Friedericus Bonaventura* cujus est tractatus della Ragion di Stato e della Prundenza Politica sive de Ratione Status & Prudentia Politica Lib. IV. in Urbino 1623. in 4. ubi magno ingenii acumine, quid sit vera status ratio declarat. Licet hodie regulæ istæ generales ad definiendam Status rationem parum valeant, sed hæc potius sit status ratio ex quo emolumenta capiunt Summi Imperantes si-

sive ex regulis Politicis hæc sint petita sive ex arcano quodam consilio. Ex Germanicis de Ratione Status ex professo differuerunt. *Wilh. Ferdinandus ab Efferen* Dominus in Manbach & Atendal in Manuali Politico-Christiano de Ratione Status sive Idolo Principum Francof. 1639. in 8. & 1650. in 4. *Hermannus Conringius* dissertatione de Ratione Status Helmst. 1651. in 4. Quam habemus etiam inter Dissert: Acad. Select. Lugd. 1686. in 8. *D. Henr. Rahne* JCtus & Antecessor Rostoch. Dissert. Acad. de Ratione Status Rostochii 1652. in 4. *Jacobus Thomasius* Polyhistor & Prof. Lipsiensis de Ratione Status Lipsiæ 1665. in 4. *Joh. Wilhelm. Imhofius* Patritius Noricus singularibus Politicis de Ratione Status Norib. 1657. in 12. *Franciscus Stypmannus* JCtus & Antec. Gryphisw. Arcano de dissimulatione Imperantium pro ratione Status. Francof. & Lips. 1677. in 12. *M. G. Paul Rotenbeccius* Prof. Altorf. de Ratione Status Altorf. 1685. in 4. *D. Joh. Christ. Wagenseilius* Polyhist. & Prof. Altorf. Politica practica exhibente Rationis Status & Statistarum, Moderatorum omnium Rerumpubl. Naturam ac qualitates, Altorfi; item dissertatione de Ratione Status & Statistis Altorfi 1691. *Joh. Christoph. Becmannus* D. & P. P. Francofi in Dissertatione Politica de Ratione Status in Medit. Polit. cap. III. & Parall. cap. III. p. 31. sqq. 446. seqq. & Francof. ad Od. 1693. in 8. *Adamus Rechenbergius* Dissertatione de Interesse Civitatis seu quod idem Ratione Status

Germani. Efferen. Conringius. Rahneus. Thomasius. Imhofius. Stypmannus. Rotenbeccius. VVagenseilius. Becmannus. Rechenbergius.

qua

quæ est nona in ordine Part. II. Dissertat. Historico-Polit. ed. Lipſ. 1698. in 8. pag. 219. sqq. & qui ordine justo recensentur alii à *B. Casp. Thurmanno JCto quondam & Consiliario Saxo-Lauenburgico in Bibliotheca Statistica M. DCCI. Halæ Magdeb. in 4. publicata.* Nos ex numeroso Scriptorum horum Catalogo pro ratione Methodi & Scopi nostri duos seligimus nomine & omine Clarissimos, unum scil. Gallum Illustrissimum Ducem Rohaneum & alterum Germanum Perillustrem Cancellarium Godofredum de Jena.

Recensus Selectus.

Dux ROHANEUS. Genealogicus familiæ Rohaneæ recensus.

§. II. Ducem ROHANEUM quod attinet quatuor de eo observamus in usum nostrum & scopum memoratu maximè digna:

(I.) *Genealogicum Familiæ Rohaneæ recensum.* Descendit familia Rohanea ex Navarrea seu Labretana hoc ordine. Johanna Philippi III. Regis Navarræ & Comitis Ebroicensis è Johanna Francica filia ultima, nupsit Johanni II. Vicecomiti de Rohan, qui 1395. vivis excessit & duarum linearum Autor fuit scil. Montbasonianæ & Rohaneæ. Nam ex filio majori Alano IIX. Vicecomites reliqui Rohanei descendunt. Alter Carolus Dominus de Guemenè istum propagavit titulum. Huic successit filius Ludovicus I. qui denuò duos genuit filios Ludovicum II. & Petrum Dn. de Gie. Ab illo qui nunc quoque superant, Monbasonii & Soubiziani descendunt, scil. Ludovicus II. III. IV. V. VI. VII. eorumque posteri. Hujus filius natu minimus Petrus Dominus de Fron-

Frontenny (cum ex natu majoris CAROLI Dn. de Gie filio Francisco nonnisi filiæ natæ) duxit in uxorem Annam Vicecomitissam de Rohan, filiam primogenitam Johannis III. Vicecomitis de Rohan, & ab uxore Anna hæreditatem lineæ primogenitæ & Vicecomitatum Rohanensem nactus sator extitit reliquorum Vicecomitum, & jam Ducum Rohaneorum. Ex his enim natus Renatus Vicecomes de Rohan qui duxit in uxorem Isabellam d'Albret filiam Johannis d'Albret & Catharinæ Fuxensis Regis Navarræ. Ex hoc connubio natus Renatus II. Vicecomes de Rohan qui duxit in uxorem Catharinam de Partenay Dominam de Saubizé. Ex his natus Henricus I. Dux de Rohan & Benjamin de Rohan Dominus Soubize. *Vid. Resp. Gallica edit. Elzevir. in 12. 1629. p. m. 393. 394. Jac. Wilh. Imhofius ge- „ neal. excell. famil. in Gallia, & Petrus Ambro- „ sius Lehmannus* ietzt-herrschenden *Euro- „ pæ* dritter Theil. *1700. in 12. Hamb. p. m. „ 222. seqq.* ubi modernus familiæ Rohaneæ status depingitur. Mombasonia scil. linea totius domus primogenia est altera Soubiziana & tertia Rohaneo-Sabotiana.

(II.) *Symbolum domus Rohaneæ axiomaticum.* Constat Symbolum illud Rhombis linthrotretis h. e. in quadram s. plinthidem angulosu foramine adapertis (ausgebrochenen Rauten) sive ut Galli vocant Maculis & quidem novem aureis rubeo clypeo insertis cum symbolo: *Sine macula Macla*, notante

Symbolum domus Rohaneæ axiomaticum.

La-

Laboureurio Orig. des armes n. 143. à quibus omnis usus macularum Heraldicus primùm promanasse videtur. Sunt qui cum Paradino à Macliani celebris in Historia Britannica nomine nomen derivant quibus contradicit le Laboureur de l'orig. des armes n. 63. Alii quod in ditione ipsorum silices secti hanc figuram exhibeant ut & carpiones qui in illorum nascuntur stagnis apud Vulsonium & Varennium in Tr. Herald. Alii rectius assimilant (le trou d'un rè vulgò maille, unde vox macle) non quidem uti ineptit Johannes de Bado aureo notando piscario, sed piscationis juri, quod supremorum Principum sit. Alii reticulis in mundo muliebri adsimilant. Quicquid sit, hoc notandum est, Petrum Rohaneum Giensem, Galliæ Marescallum, tantum septem ejusmodi gestâsse maculas alios denas. Item Vicecomitatum cujus Symbolum axiomaticum maculæ illæ Rohaneæ, qui in primogenitis continuatus fuerat, morte Claudii Vicecomitis 1548. delapsum ad alterius rami lineam posteriorem ob Annam Claudii Sororem Petri Rohanei Frontenæi, qui 1525, ad Papiam cecide-rat, uxorem: atque ita Vicecomitatum hun[c] tenuisse filium Renatum de eodem nomine ne[-]potem: Hoc genitum esse HENRICU[M] qui Dux creatus est & Patricius regni idque a Henrico IV. Rege ann. Christi M.DC.I[I] (*vid. Thuanus Histor. lib. CXXIX. Tom. V. [e-]dit. Aurelianens. in fol. d. an. 1630. pag. 1059*) Henricum filium hæredem non reliquisse, s[e]

filiam Margaretham, quæ Henrico Cabotio nupsit & ob hoc quod in aliam gentem transiret dignitas 1645. renovatam esse concessionem Regiam. De Symbolo Rohaneorum GENTILITIO conf. *Phil. Jac. Spenerus Historia Insignium lib. I. cap. LXXIX. §. V. sqq. pag. m. 313. sqq.*

(III.) *Memorabilem Vitæ transactæ cursum.* De Rohaneorum Ducum origine Thuanus quæpiam habet lib. CXXIX. Tom. V. Histor. p. m. 1059. ubi Henricum I. Ducem fuisse creatum & Patricium regni ait, idque ab Henrico IV. Rege ann. Christi. M. DC. III. Quod decori illustrissimæ familiæ datum scribit. Est enim cognata Regibus ex stirpe Labretana. Natus est noster d. 23. August. 1579. à Renato II. Domino de Frontenny postea Principe de Leon ac Vice-Comite de Rohan & Catharina, Johannis Domini de Soubize filia atque hærede, vixitque & floruit sub Ludovico XIII. Rege. Gessit bella in Languedocia, Helvetia, Rhætia & Italia. Insigne hujus Principis doctrinæ exemplum est, quod Bibliothecæ Tigurinæ Codicem Manuscriptum nitidissimum Ebræorum Bibliorum ann. Christi 1495. exaratum dono dedit. HOTTINGERUS de Bibliothecis Lib. I. cap. I. vid. prolixè GRAMONDUS Histor. Lib. X. XI. & passim & qui ex eo aliisque vitam contraxit Rohaneam Gottfried Zenner im Herbst-Parnaß 1694. p. 68. sqq.

Memorabile Vitæ curriculum.

Trutinæ Statuum Europæ æstimium.

(IV.) *Trutina Statuum Europæ æstimium.* Prodiit *Trutina illa Statuum Europæ* sive P. P. Christiani Orbis interesse ab illustrissimo Duce de Rohan olim conscripta *cum Commentario Martini Bökelii de Jure Protect. Client.* Lubecæ 1656. in 4. conjunctim & seorsim *cum notis Historico-Politicis* B. Parentis *Josuæ Arnoldi* Rostochii in 8. 1668. adjecta Vita Wallensteinii ex Italico in Latinum translatâ. Absolvitur duabus partibus. Prima Pars continet Discursus VIII. quorum primus Præliminaris quo lectorem præparat ad libelli scopum eo citius perspiciendum, tribusque constat membris, primo quo Rationem Status commendat, altero quo ad seculi sui faciem applicat, & tertio quo rationem sic instituti discursus profert; Secundus de Ratione Status Hispaniæ disserit; Tertius de Ratione Status Galliæ; Quartus de Ratione Status Principum Italiæ; Quintus de Ratione Status sedis Romanæ; Sextus de Ratione Status Germaniæ; Septimus de Ratione Status Helvetiorum & Provinciarum inferioris Germaniæ f. Belgii; Octavus de Ratione Status Angliæ. Pars Secunda habet septem Discursus quorum primus de actionibus ligæ Catholicæ; Secundus de Bello Sabaudico; Tertius de Controversia Papæ Pauli IV. & Reipubl. Venetorum; Quartus de Induciis Belgii uniti cum Hispaniarum Rege; Quintus de Successionis Cliviæ & Juliæ negotio; Sextus de electione Comitis Palatini ad Regnum Bohemiæ; Septimus de motibus ob successionem

nem Ducatus Mantuæ & Montisferrati in Italia obortis. Henricus scil. Dux Rohaneus anno 1600. & seq. maximam Europæ partem peragravit & observationes has itinerarias sub nomine Trutinæ Statuum Europæ vulgavit. De qua ita judicat *Autor Ephemerid. Erudit. anni M.DC.LXVI. num. XXIX. d. 19. Jul. p. m. 330. edit. Lips. 1677. in 8. Nitschian. Primos suos annos* (Dux Rohaneus) *itineri in varias Europæ partes, præcipuè verò in Germaniam & Italiam impendit inque Statuum illorum secreta Regiminis adeo penetravit, ut dici possit meritò, neminem unquam prudentius de Italorum Politiâ Principumque Germaniæ statu scripsisse.* Est libellus judicio gravis, rebus arduus, Historia sublimis, & Auctore illustris. Continet ardua & nonnisi Gallicè scripta mysteria. Pleraque de Hispania & Austria nimis Gallicè scripta sunt i. e. averso & prono in solam Patriam calamo. Compendia rerum in Europa Seculi decimi sexti initio gestarum ita sectatur & exhibet ut tanquam brevis Europææ fortunæ historia juventuti præsertim in studiis illustrioribus occupatæ, commendari omnino & possit & debeat, etiam ex judicio *Autoris* Tr. Gallici qui inscribitur *Recueil de Traitez de Paix &c.* &c. ed. 1700. in fol. Amstelod. in præfatione quod Germanicis verbis communicavit *Eccardus* Secretarius Hannoveranus Excerpt. Menstr. sive Monatlicher Auszug aller neuen nützlicher Bücher *d. an. 1700. m. Februar. n. I. p. m. 79. 80.* quæ ita sonant:

Es wird in der Vorrede von der Methode und Nutzen gehandelt und gesaget / es könne diß Werck allen denen nützen / welche von dem Interesse grosser Fürsten und Herren einige Wissenschafft zu haben sich bemühen / als welche da wann sie nicht aus dergleichen Publiquen Acten genommen würde nicht bestehen können ; Daher käme daß man des Hertzogs von Rohan Buch vom Interesse und Maximen der Fürsten / welches auf ein solches Fundament gegründet / annoch sehr æstimire / ob es gleich vor mehr als sechtzig Jahren geschrieben und die Maximen grosser Herren sich meistentheils verändert haben.

Godofredus de JENA.

§. III. *GODOFREDUM de JENA*, ut attingamus, S. R. M. Boruss. Consiliarium quondam intimum & Cancellarium in Ducatu Magdeburgico Generosissimum, Virum ob pietatem & insignia in Regiam domum nec non in Rempublicam tùm civilem tùm literariam merita desideratissimum. Quatuor memorabilia de Vita ejus & scriptis connotamus Capita.

Memorabile Vitæ ejus curriculum.

(I.) *Memorabile vitæ piæ ac verè generosæ curriculum.* Natus est Servestæ in Anhaltino Principatu anno 1624. d. 20. Novembr. Parentibus antiquæ nobilitatis quorum curâ & ductu ingenium bonis artibus in patrio Gymnasio excoluit. Hinc in Academias Wittebergensem, Gies-

Giessensem, Marpurgensem abiit & indefessam literarum studiis operam impendit. Absoluto feliciter studiorum cursu visisque cultioribus Europæ populis, maximis generis, ingenii ac doctrinæ præsidiis munitus, Heidelbergæ ac Francofurti non minori nominis celebritate quàm eruditione jura docuit, summisque Germaniæ Electoribus primum Palatino CAROLO LUDOVICO tùm Brandenburgico FRIEDERICO WILHELMO, Magno, à Consiliis fuit. Ab hoc ad Comitia Ratisbonensia Orator missus, dignitatem & commoda Herois Maximi ac salutem Imperii Germanici per 25. annos ita curavit, ut tot fidei ac prudentiæ quot doctrinæ, ingenii ac eloquentiæ monumenta relinqueret, suaque virtute efficeret, ut Cancellarius Mindensis, Consiliarius intimus ac tandem Cancellarius Magdeburgensis crearetur. Cui muneri quum Ratisbonâ relictâ, imperante Augustissimo Borussiæ Rege FRIEDERICO, insigni justitiæ, integritatis ac humanitatis laude XV. annos ad exemplum præfuisset, ætate ad 80. annos, integris mentis ac corporis viribus productâ, piè ac constanter diem obiit Halæ Magdeburg. d. 9. Januar. 1703. provinciæ & bonis omnibus singulare sui desiderium relinquens.

(II.) *Institutum ex pietate generosa commune & singulare Ptochotrophium.* Virtutibus eminuit exoptatissimis & has inter laudatissimâ munificentiâ, de qua testabuntur perpetuò Ptochotrophium Reformatorum quod vi- Institutum ab eo Ptochotrophium.

vivus adhuc condidit & alterum monumentum ære perennius quod ultimo exegit dum ex duplici matrimonio nullam prolem suscipiens, ædes suas in hospitium & magnam fortunarum partem, sexaginta imperialium millia scil. in alimentum decem nobilibus virginibus à fortuna derelictis in perpetuum publicavit approbante id & confirmante Rege.

Illustre ejus monumentum.

(III.) *Illustre Anagrammatis, Epigrammatis Epicediorum & Epitaphii monumentum.* Anagramma illud quod nonnemo in honorem summi Viri, brevi ante obitum ejus ex ipsius illustri nomine contexuit ita habet: Perillustris Dominus Godofredus de Jena, Regis Borussici Consiliarius intimus atque Cancellarius in Ducatu Magdeburgensi per Anagramma: En grande decus Regni & Orbis! qui dum plenus justitia, magnis meritis clarus, civibus adeo carus: fulgidis ille ornandus coronis. Epigramma:

En *præ* grande decus Regni *totius* & Orbis
Jena perillustris, Te sacra fama vocat.
Qui dum justitiâ plenus, *præcordia gestas*,
Qua jus ac æquum semper amare solent.
Consilio sano, pulchris spectatus & actis
Magnis *hinc* meritis clarus *ubique* viges.

Rex

Rex amat impensè fidumque probumque Ministrum
Esque adeò carus civibus *ingenuis.*
Ornandus *quidni* fulgentibus ille coronis
Quem virtus ornat fulgidior radiis.

Epicedia unà cum Concione funebri in Memoriam ac Gloriam ejus composita Halæ Magdeburgicæ exierunt mens. Octobr. 1704. characteribus nitidissimis & in charta elegantiori prolixius paulum expressa quæ junctim absolvunt 73. plag. in fol. Condecoratur opus icone defuncti à *Bernigerothio* affabrè efficta additis ejusdem insignibus: ex adverso conspicitur splendidissimum Mausoleum quod Halæ prope templum Regium ac Cathedrale exstructum est, artificio *Joh. Georg. Beckii* sculptoris Halæ degentis æri incisum. Epitaphium quod ibi adjectum deprehenditur, ita sonat: D. O. M. S. ET. ÆTERNÆ. MEMORIÆ. VIRI. PERILLUSTRIS. ATQUE. EXCELLENTISSIMI. GODOFR. A. JENA. Concio funebris à Fried. Wilh. Schardio S. R. M. Boruss. Conc. Aul. Hal. & Consil. Consist. in Ducat. Magdeb. in æde Cathedrali Halensi habita & sermo Parentalis dictus à Joh. Fried. de Hornig. Reg. Consil. Camer. in Duc. Magdeb. ubi curriculum vitæ legitur, eleganter & prolixè conscriptum 24. plagulis comprehensum, Sequuntur Programmata Pro-Rectoris Pauli Antonii, Epicedia Academiæ, Senatus Halensis, Scabinorum, Judicii Vallensis

 sis

sis, Ministerii, Salinatorum, Gymnasii, quæ excipit Epistola ad Paulum Fuchsium, S. R. I. Lib. Baronem Ser. ac Pot. Regis Boruss. Ministrum Status à J. E. Witte Reg. Consil. & rer. feud. in Duc. Magd. Secretario scripta de vita & morte Godofredi à Jena itemque reliqua carmina Caroli Ludov. Schardii, Regii Protonotarii in Duc. Magd. Joh. Zachar. Biccii, E. F. Weitzkii & Joh. Henr. Haackii Reg. Secretariorum in Regimine Ducatus Magd.

Tract. de Ratione Status æstimium.

(IV.) *Tractatus de Ratione Status Franc. ad Oderam, & alibi sæpius excusi atque recusi æstimium.* Hoc edocet nos, *CHRISTIANUS THOMASIUS*, JCtus, Consiliarius Regis Prussici Prof. Publ. & Acad. Frieder. atque FCtis ibidem Juridicæ Senior, in *Programmate* præmisso *Dodecadi Quæstionum promiscuarum Historico - Philosophico - Juridicarum* in Acad. Fried. unà cum Celeberr. Autoris de Ratione Status dissertationibus ventilatarum, maximam partem paradoxarum. M. DC. XCIII. Hal. Magdeb. in 4. & quidem sequentibus verbis: Proposuerunt sibi Generosi quidam & Nobilissimi Juvenes, quod & respondendo & opponendo sub meo Præsidio & Directione secundum Regulas bonæ Disputationis se in posterum publicè exercere atque ita ad ulteriora exercitia quasi præparare velint. Inserviunt ejusmodi intentioni præprimis disciplinæ, quæ non certò vera sed verosimilia tractant, ut sunt Historia, Politica, Jus publicum & si quæ sunt aliæ similes.

les. In his enim & facilius rationes dubi „
tandi deprehendunt opponentes & non ita „
difficulter ope distinctionum ex natura nego- „
tii desumtarum dubia illa expedire possunt „
respondentes. Neque de Autore diu solici- „
ti esse debuimus postquam superiori anno „
Bibliopola noster Celeberrimi Autoris (Go- „
dofredi de Jena) titulos omnes & encomia „
nostra meritis suis dudum supergressi, Tra- „
ctatum de Ratione Status, olim in Universi- „
tate Viadrina Disputationibus publicis agi- „
tatum, & hactenus ob singularissimam „
quam spirat, eruditionem, diu desideratum, „
tertia vice edidit. Continent eæ Theses se- „
lectissimas Historico - Politico - Juridicas ad „
nobilissimam Juris Publici Romano-Germa- „
nici doctrinam potissimùm pertinentes, quæ „
etsi quidem olim, & antequam Ministerio „
Aulico admoveretur VIR SUMMUS, „
ab ipso conscriptæ fuerint, & ita umbram „
saltem Sapientiæ Ejus, interim longissimo „
negotiorum gravissimorum & ad totius S.R.I. „
utilitatem pertinentium, usu ad summum „
fastigium perductæ, erudito exhibent orbi, „
næ tamen vel ex hac umbra de ipso corpore „
judicare & quod in proverbio est, ex ungue „
leonem licebit agnoscere. Postulavit autem „
reverentia maxima, quâ ipsius canitiem ve- „
neramur, ut veniam peteremus dissertatio- „
nes illas iterum revocandi in Cathedram A- „
cademicam, quam & pro ea qua nos imme- „
rentes hactenus prosecutus est, benignitate, „

gratiosè nobis indulsit, quod beneficium ,, submissâ gratitudine publicè agnoscimus at- ,, que deprædicamus. Jungam ergò singulis ,, actibus quæstionem unam modò Philoso- ,, phicam, modò Historicam, modò Juridi- ,, cam, typis publicis inscribendam, quæ, ut ,, ne cum Dissertationibus Celeberrimi Aucto- ,, ris misceatur, aut ne vilis iste pannus purpu- ,, ræ Ejus intexatur, certis legibus ex pa- ,, cto disputationes nostras ha- bebimus.

CLAS-

CLASSIS DECIMA.

Genuini ad Politicum Apparatus

aperiens

HIEROGLYPHICOS SELECTOS.

§. I.

AD novam accedimus Scriptorum Politicorum Classem, eorùm scil. qui Principum, Ministrorum, aulicorum, aliorumve Politicorum virtutes & vitia, artes & consilia, benè aut malè gesta, fraudes & scelera & quæ hujus generis alia, Symbolicis, atque Hieroglyphicis sub nominibus exponunt. In quibus omnibus etsi multa ex adfectu dicantur aut temerario pruritu, accuratæ tamen rerum cognitioni vel sic non parum lucis adferunt. Tales sunt ex antiquiori ætate *MYTHOLOGICI SCRIPTORES* quorum fabulæ ad graves sæpè deliberationes à Principibus & prudentissimis Consiliariis accommodantur prout Conradus Rittershusius, Brunsvvicensis JCtus Mythologici Scriptores.

JCtus in notis ad Phædri fabulas pag. m. 89. egregiè docet apud σπανταγμάτων CRENIUM in Tom. II. Method. pag. 402. 403. idque ideò quia monente Maximo Bœclero in Bibl. Polit. Contr. vel quocunque ejus Editore ac Collectore §. CXI. pleræque antiquissimorum de Diis Deabusque fabulæ nihil aliud sunt quàm historiæ regnorum & exempla Politica rerum benè vel secus in civili societate gestarum. Sunt enim hi modi antiquissimi tradendi disciplinam politicam, ut per carmina, parabolas, typos, symbola & fabulas notitiæ hominum insinuaretur. Divulgavit hujus fabularis Philosophiæ apud Indos excultæ monumentum longè antiquissimum & toto orbe decantatum Græcè Latinèque, Vir in omni Orientalium linguarum & doctrinæ genere eruditus, *Sebast. Gothofr. Starckius* Berolini anno 1697. sub titulo: *Specimen Sapientiæ Indorum Veterum*, i. e. liber Ethico-Politicus pervetustus nunc primum Græcè ex M. S. Cod. Holsteniano editus cum versione nova Latina, cujus summam exhibent *Lips. Act. Erudit. Collect. Tom. XVI. 1697. mens. August. p. 379. sqq.* Quo cum conferatur *Synesii Cyrenei Ægyptius* seu de Providentia Disputatio, ab Erasmo Rudingero, Papebergensi, Joachimi Camerarii genero satis digno, in Latinum conversa eleganter sermonem, notisque doctis illustrata, evulgataque Basileæ in 8. à Joh. Oporino. Liber admodum rarus & qui in paucis reperitur Bibliothecis. Græcos fabularis historiæ Scri-

Orientales.

Græci.

Scriptores edidit Clarissimus Anglus *Thomas GALE:* Latinos verò *Thomas Munckerus* quos è MSS. & conjecturis emendavit & commentariis instruxit. *Vid. Lips. Act. Erud. Collect. Tom. I. 1682. mense Febr. pag. m. 52. 53.* Exstant præterea *Joachimi Camerarii*, Papebergensis Fabulæ Æsopicæ & aliæ quædam narrationes, item Livianæ ac Gellianæ cum interpretatione Græcorum & explicatione quorundam aliorum, edit. Lips. M. DC. LXXIX. in 8. Magdeburgi an. M. D. LXXVII. sequentes fabulatum Interpretes atque Auctores prodierunt in 8. junctim: Guil. Goudanus, Hadr. Barlandus, Erasmus Roterodamus, Aul. Gellius, Laur. Valla, Angelus Politianus, Petrus Crinitus, Joh. Antonius Campanus, Plinius Secundus Novocomensis, Anianus Guiliel. Hermannus, Nicolaus Gerbelius Phorcensis, Laurentius Abstemius & Rimicius. His præfationem præposuit *Martinus DORPIUS.* Congessit & Æsopi, Aphonii, Gabriæ & Babriæ Fabulas Græco-Latinas ut & Phædri, Avieni, Abstemii & Anonymi cujusdam veteris carmine redditas LX. Latinas, edid itque suis cum notis ac figuris ligneis Francof. M. DC. LX. in 8. *Isaacus Nicol. Neveletus*, natione Gallus, ex exsoletis editionibus & Codic. MSto Bibliothecæ Palatinæ. Latini.

§. II. Annumerandi præsentis Classis Scriptoribus veniunt Autores fabularum quæ recentiori ætate adeò frequentatæ sunt & adhuc Autores fabularum Ro-

nominum quales.

hac frequentantur & ab Italis *ROMANZI*, à Gallis verò *ROMANS* vocantur. Hæ non nudius tertius sunt inventæ. Græci enim Sophistæ in his multum operæ posuerunt, quarum inventores necessario dici possunt, nisi potius à Poetis Epicis fluxisse videntur. Nam Poemata sunt mera, excepto quod prosa oratione ab eis sint scriptæ, doctrinaque aliqua, quo lectores illo lenocinio allicerentur, passim eis adspersa est. Ab aliquot verò annis verisimiliora secuti sunt istiusmodi scriptores in quibus primas tenere judicatur *Argenis Johannis Barclaji*; imò verò sacra dogmata sub istiusmodi involucro Doctoribus proposuerunt qualis est *Historia Barlaami & Josaphati* à S. Joh. Damasceno Seculo V. post C. N. composita, de quo an ille genuinus Auctor sit vid. G. J. Vossius de Hist. Gr. cap. XXIV. p. 281. Cæterum Serenissima etiam Capita à Celsissimo suo fastigio non existimarunt alienum, huic delicato ac nobili invigilare argumento, adeo decore atque egregiè in eo versata, ut scitissima illorum monumenta omnibus Gentibus, quarum operibus antea in nostram linguam saltem conversis ferè fasti fueramus, palmam intercepisse censeri possint.

Utilitas eorum duplex.

Duplex autem est utilitas in qua PHOTIUS præcipuum lectionum fabularum Romanensium fructum judicat esse repositum; ut vitia nempe sistantur pœnis ad ultimum coercita & virtutes ex adverso præmiis exornatæ quorum aversari illa, has amplecti addiscat Lector. *Conf. Petri Da-*

nie-

nielis Huetii Liber de Origine fabularum Romanensium 1683. in 8. Lipſ. recenſitus à Lipſ. Act. Erudit. Collect. Tom. II. menſ. Sept. p. m. 385-386. S. E. P. (i. e. Conjugis doctiſſimæ Joh. Ludov. Praſchii Senatoris Ratisbonenſis qui Pſyches Creticam edidit Ratisbonæ. 1685. in 12. apud Lipſ. L. C. Tom. IV. 1685. m. Dec. p. m. 304. 583.) *Conſideratio Fabularum Romanenſium* Gallicè conſcripta & Ratisbonæ 1684. in 12. publicata inſinuata à Lipſ. Act. Erudit. Coll. T. III. 1684. menſ. Sept. p. m. 433. 434. *Gotth. Heideggeri V. D. M. Mythoſcopia Romantira* 1698. in 8. Tiguri quâ fabulæ Romanenſes damnantur, & cujus contenta exhibet Eccardus Secretarius Hannoveranus Excerpt. Menſtr. Hannov. 1700. menſ. Decembr. p. m. 882. ſeqq. & *Georgii Paſchii diſſertatio de Fabulis Romanenſibus hab.* Kiloni 1703. cujus ſummam (ſummatim) repræſentant Æſtimatiſſimi Novorum Maris Baltici Collectores Lubecenſes Tom. VII. 1704. menſ. Februarii pag. 61. ſeqq.

Fontes de iis conferendi.

§. III. Similibus, quibus Scripta vulgò dicta ROMANICA, involucris incedunt, ingenioſus Auctor Scripti der Reinicke Fuchs *Nicolaus BAUMANNUS*, primò Ducis Juliacenſis Secretarius, inde Ducum Megapolitanorum Miniſter, cum Aula Juliacenſi per adulatorum artificia pulſus fuiſſet, qui vel inde conditionem rerum aulicarum, artes adulandi & ſimul iis fata ſua libro iſto deſcribenda ſibi ſumſit; (vid. Joh. Chriſt. Becmannus Po-

Scriptores Hieroglyphici inſinuati. Baumannus.

Polit. Parall. cap. II. §. 6. p. m. 420. D. G. Morhofius Unterricht von der Teutschen Sprache und Poesie Cap. VII. pag. m. 333. 334. ed. Lubec. 1700. in 8.) *Johannes Michael* MOSCHEROSH, JCtus, Polyhistor & Poeta famigeratissimus, diversorumque Principum & Statuum S. R. I. Consiliarius quondam meritissimus, cujus vitam & scripta renovavit renovandoque communicavit Henningius Wittenius in Memoriis Philosophorum renovatis Decad. IX. p. m. 544. seqq. quique nomine *Philandri* von Sittwald varia arcana Politica variosque Status hominum descripsit, utpote Philandri von Sittwalds wunderliche Satyrische und wahrhaffte Geschichte aus dem Spanischen Don Francisco de Quevedo verteutschet Franckf. 1645. Leyden 1646. in 12. Straßburg. 1642. 1650. in 8. Philandri Resuscitati wunderliche Apparitiones und Erscheinungen des Don de Quevedo in welchen er nach seinem Tod seinem Reisegesellen Don experto Roberto erschienen / Franckfurth 1647. in 12. &c. & qui in Gallia idem conatus fuit *Franciscus Rablæsius* PANTAGRUELE suo, Scripto, quo democratica libertate & scurrili interdum dicacitate Regni Galliæ cunctos ordines quasi in Scenam sub fictis nominibus introduxit & populo decidendos propinavit. (vid. THUANUS Lib. VI. de vita sua

Mosche-roschius.

Rablæsius.

ad

ad ann. M. D. XCVIII. pag. 94. edit. Aurel. 1630. fol. Nos Scriptoribus istis omnibus prætermissis, duos speciminis loco seligimus, SYMBOLICOS sive HIEROGLYPHICOS, rarissimos æquè ac præstantissimos, Didacum scil. SAAVEDRAM & TRAJANUM BOCCALINUM. Scriptores Hieroglyphici & Symbolici selecti.

§. IV. De *DIDACO SAAVEDRA* tria quæ nobis hactenus colligere licuit, apponimus quoad vitam & scripta ejus, memoratu digna: Didacus Saavedra.

(I.) *Concisum Honorum titulorum & scriptorum summarium.* Didacus de Saavedra Faxardo, Hispanus, Murcianus, Cardinali Borgiæ à Secretis fuit, mox & Regius Hispanarum rerum in curia Romana Procurator sive Agens, ad varios conventus apud Helvetios, Germanos & Batavos Legatus, deinde Senator in Curia Indicus, D. Jacobi Eques, sacræque huic Apostolo almæ Cathedralis Sanctorum Collegarum Sodalis. Post exacta quinquennalia in Universitate Salamanticensi studia, in præcipuis Europæ aulis annos quatuor & triginta transegit, publicis semper negotiis occupatus. Nam binæ Pontificum electioni adstitit Romæ: interfuit Ratisbonæ Electorali conventui, quando Ferdinandus III. Augustissimus Imperator, Rex Romanorum creatus est; octo deinde conventibus in Helvetia; rursum Ratisbonæ Comitiis Imperialibus Serenissimæ Domus & Circuli Burgundici cum plena potestate legatus, Elaboravit Co- Concisum Honorum titulorum & Scriptorum summarium.

ronam Gothicam, Castellanam & Austriacam Politicis notis illustratam. Sed prima tantum lucem vidit quæ Gothicum Hispaniæ regnum comprehendit. *Composuit item Ideam Principis Christiano-Politici CI. Symbolis expressam*, de qua momento tertio pluribus dicemus.

Emblematicum ejus Epicedium.

(II.) *Emblematicum quod in honorem ejus ultimum compositum est Epicedium.* Emblema prostat quo depictæ sunt Cadaveris reliquiæ, araneæ tela, sceptrum, corona, bustum, adscripto lemmate: *Ludibria Mortis*, inscripto titulo: *In obitum Magni Politici & simul Pii Viri Didaci Saavedra;* & subscriptâ hâc ligatâ explicatione:

Quo concitato proruis impetu
Prapes Viator? Mortis imaginem
rimare vivam, cerne bustum! ad
exuvias oculum reflecte!
En picta prostat compar aranea
Subacta leto vita vel innocens
nec mars nec ars hunc liberavit
Imperio Libitina ademtum.
Nil jura plebi profuerit vaga
Dixisse Regum? Siccine gloria
TE vermis arrodet sepultam?
Et putridum teget urna honorem?
Quid ergò Princeps aula favoribus
Suffulta spondes amplius? en ruis
et TE casa instar rusticana
Mors humili tumulabit antro.

(III.)

(III.) *Debitum Politica Symbolica atque Hieroglyphica æstimium.* Prostat Idea Principis Christiano-Politici centum & uno Symbolis expressa Coloniæ apud Constantinum Munich cum Gratia & Privilegio S. C. M. generali ad decennium M. DC. XLIX. in 12. repetita ibidem M. DC. LXXX. & Germanicè Jenæ m. Decembr. M. DCC. in 12. De Methodo & scopo ex Auctoris Præfatione ad lectorem hæc ediscimus: Symbolis usus est quia hæc ipsa DEUM habent Auctorem. Serpens æneus, rubus ardens, Vellus Gideonis, Leo Samsonis, Vestimenta Sacerdotis, sponsi blandi amores ecquid aliud quam Symbola? Illud inprimis conatus est ut nova esset inventio quamvis non semper assecutus; hinc nomina Antiquiorum, apud quos deprehendit, in margine adscripsit, ut suus etiam antiquitati haberetur honor. In explicandis ipsis Emblematum figuris longus non est ut jucundius lectori accidat si eas per se ipse intelligat. Opus ipsum nonnisi sententiis constat & regulis status. Dedit prætereà operam ut stylus esset cultior absque tamen affectatione, brevis item & concisus sed sine obscuritate. In institutione Principum non ita occupatus est quin etiam ad Respubl. descendat ad earundem incrementa, conservationem & ruinas, ad formandum Ministrum Status & Prudentem Aulicum. Si in aliquorum interdum se effundit laudes id æmulationis accendendæ sit gratia non adulandi. Si veritatem liberius proloquitur dominationi id

Debitum Symb. Polit. æstimium.

Ex Præfatione Autoris.

Ex judicio.

vult tribuendum vix aliter quàm ferro aut igne curabili. Si quando actiones Principum improbat & Rerump. aut de Tyrannis loquitur aut solum de ipsa Principatus & Reipubl. natura. Exemplis usus est tam antiquioribus quam recentibus: illis quidem propter auctoritatem, his verò propter efficaciam atque utilitatem majorem. *Erycus Puteanus in Epistola ad Guil. de Blitterswyck Consiliarium Regium,* Ideam Principis Politici Christiani amœnissimis Symbolis doctissimisque Dissertationibus ornatam *appellat*, opus singulare & eximium planè omnisque prudentiæ ac doctrinæ facundissimum simulacrum. *Item* Symbola prorsus divina quæ in deliciis esse debent & vel ipsas curas mitigare possunt. *Et in Epistola alia ad ipsum Saavedram ita differit:* Video, quicquid sapientiæ est, quicquid eruditionis, in his imaginibus, in his dissertationibus, nec minus doceor quàm oblector. Cedant picturæ aliæ, hic nobis Apelles est, qui ingenio & lineas & colores omnes vincit. Cedant libri, hic nobis scriptor est qui eloquio totam complexus Sophiam, unus perfectam Principis Politici Christiani ideam efformat. Nihil amœnius nihil utilius: ubi flores, ibi simul fructus sunt: in horto horreum, in horreo hortus. Inveniunt oculi delicias suas, divitias animus & expleri potest. Quam nihil igitur PARADINUS, qui symbola scripsit Heroica passimque æstimatur, in medium protulit, quam multa etiam male. Reliqui constituere hanc

amoe-

amœnitatem conati sunt, vix ausi usurpare. Nimirum summo hic ingenio opus quod Natura Tibi dedit, summâ eruditione quam industria rerum & studiorum usus. Tua hæc gloria est, O Virorum Phœnix, qui uno volumine centumque symbolis comprehendere potuisti quod aliorum mille libri non exhibeant. Hic est, quicquid ubique est, quicquid vetusta & nostra tempora habent, sacra & profana Exempla velut lumina sunt sententiæ velut gemmæ. Opus totum nonnisi aurum in omni doctrinæ censu & ab omnibus etiam posteris æstimandum. *Præfert reliquis Symbolicis Symbola Saavedræ* JOACHIMUS PASTORIUS *Palæstra nobilium* §. XXIII. & XXVIII. *his verbis:* Emblemata tanto magis afficere & demulcere solent nobilia ingenia quod non animo tantum suavem meditandi curam sed & oculis lustrandi voluptatem objiciunt. In iis verò effingendis, si quæ unquam, nostra profectò ætas plurimum desudavit, & ut multis rebus aliis apicem ita in hac quoque videtur attigisse. Habentur symbola Alciati, Paradini, Sambuci, Adriani Junii, Camerarii, Schönhovii, Buxtorffii, Hesii, aliorumque, quos enumerare non attinet. Pulchra quoque sunt, quæ ex porticu Regia Parisiensi collegit Johannes Guissius. Sed omnium gloriam hoc in genere superavit ac propè extinxit illustris Saavedræ labor, qui centum Emblematibus additisque insuper Commentariis totam ferè disciplinam Politicam complexus Pastorii.

est & dignam quovis folio dedit Principis Ideam. *HERMANNUS CONRINGIUS de Prud. Civil. cap. XIV. pag. m. 346. concise judicium suum his verbis exponit:* Pleni sunt prudentiæ Verulamii sermones fideles quos inscripsit & Didaci Saavedræ Symbolica.

Conringii.

BURCARDUS denique *GOTTHELFF STRUVIUS egregiam laudem adscribit Symbolis Saavedricis in Biblioth. Philos. cap. VII. §. 7. p. m. 144. & Biblioth Jurid. Select. cap. XII. §. 6. p. m. 423.* Didaci Saavedræ *(inquiens)* idea Principis Christiano-Politici, in politicis satis multum usum præbet. Qui liber, si quis alius, planè egregius est. Principem enim non ad rationem Status corruptam, quam planè rejicit, sed veritatem Christianam instruit in omni regiminis parte atque singula historicis illustrat exemplis.

Struvii.

Ingenium ejus & studium Politicum

§. V. *De Trajano BOCCALINO*, altero illo Symbolicorum atque Hieroglyphicorum Scriptore Excellentissimo, quæ nobis obvenerunt momenta literaria notatu digna, sequentibus includimus Aphorismis, quorum (I.) refert *Characteristicum Ingenii atque studii Politici in Boccalino pigmentum.* Elegans admodum, acre, & ad jocandum cum aliquo maledicto facetum à natura obtinuit ingenium, quod etiam multarum rerum eruditione ac scientia expolivit atque adauxit. At in ea præsertim arte fuit excellens quæ in Rebuspubl. in civitatibus rectè administrandis totà versatur & in quadam ad Scipionem Card. Burghesium

sium scriptâ epistolâ se Commentarios in Tacitum editurum spondet, quos cum Förstnerianis hoc modo componit *Joh. Henr. Boeclerus p. 78. Musei Argentorati M.DC.LXXII. in 8. editi:* Unum esse Förstnerum, qui super sapientiam experientiamque etiam id genus eruditionis ad Tacitum attulerit quod & decere & valere solùm hic debeat possitque, apparebit iis, qui magni æstimatas & ineditas BOCCALINI in Tacitum curas commendere instituerit cum Förstnerianis. Illæ sanè proficisci videbuntur ab homine acuto & immensum curioso sed per errorem aut abusum judicii nonnunquam ad declinanda elabente, harum auctor recto tramite, gradu inflexo, per vestigia magni cordatique consilii, ad Reipubl. intima quæque grassatur.

(II.) *Novam quidem opinione & solidam sed rei veritate neque novam neque solidam philosophandi Methodum.* Gloriatus est Boccalinus novam se invenisse viam, quam Philosophiæ cupidi sequantur, non salebrosam, scrupulosam & sentibus obsitam, ut antea, sed placidam, voluptuosam, amœnam, floribus herbisque depictam, vel potius Philosophicarum se rerum acorem, insuavem ac molestum lepidis ac prædulcibus inventis, tanquam saccharo condiisse, ac bolum constasse dulcem simulque acidum, qui satietati fastidioque medeatur, ac gustatui præter modum jucundus, impura & immunda secernat ac depellat. Sed revera homo inflatus ac tumidus, hac in re Nova Philosophandi Methodus.

 plus

plus aliquanto sibi tribuit, quam veritas & ratio patiatur. Nam aliquanto ante Nicolaus Francus, homo natura maledicus, & Caporalis Poeta facetus, hanc primum philosophandi viam aperuerunt. Sed Boccalinus omissis caeteris, hanc unam persecutus est ac novam in Parnassi vertice civitatem instituit, cui praeesset Apollo, Poetarum DEUS, apud quem judicem, tum literati omnes de suo inter se jure contenderent, tum de Principum ac privatorum negotiis referretur: cujus ad arbitrium judiciumque summam omnium rerum redisse narrabat; quorum ille hominum singulas vel laudibus efferebat vel infamia notabat prout laude vel vituperio digna viderentur: quae res à famosis libellis non ita longo intervallo disjungitur. Atque acta ibi omnia ibidem perlata tanquam divulganda curabat. Quae scribendi ratio adeò illi elegans, adeo expetenda visa est, ut ad eam, si Diis placet, amplectendam quicunque ingenio & eruditione praestent, hortetur. Sed nemini id sane persuadebit nisi cui vel scapulae pruriant vel ipsos vivendi fastidium vel satietas capiat. Namque nimia haec in Principes Viros, qui propter imperium metui expetunt, atque in privatos honestos viros invehendi licentia, denique vel in nervum vel in crucem erumpit. Malumus autem tutam inscitiam quam periculosam doctrinam.

(III.) *Infelicem ob temerariam levitatem & levissimam temeritatem Vitæ exitum.* Librum scripsit in quem omnia in monte Parnasso acta, ac Romam perlata, referuntur, nempe sententias ab Apolline, Poetarum ac literatorum Principe latæ; decreta interposita, præmia Viris benè de Republ. meritis decreta, pœnæ in improbos constitutæ aliaque varii generis multa, quibus vitia designabantur, quorum invidia tum civitas flagrabat; iniqua judicia, quibus insontes circumveniebantur, aperiri constabat; supplicia, quibus hominum fraus & improbitas ad perniciem, virtus verò ac probitas ad laudem & præmia, vocanda essent, ostendebatur; denique multorum contumacia, superbia, avaritia, luxuria, atque alii pessimi mores in odium contemtionemque adducebantur. Sed eatenus hæc ejus in notandis animadvertendisque hominum moribus libertas ferri tolerarique potuit, quoad ille in iis tectè ac leviter sub illis ambagibus perstringendis sese continuit, neque certorum hominum conditionem & statum expressit: Verum, ubi acumen styli, ad verberandam violandamque Regum maximorum Majestatem, apertè convertit, dignus visus est habitus, cujus audacia atque temeritas gravibus pœnis coerceretur, Scripserat enim librum cui *Lydii Lapidis* nomen indiderat, ubi conabatur ostendere, Regis tum omnium Maximi & potentissimi opes ac vires non esse ita magnas, ut hominum ferret opinio, sed facile deleri posse, si quis alius

Infelix Vitæ ejus exitus.

Rex ad eas infringendas ac labefactandas accederet, & simul rationem, quamobrem id fieri posset, aperiebat. Itaque die quodam Venetiis, ubi se maximè tutum fore sperabat, à quatuor vel sex militibus, ut ajunt, circumventus, ad pulsandos verberandosque homines validissimis, & adeò ab illis, sacculis arenâ plenis, contusus commitigatusque est, ut ex ea verberatione supremum diem obierit, nec Apollo potuerit, cui summum rerum omnium arbitrium tribuebat, ab eo infortunio incolumem eum præstare, nec perficere quin styli pœnas daret. Ac fortasse eam ab illius capite pestem avertisset si res acta fuisset in monte Parnasso ubi ille regnum obtinere dicitur: Sed quia Venetiis, quo Apollinis Imperii fines non pertinebant, ea ille affectus contumelia fuerat, ideo nullam ab eo opem auxiliumque potuit accipere.

Scriptorum ejus Politicorum æstimium ex judicio Morhofii.

(IV.) *Debitum Relationum ex Parnasso & Lapidis Lydii æstimium.* Summus ille omnium literarum Vates *MORHOFIUS Polyhist. liter. lib. I. cap. IX. p. m. 81. ed. Lubecens. M. DC. XCV. in 4.* de Trajani Boccalini Relationibus hoc aliquos affirmare, *insinuat*, quod sub alius nomine in vulgus exierint ut vel latere potuerint propter periculosam scriptionem vel aliorum judicia securius scrutari. Nam Cardinalem *(inquit)* Cajetanum earum Autorem venditant, qui Trajani Boccalini nomine abusus fuerit, ne sibi fraudi esset, quod scriberet. Testatarque Laurentius Crassus

Elog.

Elog. Hom. literar. part. I. p. 160. librum hunc mortem Boccalino paravisse. Refert & Erythræus Pinacoth. III. pag. 131. Joh. Franciscum Perandam ejus adjutorem fuisse. Ac facilè apparet e Commentario Boccalini in Tacitum Italicâ linguâ scripto, ab ingenio humiliore illum esse profectum. *Dominus de Vigneul Marville, Melanges d'histoire & de literature h. e. Miscellaneis historicis & literariis Tom. II. pag. 10. 11. ed. in 8. 1700.* Trajanum Boccalinum verum Autorem lapidis Lydii esse *contendit*, eosque errare *monet*, qui Borgesio & Cajetano Cardinalibus hunc fœtum tribuunt, ut illatas sibi ab Hispanis injurias ulciscerentur. Relationes ejus ex Parnasso ad imitationem Luciani scriptas esse, posseque Autorem *Lucianum Italiæ* vocari. Fuisse plurimos, qui eum imitari conati sint, ex quibus proximè ad illum accesserit Ferrandus Patavicinus, cujus fata infeliciora exponit. *Hermannus Conringius de Civil. Prud. cap. VII. p. m. 102.* Non uno exemplo (*inquit*) licet fidem facere, illi quod diximus eos qui Politices sese jactant scientiâ, pessimè interdum rebuspublicis consulere. De Machiavello certè id notissimum est. Sed & de Trajano Boccalino, Politico haud vulgari sanè, ita Nicius Pinacoth. I. pag. 272. Qui se aliis Reipubl. benè gerendæ Ducem & Magistrum profitetur ac præstat, in iis oppidis quorum illi administratio commissa fuerat, regendis, suis ipse præceptis non paruit, sed multa, ut ajunt, commisit, quæ ab illo-

Marvillei.

Conringii.

rum

Struvii. rum rationibus essent aliena. *Burcardus Gotthelff Struvius Biblioth. Philosoph. cap. VII. §. XVII. p. m. 157.* Majorem prudentiam politicam habere *affirmat* Trajanum Boccalinum Desiderio Crescentio in artibus reconditis regendi & dominandi Resp. Trajecti ad Rhen. 1657. in 12. publicatis. Edidisse primum Relationes ex Parnasso, Italicè, post Gallicè, Latinè, Anglicè, Hispanicè, Belgicè & Germanicè versas, cum appendice *Hieronymi BRIANI* in quibus varia arcana Rerumpublicarum detexerit. Adversarium nactum esse, cujus *Riposta alla quarta Centuria* extat & quæ huic iterum opposita est *Replica alla Risposta*. Eundem Boccalinum edidisse *Pietra del Paragone Politico* seu lapidem Lydium Politicum sive discursus Politicos de Maximis Monarchiis hujus mundi, ubi potissimum statum Hispanorum, horumque adfectatam Monarchiam describat. Prodiisse postea sub Boccalini nomine varia scripta Politica Anonymi cujusdam, quæ tamen non semper judicium ejusdem præ se ferant.

CLAS-

CLASSIS UNDECIMA.

Genuini ad Politicam Apparatus recludens

ETHICOS atque PATHETICOS SELECTOS.

§. I.

Novum succedit Scriptorum Politicorum genus, quod de moribus, affectibus & ingeniis hominum dignoscendis tractat, docetque qui varii sint hominum mores adfectusque pro diversitate patriæ, familiæ, professionis, status, sexus, ætatis, aliarumque circumstantiarum; quibus modis uniuscujusque ingenium ac indoles cognosci queat. Non tangimus nunc illos, quos eleganti ordine dispositos Maximus recenset *BOECLERUS in Bibliotheca Polit. Contract. vel quisquis ejus Collector ac Editor §. CVII. seqq.* Diligentissi- Scriptores Ethici & Pathetici.

mus

...his quondam *THURMANNUS in Biblioth. Acad. Hal. Magdeb. 1700. in 4. p. m. 107. pag. & 211.* & Praenobilissimus *STRUVIUS in Biblioth. Philosoph. cap. VI. §. 18. 19. p. m. 121. seq. & cap. VII. §. XXIV. p. 168. sq. XXVI. pag. 174. 175.* Sed speciminis loco ex his omnibus Tres ex omni aetate seligimus eosque memorabilibus literariis instructos, scil. ex antiquiori aetate THEOPHRASTUM, ex recentiori BARCLAJUM & ex recentissima THOMASIUM.

Antiquior Theophrastus.

§. II. Varietatem ingeniorum & adfectuum quae ex diversitate Vitiorum & Virtutum provenit egregiè depinxit ex Antiquis THEOPHRASTUS in Imaginibus Morum sive signis & notis morum (ut Seneca appellat) sive descriptionibus morum (ut Cicero vocat) sive notationibus morum (ut Casaubonus inscribit).

Genuinum ejus documentum.

De quo notamus: (I.) *Genuinum Theophrasti genuini documentum.* Theophrastum Eresium, magnum illum maximi Aristotelis discipulum, genuinum esse Auctorem verè aureoli istius libelli, luculenter patet partim *ex veterum testimoniis*, DIOGENIS LAERTII qui inter Theophrasti librorum indices ἠθικοὺς χαρακτῆρας recenset, SUIDAE, qui paucissimos ejus Philosophi libros commemorat, hujus tamen etiam meminit, & EUSTATHII qui in Rapsodiam Iliadis V. non hoc solum docet, scriptos esse à Theophrasto (ERESIUM sine dubio intelligit) chara-

cte-

cteres, sed illud etiam manifestò indicat ita planè illos fuisse scriptos ut factum videmus in reliquiis; partim *Codicum monumento*, quorum fidem frustra in dubium vocamus, quippe qui omnes in Theophrasti nomine consentiunt, ERESII scil. non alius, omnibus seculis inauditi, omnibus priscis Scriptoribus illaudati, partim *Theophrasti ingenio*, quod politissimum fuit & amoenissimum. prout argumenta testantur illa, quæ de eo & ex eo apud Veteres Scriptores leguntur, tum illud inprimis quod de illo HERMIPPUS ipsius æqualis apud Athenæum recenset libr. I. cap. XVIII. singularem quandam fuisse hominis venustatem & industriam in exprimendis effingendisque hominum moribus, adeò, ut nullum gestum, nullam corporis figuram prætermitteret, cum faceret verba. Itaque helluonem & gulosum cum aliquando imitaretur exertâ linguâ labra circumlinxisse. Partim *stylo harmonico*, quo magno deprehenditur similitudo in paucis libelli characteristici chartis cum reliquis Theophrasti Eresii scriptis in magna præsertim argumentorum dissimilitudine.

(II.) *Argumentum libelli, subjectum, & proponendi Methodum.* *Argumentum* libelli istius planè Philosophicum est. De moribus enim hominum hic agitur & ad benè honestèque vitam degendam nobis hoc libello præire Theophrastus voluit, quo nihil est φιλοσοφώτερον nihil Philosopho dignius. *Subjectum* est de Moribus, quos emendare, unicus est Aucto- Argumentum libelli ipsius Methodus & Subjectum.

storiis hoc operis finis propositus: atque hoc saltem illi cum Ethico Philosopho commune est; *tradendi* autem *modus* proprius. Non enim more Philosophorum pertractat hoc subjectum sed novo quodam docendi genere quod descriptione constat eorum, quae homines aut hac aut illa virtute vitiove praediti facere consueverunt. Id quod magna ex parte fit μιμητικῶς quod Poëtarum esse, omnibus constat. Itaque plurima invenias in his brevibus reliquiis, quae velut tabulae è naufragio superstites utcunque remanserunt, ex quibus hujus operis cum Poëtis, Scenicis maximè & Comicis, quos optimos exprimendorum morum artifices scimus, affinitas percipi queat. Mores hominum ita hic olim erant descripti ut liceret tanquam in speculo hinc virtutis splendorem & pulcherrimam intueri faciem, illinc vero flagitiorum turpitudinem & dedecus animadvertere. Nunc melior ejus pars proh dolor! intercidit. Nam & ea pars quae erat de virtutibus tota hodiè desideratur & illius, quae de vitiis, quantumcunque est quod ad nos pervenit.

Libelli Theophrastici aestimium.

(III.) *Editionis & imitationis Theophrastici hujus libelli aestimium.* Prodierunt Characteres seu Notationes Morum Theophrasti Graecè & Latinè cum Scholiis Clarissimi *Auberti* Basileae. 1581. in 8. postea cum versione, Commentario prolixo & Indice locupletissimo

Casauboni.

Isaaci Casauboni, cujus optima editio est ultima, quae Lugduni in Galliis exiit M.DC. XXXVIII.

XXXVIII. in 8. quippe quæ non solum infinitis in locis ultra præcedentes aucta & locupletata sed & paulò ante Auctoris obitum recognita. Porrò Celeberrimus ille ac de Græcis inprimis literis meritissimus Anglus, *Thomas GALE* opusculo huic sæpius excuso ope MSS. Codicis nonnihil prodesse voluit in Opusculis Methologicis & Ethicis M.DC.LXXI. Cantabrigiæ publicatis, spem suam professus, fore, ut cum in itinere Italico Amplissimus MABILLONIUS MSti alterius Codicis in Abbatia Florentina servati meminerit, Philologus aliquis ad perficiendum hunc libellum operam suam conferat. Tandem in sermonem Gallicum Characteres illos Morales transtulit de la BRUYERE sub titulo: *Les Characteres de Theophraste, avec les characteres, où le mœurs de ce siecle, à Paris 1700. in 8. 2. Volum.* Addidit autem Bruyere etiam characteres nostri seculi, quare Anonymus quidam sub titulo: *Sentiment critiques sur les characteres de Mr. de la Bruyere à Paris 1701. in 12.* ipsum refutavit atque hausisse eum ex Scriptoribus quibusdam haud ita recentibus demonstravit. (*Vid. Eccardus Secretarius Hannoveranus Excerpt. Menstr. Hannov. d. anno 1701. m. Mart. n. IV. p. m. 27.*) Prodiit posteà *Suite des Characteres de Theophraste à Paris 1700. in 12*, quod pro labore de la Bruyere venditavit Bibliopola, compertum verò fuit auctorem esse Mr. ALEAUME, Advocatum Rhotomagensem, licet aliqua contineat

Galei. Bruerii. Anonymi.

quæ adhuc usui esse possint. Addendus *Theophraste moderne à Paris 1700. in 12.* qui characteres continet recentiores, verum quo pleraque ex aliis observantur deprompta. Atque isti quidem omnes Theophrastum fuerunt imitati, cujus in elegantulo libello aut fragmentis potius libelli quem de morum Characteribus conscriptum reliquit, quod non postremum locum obtinet Caput de *Superstitione* cum difficultatibus nonnullis premi videretur, discursu peculiari ad Amicum Anonymum Gallicè exarato, & Amstel. 1686. in 12. evulgato, illustrare quadantenus sategit *Johannes Rondellus* Trajecti ad Mosam Professor Græcæ linguæ & Collegii Rector. *Conf. Lips. Act. Erud. Collect. T. V. 1686. mense Augusti pag. m. 382. seqq.*

Rondelli.

Recentior.

§. III. Inter illos qui ex Recentioribus Nationum diversarum Characteres descripserunt, commendabilem maximè sese reddidit JOHANNES BARCLAJUS felicissimus ingeniorum explorator, de quo sequentia colligimus momenta ex Historia Vitæ ipsius atque Scriptorum literaria, notatu digna:

BARCLAJUS

Ingenii Philologici Specimen fructuosissimum:

(I.) *Ingenii præstantissimi, mitioribus Musis apti specimen fructuosissimum.* Annum agens decimum septimum BARCLAJUS & in Anglia tum degens de Regis Magnæ Britanniæ JACOBI inauguratione elegantissimum carmen edidit, maximo verborum sententiarumque splendore illuminatum; quod lectum Rex adeò probavit, ut summa ope à

Pa-

Parente contenderit filium apud se esse pateretur & manere, quem constituerat opibus & honoribus locupletare atque augere; quem tamen Pater Religionis Pontificiæ tenacissimus, metuens, ne filius, ut sunt adolescentum animi molles & ætate fluxi, dolis caperetur & à religionis suæ cultu abduceretur, in Galliam in quam religionis conservandæ gratiâ discesserat, reduxit, ut ibidem tantisper cum ipso maneret quoad Romano-Catholica fides altiores in ejus animo radices ageret, quàm ut ulla vi labefactari convellique posset, ut eum postea optimis doctrinis adversus Reformatorum impetus vallatum munitumque ad Regem remitteret qui collapsæ familiæ Scoticæ decus instauraret ac Majorum suorum loco restitueret. Sed Parens Parisiis, dum secundus aliquis fortunæ flatus ostenderetur quo vela daret, exspectans, ab Andibus optimis conditionibus evocatur, ut in ipsorum Gymnasio primariam Juris Civilis cathedram obtineret, ubi cum jam quinquennium docuisset, est mortuus. Johannes igitur post obitum Parentis, magna spe imbutus, profectus est in Angliam ad Regem, à quo exceptus humanissimè brevique in intimam ipsius familiaritatem perductus, quod jam pridem eam, quam in adolescentulo ingenii virtutisque adspexerat indolem, adamasset, atque ab epistolis & Consiliorum omnium participem habuit.

Munificentissimum Patrini beneficium. (II.) *Munificentissimum Patrini eminentissimi & dignitate Maximi beneficium.* Barclajus religionis avitæ conservandæ ac propagandæ (ut putatur) gratiâ, clandestinâ ex Anglia, unà cum uxore & filio fugâ se surripuit ac Romam venit, ibique novam ex uxore sua masculam prolem accepit. Quam cum sacro Baptismatis fonte abluendum curaret, Maphæum Barberinum, Cardinalem, Patrinum, seu ut olim loquebantur, Patronum ac Sponsorem adhibuit, quo cum similitudine studiorum ac voluntatum magnus illi amicitiæ usus consuetudoque intercedebat; qui deinde ad summum Papalis dignitatis locum evectus Urbani VIII. nomine, non modicæ illi utilitati & commodo fuit: Nam & divitias & opes ac gratiam contulit filiumque ejus majorem natu & pingui Sacerdotio locupletavit, & honorario intimi Cubicularii titulo cohonestavit.

Furtum florum ex horto ipsius præstigiosum. (III.) *Furtum rarioris florum generis singulari æstimatione ab ipso æstimati præstigiosum.* Ædes, dum vixit, mercede habuit conductas, Vaticano proximas quibus erat hortus adjunctus, quem lectissimis floribus conseverat, iis potissimum, qui non ex seminibus vel radicibus sed ex varii generis bulbis oriuntur. Horum florum cum esset studiosissimus eorumque bulbos ingenti pretio coëmisset, accidit, ut nocte quadam ad unum omnes fuerint eruti atque subrepti, ab Operis, ut ipsius opinio ferebat, quas pridie ejus diei, ad eos con-

ferendos ipse conduxerat. Neque longius à similitudine veri abibat, illi enim probè noverant, quo unumquemque illorum loco sevissent, & signa ac notas locorum memoriæ mandaverant, quibus cognitis sibi ipsi foderent & id quod vellent, parvulo labore, nullo errore invenirent. Illud quidem admirationem excitavit maximam, quod cum fures illi se per maceriem in hortum demitterent, non fuerint animadversi à duobus molossis, quos ibi in præsidio collocatos habebat; sed creditum dein ab ipsis admiratoribus, fures nocturnos, canibus horti ac florum custodibus, præstigiis atque cantionibus, vocem, ne latratum edere potuerint, eripuisse.

(IV.) *Sepulchrale monumentum à filio quidem exstructum sed ab uxore ex parte destructum.* Postquam BARCLAJUS lethali morbo correptus, munus illud implevit, quod necesse est omnibus exequi, videlicet, mortem obivit atque honesto funere delatus est in templum S. Honuphii, in colle Janiculi, quo sæpe, dum viveret, aëris amœnitatem salubritatemque secutus, se conferebat; hæres sepulchrum illi in æde religiosissima S. Laurentii, via Tiburtina, ad dexteram ostii, cœmeterii, è marmore faciendum curavit, eique imaginem Parentis usque ad pectus, item è marmore scitè factam, apposuit. Quod sepulchrum omni ex parte par atque simile erat alteri ad lævam ejusdem ostii quod Cardin. Franciscus Barberinus, Bernardo Guilielmo, Magi-

Sepulchrale monumentum.

ſtro ſuo, excitaverat cum illius imagine usque ad pectus item è marmore. Quod uxor Barclaji, mulier tumido, ut ajebant, animo atque elato, cum vidiſſet, ſtatim Viri ſui imaginem ex ſepulchro illo, quod totum demoliri non poſſet, detrahi juſſit ac domum ſuam afferri; quod acciperet indignè, eum, cui ipſa nupta fuiſſet, generis ſplendore clarum, ſed & ingenii & eruditionis famâ clariorem, cum homine obſcuro ac nullius ferè ingenii, & ut ipſa dicebat, pædagogo, componi.

Memorabilium Barclajanorum ſummarium.

(V.) *Breviſſimum ſed elegantiſſimum Memorabilium Barclajanorum ſummarium.* Omne id de BARCLAJO quod tradi poteſt memoratu dignum, unico Barclaji ad ſimulacrum diſticho verè adpoſito expreſſum eſt ab Hugone Grotio:

Gente Caledonius, Gallus natalibus hic eſt,
Romam Romano qui docet ore loqui.

In hoc enim verſu familia, ortus & ſcripta ejus, quæ Latina vel potius Romana fuêre, depicta ſunt ſingula, ut pluribus enarrat in Introductione Generali ad Barclaji ſcripta *Ariadnes Buccinator* ſeu *Auguſtus Buchnerus*. Charites ſcil. (ut ſummatim dicamus) in Barclaji Operibus non manus tantùm ſed ſe totas abluêre & veluti Euphrati Edenio ſe prorſus immerſerunt. Gratiarum Mater, Venus ipſa itidem, ut cum originante D. Auguſtino loquar, mariambula eſt. Sorores illic Aoniæ tanquam per Tempe Paradiſiaca aut Parnaſſiaca, non

tam

tam ſpatia florilegiis faciunt ambarvalia quam ſeſſitando mellificiis ſuis perennatura metantur alvearia. Muſæ quippe, vel ipſo BARCLAJO Auctore, nuſquam ſe delicatius habent quam quum in Scotos incidêre qualis Barclajus erat. Ad Characterem ſcriptionis quod attinet ipſe quidem ſemet novi planè ſcribendi generis Alchymiſtam & Architectonem ad Ludovicum Franciæ Regem profitetur, neque temerè ſi *Argenidem* reſpicias, quâ Res Gallicanas & Statum Galliæ ſub fictis nominibus magna cum amœnitate deſcribit, quæque cum Clave & figuris æneis prodiit Francofurti ad Mœn. M. DC. LXXVI. in 8. atque in varias linguas tranſlata; item *SATYRICON* quod ſub nomine *EVPHORMIONIS* proſtat, in quo ſtylo Petroniano, omnium Rerumpubl. & Principum Europæ virtutes vitia & errores perſtringit, & cujus optima eſt editio quæ cum notis variorum & clave prodiit Lugduni Batavorum M. DC. LXXIV. in 8. Acceſſit pars V. ſeu *Veritatis Lacrymæ* vel Euphormionis continuatio per ALITOPHILUM ſeu *Claudium Bartholomæum* MORISETUM quæ Amſtelodami prodiit M. DC. LXIV. in 8.

(VI.) *Laudatiſſimum Scripti Barclajani de Moribus & Affectibus hominum æſtimium.* Modernus ille Polyhiſtor *STRUVIUS in Biblioth. Philoſ. cap. VI. §. 20. p. m. 123. æſtimium ſuum & reliquorum Doctiſſimorum Virorum his prodit verbis:* Gentium diverſarum cha-

Scripti Ethici & Pathetici æſtimium. Struvii

characteres detexerunt omnes ferè qui Politicum Statum describunt, cùm ex iis de ipsa Reipubl. ratione haud incertum fieri possit judicium. Egit illud Sam. Puffendorffius in Introductione sua ad finem cujuslibet Capitis ubi de Statu nationis agit. Separatim Johannes Boëmus mores leges & ritus omnium gentium descripsit qui tamen perbrevis est, hodiè parum utilis. Præstat longe Johannis Barclaji ICON ANIMORUM Londini M. DC. XXIV. in 8. & cum notis Augusti Buchneri dijecto rerum indice per Joh. Fried. Heckelium Dresdæ M.DC.LXXXI. 8. In Germanicum sermonem transtulit Martinus Opitius sub titulo: Spiegel Menschliches Gemüthes Bremæ. M. DC. LX. in 12. Consentaneum est omninò STRUVIANO *CONRINGIANUM illud quod legimus in de Prud. Civil. cap. XIV. p. m. 321. 322. his verbis conceptum:* Pertinent & illa scripta quodammodo ad singularium civitatum intellectum quibus mores & ingenia singularum gentium descripta sunt. Certè nisi ingenio populi cujusque perspecto, plenam civitatis alicujus singularis cognitionem haud acceperis. Præter autem illa quæ Geographicis & Hodœporicis passim libris inspergi solent Veterum quidem nemo hoc argumentum separato scripto tradidit. Etiam nostro ævo hæc cura hactenus ferè ibidem nonnisi illorum Geographorum & Hodœporicorum fuit. Unus quod sciam, JOHANNES BARCLAJUS peculiarem dedit librum,

& Conringii.

I-

ICONEM ANIMORUM dictum, ità sanè elegantem ut & æmulandi conatus videatur omnibus præreptus.

§. IV. Ex recentissimis Scriptoribus qui doctrinam Ethicam atque Patheticam de moribus & affectibus hominum cognoscendis ac dijudicandis excoluerunt, eminet *Christianus THOMASIUS* Reg. Maj. Boruss. Consil. Juris in Acad. Halensi Prof. Ord. & Academiæ totius Senior, qui scriptum edidit hoc in scribendi genere, cujus titulus: Wissenschafft das Verborgene des Hertzens anderer Menschen auch wieder ihren Willen aus der täglichen *Conversation* zu erkennen. Hal. 1691. fol. Id quod melius declaravit adhuc cum ipsi Wilh. Ern. Tentzelius & alii litem de eo moverent in weiterer Erläuterung durch unterschiedene Exempel des ohnlängst gethanen Vorschlags wegen der neuen Wissenschafft anderer Menschen Gemüther erkennen zu lernen. Hal. 1692. in 8. ubi ex variis exemplis pleraque in cognoscendis tribus hominum vitiis, ambitione, voluptate & avaritia, in quantum amori puro obstent, consistere probavit. *Godofredus Zennerus* im Frühlings-Parnaß oder Abhandelung viertzig *galanten* und gelehrten *Curiositäten* meist nach ietziger Zeit neuesten Begebenheiten *a. 1692. n. XXXIX. p. m. 171. de Thomasiano illo scripto ita judicat:* Die Zeithero unbekannd generaliter gefaßte auch weitläuffti-

Recentissimus.

THOMASIUS.

ex judicio

Zenneri.

tige aber doch höchstnöthige Wissenschafft der Menschen Gemüther zu erkundigen / hat der Herr Thomasius nach seinem scharffen Verstand vollends excoliret auch darinnen viel / wo nicht das meiste / erfunden / ingleichen aus allen andern Scribenten in gute Ordnung gebracht / und ist zu wünschen daß er diese gute Invention die er ohne Zweiffel nur ins geheim curieusen und Kunst-begierigen Gemüthern communiciret / auch der gelahrten Welt mittheilen wolle / damit er sich dieselbe hoch verbinden wird. Die Dedication ist eine der artigsten Schrifften und leuchtet des Herrn Autoris grosser Verstand aus allen Paragraphen. Hat sich demnach unser Teutschland zu gratuliren / daß es mit solcher Kunst etwas bekommen / welches es denen hoffärtigen Frantzosen vorhalten kan / als die sonst die Teutschen vor albern halten und meinen aller guten Künste / Hohe-Schul und Werckstatt sey nirgends als bey ihnen anzutreffen. *Wilhelmus Ernestus Tentzelius in Colloqu. Menstr. d. ann. 1693. m. Martii pag. m. 218. sqq. Scriptum illud Thomasianum recensendo censet censendoque recenset & tandem pag. m. 227. re-*

& Tentzelii.

cen-

censum inter alia his verbis obsignat: Es ist remarquable, daß eben hundert Jahr verflossen/ da Petrus Pontius die obgedachte Kunst/ nemlich die Geschicklichkeit die Affecten der Menschen zu erkennen erfunden/ biß zu der Zeit da Herr Thomasius seine notificiret. Wiewohl man die Wahrheit zu sagen/ derselben gar nicht bedürffte/ wann alle Leute sich beflissen rechtschaffene Christen zu seyn/ dann solcher Gestalt würde niemand dissimuliren oder anders reden und anders dencken/ sondern Hertz und Mund würden übereinstimmen. Ich scheue mich nicht zu sagen/ daß des Pontii Kunst gewisser/ geschwinder und nützlicher/ folglich auch mit grösseren Vortheil des gemeinen Wesens einzuführen sey als die Seinige. Er mag so fleißig acht haben auf einen dissimulirenden Menschen als er will/ so wird er ihn doch nicht auf einmahl auslernen noch seine eigentliche Neigung ohnfehlbahr fassen. Aber wenn ihrer zween heimlich miteinander reden und der dritte kan die Kunst/ ihnen die Worte am Maul abzusehen/ so wird er ihre Zuneigungen auf einmahl und unfehlbahr weg haben. Solcher gestalt

braucht

braucht der Herr Thomasius auch mehr als einen Congress und muß sich wohl in Acht nehmen / daß der ander nicht mercke / wie man auf ihn halte. Mein Künstler hingegen bedarff diß alles nicht / sondern mag nur die Leute ansehen / wenn sie heimlich miteinander reden / der Nutz aber ist desto grösser / weil ein dissimulirender in lauten Worten sich doch nicht so bloß giebet / als im heimlichen gegen einen vertrauten Freund.

CLASSIS DUODECIMA.

Genuini ad Politicam Apparatus pandens

JURIDICOS SELECTOS.

§. I.

Scriptores Juris divini.

Cum prudentis sit non solum quid utile rebusque suis proficuum sit, dispicere, sed etiam quid liceat aut non liceat & ad quæ quis obligetur aut non obligetur, omnino cum Scriptoribus, quos hactenus enumeravimus,

mus, conjungendi erunt Scriptores juris varii, puta Divini, Naturalis, Gentium, Civilis ac Publici. Ac divini quidem juris cognitio, quam fundamentum esse omnis prudentiæ etiam civilis nemo forsan denegabit, commodissime haurietur è sacris literis, quarum lectio assidua commendanda Politicæ studioso, Theologorum item Scriptis, imprimis eorum, qui *Theologiam* consignarunt *MORALEM*, quorum statum & selectum numerum exponit incomparabilis noster *Fechtius in Præfatione ad B. Schomeri Exegesin in Epist. Pauli ad Hebr, Jacob. & Part. prior. Petr. Rostoch. 1701. in 4. §. XIX. & seqq. & Joh. Michael Langius Prof. Altorff. in proœmiali dissertatione de Origine & progressu Theologiæ moralis Systematici præfixa B. Joh. Conr. Durrii Compendii Theol. Moral. edit. tert. Altorff. 1698. in 4.* cujus summam exhibent *Lips. Act. Erud. Collect. T. XVIII. 1699. m. Febr. p. 65. & sequentibus.* Ante omnia verò evolvenda erunt Politices studioso illorum Theologorum & Politicorum scripta, qui jus divinum ex Theologia atque Jurisprudentia orthodoxa illustrarunt & cum jure humano præsertim Romano contulerunt, quos intereminent, *Franciscus Raguellus* in legibus Politicis ex Jurisprudentiæ sacræ fontibus haustis 1577. in 8. Francof. *Joh. Calvinus* in Themide Hebræo-Romana: *Guilielmus Velwodus* in Parallellis Juris divini Judæorum & Juris civilis Romanorum: *Otto Philippus Zepperius* in Collatione Legum Mosaicarum Forensium

Theologi Moralistæ.

Scriptores legales.

&

& Romanarum Canonici item Saxonici juris Halæ 1632. in 8. *Henricus Gisselbertus* in Deuteronomio Harmonico: *Petrus Pithæus* in collatione legum Mosaicarum & Romanarum Paris. 1573. & Heidelbergæ 1656. & B. Parens *Josua Arndius* in Manuali Legum Mosaicarum Gustrovii 1666. in 8. edito & tribus partibus incluso, quarum *prima* sistit Catalogum Præceptorum Mosaicorum ex divisione Rabbinorum: *Secunda* Canones propædeuticos generales & partitionem Legum Mosaicarum ex mente Doctorum Christianorum per tres Classes principales, morales, Ceremoniales, Forenses, quibus deinde subjunctæ sunt mixtæ ex his tribus ad faciliorem distinctionem quoad vim obstrictivam in praxi vitæ & fori Christiani: *Tertia* Collationem legum divinarum Mosis cum Romano & Gentium jure. Manuale ipsum *primo* exhibet facilem ac perspicuum legum ordinem quem suppeditavit Simon Episcopius ex mente Judæorum & Cornelius à Lapide in calce Pentateuchi ex mente Christianorum. *Secundo* parallelas leges vel loca etiam alia & diversa ad leges respicientia, utpote tacitos interpretes superiorum unde egregia paranda Exegesis. *Tertio* sensum literalem ex Avthentico Hebræo expressum ad ipsam divini sensus ἔμψυχον virtutem potissimum directam Josephi ac Philonis vel aliorum Hebræorum, quotquot sani & recti judicii occurrerunt, expositione nonnunquam in loco illustratum, Moralem præsertim in difficilio-

Josuæ Arndii Manuale Legum Mosaicarum.

Summaria ejus contenta.

ribus & aliis emphaticis adjunctum sed pro instituti ratione breviter ac succinctè ita tamen, ut lector ex observatis & allegatis altius meditandi sufficientem habeat copiam atque occasionem. *Quarto* Mysticum sensum intento in fontem digito concisè toties propositum, quoties scriptura præivit; quia certum est & in Ecclesia Christi, indubitatum Filium DEI Salvatorem Mundi Dominum nostrum Jesum Christum esse finem totius legis, quomodocunque consideretur & in quacunque Classe. *Denique* collationem legum divinarum cum jure Gentili & Civili Romanorum, suo cuique præfixo nomine, vindicato.

§. II. Quæ ad jus Naturæ & Gentium pertinent passim quidem à Politicis & Juris Civilis Scriptoribus tractari solent, sed optime omnium petentur ex *Hugonis Grotii Opere de Jure Belli & Pacis* & Celeberrimorum Theologorum, JCtorum, Philosophorum atque Philologorum in illud ipsum opus Commentariis, ordine succincto & debito recensitis à *Burc. Gotth. Struvio in Biblioth. Philosoph. cap. VIII. §. II. III. IV. V. p. m. 187. -- 193. & Biblioth. Jurid. cap. III. §. IV. pag. 65. 66. & cap. XII. §. IV. V. pag. 420. 421.* quo cum conf. *Justi Christoph. Boehmer.* Polit. & Eloq. Prof. Ordin. Helmst. *Programma* Disp. XV. Grotianis Respondente perpetuo *Joach. Henr. Walthausen.* publicè instituendis præmissum *de præclarissimo Grotii de J. B. & P. opere ejusque Commentatoribus præcipuis* 1705. m. Decembr.

Scriptores Juris Naturæ & Gentium. Grotii Opus de J. B. & Pac.

Biographi Grotiani.

2.

2. plag. in 4. emissum. Magnus enim ille Grotius. (Cujus vitæ Historia, Scripta & Memorabilia legi poterunt in Observationibus Halens. Tom. VII. Observ. XV. p. m. 330. seqq. & Adolphi Clarmundi Vitis Clarissimorum Viror. Part. III. n. XII. pag. m. 104. seqq. qui Biographos alios longo ordine allegat) ex judicio Summi *Puffendorffii in Præfat. ad Lect. System. J. N. & G. primus seculum ad juris naturæ & Gentium disciplinam æstimandam evocavit & ita in eadem versatus est ut circa magnam ipsius partem nil nisi specilegii laborem cæteris reliquerit.* Egregium verò candoris Argumentum est, quod plus æquo Grotius sibi non tribuat, sed in Prolegomenis operis sui ingenue exponat ipse, quibus auxiliis rem sit aggressus. Ac primo quidem Proleg. §. XXXVIII. se adjutum profitetur diligentia *Alberici Gentilis* ejusque tribus libris de Jure belli 1608. antequam decederet inter plurima ingenii monumenta relictis. In quibus licet ordo desiderari solet ac vituperari quod auctoritates minus idoneas Gentilis adhibuerit, excusari tamen ille optimè potest, quod primus rei imaginem expresserit, quam crassâ licet depictam Minervâ facile fuit Grotio subtiliori penicilio vestire & exornare. Sed & *Balthasarem Hyalam* JCtum Antvverpiensem qui obiit ann. 1584. scripsitque de jure officiis bellicis & disciplina militari, evolventem summa juris gentium capita in aliquibus Grotius secutus est; qui porrò §. LIII. seqq. ad *JCtos Romanos* quoque pro-

Variis ex subsidiis veterum ac recentiorum sublevatum.

Gentilis.

Hyalæ.

JCtorum Veterum

vocat, qui sæpè abutuntur appellatione Juris Gentium, & in quibus præferendi veteres recentioribus quibusdam, qui relictis iis, quæ ad J. N. & G. pertinent, maximam partem in forensi Legum Civilium interpretatione occupati fuerunt. Quemadmodum ipse *Andreas Alciatus*, qui superiori seculo juris disciplinam nimiis disputationibus & barbaro dicendi genere involutam pristino restituere nitori est ad veros fontes revocare primum omnium est conatus in legibus civilibus explicandis unicè versatur; quo cum à controversiis etiam populorum ac Regum non abstineant duo illi JC. Hispani, *Covarruvias & Vasquius* majorem laudem merentur, celebrati eo nomine à Grotio

& Recentium.

Alciati.

Covarruviæ. Vasquii.

§. LV. Dehinc *Aristoteles* silentio prætermittendus non est qui judice eodem Grotio §. XLII. inter Philosophos meritò primum locum tenet, sive tractandi ordinem sive distinguendi acumen sive rationum pondera consideres. Cujus principiis institisse Grotium nemo facile negaverit, ita tamen ut secutus simul fuerit libertatem veterum Christianorum qui ut ipse loquitur in nullius Philosophorum sectam juraverunt. Imprimis autem Librum V. Ethicorum Nicomachicorum, qui agit de Jure justitia & æquitate ad operis sui structuram adhibuit, doctissimumque interpretem *Michaelem Ephesium* consuluit, qui ut multa recondita & à nemine accuratè explicata continet ita quosdam ejus locos latine convertit & longa serie enarravit. Nec minus ex cæteris

Philosophorum Antiquorum v. g. Aristotelis

Mich. Ephesii & Philologorum Antiquorum.

quoque de moribus libris eorumque interpretibus Eustratio, Aspasio, aliisque vel petiit vel petere certe potuit eximia ad illustrandam hanc materiam, id quod de politicis etiam & Rhetoricis Aristotelis affirmare licet; Ut proinde ridiculi sint, qui abjecto & neglecto prorsus Aristotele ad cœlum Grotium extollunt cum maximo argumento Grotio fuerit Aristoteles. Præterea usum se quoque affirmat §. XL. XLVI. & XLVII. ad juris hujus probationem testimoniis *Philosophorum, Historicorum, Poetarum & Oratorum*, sed non tam ut inde fidem adstrueret, quam ut illis, quæ dicere voluit, ab ipsorum dictis aliquid accederet ornamenti quemadmodum ipse loquitur §. XLII. Neque etiam *Hebræos Scriptores*, eos maximè qui & sermones & mores patrios habuerunt percognitos Grotius §. XLIX. prætermisit, quod ejus consilium SELDENUS laudat, prolixè ostendens, maximum Rabbinorum hic esse posse usum, si quis in hoc studiorum genere exercitatus fuerit. Tandem ut scribit §. XLVIII. nititur quoque auctoritate *librorum, quos à DEO afflati homines aut scripserunt aut probarunt*. Utinam verò illis libris ita fuisset usus, ut non opus esset deplorare ejus Theologiam quæ passim à receptis orthodoxæ Ecclesiæ sententiis diversus abit. Novi quippe dogmatis habendus est autor, cum ex Arminianismo, Socinianismo; Arianismo & Judaismo multorum eorum farraginem coacervet, ut ex variis lacunis pessima quæque colli-

Hebræorum Scriptorum & denique Scripturæ Sacræ.

ligendo peculiarem voluisse sectam exstruere, videri queat; quo de Syncretismo *B. Calovius in Consideratione Arminianismi itemque in observat. ad Præf. Grotii in V. T. & Job. Ad. Osiander in Animadvers. ad H. Grotii libros de J. B. ac P.* conferri merentur. Aliàs de præsenti Grotii Opere memorat *Dn. Christophorus ARNOLDUS in pag. 470. Epistol. Richteri* hoc non omnibus notum: *Ubi per dies aliquot Amstelodami me sustinuissem, Dn. Adolphus Vischerus, in Ecclesia nostra apud Amstelodamenses, summo propter eruditionem facundiamque Belgicam honore & nomine comitem se mihi dedit meque Harlemum, deduxit; Inde is abiturus, Viri Illustris Dn. Theod. Graswinckelii (nam fausto omine eadem vehebamus tractoria) fidei me commisit; ac totius Belgii Fœderati eum vocant, Fiscalem hunc esse, quem Hugo Grotius in intimis suis habuerit semper clam in aurem insusurravit: cujus singularem amicitiam ipse tandem Grawinckelius & in mensa & in essedo liberè prædicavit, id fassus apud me insuper aureos illos, de jure Belli ac Pacis commentarios, in Bibliotheca sua ex ore dictantis Grotii se excepisse eosque in ordinem demum redegisse.* Quæ nos quidem suo loco relinquimus. Constat de cœtero ex Elencho librorum prohibitorum apud Franciscum Magdalenum, opus Grotianum quod de Jure belli ac pacis inscripsit ac divulgavit, à sacra indicis Expurgatorii congregatione interdictum fuis-

à Graswinckelio in ordinem redactum.

In Indicem expurgatorium relatum.

fuisse facto decreto Romæ IV. Februarii ꟾↄ. ꟾↄC. XXVII. *Conf. judicia de Grotiano illo opere selecta in Ad. Clarmundi Vit. Clar. Vir. Part. III. pag. 117. seqq.*

Scriptores Juris Civilis.

§. III. Jus Civile sive Romanum privatum etsi ad prudentiam politicam propriè non multum conducit & ut recte ajebat Cicero, viam non munit ad Consulatum, tamen à Politico planè ignorari non debet, tum quod turpe est ei ignorare jus civitatis, in qua versatur; tum quod subindè in Reipubl. negotiis occurrant, quæ ex eo si non stabiliri, saltem illustrari queant. In Germania versaturo ea cognitio omnino necessaria est ob ingentem ejus in nostro imperio auctoritatem. Quinam autem ex Scriptoribus Juris civilis s. privati tàm compendiariis quàm systematicis Juris atque Politicæ studioso sufficiunt, accurato ordine & debito cum judicio edocet, rerum omnium penè scientissimus Vir, *Burcardus Gotth. STRUVIUS in Biblioth. Juris selecta cap. IV. §. IV. V. pag. 211. seqq. 219.* Ubi relegendi. Commendanda præ cæteris ex Compendiariis Juris Civilis monumentis, Illustris Viri, *Georgii Adami Struvii Jurisprudentia Romano-Germanica forensis*, ad usum fori, Saxonici præsertim, accommodata, quam per additiones suas supplere adgressus fuit Luderus Menckenius JCtus Lipsiensis ut eò melius introduceret in Pandectas: item Jurisprudentia seu Compendium Jurium in terris Saxonicis vigentium, germanico Idiomate consignatum & Martisburgi in 8. 1689. publicatum sub Titulo: Geor-

Compendiarii Selecti. Struvius.

ge Adams Struvens/ Vornehmen *JCti*, *Jurisprudenz* oder Verfassung der Landüblichen Rechte / qua eadem methodus, quæ in Latino illo opusculo observata fuit, utpote cujus, facilitate nimirum sua dudum se commendantis ductum adeò sequi placuit, ut non modò libri sed & tituli & tantum non paragraphi ut plurimum utrinque correspondeant; nisi quod alicubi majoris evidentiæ gratiâ duos titulos in unum contrahere, aliquando vicissim unum in plures dividere visum fuerit. Allegata verò in universum omnia sunt omissa, perinde ac alia, quæ lectorem Latini sermonis ignarum turbare potius quam juvare potuissent. Melius tamen ab institutis aditus paratur ad Pandectas per Struvianam illam Jurisprudentiam si addantur *ULRICI HUBERI* Huberus. *positiones juris contracta secundum institutiones & Pandectas ad primordia disciplinæ usumque seculi attemperata Franeckeræ 1682. in 8. & cum Scholiis Christiani Thomasii Lipf. 1685. in 8.* qui liber egregius est ad Jus Justinianeum usumque modernum, quem addidit Thomasius, optime introducens. *Ulricus* scil. *Huberus* consummatissimi judicii Juris Consultus & orbi erudito ex varii generis ingeniosissimis scriptis notissimus, (cujus vitam & scripta ex Biographi ejus. Campegii Vitringæ SS. Theol. & Histor. Prof. Publ. Franequ. doctissimâ oratione funebri operi posthumo Huberi, Eunomiæ Romanæ, adjunctâ summatim proposuerunt Lipsiens. Act. Erud. Collect. Tom. XIX. 1700. m. April.

p. m. 169. & Eccardus Secretarius Hannoveranus Excerpt. Menstr. d. ann. 1700. m. Jun. n. IX. p. m. 315. seqq.) adolescens adhuc, ut ipse de se fatetur, è subselliis discentium in Doctorum Cathedram publica auctoritate productus est, ac postquam per duos & viginti annos Academicam doctrinam publicè professus fuisset, locum in supremo Frisiorum senatu accepit, ibique lectiones suas familiares ad libros Justiniani Institutionum & Pandectarum jam pridem in gratiam Auditorum suorum ære Typographico excusas, recensere & emendare instituit, ut universam Jurisprudentiam moribus seculi adtemperatam compendio repræsentarent. Postquam verò triennium in suprema Curia peregisset, amore erga studiosam juventutem commotus, raro exemplo, dimissionem ab Ordinibus impetravit & in Academiam se recipiens, Positiones hasce iterum edi curavit argumentum præbiturus futuris Collegiis. Jusserunt enim eum Ordines, ut post missionem in Civitate Franequerana domicilium suum constitueret, cum titulo Ex-Senatoris à publicis lectionum exercitiis liber honoris causa ageret accepto annuo bis mille Carolinorum stipendio & primo in Senatu à Rectore loco denique scriptis suis jus civile, Jus publicum atque Frisiorum illustraret. Quid autem per has positiones intenderit Celeberrimus Autor & ipse prolixe exposuit in *Auspiciis Domesticis* Oratione I. II. IV. & IX. & ex anteà dictis patere potest. Idem *HUBERUS* est, qui ex Sy-

Compendium ejus Juris Civilis quale?

Systematicis Juris Civilis Scriptoribus præ cæteris venit commendandus *in Prælectionibus ad jus Romanum & hodiernum*, quoad partem I. 1687. in 4. Part. II. 1689. & Part. III. 1690 Franequeræ evulgatis & recensitis ab Act. Erud. Collect. Lipſ. T. VII. 1688. m. Sept. p. m. 464. T. VIII. 1689. m. Jun. p. m. 302. seqq. & Tom. IX, 1690. m. Octobr. p. 507. seqq. Videlicet ita semper faciendum putavit Autor in instruenda juventute legum cupida solertissimus, non ut totum jus secundum seriem pandectarum uno contextu tractaret; Sed potius ut ex institutionibus & Pandectis, unum & æquabile corpus fundamentorum juris construeret adeoque in expositione Pandectarum nihil repeteret eorum, quæ ad institutiones dicta essent. Tali verò Methodo conceptuum Jurisprudentiæ Systema, cum haud facile suppeteret, ipse ante hac suis ejusmodi quid in calamum dictavit, quas dein Lectiones ab Auditoribus exceptas, mendis nempe scatentes & operosè describendas, ære Typographico, ut eorum operas levaret, excudendas dedit, utut primo sine suo nomine cum tumultuarium opus id mereri haud videretur. Postmodo cum Auditores hoc ipsius præscripto uti cœpissent, illo videlic. brevi & conciso, necessarium duxit aliquid ipsis subministrare, quo priora enucleata plenius exponerentur, unde præsens tandem liber enatus:. cujus præcipuus scopus est, ut jus Romanum breviter & perspicue enarretur factâ quandoque digressiunculâ in nobiliores con-

Systematici Selecti. Hüberus.

Systema ejus Juris Civilis quale?

troversias monitisque lectoribus, quid universali consuetudine vel moribus Frisiæ obtineat; aliarum enim gentium rarius meminit quod eam rem nimii & infiniti penè laboris judicaret. Operam porrò dedit ut Jurisprudentiam his ex propriis maximè fundamentis illustraret nec adeò ex aliis disciplinis huc conveheret, nisi quæ ad artis intellectum delibatu necessaria erant; reliquis quæstionibus philologicis Observationibus humanioribus *ad Digressiones Justinianeas* Franequeræ 1688. in 4. publicatas, amandatis, ubi seorsim eas pertractare satius habuit. Faciunt igitur Prælectiones illæ Huberianæ ad solidam juris Romani rationem, ejusdemque cum usu forensi collationem, singulares etiam casuum decisiones continent. Conferendum est cum iis receptum in Academiis plerisque *SYNTAGMA STRUVIANUM*, quod perpetuis postea remissionibus cum Joachimi Schnobelii disputationibus ad Pandectas contulit *Adrianus Beyerus in Harmonia Struviano-Schnobeliana* Jenæ 1674. in 4. evulgatâ, item *Collegium Wilh. Adami Lauterbachii ad Pandectas Theoretico-Practicum* quod Tubingæ 1690. in 4. prodiit & ob decisiones variorum casuum singularium suam laudem meretur, ex quo compendium juris ad Pandectarum libros à Consultissimo Schützio extractum, ad quod *illustris Stryckii* habemus *adnotationes succinctas* anno 1701. in 4. Lipſ. quæ Lauterbachium admodum faciunt perspicuum: item *Alexandri Arnoldi Pagenstecheri* si-

Struvius.

Lauterbachius,

sticilimentorum ad Compendium Lauterbachianum manipuli tres Coloniæ 1694. & 1696. in 8. & novissimè *Gottlieb Gerhardi Titii observationum rationantium in Compendium juris Lauterbachianum Centuriæ quinque* Lipsiæ 1703. in 8. in quibus vulgaria præjudicia evellere conatur. *Vid. Lips. Act. Erudit. Collect. T. IX. d. ann. 1690. m. Julii pag. 366. seqq. Tom. XVI. 1697. m. Decembr. p. 552. seqq. T. XXII. 1703. mense Novembr. p. 499.* Habebimus & nundinis Lipsiensium proximis Perillustris atque Excellentissimi, *JOHANNIS KLEINII*, Serenissimi ac Potentissimi Mecklenburgensium Ducis Regentis, Consiliarii intimi longè eminentissimi, *SPECIMEN ANNOTATIONUM AD COMPENDIUM LAUTERBACHIANUM*, Commentariorum, quotquot hactenus ad Lauterbachium prodierunt, & amplissimum & omnino consummatissimum.

§. IV. Publici juris cognitio vel ideò necessaria est Politico, quod ab eo præcipua momenta plerorumque negotiorum civilium pendeant. Non solum autem ejus Imperii in quo vivimus, sed etiam vicinorum & quibus cum notis multum negotii intercedit cognoscendum jus publicum est; idque tùm è libellis ea de re editis & cujusque Imperii statutis ac legibus fundamentalibus tùm ex variis actis publicis, instrumentis & hujusmodi scriptis aliis, quæ nervoso cum judicio & ordine selecto recenset *Burcardus Gotthelff Struvius in Bi-*

Scriptores Juris publici.

bliotheca juris selecta cap. XI. tot. quod inscribitur *Bibliotheca juris publici* pag. 331. seqq. unde repetenda. Nobis hic sufficere & potest & pro ratione scopi ac Methodi debet, insinuasse Compendiarios quosdam juris publici & Systematicos Scriptores eosque selectissimos. Inter optima scilicet & usitatiora Compendia referuntur hodie *PHILIPPI REINHARDI VITRIARII*, JCti & Antecessoris Lugd. Batav. Prænobilissimi, *Institutiones Juris publici*, quæ invito primum atque inscio Auctore sub nomine *Nicolai Danckvverthii* prodierunt Spiræ 1683. in 8. postea ab ipso Auctore recusæ & editæ Lugd. Batav. 1686. in 12. Istæ quidem breves sunt, sed admodum accuratæ & vel hoc nomine, à Viris, sine controversia doctissimis atque in hoc literarum genere illustre nomen imprimis consecutis, *Mauritio* nempe & *Kulpisio* irrefragabili testimonio comprobatæ. Alii ipso facto quantopere accurata illorum præstantia sibi placuerit, demonstravere, dum in usum docendæ ac discendæ jurisprudentiæ publicæ eas adhibuerunt. Nemo autem enixius impensiusque eosdem dilegisse videtur doctissimo *Joh. Fried. Pfeiffingero* Prof. Publ. in Equest. Acad. Luneb. Hinc non tantum anno ætatis suæ decimo nono ceu in præfatione ad Lectorem ipse testatur, eas notis non proletariis illustravit illustratasque deinde an. 1690. Friburgi in 8. typis edendas curavit sed & editione secunda Gothana 1698. & 1699. in 4. uti affectum ita et-

Compendiarii selecti. Vitriarius.

Compendium ejus Juris publici quale?

etiam laborem auxit, ac perpetuis iisque sæpe prolixioribus annotationibus illarum dogmata diduxit ex tabulis aliisque monumentis publicis desumtis, quibus varias controversias inter status imperii nostri Romano-Germanici abortas ex ipsis fontibus decidit; denique opusculo absoluto consignationem de Scriptoribus Juris publici præcipuis, quæ in Institutionibus Vitriarianis alius etiam exstat, subjecit, & Josephi moderni Romanorum Regis Capitulationem ac instrumentum pacis Rysvvicensis nec non Tabulas Genealogicas præcipuorum statuum quadraginta capitibus comprehensas addidit. Conjungenda sunt cum Institutionibus Vitriarianis, fundamenta juris publici, *Henrici Cocceji*, Regiæ Majest. Boruss. Consiliarii intimi & Facult. Jurid. Ord. & Prof. Primar. Francof. M. DC. XCV. in 8. Francof. ad Viadrum orbi erudito exposita inscriptaque: *Juris Publici prudentia compendiosè exhibita.* Quæ quamvis non omnia, quæ ad jus publicum faciunt, exhauriant, præcipuas tamen quæstiones secundum originem suam ex ipsis fontibus deducunt, & multa hinc inde spirant singularia, quæ apud alios Juris publici scriptores frustra quæsiveris. Qualia e.g. sunt de Germaniæ Regno olim in sex magnas provincias, quæ deinde totidem imperii circulorum causa fuerit, distincto c. II. & IV. De Forma Imperii c. VII. parte Germaniæ mediata & immediata harumque antiquo regimine c. IX. summis ejusdem officiis c. XI. XII. XIII. Vicariatu & Pala-

Et Cocceji.

Compendium ejus Juris publici quale?

latinatu vario c. XVI. ortu ac discrimine Civitatum Imperialium cap. XVII. de Comitibus ac Civitatibus Imperialibus populum, Prælatis verò minoribus Clerum in Comitiis repræsentantibus ideòque etiam curiatim vota ferentibus cap. XX. Testamentis ac tutela Electorali. Cap. XXIX. & quæ occurrunt ejus commatis alia longè plura quæ lectori & delectationem, & ad singula diligentius evolvenda ac investiganda occasionem afferent. Inter Systematicos Juris publici Scriptores post *Dominicum ARUMÆUM* (qui in artis formam jus publicum redegit & in quinque voluminibus *de jure publico Imperii* & suos & aliorum labores congessit Jenæ 1620. in 4. editis, quæ nihil aliud sunt quam dissertationes in omnes juris materias suo ordine dispositæ, non parem ubique industriam & ἀκρίβειαν ferentes, quia à Respondentibus elaboratæ) eminet; (I.) *Johannes LIMNÆUS* J. U. Doctor, Alberti Marchionis Brandenburgici Consiliarius intimus & Camerarius Anspachiensis, *qui novem libros de jure Imperii Romano-Germanici* scripsit 1629. in 4. quibus deinde duos Additionum tomos subjecit, ut suppleret quæ in prioribus omissa. Tertium additionum Tomum adjecit *Ahasverus Fritschius* Noribergæ 1680. in 4. editum ex recentioribus potissimum actis, quibus etiam adnotationes ad instrumentum pacis addidit. Edidit eadem Limnæi opera cum novis additionibus *Johannes Schilterus* Argentorati. Multâ experientia & φιλοπο-

Systematici Selecti. Arumæus.

Limnæus

Systema ejus Juris publici quale?

πονία præstans auctor est. Insignis ejus laus ad libertatem scribendi pertinet. Neminem enim timuit quia cælibem vitam egit. Notamenta in Capitulationes Imperatorum varias edidit; de quibus actum est, ut prohiberentur. Verum intercessit Principis, cui ministrabat, auctoritas. Hoc ei deest, quod interioris luce destituatur Philosophiæ & nonnunquam exinde fallatur. Eovit Albercatum Italum, qui Bodinum sugillavit ob distinctionem inter formam & statum. Industriâ, diligentiâ & notitiâ rerum incomparabilis quæ tamen posterioribus in Tomis magis patent quàm in prioribus. Laborem enim si inspicimus multa congessit, pauca digessit, sæpè etiam aliena & extera intermiscens. Alias jura statuum plenius adstruit & utilis ad locorum communium instar esse poterit.

(II.) *Justus* SIKOLTUS vulgò dictus *Schützius*, J. U. D. ejusdemque in Academia Marpurgensi Professor, Consiliarius Principis Hassiæ intimus, posteà Dicasterii provincialis simul & Academiæ Giessensis Cancellarius, qui *Collegium edidit Juris Publici de statu rei Romanæ* ex variis dissertationibus ipso Præside ventilatis compositum; cujus auctior atque emendatior editio per Carolum Scharschmidium edita Francof. 1682. in 4. Et quamvis ob auctorum diversitatem imparem animadvertere liceat industriam, multa tamen ex propria experientia & rerum gestarum praxi annotavit Schützius.

Schützius. Systema ejus Juris publici quale?

(III.)

Textor. (III.) *Johannes Wolffgangus Textor*, JCtus ac liberæ Imper. Reipubl. Francofurt. ad Mœn. Syndicus primarius, qui orbi literario exhibiturus Jus publicum Systematico scribendi genere consignatum, cujus prima pars inscribitur: *Jus publicum Cæsareum sive Sacra Cæs. Maj. Jus supremum ex monumentis legum, Constitutionum Imperii, Capitulationum Cæsarearum & Historiarum publicis ac fide dignis generaliter atque per species assertum atque declaratum 1697. in 4. Francof. ad Mœn.* In Præfatione disseritur de difficultate Tractationis ac quomodo scopulos hic evitare liceat, docetur. Tractatus ipse quindecim constat titulis, quorum *primo, secundo & tertio* Philosophiam Juris publici præliminarem pertractat; *Quarto* principale argumentum scil. Imperatorem conspiciendum exhibet; *Quinto* splendidum Regis Romani argumentum attingit; *Sexto* Electionem Imperatori & Regi Romano communem explicat; *Septimo* Capitulationis indolem diligenti communicatione persequitur: *Octavo* Electionis consummationem scil. Coronationem examinat: *Nono* de juribus Cæsareis quæ reservata dici solent, generatim agit; *Decimo* Regalia Cæsarea adducit & exponit; *Undecimo* de Cæsaris reservatis circa Ecclesiastica informat; *Duodecimo* de Reservatis secularibus: *Decimo tertio* Modos quibus Imperium in Cæsare finiatur utrâ commentatione illustrat. *Decimo quarto* Jura Augustæ Imperatricis & Reginæ Romanæ discutit:

Systema ejus Juris Publici quale? Quoad primam partem.

De-

Decimo quinto & ultimo Vicariorum originem & conditionem ſecundum conſueta capita prolixè expendit. Pars ſecunda inſcribitur *Jus publicum ſtatuum Imperii ſive R. R. I. Electorum, Principum Procerum & Civitatum Jus eminentius ac ſublime ex legibus Imperiique conſtitutionibus tùm conſuetudinibus privilegiis & probatis hiſtoriis generaliter & per univerſas ſpecies deductum atque explicatum 1701. in 4. Tubingæ & Francof.* Hæc altera pars pariter quindecim conſtat titulis. In *primo* ſollicitus eſt auctor de nomine, definitione & requiſitis ſtatus Imperii; In *ſecundo* Jus territoriale aggreditur ejusque tum indolem tum originem explicat: *Tertius* titulus juribus Diœceſaneis & Eccleſiaſticis Territoriorum deſtinatus eſt; *Quartus* jura Territoriorum ſecularia ſiſtit; *Quintus* Jura privilegiata commemorat; In *ſexto* de Electoribus eorumque juribus & prærogativis in genere agit; In *ſeptimo* additur tractatio ſpecialis de Electoribus Eccleſiaſticis eorumque officiis ac juribus; Titulus *octavus* in percenſendis ſecularibus Electoribus eorumque officiis & juribus occupatur: Ad Titulum *nonum* refert auctor jura principum. Titulo *decimo* principes Imperii Eccleſiaſticos conſiderat; *Undecimus* in recenſendis Principibus Imperii ſecularibus operoſus eſt; *Duodecimo* Abbatum & Abbatiſſarum Originem antiquam & novam conditionem ac jura perſequitur; *Decimo tertio* Comites & Barones exhibet; *Decimi quarti* argumentum ſunt Civi-

Quoad ſecundam partem.

ta-

tates imperiales; *Decimum quintum* & *ultimum* Titulum occupat Nobilitas imperii immediata. Quoad Partem tertiam. Tertiam partem, quæ *Jus Comitiale* exhibeat, adeòque non tantum formam Comitialium deliberationum ſed & objecta maximè, publica ſcil. negotia & imprimis leges, quam tàm religionem quam ſtatum Politicum putà pacem publicam, rem militarem, monetariam ſumtuariam ac forenſes diſceptationes ſimiliaque concernant, adæquata & juſta explicatione perſequatur, molitur. Jam cœptum eſſe illud opus, ac portionem quandam abſolutam, in præf. ad Lectorem Partis ſecundæ profitetur; ejus tamen aliquando complendi ſpem facere non ſuſtinet, cum experientia doceat ſtudia de Republ. vix quicquam gratiæ promereri, ambitionemque ac intereſſe privatum omnia fere occupaſſe, prætereaque ſeni multa functionis accedant impedimenta.

CLAS-

CLASSIS DECIMA TERTIA.

Genuini ad Politicam Apparatus adornans

GEOGRAPHICO-POLITICOS SELECTOS.

§. I.

INter illa studia quæ Politico-Pragmatico non tam necessaria quam utilia sive semper sive plerumque sive interdum pro more & instituto gentium, accuratiores Methodologici atque Isagogici reponunt etiam Geographica quia summo utile est Politico nosse non historiam solùm sed & statum præcipuarum sui temporis Rerumpublicarum quantumvis cum iis fine Reipubl. nihil sit commercii. Apprime certe horum cognitio in vita civili conducit, ad dignitatem & existimationem Pragmatico-Politico conciliandam summe etiam necessaria. Quinam autem optimi parandi

Geographico-Politici Scriptores.

 sint

sint in hoc studiorum Genere Doctores atque Ductores concise atque egregie ostenderunt *Joh. Henr. Bœclerus Bibl. Polit. Contract.* vel *quisquis ejus Collector & editor §. 73. seqq. & Burc. Gotth. Struvius Biblioth. Philos. cap. VII. §. XIII. XIV. XV. p. m. 151. seqq. & XVIII pag. 158. seqq. & Biblioth. Histor. Cap. XXXI §. I. p. 766. seqq.* unde repetendi atque data occasione relegendi. Nos saltem pro triplici Geographorum Politicorum ratione triplicem adornamus selectum præsenti nostro instituto atque scopo convenientem. Sunt enim inter Geographos Politicos alii, qui fictis & tectis nominibus atque ominibus descripserunt Rerumpubl. statum Geographico-Politicum, alii, qui veris & apertis; alii qui veteres & hodiernas Respublicas invicem compararunt atque paralelismos inter easdem instituerunt.

Triplicis generis.

Fictitii Geographico-Politici quales? Thomas Morus Biographi ejus

§. II. Inter illos qui fictis tectisque nominibus ac ominibus Rerumpublicarum debitum ac felicem depinxere statum, eminent (I.) *Thomas Morus*, Illustrissimus quondam Angliæ Cancellarius & sapientissimus Vir (Cujus vitam, scripta & memorabilia contraxit Adolphus Clarmundus in Vitis Clariss. in re literaria Virorum Part. III. n. IV. p. 32. seqq. allegatis fontibus, quibus adde Ant. Mariam Gratianum de Casibus Viror. Illustr. p. 193. seqq. M. Weissium disp. de Fatis Erud. in aulis cap. II. Sect. II. §. IV. Erasmi Francisci Part. I. hohen Trauer-Saals num. XI. SOLDAN Königliche Krone pag. 2. Des Königreichs Davids p. 190.

190. in fin. Reinkingium in. Bibl. Policey Lib. 2. axiom. 62. in fin.) in *Utopiæ Libris duobus*, cum cœteris ejusdem lucubrationibus in folio Francofurti 1689. conjunctim editis & seorsim Basileæ à Simone Episcopio in 8. 1563, quibus præfixa est Erasmi Roterodami & Guilielmi Budæi ad Thomam Lupserum epistola qua de hac Utopia accuratissimè judicat. **Utopia ejus.** *ERASMUS in Epistola sua testatur:* Utopiam hoc consilio edidisse Thomam Morum, ut indicaret, quibus rebus fiat, ut minus commodè habeant Respublicæ, sed Britannicam potissimam effinxisse quam habuerit penitus perspectam & cognitam. **Judicium de ea Erasmi.** Secundum librum prius scripsisse per otium mox per occasionem primum adjecisse ex tempore. Atque hinc nonnullam deprehendi dictionis inæqualitatem. *Budæus in epistolà sua; inter alia scribit*, Thomam Morum beatæ vitæ exemplar ac vivendi præscriptum promulgasse Utopiâ insulâ ab Hythlodæo, ut ipse tradat, inventâ, cui omnia ferat accepta, quippe qui Utopianis civitatem architectatus sit ritusque illis & instituta condiderit, i. e. beatæ vitæ argumentum nobis importavit: **Budæi.** Morum certè insulam & sancta instituta stylo rationeque illustrasse ac civitatem ipsam Hagnopolitanorum ad normam regulamque expolivisse, omniaque illa addidisse unde operi magnifico decor venustasque accedat & auctoritas, etiamsi in eâ opera narranda sibi tantum partes structoris vendicaverit, Religioni, ducens majores sibi partes in eo

opere sumere ne Hythlodæus jure queri posset gloriam sibi à Moro præreptam præflorata mque relinqui si quando suos ipse labores literis mandare constituisset. *Gerb. Joh. Voss. in Epistola Critica de Mori Utopia ad Samuelem Sorberium in Epistol. Eccles. Præstantium Virorum ed. in 8. maj. 1690. Amstel. pag. 770.* Judicabis forsan (*inquit*) subinde quædam in Thomæ Mori Utopia feliciter minus composita videri. Non diffiteor, sed nos non possumus præstare culpam Mori. Sanè ne ipsa quidem vox Utopiæ satis commode conficta. De quo si ambigis, sponsorem pro me dabo summum Virum Ironem Villiomarum Aremoricum h. e. Josephum Scaligerum animadvers. in controversos Titii locos Lib. X. Cap. IX. ubi sic scribit: Verbum Utopia, quanquam ab ornato & docto Viro Anglo confictum, tamen Græcum non est. Et qui Utopiam Græcum putant, ii, quid sit Græca componere nesciunt. Ac memini idem à me dictum olim in IV. Oratoriarum partitionum cap. I. *Gabriel Naudæus in Bibliographia Politica p. 24. edit. Grot. in 12. pag. 68. ed. Conring. in 4. & p. 517. part. I. Method. Cren.* Primum qui imaginariæ Reipublicæ formam scriptis consignarit fuisse (*affirmat*) doctissimum illum ac omnium calculis sapientissimum habitum Thomam Morum Præfectum sacris scriniis seu Principem Scribarum in Anglia, cujus Utopia tamdiu vivet & habebitur in pretio per manus hominum, quam diu justitia ipsa ac modestia

Vossii.

Naudæi.

&

& pietas non omnino in ipsorum animis & affectibus exulabunt. *Hermannus* CONRINGIUS *de Prudent. Civil. cap. XIV. p. m. 300.* palmam inter omnes fictæ historiæ ac Politiæ Scriptores *adscribit* Thomæ Mori Utopiæ quâ Vir elegans & prudens optimæ Reip. sed qualis nusquam reperitur, imaginem exhibere conatus est. *Joh. Henr. Bœclerus in Biblioth. Polit. Contract. vel quisquis ejus Collector & Editor edit. in 8. §. 82.* Thomæ Mori Utopiam, Optimi Reip. status ideam *salutat*, librum Maximorum Virorum judicio incomparabilem & tamdiu victurum futurumque in pretio apud homines quamdiu justitia & pietas non omnino in animis ipsorum exulabunt. *Burc. Gotth. Struvius Biblioth. Philos. cap. VII. §. XIV. p. m. 153.* Primum locum inter illos qui felicem Reipubl. statum sub figmento quodam descripserunt, *attribuit* Thomæ Mori Utopiæ, quæ scripta est acri cum ingenio, tanquam beatæ per omnia Reipubl. exemplar quale tamen reperire haud licet. *Joh. Fried. Reinhardus Consil. Reg. & Elect. Sax. in Theatr. Prud. eleg. seu Animadv. ad Lipsii Polit. Historico-Polit. p. m. 26.* Palmam inter recentiores qui ideam potius descripserunt quam Rempubl. verè existentem, assignat Utopiæ Thomæ Mori Angliæ Cancellarii, hominis imprimis acris ingenioque amœno & in rerum humanarum æstimatione Veteratoris. Seculorum nostrorum θαῦμα καὶ θάμβος. *Johannes Fechtius Prælect. Anti-Breneyss. seu Indifferentiss. cap. I. §. IV.*

Conringii.

Bœcleri.

Struvii.

Reinhardi.

Fechtii. Propius ad veri pressèque dicti Indifferentissimi indolem accessisse *monet*, qui sive è Romanensium sive è Reformatorum cœtu universalem quandam religionem commenti sunt, utpote in ipsis Reformationis initiis Thomam Morum Anglum, qui Utopum suum sanxisse ait, uti quam cujus religionem libeat sequi, liceat, Utopiæ pag. 119. edit. Helmst. ideòque Indifferentistarum eundem Parentibus meritò annumerare Kollegrafium de Religionum Conciliatoribus pag. 164.

Thomas Campanella. Biographi ejus. (II.) *Thomas Campanella* (cujus vitam & Philosophiam exhibuerunt *Johannes Victor Roscius* sub consueto Jani Nicii Erythræi nomine Part. I. Pinacoth. p. m. 41. sq. ed. Lipf. 1692. in 8. & *Ernestus Salomo Cypriani* in Programmate pecul. de Philosophia Campanellæ 1700. Helmstad. in 4. Censuram eruditorum collegit Tomo Method. secundo pag. 167. sqq. Atheismus ejus. Maximum illud Philologorum Jubar *Thomas CRENIUS*, quemque laxissimæ Religioni addictum fuisse ea arguunt (teste consummatissimo nostro *FECHTIO*) quæ in Atheismo devicto cap. X. p. 144. & passim alibi de salute eorum, qui rationaliter vivunt, inculcat. Quem cum Tribbechovius in recentissima Naturalismi Historia antea triumphantem inscriptum & hoc titulo à D. Antonio Reisero visum esse ait, equidem errat, Vir bonus cùm Reiserus plane contrarium testetur: quanquam in Epistolica dissertatione de Origine Atheismi p. m. 261. non adeò erraturum esse profitea-

tur,

tur, qui triumphantem potius quam triumphatum à Campanella Atheismum dixerit, provocans ad Voetium, qui ejus rei non obscura adduxerit indicia & ad Grotium nec ipsum de cœtero exiguum Libertinistam in opusculis pag. 169. ubi non frustra Atheismi accusari Campanellam dicit. Ut vel hinc pateat quid de Conatu D. Petersenii, D. Joh. Müllerum temerarii spiritus coarguentis quod in Atheismo devicto pag. 24. Campanellam Atheismi suspicione non carere scripserit eundemque ab hoc crimine pro more laxiorum Theologorum absolventis sit sentiendum. *Morhofius* quoque in Polyhist. Lib. I. cap. VIII. pag. 75. *Campanella*, ait, *in Atheismo triumphato plures nodos texuit quam solvit.* Conf. Crenius l. c. pag. m. 180. 181. *in Civitate Solis* quam habemus optima editione Utrajectiana in 12. ann. 1643. impressam. Cui additus est *Mundus alter & idem* sive terra australis antehac semper incognita longis itineribus peregrini Academici nupertrime lustrata auctore *Mercurio Britannico*: item *Nova Atlantis* Francisci Baconis, Baronis de Verulamio. Qui tractatus omnes similis argumenti de sententia amplissimi *Crenii l. c. p. 177.* lectu non sunt indigni, sed potius jucundi & utilissimi. Hic scil. Thomas Campanella ardentis penitus & patentosi ingenii Vir secundus fuit à Thoma Moro qui imaginariæ Reipubl. formam scripto consignavit. Qui dum in tenebris & pædore Carceris vitam traduceret, civitatem solis de inea-

Civitas ejus solis qualis?

Ex judicio Crenii

Naudæi & Boecleri

 vit,

vit ea cogitationum novitate & sublimitate sensuum ut præter Philosophicas speculationes multa etiam contineat queis Respubl. tutius administrari possent & hominis ipsi meliores evadere, prout *referendo censet & censendo refert Gabriel Naudæus Bibliogr. Polit. p. m. 25. ed. Grot. & p. 65. Conring.* & ex eodem atque cum eodem *Joh. Henr. Boeclerus Bibl. Polit. Controv. vel quisquis ejus collector & editor. ed. in 8. §. 82.* item *Burcard. Gotth. Struvius Biblioth. Philosoph. cap. VII. §. 14. p. m. 153.* Thomæ Campanellæ, *inquiens*, Civitas solis inter carceris squalores conscripta est & edita Ultrajecti 1643. in 12. sed potius, prout reliqua Campanellæ in solis speculationibus philosophicis consistit. *Herm. Conringius de Civil. Prud. c. XIV. p. m. 300.* de Campanellæ Civitate solis, *monet*, laude quidem dignam sed multum esse tamen infra Utopiam. (III.) *Lucius Cornelius Europaeus in Monarchia solipsorum ad Virum Clarissimum Leonem Allatium cui accessit Clavis Onomastica. Juxta Exemplar Venetum Superiorum permissu. Lugd. Batav. 1648. Gisb. Voetius Tom. III. Select. Disp. Theol. ed. in 4. Utraject. 1689. de docta ignorantia p. m. 687. allegat hoc scriptum sub titulo Anonymi his verbis:* Quæ sit Jesuitarum solipsia in tota Scholastica, Oeconomica, Politica Pragmatica acute & eleganter descripsit Anonymus in Tractatu de Monarchia Solipsorum cui jungat Lector, quem ista tangunt, alterum tractatum acumine & Stylo eximium

tit.

Struvii & Conringii.

Lucius Cornelius Europæus.

De eo judicium Voetii

tit. Conclave Ignatii. Casp. Scioppium Au- Scioppii
ctorem decernit Theologus Lipsiensium Cele-
berrimus *Gottlob. Fried. Seligmannus in Diss.
Inaug. de libertinismo sentiendi & credendi Ro-
stoch. 1686. hab. §. 35. his verbis:* Optimè sa-
pit qui sibi soli non sapit. Scripsit Scioppius
Tractatum de Monarchia Solipsorum, talium
hominum qui sibi sapere solis videntur. Item
Theologus Francofurtanorum ad Viadrum
longè clarissimus *Joh. Christ. Becmannus in* Becmanni
*Lin. Doctr. Moral. ed. in 8. 1686. Lips. & Fran-
cof. cap. 4. §. 8. p. m. 107.* Ad illos qui ex sei-
psis & proprio suo ingenio omnia, ex aliis ni-
hil, haurire volunt, *referens* Paracelsistas, Her-
meticos, Fratres Roseæ Crucis quos exactè de-
scribit Plato lib. VI. de Republ. per Antrum
suum & de Jesuitarum ejusmodi Solipsia *alle-
gans* Tractatum Scioppii de Monarchia Soli-
psorum. *In Naudæanis Amstelod. 1702. in 12.* Naudæi
publicatis *pag. 92.* Monarchia Solipsorum,
invisus adeò Jesuitis liber, *adscribitur* Mel-
chiori Inchoffero Ex-Jesuitæ. *Johannes Hen-* Boecleri
*ricus Boeclerus in Biblioth. Polit. Contr. vel
quisquis ejus collector & editor ed. in 8. 1677. &
1696. Germanop. §. 83. refert scriptum hoc ad
fictitia Geographico-Politica his verbis:* Per-
tinet huc ad Respublicas scil. fictitias etiam
Monarchia Solipsorum sub nomine Lucii
Cornelii Europæi primum Venetiis, deinde in
Belgio edita, Jesuitarum artes, mores & stu-
dia totiusque Societatis arcana & statum mi-
ra industria & elegantia recludens. Inter Je-

fuitas 45. annos exegisse nec vilibus officiis adhibitum non obscurè auctor in fine libri & alibi significat, proinde non indignus cujus narrationibus fides adhibeatur. *Burc. Gotth. Struvius in Bibl. Philos. cap. VII. §. 20. p. m. 175. alium auctorem insinuat præter insinuatos & ad aliam Classem Politicorum scil. Ethicorum & Patheticorum refert his verbis:* Non malè huc refertur (scil. ad Scriptores qui vitia & affectus vitiosos Politicorum descripserunt) Monarchia Solipsorum, quæ sub nomine Lucii Cornelii Europæi seu qui sub eadem latere putatur, *Gabrielis Barjaci Lermæi* prodiit, primum Venetiis dein in Belgio recusa, in qua Jesuitarum artes, mores, studia & status totius Societatis multa industria atque elegantia depingitur.

Struvii.

Scriptores veri & genuini.

I. Collectores Rerumpubl. Elzevir.

Judicium de iis

STRUVII.

§. III. Inter illos qui recentiori ætate (Antiquioris enim ætatis hoc in genere Scriptores brevitatis ergo non attingimus) veris & apertis nominibus atque ominibus Respublicas Orbis illustriores descripserunt, aliis præferendi sunt *Collectores & Editores Rerumpubl. Elzevirianarum*, sic dictarum, quod apud Elzevirios (florentissimos quondam in Lugdunensi apud Batavos Academia Typographos ex quibus præcipuè noti Bonaventura, Abrahamus, Ludovicus & qui ultimus obiit 1680. Daniel Elzevirius) in Belgio in forma minori fuerunt excusæ. Cœperunt istæ an. M. DC. XX. nec tamen omnes paris sunt industriæ quia non omnes agnoscunt eundem Auctorem. Inter meliores æstimandæ sunt, illæ, quæ JOANNEM

NEM DE LAET auctorem agnoscunt, monente ornatissimo *STRUVIO in Bibl. Philos. cap. VII. §. 18. p. 162. & Histor. cap. XXXI. §. 1. pag. m. 768.* Reliquæ collectæ potius sunt ex aliis quam ut magnam industriam præ se ferant. Olim maximè æstimabantur, eo quod in compendio traderent statum cujuslibet Reipublicæ. Nec hodie suo usu destituuntur, licet status Politicus in plerisque sit immutatus. Plerasque recenset *Bœclerus in Bibliotb. Polit. Contr. vel quisquis Collector & Editor ed. in 8. d. an. 1677. & 1696. §. LXXVII. censu atque recensu sequenti:* Singulas Resp. plurimi dederunt quorum plerosque aut integros aut excerptos Elzevirii in Batavia excuderunt. Sed horum pauci satis apti ad civilis prudentiæ scopum, quod susceperant, exsequuti sunt; fide quoque industria & judicio valde discrepant. Præ reliquis tamen ad hoc institutum idonei sunt (1.) *Hispania* sive de Regis Hispaniæ regnis & opibus Commentarius à Joanne Laet Lugd. Batav. 1629. conscriptus. (2.) Ejusdem *Gallia* sive de Francorum Regis dominiis & opibus Commentarius. (3.) Claudii Sesellii, Episcopi Massiliensis & sœpius ad Pontificem Regis Galliæ Ludovici XII. Legati, Libri duo de Rep. Galliæ & Regum officiis, in quos congessit Vir multis variisque negotiis publicis defunctus, aulæque morem omnem atque statum exploratissimum habens, quicquid optimorum præceptorum aut ipse observasset aut su- Bœcleri.

pe-

perioris suæque ætatis Viri prudentes ac docti tradidissent: singulari quadam ratione id omne præsenti rerum conditioni atque tempori accommodans. Eos Latinè conversos Argentorati publicavit SLEIDANUS; postea Elzevirii Reipublicæ Galliæ ann. M. DC. XXVI. à se editæ inseruerunt. (Non semel à doctis audivi inquit Philologorum Phœnix, *Thomas Crenius Tom. II. Method. pag. m. 387.* Sesellium magis Rempubl. Platonicam quàm Gallicam descripsisse & de Hottomanno, Viro aliàs undiquaque doctissimo magnam eum famæ suæ jacturam fecisse scripto illo, quod vocavit Franco-Galliam, cùm nemini dubium fuerit quin rem intellexerit melius) (4.) Caspatis Contareni & Donnati Jannotii libelli de *Republ. Veneta* & in utramque Notæ Nic. Crassi, M.DC.XXVIII. & M. DC. XXXI. (5.) Thomæ Smithii Resp. Anglicana. (6.) Josiæ Simleri de *Republica Helvetiorum* libri duo, Tiguri separatim excusi Latinè & Germanicè. (7.) Tractatus Anonymi Scriptoris de Principatibus *Italiæ* à Thoma Segeto translatus & notis illustratus eique ab Elzeviriis subnexus commentarius Johannis de Laet de territoriis, potentiâ, familiis, fœderibus Principum Rerumpubl. & eorum qui hodiè in Italia rerum potiuntur.

Conringii. *Hermannus CONRINGIUS de Civ. Prud. cap. XIV. p. m. 308. de Elzevirianis judicium suum aperit his verbis:* Hollandorum curâ non uno quidem volumine sed per complura enchiridia, habemus tamen itidem, descriptio-

ptiones optimas omnium ævi nostri illustrium rerumpublicarum à Viris præclarissimis seorsim compositas. Citra controversiam autem præstant omnibus in genere eorum qui separatim Respublicas florentissimas illustravere, Caspar Contarenus & Donatus Jannotus qui Venetam, Ubertus Folieta qui Genuensem, Josias Simlerus qui Helvetiorum, Martinus Cromerus qui Polonorum, Thomas Smithius qui Anglorum, Johannes Tilius qui Gallorum, Ubbo Emmius qui Frisiorum, Martinus Schoockius & Boxhornius qui Belgii fœderati, Johannes de Laet qui præter Belgii illius fœderati, Hispanorum, Gallorum, Italiæ Principatuum, Persarum, Magni Mogoris aliarumque civitatum publica instituta, cum prudentum omnium & qui gerendis rebus admoventur summo applausu, literis tradiderunt. Recentissima ætate Respublicas Orbis illustriores veris ac genuinis nominibus ac ominibus descripsit non sine orbis eruditi applausu. (I.) 2.

FUNCCIUS.

Christianus FUNCCIUS in *ORBIS hodiè imperantis breviario*, quo de Imperiis, Regnis & Principatibus potiora collegit, in usum Scholæ, ut ipse fatetur, conscripto, neque propterea judicio pragmatico constipato. Subjunxit breviario huic non tantum appendicem de Curia Romana seu statu Pontificio sed & *Positivam ad Orbis Imperantis Notitiam Introductionem* 1691. in 8. Lipf. ad lectionem orbis sui jam laudati facientem, brevioribus aphorismis comprehensam. Qua ea quæ per

quæ-

quæstiones & subjunctas responsiones fusius in breviario dilucidaverat, brevissimis positionibus, additisque rationibus, in gratiam tyronum studii Historici atque Politici comprehendit, secutus, ut ipse fatetur, vestigia celeberrimi Polyhistoris Schurzfleischii. In Prolegomenis opusculi de orbis Imperantis notitia in genere disserit. Inde progressus, de præcipuis orbis hodiè imperantis Regnis, tum quæ in Europa, tum quæ in Asia florent, simili modò agit. In tertia sectione præcipuas Orbis Respublicas, quæ non sunt Monarchicæ, recenset. Tandem in posteriori libelli parte de Principatibus & liberis Imperii Germanici Civitatibus tractat: atque adeò velut materiarum illustrium in studio historiæ civilis occurrentium indicem designat, unde quis ansam de iis plura in Collegiis privatis disserendi petere queat. (II.) *JOHANNES CHRISTOPHORUS BECMANNUS, in HISTORIA ORBIS TERRARUM GEOGRAPHICA ET CIVILI* quæ prodiit ex editione V. correctior Francofurti & Lipsiæ an. M. DC. IIC. in 4. In hujus autem prima parte non solum quæ ad generalem notitiam geographicam faciunt optime, hydrographiam præcipuè explicavit, sed etiam de linguis, moribus, characteribus, migrationibus & commerciis gentium agit. Progreditur inde in altera parte ad regna particularia, Hispaniæ, Portugalliæ, Galliæ, Angliæ, Daniæ, Suecíæ, Russiæ, Poloniæ, Bohemiæ & Hun-

2. BECMANNUS. Geographia ejus Politica qualis?

Hungariæ, Turciæ, Aſiæ & Africæ, & denique Rempubl. Venetorum; in ſingulis ſtatum naturalem, hiſtoricum, politicum, Religionem & memorabilia conſiderans atque omnia per Scriptores fide dignos comprobans, ita ut uſum omnino habeat eximium. Fuſius contenta Geographiæ hujus Hiſtorico-Politicæ ſequentibus verbis proponit *Gottofredus Zennerus Altenb.* im Herbſt-Parnaß *an. 1693. m. XXXIX. p. m. 190. 191.* quæ ſubſcribere haud gravamur: Als die Hiſtoria Orbis Terrarum Geographica & Civilis de variis negotiis noſtri temporis potiſſimum & ſuperioris ſeculi aliisve rebus ſelectioribus M. DC. LXXIII. das erſtemahl ohne Benennung des Autoris heraus kame/ und es wegen der vielen ſonderbahren Dingen/ die es in ſich hielte ſeine Liebhaber häuffig/ dahero der Hr. Auctor in der andern Edition an. 1680. ſolches revidirte/ in vielen vermehrete/ und unter ſeinem Nahmen heraus gab. Es iſt aber der Autor Herr Joh. Christoph Becmann D. Theol. und Prof. zu Franckfurt/ welcher mit ſeinen vielen galanten und nützlichen Schrifften ſich bey der Welt zeither ſehr berühmt gemacht/ indem Er Notitiam Dignitatum Illuſtrium, Politicam, Lineas Morales und ohnlängſt Hiſtoriam

Ex judicio Zenneri.

riam

riam ordinis Johannitici, zu geschweigen der vielen Dissertationen / heraus gegeben hat. Dieses unser Werck bestehet nun in 2. Theilen / deren der erste Geographiam, der ander Historiam derer fürnehmsten Reiche begreiffet. Den Partem Geographicam resolviret er also / daß Er Geographiam Generalem, Historiam Naturalem und Antiquitates so wohl Geographicas als Historicas gantz curiös mit einmischet. Zu dem Ende der Historiæ Civilis ist ein Schema so wohl der Geographiæ als Historiæ die in diesem Werck abgehandelt wird. Der ander Theil hält in sich die fürnehmsten Reiche Europens / darunter aber das Römische Reich Teutschlandes / die Republic Holland und Schweitz nicht begriffen seyn / hingegen hat er einige Königreiche Asiens und Africens beygefüget. Bey jedweden Capite handelt Er von denen Scriptoribus solches Reichs / welches Er auch in parte prima in Acht nimmt und allwege bey einer Materie die nützlichsten Autores referiret. Das Werck endiget ein vollkommen Register.

Scriptores Paralleli. Caimus.

§. IV. Inter Scriptores illos, qui Respublicas antiquas cum recentioribus contulerunt, eminent (1.) *Pompejus Caimus* in libro Ita-

Italico, cui titulus: *Parallelo Politico delle Republiche antiche e moderne*, qui prodiit Patavii 1627. in 4. Conf. de Vita & Scriptis Caimi Joh. Vict. Roscius sub consueto Jani Nicii Erythræi nomine Pinacoth. Imag. Illustr. Viror. ed. Lips. in 8. 1692. Part. I. p. m. 48. 49. (2.) *Martinus Schoockius*, qui fatum Reipubl. Vejentium & Achæorum Belgis suis in exemplum proposuit Trajecti ad Rhenum 1664. in 24. Conf. de Schookii scriptis *Hedouvillius* cujus verum nomen *de Sallo*, Consiliarius Curiæ Parisiensis *Part. I. Ephem. Erud. n. I. 1665. d. 5. Jan. p. m. 6. & n. XIII. d. 30. Mart. p. m. 133. & Part. II. n. X. d. 8. Mart. 1666. p. 107.* & de optimo Schoockii scripto, optimus Virorum *CRENIUS* noster in *Exercit. de libris Script. Opt. & utiliss. 1704. Lugd. Batav. pag. 18. n. XVIII. ubi verba concisa ita fluunt:* Martini Schockii Tractatus de Butyro Groningæ editus anno M. DC. LXV. in 12. cui accessit ejusdem exercitatio de aversatione Casei, principio ibidem edita anno 1658. in 8. tam accuratus est ut Auctor provocare possit ingeniosissimos quosque qui hac de materia quæstionem in libro isto non decisam, proferant. De Republica autem Achæorum & Vejentium in usum præsentis seculi delineata à Martino Schoockio sequentia communicat, *HEDOUVILLIUS* jamjam laudatus *Part. I. Ephemerid. n. V. 1665. d. 2. Februar. pag. 50.* Polybius in historiæ suæ præludio satis prolixè de Achæorum Republ. egit. Quædam etiam loca quæ

Biographus ejus

Schoockius.

Optimum Schoockii scriptum.

Judicium Hedouvillii de Schoockii Parallelismo Geographico-Politico.

Schoockius ex Autoribus, nonnulla de eadem differentibus citat, nihil præstant aliud, nisi ut ea, quæ nos Historicus ille docet, confirment. Regimen dictæ Reipubl. inter optima quæque Græciæ semper numeratum fuit; Unde etiam est, quod præsentis libri Autor inclinet eò: Remp. unitarum Belgii Provinciarum in plurimis cum eadem convenire. Quemadmodum verò unitas, subque Reipubl. Achæorum nomine comprehensas urbes, divisione postea facta se perdidisse dicit; ita unitas Belgii Provincias, ut ab hoc exemplo cavere discant, inque unione constanter perseverent, adhortatur, ne videlicet perinde ut Achæi se tandem pessundent. Deinde de Vejentium Republica, quibus pax magis & otium, quàm bella fuêre funesta, disserit. Unde bellum quàm pacem potius Provinciis Unitis quærendum esse colligere velle quodammodo videtur. (3.)

Praschius. *JOHANNES LUDOVICUS PRASCHIUS in Assertione Reipublicæ Achaicæ ejusdémque cum Germanica comparatione*, quæ prodiit Ratisbonæ M.DC.LXXXVI. in 4. Ediderat scil. Vir Clarissimus *Joh. Georg. Kulpisius* Tractatum de Unitate Reip. in Sacro Imperio Romano & in cap. III. quo argumenta Auctorum unitatem Reip. Germanicæ impugnantium recensentur & refelluntur, præter Jacobum Gothofredum & Herm. Conringium etiam Virum Nobilissimum Joh. Ludov. Praschium quanquam non sine præconio, notaverat, quod in libello de JCto vero & persona-

Scripta Eristica de Parallelismo ejus Geographico - Politico.

to Germaniam nostram Achajam, sed Vetere illustriorem appellasset & in cæteris quoque de statuum provinciis tanquam singulis civitatibus disseruisset. *Præschius* itaque, cum præter meritum sententiæ tam pestilentis, ut vocat, videret se argui, mox ad Virum inclytum *Joh. Philippum Schefferum*, qui legendum sibi tractatum illum Kulpisii subjecerat, *epistolam* perscripsit, eamque *Apologeticam* de Unitate Reipubl. in S. Rom. Imperio, quæ an. 1685. Reginoburgi d. 30. Jul. data ibique edita est. Hac Epistolâ acceptâ Cl. *KULPISIUS*, Argentorato tum in aulam Stutgardianam evocatus, *literas responsorias* ad eundem Virum amplissimum Joh. Phil. Schefferum JCtum direxit easque Stutgardiæ d. 17. Septembr. anno 1686. exaratas. *Præschius* iterum calamo arrepto anno eodem 1686. non *Assertionem* tantum *Reipublicæ Achaicæ sed & ejusdem cum Germania comparationem* scripsit atque evulgavit. In *Assertione* asserit Achajam eo tempore, quo pollebat, unam omnino, non ex pluribus Rebuspublicis constantem Societatem, quæ Kulpisii sententia sit, fuisse Rempublicam. Probat hoc assertum illustri Polybii loco, historici non tantum oculatissimi, sed & Achæi Principis, ex quo clarè patet non solum *συμμαχικὴν καὶ φιλικὴν κοινωνίαν πραγμάτων* fuisse inter Achæos sed & communionem legum, magistratuum & omnium omnino reliquorum, atque adeo unam fuisse civitatem ac Rempubl. cui nihil ad unitatem deficeret

Contenta Assertionis & Comparationis.

quàm mœnia & externa facies. In *Comparatione* fundamenti loco præstruit, initio Achæis non minus, ac Imperio nostro, unam citra dubium fuisse Rempublicam. Deinde ut comparationem semel cœptam continuet, dicit, quemadmodum Achæis commune fuerit Concilium cujus præcipua pars Prætor, à quo convocati fuerint proximi Synarchontes, Principes inde reliqui: ita & in Imperio Germanico adesse commune concilium idque illustrius Achaico cujus Caput sit Cæsar: & quemadmodum Concilia Achæorum non fuerint olim perpetua sed pro necessitate repetita ita & hodienum in Imperio Comitia & posse & debere pro necessitate repeti. Porrò in singulis Civitatibus Achæorum democraticam apparuisse speciem affirmat. Sed hoc Imperio nostro neque per leges neque per alias rationes convenire; non malè tamen facturos Principes ac Senatores, si authoritatem clementiâ attemperando tale quid legis sibi dixerint. Denique Achæis omnibus leges fuisse easdem eosdemque Magistratus; nobis, quia nec eadem Imperii ubique sit facies, easdem planè esse haud posse, nec eosdem legum custodes; jus interim Romanum, quod propterea & commune dicatur, passim vigere quadantenus, summisque in tribunalibus sententiam dicere. De legibus Achæorum dum disserit, rem monetariam quoque illorum tangit, ejusque communem penes illos rationem fuisse ait. Id ipsum Imperio ob ingentem juris

mo-

monetalis abusum optabile esse innuit; nec difficilem fore, si animi concordes forent, ponderum ac mensurarum similitudinem. Evolvit tandem causas, cur Respubl. Achæorum sit collapsa, dicitque excidium enatum esse tum ex perfidia Achæorum quorundam tum ex dissidiis inter Achæos à Legatis Romanorum sparsis. Nec dissimile quid hactenus Germaniam fuisse passam subjicit; nam & exteros navâsse operam ut corpus Germanorum dissolverent. Sed notasse se sibi, consilia ista erupisse tandem in nervum atque in contrarium vertisse; & sperare se, fore ut ob gliscentem hostium violentiam, in arctiorem concordiam ad Imperium vel ulciscendum vel tutandum coëatur; quanquam perfecta & stabilis sperari vix possit, ob animorum varietatem & vel ob vaticinium, quod lutum misceri ferro negat, ante casum ingentis illius lapidis, qui utrumque & omnia comminuet.

(o)

CLASSIS DECIMA QUARTA,

Genuini ad Politicam Apparatus producens

STRATEGICOS SELECTOS.

§. I.

Artem militarem non unicè pertinere ad civilem Societatem ejusque Candidatos patet, quoniam illâ uti possunt etiam qui civilem Societatem non colunt. Dirigit interim militiam in usum civitatis Politica, arte etiam militari subinde utitur tanquam ministra, attamen ipsammet artem illam non facit suam. Dirigunt & Viri Generosi notitiam ac praxin militarem ad usum Patriæ vel Reipublicæ cui inseruntur atque dicantur. Et quemadmodum Martiis operibus decus illorum cœpit ita & tueri illud ipsum iisdem strenuè allaborant, optimè scientes nec anterioribus temporibus asti-

stimatos esse, imò nec his etsi in deterius fluentibus multum adeò æstimari Generosos Nobiles Nobilesque Generosos qui partem juventutis & fortunarum non dederint militiæ adeòque vel ipsimet bellica fortitudine vel saltem missis copiis suis (uti inter Principes usitatum) bonos se patriæ filios probarint. Si qui verò à bello abstinent (ut sanè aliis delicatæ peregrinationes, aliis valetudo aliis alia obstant) eos hunc velut defectum aliis insignibus atque conspicuis dotibus, nisi contemni velint, pensare oportet. Tantum igitur cum pretium sit gloriæ militaris in Politia & vita civili non sunt Generosis atque Nobilibus negligenda quæ ad eam rem faciunt, legendique adeò etiam rerum bellicarum Scriptores (quos in Compendio contraxit *Joh. Fried. Reinhardus Theatr. Prud. eleg. ad Polit. Lips. lib. I. cap. X. §. 16. n. 41. 42. 43. p. 454. 455.*) quales ex Antiquioribus, qui Politicis commendandi veniunt, & quidem ex Græcis POLYÆNUS & ex Latinis FRONTINUS; ex Recentioribus NAUDÆUS & LIPSIUS & ex Recentissimis TURNERUS, LYDIUS & GANNETASIUS. Antiquioribus Strategici selecti.

§. II. Ex Græcis Scriptoribus argutas bellorum astutias & subdola Imperatorum ac Ducum Græcorum Romanorum ac Barbarorum gesta octo libris persecutus est *POLYÆNUS* Macedo, Orator & Patronus Causarum apud Imperatores Antoninum & Verum, Scriptor antiquus elegans, acutus, eruditus & I. POLYÆNUS.

 utram-

utramque militiam sagatam & togatam, secutus, ut eum prædicat *Isaacus Casaubonus*, qui primus hunc venustum æquè ac utilem scriptorem in publicam lucem ann. M.D.LXXXIX. typis Tornætianis Lugduni protulit; magno, ut in præfatione indicat, ære in privatos usus comparatum, indeque summâ industriâ ac diligentiâ & fide maximâ evulgatum, multis quæ suo loco imperiti librarii moverant, in suas sedes revocatis, quæ confusa erant, distinctis, quæ verò corrupta erant, emendatis; nam distorta, luxata & fœdata plurima in eo fuisse, neque Polyæno adversus vim & injuriam librariorum stratagemata sua quicquam profuisse, sed ipsum velut ex Alliensi aut Variana clade pluribus vulneribus confossum ad se pervenisse affirmat. Post centum prætetlapsos annos, ante quos Scriptorem hunc doctissimus Casaubonus primùm publicæ luci exposuerat, cum is ei se subduxisset, nec exempla ejus amplius comparerent, iterum eundem eruditorum usui reddidit eruditus Scholæ Delphensis Doctor *Pancratius Maasvicius*: & quando Casaubonus, plurium quam quem unicum nactus erat Codicum ope destitutus, multa quæ corrupta essent, intacta reliquerat; is è Florentina Magni Ducis Hetruriæ & Cantabrigiensi SS. Trinitatis Collegii Bibliotheca, MStos Codices Polyæni adeptus, collectis etiam à Gronovio, celeberrimo Criticorum, variantibus in Scriptore hoc lectionibus adjutus, longè emendatiorem, nitidioremque Polyæ-

Editio Casauboni.

Editio Maasvicii.

lyænum dedit, plurima quæ mendoſa ſupererant, emendans, turbata reſtituens, confuſa distinguens & genuinam faciem Autori huic reddens; ceu ex notis conſtat, in quibus præter Caſaubonianas obſervationes, emendatæ lectionis rationes adfert & cujus Codicis autoritate receptam antehac lectionem mutarit, indicat. Verſionem *Juſti Vulteji*, à qua emendanda, aut nova ſubſtituenda Caſaubonus abſtinuerat, ipſe quoque contentus errores notaſſe, retinuit, quod animadverteret, ſuorum Codicum lectionum ea quodammodo firmari: quocirca & affirmat, malle ſe Græcum è Codice, quo uſus fuerat, editum fuiſſe à Vultejo Polyænum quem Latinum is modo Baſileæ anno M.D.XLIX. dedit. Editio Vulteji.

§. III. Ex Scriptoribus Latinis ſtrategicis commendari ſolet à Politicis *Sextus Julius FRONTINUS*, Vir Conſularis, qui Veſpaſianorum, Domitiani, Nervæ & Trajani temporibus floruit, variisque muneribus functus ſub Trajano deceſſit. Monumentum ſibi extrui vetuit annotante *Eraſmo in Libr. Apophth. bis verbis:* Impenſa monumenti ſupervacua eſt, memoria noſtri durabit ſi vitam meruimus: Maximus Geometra teſte *Hier. Magio Lib. 4. Miſcell. cap. II.* ſerius & minimè verboſus Auctor monente *Caſp. Barthio Lib. II. Adverſ. cap. XI.* qui rei militaris peritus, indice *Joh. Maria Catanao Comm. in epiſt. Plin. Lib. IV. epiſt. 8.* quique in Britannia ferociſſimam Silurum gentem ſubegit *teſte Tacito in Agric.*

2. Frontinus.

Elogia ejus.

Liber ejus Strategicus.

Agric. c. XVII. Conscripsit *STRATAGEMATUM LIBROS QUATUOR* qui ad artem bellicam faciunt, ad Politicam, etiam militarem, vix quicquam judice *Herm. Conringio de Civil. Prud. cap. XIV. pag. 323.* Scriptum hoc de re militari dictione ignobilius judicatur, eoque à Scioppio in ferream rejicitur Latinitatis ætatem, sive quod ab eodem admodum adolescente, ut Vossio persuasum, compositum sit, sive ab infelici sequioris ævi manu interpolatum, indice *Olao Borrichio de Var. Lat. Ling. ætat. cap. IV.* Antiquissima, judice *Gerh. Joh. Vossio Lib. III. de Histor. Latin. part. IV. cap. I. p. m. 738. ed. Lugd. Batav. 1651. in 4.* Scripti hujus strategici, quam videre contigerit, editio est illa, quæ castigata à Philippo Beroaldo & Senatori Min. Roscio dicata, Bononiæ prodiit apud Platonem Benedictinum ann. M. CCCC. XCV. Recentior editio & quidem illustrior est *Godescalci STEWECHII*, cujus cum conjectaneis & *Francisci MODII* cujus notis FRONTINUS prodiit Lugdun. Batav. M. D. XCII. in 8. & M. DC. VII. typis Raphelengianis. Comparent & Conjectanea Stevvechii unà cum notis Modii in editione *Vesaliensi* M. DC. LXX. in 8. Veterum de re militari Scriptorum junctim à *Petro Scriverio* editorum, in cujus editionis calce habes & Scriverii annotationes in Frontinum p. m. 58 sqq. Optima citraque controversiam emendatissima, sed minus nota & familiaris elegantioris doctrinæ studiosis, Frontini

Judicium de eo

Editiones Selectæ.

tini editio est Lugdun. Batavor. & Amstelod. M. DC. LXXV. in 12. quam curavit *Samuel* *TENNULIUS*, Vir major, quàm illustrior, Historiarum olim & Eloq. Prof. Steinfurtensis post Noviomagensis, quo in loco & dedicationem in Frontinum scripsit. In calce testimoniorum de Frontino editioni ejus præmissorum disquirit laudatus Tennulius de variis FRONTINIS, quique is Auctor sit, qui de Coloniis libellum scripsit editum in p. m. 102. seqq. Rei Agrariæ Scriptorum à Wilh. Goesio Amstelod. 1674. in 4. Scripsit longè plura FRONTINUS ut de *Aquæ ductibus U. R.* *de Re agraria* seu agrorum conditionibus & *de constitutionibus limitum* quæ Scripta cum Commentariis *Agennus Urbicus* illustravit; item *Legis Maniliæ* aliquot capita. Dolendum verò quod ex iis nonnulla communi literarum jacturâ interciderint, cum Steph. Vinand. Pighio Annal. Roman. Libr. XIIX. ad ann. Urb. D. CCC. XXI. Extant quoque Frontini opera cum notis & emendationibus *Roberti Keuchenii* quæ Amstelodami M. DC. LXI. in 8. typis excusa sunt. Italicè apparuerunt illa Venetiis M. D. XLI. in 8. & M. D. LXXIV. in 4. Plura de Frontino dabunt *Ælianus* præf. Libri de instr. acie. *Vegetius* Lib. 2. de re milit. cap. 3. & ex novissimis *Joh. Alb. Fabricius* Biblioth. Lat. p. 110. sq. ejusque appendice p. 138. 139. 143. 145. & *Martinus Hanckius* Part. I. de Rom. rer. Script. p. 104.

Scripta ejus alia.

Fontes.

§. IV.

Recentiores strategici Selecti.

I. Lipsii Tr. de Militia Romana ex Judicio Salmasii.

§. IV. Ex recentiori strategicorum Scriptorum Catalogo, & quidem selecto, commendandus est *JUSTUS LIPSIUS* (de quo suprà fontes indicavimus Clas. II. §. 6.) *in Libris quinque de MILITIA ROMANA* seorsim editis Antvverpiæ M. DC. XIV. ex officina Plantiniana apud Viduam & filios Johannis Moreti cum privilegiis Cæsareo & duorum Regum & Principum Belgarum. *Claudius SALMASIUS Epist. lib. I. epist. 93. ad Job. Fried. Gronovium p. m. 213. ed. Lugd. Batav. M. DC. LVI. in 4.* Lipsium in hoc opere plagiarium facit Patricii. Verba ejus sunt: De Patricio non satis sum assequutus „ quid velis. Prioribus tuis quæ mihi hester- „ no die redditæ sunt ajebas apud amicum vi- „ disse Latinè versum. Nunc in fine epistolæ „ scribis, rogare etiam Lindenbrogium quid „ de *Patricio* fieri velim. Estne idem *Patri-* „ *cius?* Vide illum qui Italicè scripsit *Paralle-* „ *la militaria* satis bona, ex quibus *Lipsius ma-* „ *gnam partem eorum quæ de militia Romana* „ *commentatus est, videtur hausisse.* Cuperem „ eum videre si per TE aut amicum tuum li- „ ceat. Nam etsi Italicè intelligam, non ta- „ men ita omnia planè assequor, quin quædam „ sint quibus impetus in legendo meus retarde- „ tur. Latina ut facilius caperem ita celerius „ legerem.

Casauboni.

Isaacus Casaubonus Epist. XXI. ad Bongarsium p. m. 31. ed. Brunsvvig. 1656. in 4. hoc de Lipsii opere ita habet: Lipsii ad Poly- „ bium tandem vidi & vis dicam liberè quid „ sen-

sentiam? Opus est labore magno, judicio ,,
recto, ingenio denique talis Viri conceptum ,,
feliciter ac formatum. Nemo negaverit u- ,,
num illum hodie res Veteris Reip. Romanæ ,,
& nosse eximiè & explanare omnium elegan- ,,
tissimè. Veruntamen, quod inter nos liceat, ,,
(μόνοι γάρ ἐσμεν) mirari interdum subit, cur ,,
hanc potissimam rationem tractandi ejus ar- ,,
gumenti elegerit? Nam ad Polybii lucem ,,
quid admodum attulerit sui, nondum videre ,,
potui. Multa ille quidem melius vertit quàm ,,
priores fecissent interpretes: sed magnam ,,
eorum partem Turnebus aliique sibi vindi- ,,
cant. De cœtero si quid in Græcis illis ob- ,,
scuri fuit, lucem id adhuc desiderat: non e- ,,
nim alluxit fax Lipsiana illis locis. Fecerit ,,
fidem vel unicum verbum σάλωμα de quo ,,
nihil notatum ab illo vidi p. 170. non vulga- ,,
re, non omnibus notum, nihil denique ,,
quod mentem Polybii explicet aut vim verbi. ,,
Mitto errores aliquot mihi notatos in expli- ,,
candis locis Græcorum Scriptorum. Ne- ,,
que nos tamen studiosè quæsivimus, sed casu ,,
in illos incidimus. Quare si tua me confir- ,,
maverit auctoritas non desistemus ab incepto ,,
& Polybium tandem nostris vigiliis illustra- ,,
tum publicabimus; præsertim cum publicè ,,
nuper inscius, quid à Lipsio esset editum, ,,
fidem meam adstrinxerim & quidem disertis- ,,
simis verbis, ad librum, si memini, tertium. ,,
Melchior Adami in Vitis Germanorum Philo-sophorum nominatim Vita Lipsii pag. 471. edit. Adami.

Fran-

Francof. in 8. 1663. De Militia Lipsii Romana sequentia communicat: Cum opus aliquod jamdiu meditaretur & solicitè quærere Lipsius quod lucem ad res Romanas & Græcas præferret, reperit quod *Facem Historicam* non ex superbia sed ex proposito appellaret. Hoc cum diffusum imò confusum esset, placuit excerpere primum ex omni cumulo quicquid ad *militiam* facere videbatur. In his itaque ad Polybium Commentariis quidquid ad militiæ ordinem, arma legesque spectat, aperuit: in *Poliocreticis* autem, machinas, tormenta, tela Veterum adjutante item Vænio, exhibuit, daturus & *triumphum*, felicis belli clausulam, nisi valetudo adversa intercessisset.

Bœcleri. *Joh. Henr. Bœclerus in pag. 17 Histor. Schol. Principum*, rationem, ob quam Polybianum in Strategico scribendi genere Commentarium elegerit Lipsius, his verbis exponit: Polybio non minima ubique cura fuit, etiam rei militaris rationes, per omne genus tractandorum armorum, accuratius persequi. Quare Lipsius de Militia Romana scripturus, hunc sibi fundum fecit & quasi Commentarium in Polybii militaria adornavit.

Fabri. *Johannes Albertus FABER in Centuria Plagiariorum n. VI.* hæc de Lipsio ejusque militia Romana tradit: Eum à Petro Fabro & aliis quibusdam super Saturnalibus, suis notisque in Tacitum & Criticis nonnullis emendationibus plagii accusatum fuisse, alii ante nos adnotârunt. Sed & in de Mili-

tia

tia Romana Commentariis Patricium ab eo ,,
exscribi animadversum est. Vid. Teisserium ,,
elog. des Scavans part. II. p. CCCLXXXV. ,,
& Almelovenium in Syllabo plagiariorum. ,,
Unde illustre exemplum præbet eorum quæ ,,
diximus paulò ante cum de Fortio ageremus. ,,
Huc referenda sunt verba Bulengeri quæ alle- ,,
gat B. Thomasius §. 492. Alii Strategica ,,
ab eo repetunt & manum injiciunt. Ex O- ,,
nufrio quoque aliqua eum descripsisse lego a- ,,
pud Teisserium l. c. In Scaligerianis pri- ,,
mis arguitur, quod ex Scaligeri conjectaneis ,,
observationem quandam tacito nomine sit ,,
suffuratus. In libris de Cruce Petrum Fa- ,,
brum ab eo exscribi aut Bebelius Antiq. Ev- ,,
angel. p. 521. Neque tamen de plagio intel- ,,
ligendus Naudæus pag. CXI. Bibliographiæ ,,
militaris, ubi Carolum Scribanium in Politi- ,,
co Christiano dicit acumina sensuum & flo- ,,
sculos sententiarum spargere, quas interdum ,,
etiam ex suo penu depromat quemadmodum ,,
Lipsius semper ex alieno. Cœterum de Li- ,,
psio vide quos allegat Martinus Hanckius ,,
Lib. I. de Roman. rer. Scriptor. p. 269. qui- ,,
bus adde Erythræum in Addend. ad Pinaco- ,,
thecam III. Drexelium part. I. Aurifod. cap. ,,
V. Miræum de Scriptoribus Seculi XVII. Ey- ,,
benium ad Magiri Eponymologicum. Fre- ,,
herum in Theatro. Bisselium citatum Köni- ,,
gio in Biblioth. it. Franciscum Swertium in ,,
Athenis Belgicis, quarum maximam partem ,,
ex Bibliotheca sua quinquennio ante evulga- ,,

ta cum transſcripſiſſe queritur Valerius An- „ dreas. Vid. Labbeum in Bibliotheca Biblio- „ thecarum. *Adolphus Clarmundus in Vit. Clariss. in Re liter. Vir. Part. I. n. XIII. p. m. 108. 109.* aliorum præter allegatos judicia his verbis complectitur: Lipſii de Militia Romana iſt ein ſchönes Werck. Einige halten „ dafür/ daß Er ſich in dieſem Hauptbuche „ des Roberti Valturionis bedienet hätte. „ Aus ſeinem Buche welches Fax Hiſtori- „ ca genennet wird und ein Licht giebet ſo- „ wohl in denen Griechiſchen als Rö- „ miſchen Geſchichten hat Er her- „ nachmahls das jenige/ welches ad mi- „ litiam gehöret/ excerpiret/ und dar- „ auf das Buch de Militia Romana, wor- „ innen er handelt de militiæ ordine ar- „ mis & legibus, edirei/ welches nichtes „ anders als ein Commentarius ad Po- „ lybium. Die Eruditi halten ſolches „ für ſein beſtes Werck und fällen unter- „ ſchiedliche Judicia davon.

Clarmundi.

2. Naudæi Syntagma de Studio militari & Bibliographia militaris.

§. V. Poſt Lipſium inter Recentiores ſtrategicos eminet *GABRIEL NAUDÆUS* (cujus Vitam, ſcripta & memorabilia ſummatim proponunt Lipſienſ. Act. Erud. Collect. Tom. XXI. 1702. m. Majo pag. 125. 126. & Adolphus Clarmundus Vitis Clariſſ. in re liter. Virorum Part. IV. n. XVII. pag. 155. ſq. fontes allegans alios) in *Syntagmate de Studio mi-*

militari Romæ M.DC.XLIX. in 4. edito & *Bibliographia militari* in Germania primùm editâ curâ Georgii Schubarti Jenæ 1683. in 12. insertâ dein à Thoma CRENIO Tomo Method. III. n. XIV. pag. m. 470. seqq. *Lipsienses Act. Erud. Collect. Tom. I. d. an. 1683. mense Novembr. p. m. 512.* dignitatem horum opusculorum & utilitatem sequentibus describunt Verbis: Qui de Veterum disciplina militari „ ac arte commentarios reliquerunt, magis in- „ genii ac eruditionis gloriæ quàm posterorum „ utilitatibus consuluisse videntur, quod pri- „ scorum ritus, si ad eos conferantur, qui nunc „ obtinent, planè diversos parum emolumen- „ ti afferunt his à quibus exactissimè cogno- „ scuntur. Solidæ igitur veræque commodi- „ tatis rationem habens *Gabriel Naudæus* po- „ tius existimavit, præcepta bellorum, omni- „ bus locis & temporibus ac personis quæ con- „ veniunt, complecti, & de recta eorum ad- „ ministratione commentari. Hinc profe- „ ctum *Syntagma* ejus *de Studio militari* Ro- „ mæ 1637. Ludovico Comiti à Balneo dica- „ tum editumque. In cujus medio lib. II. p. „ 504. & seqq. ubi modos scientiam militarem „ comparandi exponit, (quorum alter sit ex- „ perientia alter lectio historicorum) auctores „ de re militari omnes recenset tum antiquos „ (sive deperditos sive superstites sive typis ex- „ cusos sive quorum MSta in Bibliothecis latent „ opera) tum recentiores: quorum quidam de „ militia in se tantummodò spectata scripse- „

Judicium de iis Collectorum Lipsiensium.

sunt, quidam veterem ac novam militiam „
inter se contulerunt, quidam de hodierna e- „
jusque partibus singulis commentati sunt. In- „
tegrum autem Naudæi Syntagma cum non „
ubivis extet, & rara ejus supersint exempla, „
isti eximendam hanc particulam censuit Cla- „
rissimus Vir Georgius Schubartus: cumque „
ipse auctor p. 36. edit. novæ librorum mili- „
tarium recensionem hanc Bibliographiæ Po- „
lemicæ nomine insigniendam putaverit, sub „
hoc titulo, argumentis capiti cuivis præfixis, „
corpori præstantissimo avulsam hanc nobi- „
lissimam particulam edendam solitariam du- „
xit; in hoc doctissimum Buchnerum imita- „
tus qui Bibliographiam civilem sive Politi- „
cam Naudæi simili instituto olim emiserat „
typis nostris in publicum. *Jacobus Oiselius*
Oiselii. *JCtus in Lib. XVI. Gell. c. IV. p. m. 864. a. ed. Lugd. Batav. 1666.* Omnium (inquit) qui „
de re militari sive Tacticis aliquid scriptis „
consignarunt cum antiquorum deperdito- „
rum, tum eorum, qui adhuc supersunt, tàm „
in Bibliothecis latentium quàm editorum, ut „
& Recentiorum ad sua usque tempora, Ca- „
talogum, judicio suo hinc inde ipsis addito, „
collegit & inseruit Libris suis de studio mili- „
tari, Librorum iste suæ ætatis Helluo, doctis- „
simus Gabriel Naudæus lib. II. cap. IV. §. 6. „
Struvii. seqq. *Burcardus Gotthelff STRUVIUS Biblioth. Philos. cap. VII. §. XXV. p. m. 174.* ex Scriptoribus ad militarem statum, quantum est politicæ considerationis, facientibus,

præ-

præcipuum *laudat Gabrielem Naudæum* in „ Syntagmate de ſtudio militari, quippe in „ quo pleraque quæ ad ſtatum rei militaris fa- „ ciunt, ex antiquioribus æquè ac recentiori- „ bus congeſſit & multis exemplis illuſtravit. „ Ex hoc Syntagmate (*pergit*) bibliographiam „ tantùm militarem Celeberrimus Vir Geor- „ gius Schubartus edi curavit Jenæ 1683. in 12. „ ex qua plura hauriri poſſunt de Scriptoribus „ rei militaris. *Adolphus Clarmundus in Vit. Clariſſ. in re liter. Vir. Part. IV. n. XVII. p. m.* 172. Judicium Schubartianum & aliud non-neminis ita complectitur: Der vortreffli- „ che Jeniſche Polyhiſtor Georgius Schu- „ bartus hat des Naudæi Bibliographiam „ militarem zu erſt in Teutſchland auff- „ gelegt. Er nennet es in dedicatione, „ Opus eruditione, labore ac multiplici „ digreſſionis curâ exaſciatum. Und „ ein ander gewiſſer Mann ſchreibet alſo: „ Naudæi Syntagma militare præ cœte- „ ris æſtimari debet.

Clarmundi.

§. VI. Ex Recentisſimis Artis Bellicæ Scriptoribus commendationem præ cœteris ac evolutionem merentur. (I.) *Jacob.* TURNERUS, Anglus, qui ab antiquiſſimis temporibus ad noſtra usque ſecula militiæ variam rationem deſcripſit in Tractatu Anglico cui titulus: PALLAS ARMATA, h. e. Specimina varia Artis Militaris tum Veterum Græcorum ac Romanorum tum hodiernæ,

Recentisſimi Scriptores Strategici Selecti.

TURNERUS.

Londini 1683. in fol. Comparavit nimirum Israelitarum, Assyriorum, Lydorum, Ægyptiorum, Græcorumque instituta cum Romanis, Romana cum nostris, ut quantum hæc illis præstent, elucesceret. Quicquid ergò vel ad defensionem patriæ, vel ad invasionem terræ hostilis, vel ad profligationem exercitus inimici olim putatum est facere, id primum è Veteris historiæ monumentis collectum quibusdam regulis inclusit exemplisque firmavit: posteà verò novæ disciplinæ hodiernam faciem delineatam pristino mori opposuit. In quibus omnibus Nobilissimus Autor patefecit se non minus historiæ notitiâ quàm ingenio & rerum militarium usu pollere.

BURGERUS. (II.) *Joachimus BURGERUS in observationum Juridico-Politico-Militarium Centuriis quinque Coloniæ 1685. in 8. ed.* de quibus post insinuatum Corpus Juris militaris commentario HOYERI, Supremi Elector. Brandenburg. quondam Rationum Militarium Præfecti, illustratum, & post allegata Christ. Lobrini Juris bellici observata in 8. Feldmanni Responsa Juris ad rem militarem & insinuatum AYALÆ Tractatum de Jure & Officio

Ex Judicio Zenneri. bellico, ita judicat Gottfried Zenner *Altenb.* im Herbst-Parnaß *1693. n. 39. pag. 185. in 8. Lipf. & Francof.* Dieser Burger ist Doctor Juris und Käyserlicher Commissarius und Auditeur gewesen. Er selbst hat IV. Centurien solcher

cher Observationen geschrieben / die fünffte aber ist bey der andern Edition von einem andern dazu gemacht worden. Das Buch hat an sich selbst nicht allein Juridica sondern auch Politica militaria, welche Er theils aus eigener Erfahrung / theils aus guten Scriptoribus zusammen gezogen. Wie nun dieses bißherige Materiam Jurium militarium belanget / so hat hingegen Formam oder Judicium militare der Herr Spate in seinem Krieges-Auditeur, darinnen officium & processus Judicii militaris vorgestellet wird / welches zwar in vielen ein gutes Liecht giebet / aber in vielen auch ietzo geändert ist. Von der Kriegs-Prudentz überhaupt handelt *Lazarus* von Schwendi in seinen Krieges-Discursen von Bestellung eines grossen Krieges-Wesens Francof. 1605. in 8. Böckler in der Krieges-Schul / der *perfecte Capitain* aus dem Frantzösischen übersetzet / Neumeyers Kriegs-Wesen / Fronsberg in der Kriegs-Ordnung.

(III.) *Jacobus* LYDIUS, Ecclesiæ, dum viveret, Dordracenæ Antistes, in *Syntagmate Sacro de Re militari*, opere posthumo è tenebris eruto ac notis illustrato à Salomone van TIL Theologo Dordraceno, Dordraci 1698. LYDIUS.

1698. in 4. in quo potissimam industriam in eo Auctor collocat, ut non solum ex eruditione profana singula militiæ veteris partes uberius delineet, verum & loca inprimis Biblica, in quibus rituum apud milites tunc receptorum aliqua occurrit mentio aut quicquam insuper, quod ad pristinam belli rationem attinet, innuitur, abundè illustret. Hunc in finem consuetudinem belligerandi universam ad oculum legentibus demonstrat per integros sex libros, quorum primo auspicia & omina aliaque bellum antecedentia persequitur: II. Ordinem militarem carptim delibat: III. Militarem habitum & armorum genium exponit: IV. In castra, aciem ipsaque prælia pergit classicumque & pugnam meditatur: V. Disciplinam militum assumit contemplandam: VI. Denique exitum belli spectandum proponit ac de duplici ejus ratione scil. fœdere & victoria lectorem instruit.

GANNETASIUS. Scripta ejus palmaria.

(IV.) *Nicolaus Parthenius GANNETASIUS*, Neapolitanus S. I. (cujus Piscatoria & Nautica recensent Lips. Act. Erudit. Collect. Tom. I. Supplem. Sect. I. pag. 1. seqq. Halieutica ibid. Sect. XI. pag. 577. sqq. Autumnos Surrentinos Tom. XVIII. 1699. m. Jul. pag. m. 330. sqq. Æstates Surrentinas Tom. III. Suppl. Sect. IV. p. m. 145.) in *BELLICIS* Neapoli 1699. in 8. evulgatis, quibus componendis & elimandis octo annorum horas subcisivas ingeniosissimus Auctor impendit: quibusve omnem disciplinam militarem

Scriptum militare.

ve-

veteraque ac recentia ineundorum ritè præliorum ac oppugnandarum propugnandarumque urbium artificia, eleganti carmine complectitur. Quod argumentum quam arduum sit atque difficile, nemo non agnoſcit. Operis totius libris quindecim abſoluti œconomiam ipſis Auctoris verſibus primordialibus, ex quibus eam nullo negotio ſagacior paulo lector intelliget, exhibent *Lipſ. Act. Erud. Collect. Tom. XIX. 1700. menſe Julii pag. 297, 298.*

CLASSIS DECIMA QUINTA.

Genuini ad Politicam Apparatus perquirens

APODEMICOS & HODOEPORICOS SELECTOS.

§. I.

MAgnam ex Peregrinationibus utilitatem plurimumque prudentiæ ſibi capere poſſe Politicum & in arcana Sapientiæ atque eruditionis penetrare compluribus exemplis & inſignibus rationibus demonſtrari poteſt. Scriptores Apodemici.

interim rarissimum est, ut juvenis Pragmaticæ Politicæ studiosus possit peregrinationis justum hunc fructum capere, id quod docent pariter quotidiana Germanicæ juventutis exempla. De quibus id verè affirmaveris quod olim Attico adolescenti Socratem dixisse narrat Plutarchus. Querenti scil. cuidam quod peregrinationes sibi nihil profuissent, respondisse fertur Socrates: Non immerito tibi istud evenit: tecum enim peregrinabaris. De Peregrinationis immaturæ incommodis orationem habuit *Johannes Rosenhane*, Baro Suecicus, cujus meminit Joh. Schefferus in Suecia literata fol. 227. Quæ peregrinantes observare debeant, docet *Casp. Scioppius* Consult. cap. X. Quo ætatis verò tempore peregrinatio suscipienda, de eo agit *Joh. Schefferus* de inform. liter. n. 30. in Tom. II. Method. Gren. p. m. 468. Add. *Stephanus Pighius* Hercule Prodicio Antwv. 1587. in 8. & *Johan. Baptista Ramusius* Molti & varii discorsi sopra le navigationi & viaggi fol. Venet. 1563. Vol. 3. Exhibet quoque *Josephus Quesnel* Catal. Biblioth. Thuan. Part. I. fol. 463. seqq. longam seriem eorum, qui Historias Peregrinationum & navigationum confecerunt. Edidit quoque Syllogen variorum itinerum *Guil. Hackius* sub titulo: A Collection of Original Voyages Londini 1699. in 8. h. e. *Sylloge variorum itinerum*, cujus contenta enarrant Lipf. Act. Erud. Collect. T. XIX. 1700. m. Octobr. p. m. 443. 444. Nobis hejc sufficit concisâ quadam ratione exhibuis-

buisse Apodemicos & qui his affines sunt Hodœporicos selectissimos, scil. *RUTILIUM*, ex antiqua, *Rantzovium*, & *Thevenotium* ex recentiori & *BURNETUM* ex recentissima ætate, cum nonnullis aliis.

§. II. Ex ætate antiquiori ad Classem præsentem pertinet *Claudius Rutilius Numatianus, Gallus*, qui cùm ex urbe Româ in qua amplissimis muneribus defunctus fuerat in Galliam ad avitos lares reverteretur, imitaturus exemplum Veterum, ut Julii Cæsaris, qui Hispaniense; Trajani Imperatoris qui Dacicum; Alexandri Severi Augusti, qui Persicum; Horatii Poetæ qui Brundusinum; Ovidii qui Milesium; Firmiani qui Africanum, itinera scripserunt, *libellos duos de reditu suo Roma in Galliam* anno U. C. M. C. LXIX. sive secundum Eruditorum aliquot calculum ann. Christi CCCC. XVII. composuit. In quibus præter urbem Romam ornatissimè descriptam, multa loca accuratè & egregiè describit, ac quædam cognitione non indigna sive historiam sive elegantiam spectes, immiscet. Quamobrem & subinde eruditissimi Viri huic itinerario, capite licet atque caudâ detruncato, quod dolendum! in lucem proferendo, emendando aut illustrando operam impenderunt suam. Quod cum observaret Clarissimus Vir *Theodorus Jansonius ab Almelovveen*, sciretque inter varias editiones nonnullas Celeberrimorum Virorum commentariis esse adornatas, summum, ut ipsemet in præfatiuncu-

Antiquior Selectus. RUTILIUS.

Itinerarium ejus.

la ad lectorem præmissa refert quod potuit, adhibuit studium, ut tandem vel semel quid esset præstitum perspiceret; cujus gaudii quum nunquam se videret, nisi illa Commentaria conjunctim essent edita, fore participem; subrepsit edendorum horum omnium amor, qui quotidiè ita eum ursit, ut quemvis penè super illo Autore consuleret, quo desiderio demum suo posset fieri satis. Postquam igitur rarissimum & comparatu difficillimum Josephi Castalionis exemplar, apud Virum Celeberrimum, Joh. Georg. Grævium, qui suas animadversiones accuratissimas adjecit, offendisset, aliaque ab aliis amicis conjunctioribus obtinuisset, nova eaque nitidissima Itinerarii à Rutilio conscripti editione Orbem literatum sibi devincire studuit, cujus titulus; *Claudii Rutilii Numatiani Galli Itinerarium, integris Simleri, Castalionis Pithoei, Sitzmanni, Barthii, Grævii aliorumque animadversionibus illustratum ex Museo Th. J. ab Almeloveen Amstelod. 1687. in 12.* In qua præmissis ex Giraldo Onuphrio Panvinio, Vossio & Barthio de Claudio Rutilio testimoniis atque elogiis, ejusdem duos libellos accuratè recenset, deinde Josiæ Simleri, Josephi Castalionis, Petri Pithœi, Theodori Sitzmanni, Casp. Barthii & Joh. Georgii Grævii, omni eruditionis genere refertas animadversiones exhibet, & sua tandem observata cum Tabula Geographica, iter à Rutilio confectum ob oculos ponente, subjungit.

Editionis optimæ Almelovvenianæ.

Titulus &

Contenta.

§. III.

§. III. Ex Recentiorum Apodemicorum numeroso Catalogo ad usum nostrum & scopum seligimus. (I.) *Henricum RANTZOVIUM*, Regis Daniæ in Ducatibus Slesvvici, Holsatiæ, Stormariæ ac Dithmarsiæ Vicarium quondam & Consiliarium Illustrissimum, in *Methodo Apodemica seu peregrinandi perlustrandique regiones, urbes & arces ratione*, editâ per M. Albertum Meierum Strandt Phrisium Pilvvormensem & novissime insertâ Tomo III. Methodorum Crenianq. n. XVIII. pag. 557. seqq. Qua sequentia in genere inculcat momenta hodœporica singulis in locis attendenda scil. (1.) Cosmographica. (2.) Astronomica. (3.) Geographica. (4.) Chorographica. (5.) Topographica. (6.) Georgica. (7.) Nautica. (8.) Politica. (9.) Scholastica. (10.) Ecclesiastica. (11.) Historica & (12.) Chronologica. Adscribibimus de Rantzovio judicium *Joh. Henrici Bœcleri p. m. 9. Musei edit. Argentor. M. D. LXXII. in 8.* quod ita habet: „Cum incredibili adeundi Musei cupiditate teneretur hac „inter cœtera lege dictâ acceptâque domo, „profectus est, uti, quid in illo doctrinarum „omnisque elegantiæ templo rerum geri, di- „sceptari, agitari cognovisset, id omne accu- „ratè literis traditum perscriptumque conser- „varet ac referret. Satis animadvertebat mo- „destus, hoc præcepto & fructum suæ pere- „grinationis & spem ac rudimentum futuri „temporis contineri. Quapropter eos insti- „tue-

Recentiores Apodemici & Hodœporici.

I. Rantzovius.

Judicium de eo Bœcleri.

tuebat Commentarios, eas subinde ad ne- „ cessarios amicosque missitabat literas unde & „ animus qui postea in gerenda Republ. magis „ apparuit, nosceretur, & nos cupiditate pro- „ dendi ad posteros tam egregii exempli non „ injuriâ incitaremur.

THEVENOTIUS.

(II.) *THEVENOTIUM*, qui in unum corpus, omne quod augendis negotiis artibusque perficiendis judicavit proficuum, collegit, quod variorum itinerum in Asiam susceptorum, peritorum nautarum, mapparumque exactarum, quò naves in Indias Orientales feliciter ire possint, memoriarum item de negotiis, quæ ibidem fiunt, pluriumque rerum aliarum notatu dignissimarum ex novem vel decem linguis versarum relationes comprehendit, tribus Voluminibus in fol. Paris. M. DC. LXVI. *De quo Auctor Ephemerid. Erud. Tom. I. ann. M. DC. LXV. n. III. d. 19. Jan. p. m. 28. & Tom. II. n. XXXII. d. 9. Aug. pag. m. 364. ed. Lips. Nitsch. in 8. 1667. ita judicat:* Utilis labor est. Relationes plurima notatu digna habent & pauca vulgaria. „ Nam superat Auctor omnes quas in lucem „ ediderunt alii & describere tentat illa quæ ab „ aliis sunt omissa & ratione veritati minus „ conformi relata. Inprimis autem Itinerarium conducit Regiones illas, quas Auctor „ libri visit, adire volentibus. Plurima enim „ advertit, quo pacto cavere sibi quis possit à „ plurimis periculis quibus aliàs obnoxii sunt, „ instructione illa, quam suppeditat, destituti.

Judicium de eo Aut. Ephemer. Gall.

(III.)

(III.) *MONCONYSIUM in itineribus quinque Voluminibus descriptis*, quibus nihil temerè prætermisit quod observatu dignum est doctioremque & meliorem hominem reddere potest, præcipuè tamen naturæ arcana rimari, adire viros doctrina inclytos & florentes, antiquitatis perscrutari monumenta suarum esse partium arbitratus est. Dignus utique liber varia multiplicique eruditione refertus, qui, prima vice Lugduni Gallorum ann. 1666. in 8. prodierat, ut altera vice, sed à gravissimis erroribus purgatus, Parisiis in 12. 1695. publicæ luci exponeretur. *Auctor Ephemerid. Erud. Tom. II. n. XIII. d. 29. Mart. 1666. pag. 138. 139. & n. XIX. d. 10. Maj. ejusd. anni pag. 212. sqq. edit. Lips. in 8. Nitsch. 1667.* Si „Monconysio (*inquit*) suppetiisset tempus, ut „digerere potuisset observationes omnes, quas „fecit in itineribus suis, opus composuisset, „quod satis æstimari non posset. Verùm „quoniam vivere ferè desiit simul ac desiit iter „facere, Diarium saltem nobis reliquit imper- „fectum quod nonnisi sui causa conscripsit. „Multa enim habentur ibi particularia inutilia, „quæ sine dubio omisisset, uti & multa con- „tra adjecisset, quæ ad operis perfectionem „desiderantur. Nihilominus tamen, quale- „cunque demum sit hocce Diarium, est tamen „rebus notatu dignis plenum. Continet e- „nim innumera & rarissima & extraordinaria, „quæ satis monstrant excellentiam ingenii Spi- „rituque Auctoris valorem. Habetur ibi a- „ni-

MONCONYSIUS.

Judicium de eo (1.) Aut. Ephemerid. Gall.

nimalium plurium pluriumque plantarum„ rariſſimarum deſcriptio, habentur Medicinæ„ & Chymiæ arcana, machinæ Mathematicæ,„ experimenta Phyſica & rationes egregiæ cir-„ ca plura naturalia." *Lipſienſes Act. Erud. Collect. T. XV. 1696. m. Januar. p. 1. ſq. addunt: Omnes omnium artium & ſcientiarum cultores hinc profutura ſibi capere poſſe. Verba ita habent:* Divinis literis operam navantes non„ pœnitebit legiſſe quæ de Creatione prolixè„ diſſeruit Monconyſius, cum à nonnullis in„ Ægypto degens, ut Chriſtianorum ea de re„ exprimeret ſententiam rogatus eſſet. Judæis„ quoque quænam de Servatore Chriſto ſedea„ ſententia, quam ridicula ſint & jejuna & cum„ veritate æquè ac pietate pugnantia, quæ per-„ fida gens de eo commenta eſt, itidem expo-„ nit ex Judæorum in Ægypto viventium quæ„ hauſit ore referens. Sed & quæ de Syria,„ Palæſtina in univerſum & maximè de Urbe„ Hieroſolymitana commemorat, Theologos„ juvare poſſunt aut certè delectare. Hiſtori-„ cis cumprimis & Geographis plena ubèrrima-„ que pulcherrimarum rerum hic effloreſcit ſe-„ ges. Sed & meritis in rem literariam maxi-„ mè illuſtres Viros, Carolum Dati, Rober-„ tum Boylium, Ottonem Gherickium & alios„ hic ſubindè celebrari videas. Qui verò an-„ tiquis monumentis delectantur, campum„ hic ampliſſimum invenient, in quo ingenii„ vires exerceant aut feſſam gravioribus curis„ mentem reficiant. Præterea rarioris & deli-„ ca-

Lipſienſium Collectorum.

catioris doctrinæ lectoribus & amatoribus „
impertit Monconysius musæa & gazophyla- „
cia curiosa, quà publica, Dresdense, Bruxel- „
lense, Acad. Lugd. Magni Ducis Hetruriæ, „
qua privata, Feschii, Peyrescii, Plateri, Bour- „
rillii & aliorum quæ insigni studio descripsit „
& quid in unoquoque visu observatuque di- „
gnum conspiciatur, diligenter designavit. „
Nec picturas rariores celebrioresque quæ „
Romæ, Florentiæ & alibi locorum visuntur, „
prætermisit. Sed hæc quidem omnia utut „
ingenium studiumque Autoris satis arguant, „
aliud velut agendo observâsse videtur, si „
conferantur cum illis quæ ad naturalem sci- „
entiam, Mathesin Medicamque artem spe- „
ctant. Hic enim infinitam seriem instru- „
mentorum & machinarum accuratissimè de- „
scriptarum; hic animalia rariora, plantas ar- „
boresque flumina & montes & quicquid fœ- „
cundissima rerum mater natura habet, sive „
palam id ostentet, sive sinu suo intimo abdi- „
tum reconditumque complectatur, quò in „
admirationem rapit curiosas mentes, videre „
& accuratius contemplari licet. Neque ve- „
rò tantùm quæ ipse vidit audivitque, refert, „
sed in rationes causasque subinde inquirit & „
prolixiori discursu nonnulla prosequitur.

(IV.) *Constantinum Germanicum*; sive qui sub hoc nomine latet, *Philippum Andream* OLDENBURGERUM, *Epistola ad Justum Sincerum de peregrinationibus Germanorum rectè instituendis Cosmopoli 1668. in 12.* OLDENBURGERUS.

Qui

Quâ Auctor omnes Germaniæ aulas perstringit, arcana detegit, vitia notat, etiam quid boni habeant exponit, magna tamen libertate. De hoc Itinerario *Ludovicus Veronensis* relationem scripsit ad Johannem Henricum *Bœclerum*, in qua non solum singula adprobat sed plenius quandoque exponit. Cui tamen *Eusebius Furstenhold* examen suum opposuit. 1670. in 12.

Recentissimi Apodemici & Hodœporici Selecti.

§. IV. Inter Recentissimos Peregrinationum & Itinerariorum Scriptores, similis, qui inter Recentiores, grassatur defectus, quod pro statu nostri temporis, nullum adhuc habeamus, qui rationem peregrinandi politicam verè descripserit. Unde & hic pariter applicandi veniunt & seligendi qui exempla peregrinationum ritè institutarum descripserunt.

BURNETUS.

Tales sunt ex Catalogo selectiori (I.) *Gilbertus BURNETUS*, Theologus Anglus, *in Itinere in Helvetios & Italiam partesque quasdam Germaniæ & Galliæ anno 1685. & 1686. suscepto, cum illustris alicujus Viri annotationibus de Helvetia & Italia*. Roterod. apud. Abr. Acher. Gallicè & Germanicè Lipsiæ 1687. in 12. Ex quo, brevi quamvis libello, Italico primum idiomate edito post in Gallicum & nunc etiam in Germanicum traducto, luculentissimè constat, quantum intersit, quo fine, quo apparatu, quo judicio, quâ industriâ itinera fiant aut describantur. Aliter nempe alioque successu & emolumento peregrinantur juvenes, aliter Viri: aliter docti, aliter indocti: aliter benè

ne morari & graves aliter leves & voluptuosi: aliter locupletes & honorati: aliter tenues & viles. Cum verò Auctori Clarissimo insignia adfuerint adminicula quibus instructus, iter illud, brevi licet tempore, cum egregio profectu expedire & quæ in eo observavit, publicare potuerit, factum est inde ut hic liber, quamvis exiguæ molis, inter æstimatissimos haud dubiè reponatur.

(II.) *Joh. Baptista PACICHELLUS*, qui cum Roma in Germaniam sub schemate Auditoris Legationis Pontificiæ ad Rhenum mitteretur, occasionem nactus universam propè Europam, quà Christiana est, perlustravit, peregrinationisque suæ historiam variis Amicis intra Italiam ferè habitantibus, transmisit. Ex Epistolis hisce opus enatum est quod inscribitur: *Historia itinerum per Europam Christianam, ad varios occasione sui muneris perscripta à Joh. Baptista Pacichelli Neapoli 1685. in 12. Vol. IV.* ob varietatem rerum, quas exhibet, curiosorum industriâ haud indignum, in cujus argumentum pauca ex ingenti copia decerpta apponunt *Lipsiens. Act. Erud. Collect. Tom. VI. 1687. mens. Septembr. p. m. 505. sqq. & mens. Decembr. p. m. 703. sq.* PACICHELLUS.

(III.) *ROBERTUS BOYLEUS*, Armiger & Societatis Regiæ Anglicanæ Sodalis in Schediasmate Anglicano cujus titulus: *Capita generalis Historiæ naturalis regionum tam magnarum quàm parvarum, in usum peregrinatorum & navigantium quondam consigna-* BOYLEUS.

ta ab Honorat. Dn. Rob. Boyle. Londini. 1692. in 12. Nempe cum acceſſiones illæ, quæ ſeculo recentiori factæ ſunt, ad hiſtoriam naturalem, plurimum debeant peregrinationibus, quæ terra & mari fuerunt inſtitutæ, nec tamen omnibus iter facientibus, ingenio licet valeant, ſuccurrant ſtatim omnia, quæ in regione quavis inveſtiganda ſunt, aut methodus, qua quæſtiones ad augmentum ſcientiæ naturalis pertinentes ſunt inſtituendæ; operæ pretium facturus ſibi viſus eſt illuſtris Boyleus, ſi rem totam ad ſumma quædam revocaret capita. Atque hæc quoque, cum luce adhuc ipſe frueretur, in lucem edere conſtituerat, Virorum quorundam curioſorum motus flagitatione, ſed quod morte præventus exequi non potuit, amicus quidam ejus in ſe ſuſcepit, qui hinc inde varia inſeruit notatu digna peregrinantibus proficua cum particularibus obſervationibus maximè notarum regionum. Primum ergò proponuntur, quæ ratione cœli, aëris, aquæ atque terræ ſunt conſideranda; deinde quæ illis qui ad remotas excurrunt regiones inprimis ſunt obſervanda; tandem ſpeciales quæſtiones, partim mineralia partim vegetabilia reſpicientes, explicantur. Ad particulares directiones quod attinet, monentur peregrinantes, ad quæ attendere debeant in Turcia, Ægypto, Guinea, Polonia, Hungaria, Tranſſylvania, Suratta, Perſia, Virginia, Guajana & Braſilia inſuliſque Antilles & Caribes: ut ſcil. ea quæ de illis regionibus nobis relata fuere vel confirmentur vel tanquam falſa rejiciantur. (IV.)

(IV.) *Maximilianus* *MISSONIUS*, qui triginta & septem epistolis complexus est quicquid memoria dignum observavit in itinere è Belgio per Germaniam in Italiam suscepto, quibus titulum fecit: *ITINERARIUM NOVUM ITALICUM, anno 1688. conscriptum.* Prodierunt Gallico idiomate Hagæ Comit. 1691. in 12. Maj. Vid. Lipsi. Act. Erud. Collect. T. XI. 1692. m. Jul. p. m. 302. seqq. & Conf. *Anonymi Itinerarium Italico-Gallicum* Lugd. 1693. in 8. apud eosdem Tom. XII. 1693. mens. August. pag. m. 353. it. *Wilhelmi Antoni novum Itinerarium Italicum* Lond. 1691. in 12. ibid. pag. 356. it. *Francisci DESEINE novum Italiæ Itinerarium* Lugd. & Romæ 1699. in 12. apud eosd. Collect. Tom. XIX. 1700. m. Febr. pag. 94. MISSONIUS.

(V.) *PHILIPPUS APRILIS*, è societate JEsu, qui à superioribus suis delectus, commodiori viæ per mediterranea Asiæ in Chinam, in qua deinceps Missionarii Apostolici munere functurus erat, investigandæ, postquam voti sui, Moscovitis præcipuè, per quos viam ad Chinenses tentabat, obstantibus, compos fieri non potuit, itineris tamen sui rationes publico scripto reddere consultum duxit: eum potissimum laborum suorum fructum carpturus, ut peregrinationis Sinicæ ritè instituendæ diversas rationes à Russis & Tartaris nonnullis, quibuscum consuetudo & familiaritas ipsi intercesserat, acceptas Europæis panderet. Titulus operis Gallicè conscripti La- APRILIS.

tinè ita habet: *Peregrinatio per diversas Europæ Asiæque regiones. Parisiis 1693. in 12. cum Iconismis VIII.*

TOL-LIUS. (VI.) *Jacobus TOLLIUS in Epistolis Itinerariis* ex Auctoris Schedis posthumis recensitis, suppletis, digestis, annotationibus & figuris adornatis curâ & studio *Henrici Christiani Henninii* Amstelod. 1700. in 4. quibus describuntur Itinera quædam per Germaniam, Hungariam & Italiam, quæ Tollius instituit,

Epistolarum Origo. cum in illustri Cliviensium Academia, quæ Tollius instituit, cum in illustri Cliviensium Academia, quæ Duisburgi ad Rhenum floret, esset Historiarum & Eloquentiæ Latinæ ac Græcæ Professor ordinarius. Bonis scil. auspiciis mense Januario anno 1687. iter ingressus est Tollius indultu ac sumtu Serenissimi ac Potentissimi Electoris Brandenburgici *Friederici Wilhelmi Magni*, salvis interim Professionis suæ emolumentis, ita ut præclaræ istæ epistolæ liberalitati Brandenburgicæ acceptæ sint ferendæ. Solebat enim Vir Clarissimus in toto itinere, si quid spectatu aut notatu dignum occurreret, in schedulas statim per modum adversariorum linguâ Belgicâ conjicere, aut fugaci tantum plumbo scriptorio adnotare: quibus ex notulis & miniatulis quasi ceris natæ postea sunt hæ epistolæ sed quibus ultimam manum admovere nunquam sustinuit Auctor, cum an edere unquam illas vellet, varias ob causas dubius hæreret. Carendum igitur fuisset omni fructu opellæ istius, nisi medicam & salutarem

suam

suam manum iis admovisset Vir Clarissimus, *Henricus Christianus Henninius*, qui raro hisce temporibus & moribus exemplo reconditas atque interiores literas cum medicæ artis peritiâ felicissimè conjunxit, & utriusque studii professionem in Cliviensi Athenæo summa cum laude sustinuit. Hic igitur ut amico suo etiam post fata gratificaretur, posthumas ejus schedas diligentissimè excussit & ex illis omnes has epistolas suâ manu descripsit; quòd ipse Tollius minutissima litera illas consignasset ac tot lituris foedata ut impossibile futurum fuerit Typothetarum filiis suis illas formis describere. Sicubi autem MSC. Tollii hiare videbatur, aut sensum obscurum præferebat, tunc adversaria ejus Belgica Clarissimus editor consuluit, earumque ope nonnunquam & aliarum Tollii lucubrationum hiatus & lacunas passim relictas supplevit. Sed hisce omnibus longè gratiorem Reipublicæ literariæ operam præstitit, dum jucundissimam pariter & utilissimam Annotationum & observationum suarum silvam epistolis Tollianis subjecit: in illis enim ea quæ obscurius à Tollio fuerant proposita, illustrat, omissa superaddit, pressa nimis deducit adeoque id unicè sibi habuit propositum, ut lectori simul prodesset eundemque jucunda variarum rerum cognitione delectaret. Tabellas quoque æneas, quæ necessariæ videbantur suis locis inserendas judicavit, quæ animos pariter legentium & oculos jucunda sui contemplatione pascerent. Denique ut etiam

Editionis ratio.

posteritati conſtare poſſit, qua fide & ſinceritate verſatus fuerit in recenſendo hoc defuncti amici opere ipſas Tollii manu exaratas Epiſtolas, unà cum ſchedulis ad easdem pertinentibus in Archivo Academiæ Duisburgenſis dedicavit & repoſuit, ut volentibus olim copia & facultas eſſet edita cum αὐτογράφοις conferendi. Contenta Epiſtolarum ſummaria contracto labore ſiſtunt *Lipſienſ. Act. Erudit. Collect. Tom. XIX. d. ann. 1700. menſe Junii pag. m. 274. ſeqq.* & *Ludolphus Neocorus atque Henricus Sikius Bibliotheca librorum novorum Tom. V. M. DC. XCIX. menſe Novembris & Decembris num. III. pag. m. 721. ſeqq.*

Contentorum inſinuatio.

CLAS-

CLASSIS DECIMA SEXTA & ULTIMA.

Genuini ad Politicam Apparatus

GENEALOGICOS

obiter, luculenter autem recensens

HERALDICOS SELECTOS.

§. I.

Scientiæ Genealogicæ atque Heraldicæ ortus ac in Politicis usus.

INsidet quædam in optimo virtus, quæ noctes & dies animum gloriæ stimulis concitat atque admonet non cum vitæ tempore esse dimittendam commemorationem nominis sed cum omni posteritate adæquandam. Optimus quisque nunquam tam parvi videtur esse animi, qui in his vitæ periculis laboribusve versatur, ut secum simul omnia moritura arbitretur. Optimus quisque non animi solum

virtutis & consilii monumenta, sed & corporis ac generis incunabula & operum simulacra, relinquere allaborat à summis ingeniis expressa & polita. Enata sunt ex septimo illo optimorum hominum appetitu, Imperatorum, Pontificum, Regum, Cardinalium, Ducum, Comitum, Nobilium & aliorum tàm dignitate Politicâ quàm eruditione literariâ illustrissimorum, Symbola, Stemmata, insignia & similia monumenta, quorum & notitiæ & praxeos tantus est in vita civili usus, civilis doctrinæ studioso salutaris, quantus quidem ullius rei, scitu & factu Politico genuino necessariæ, esse potest aut debet. Locum enim & hic quoque illud JCtorum scitum §. ult. Institut. de I. N. & G. habere potest, *parum est jus nosse, si personæ* (addimus & familiæ earumque dignitas ac qualitas) *quarum causa constitutum est, ignorentur.* Harum scientiarum præsidio innituntur omnes omnino Imperiorum, Regnorum, Principatuum & familiarum illustrissimarum *dignitates*: Harum scientiarum subsidio examinantur controversiæ illustres inter familias subortæ de familiarum ortu, agnationum & cognationum gradu, succesſionisque jure debito & firmantur hac ratione atque definiuntur *succesſiones*: Harum denique scientiarum beneficio (ut multa paucis comprehendam) & jura Principum optimè vindicantur & quæstiones de statu publico recte ritèque dijudicantur & solidâ ratione si non determinantur semper, illustrantur tamen Augustis-

ctissimarum Personarum *Prætensiones*. Recensitis igitur hactenus Scriptoribus qui ad genuinum genuinæ Politicæ apparatum conducunt, in omni genere selectissimis, ad ultimos tandem devolvimus eosdemque utilissimos quidem ac elegantissimos sed rarissimos & difficillimos, GENEALOGICOS scilicet atque HERALDICOS. De Genealogicis non est quod in compendio quædam dicamus, quoniam tanse omnis compendiaria dicta est à Clarissimo legum Interprete & Exoptatissimo Historiæ Literariæ Promotore, *Burcardo Gotthelff Struvio in Biblioth. Histor. cap. XXXI. §. XI. -- XXII. pag. 789. -- 802.* De Heraldicis ea dicemus quæ colligere ad hunc usque diem inquirendo licuit, & quidem tùm quoad apparatum eorum confusum & inordinatum, tùm quoad apparatum eorum distinctum & ordinatum.

§. II. *Apparatus Bibliothecæ Heraldicæ confusus ac inordinatus* est ille, quô recensentur Scriptores Heraldici vel sine Alphabetico ordine, vel cum ordine quidem Alphabetico, neglecto tamen debito patriæ statu & operis vel Auctoris generalis atque specialis selectu. Exhibuit confusum talem & minus ordinatum ordinem sine Alphabetico ordine Reverendissimus quondam ac Literatissimus, *PHILIPPUS JACOBUS SPENERUS in THEORIA INSIGNIUM* & quidem *Syllabo præcipuorum Auctorum*, Præfationi ad Lectorem subjun- **Apparatus ad HERALDICOS confusus & inordinatus.**

cto: cum ordine Alphabetico. *Fried. Wilb. Schumacherus* in der kurtzgefaßten Teutschen Wapen-Kunst Cap. XVIII. tot. quod inscribitur: Von denen *Autoribus* die von Wapen-Sachen geschrieben: pag. 162. seqq.

Exhibemus & nos confusam istiusmodi & minus ordinatam Bibliothecam Heraldicam ordine Alphabethico instructam in sequenti Catalogo.

Ammani (Justi) Wapen-Buch, darinnen leere Schilde und Helmen künstlich gerissen. Franc. 1579. in fol.

L' Anglois (Pierre) Discours de Hieroglyphes, Emblemes, Devises & Armoires. Paris. 1584. in 4.

Anselm (F.) Le Palais d' Honneur ou les Genealogies des illustres Maisons de France & des plus Nobles Familles de l' Europe Paris. 1668. in 4.

Bado Aureo (Johannes) Tr. de armis cum notis Edvv. Bissæi. Lond. f. 1654.

de Bara (Hierome) Le Bason des Armoires. Lyon. 1581. fol. Paris. 1587. & 1628. f.

Barnes (Juliana) The Gent lemans Academie, or the Boock of. pag. 5. Albans Containing the Last of Armory Lond. 1595. in 4.

Bissæi (Edoard) Equitis Aurati Notæ in Uptonum de studio militari in Joh. de Bado Tr. de armis & in Spelmanni Aspilogiam. Lond. 1654. fol.

Blount (Thomæ) The Art of making devises, treating of Hieroglyphices, Symboles, Emblemes, Ænigmes. Lond. 1646. 1650. in 4.

Boeckler (Georg. Andr.) Arch. & Ing. Ars Heraldica germanicè, Nürnberg. 1687. in 8.

Boissean (Jean) Promptuaire Armorial & General divisè en quatre parties. Paris. 1658. in fol.

Bolton (Edmond) The Elements of Armories. Lond. 1610. in 4.

Bosvvel, or *Bosvvil (John)* Worcks of Armory, dividet into 3. Boocks intituled The concordanæ of Armory. Lond. 1597. in 4.

Bulengeri (Jul. Cæs.) Romanus Imperator, ubi de Insignibus Imperii, purpura diademate. Paris. 1614. in 4.

Bushingii (Casp.) Profess. Publ. Hamburg. Einleitung zu der Herolds-Kunst III. Theil. Hamb. 1694. in 8.

Comden (William) Equ. Remaines concerning Britannie: The Langvagves, Names, Surnames, Allusions, Anagrammes, Armoires, Monies. Lond. 1604. 1614. 1637. in 4. & 1674. in 8.

Carter (Matthew) Equ. Honor Rediv. or an Analysis of Honour and Armory. Lond. 1655. 1660. & 1673. in 8.

Celleger (C. Le) Methode tres facile pour apprendre le Blason Paris. form. pat. 1669.

Coke (Edvv.) in The First of the Institutes of the lavvs of England. Lond. 1629. f.

Dugdale (*William*) *Equ. Aur.* The ancient usage in bearing of arms. With the present Nobdity of England. Oxon. 1682. in 8.

Eberi (*Pauli*) Historica des Lebens / Leidens / Sterbens / Aufferstehung und Himmelfahrt Christi in ein Wapen-Bild verfasset. 1568.

Estienne (*Henry*) L'art de faire les devises, où il est traittè des Hieroglyphiques, Symboles, Emblemes. Paris. 1645. in 8.

Farnesy (*Henr.*) *Eburo JCtus* de Simulacro Reip. seu de Imaginibus Politicæ & Oeconomicæ virtutis Lib. IV. quibus illustrium familiarum Insignia, Emblemata, Hieroglyphica, Apologi &c. Papiæ 1593. in 4.

Faichati (*Claudii*) Origines des Chevalliers, Armoires &c. Paris. 1600. in 8.

Favine (*Andr.*) Le Theatre d'Honneur & de Chevalierie. Tom. II. Paris. 1620. in 4.

Feron (*Joh.*) The Blazon of Gentry. Lond. 1586. in 4.

Fovea (*Francis de*) A Treatise concerning imperfect colours (Saith Gerard Ligh.)

Fransi (*Abra*) Insignium, armorum, Emblematum &c. quæ ab Italis impresse nominantur, explicatio. Lond. 1588. in 4.

Gelioti (*Lourani*) La vraye & parfaite science des Armoires, ou indice Armorial, augmentè par Pierre Palliot. Dyon. 1660.

Gibbonii (*Joh.*) Introductio ad Latinam Blasoniam: an essay to a more correct Blason in Latine. Lond. 1681. in 8.

Go-

Gora (Thomæ) Catalogus Autorum qui de re Heraldica scripserunt. Oxon. 1674. in 4.

Gribelii (Joan.) insignia quorundam Nobilium ordinis Equestris. Francofurt. 1591. in 4.

Guiliel. (Joh.) A display of Heraldry. Lond. 1611. f. 1632. 1638. 1660. 1666.

Hoffmanni (Eliæ) Stamm- und Wapen-Büchlein in Kupffer gestochen. Franckf. 1592. in 8.

Hœpingk (Theod.) de jure insignium & armorum. Norib. 1642. fol.

Langemantelus (Hier. Ambros.) Panoplia seu Arma omnia gentilia Augustanorum Patriciorum. Aug. Vind. 1672. in 8.

Leyens (Johannes) Gandavensis. Boomgart der Wapenen / in houdende de Wapenen van vele Edele Huysen de Nederlanden. Gent. 1567. in 4.

Leigh (Ger.) The Accidence of Armery. Lond. 1568. 1591. 1597. 1612. in 4.

Lauceri (Phil.) Insignia Cæs. Maj. Principum; Electorum. Franc. 1597. in 4.

Von Löwen (*Hans Casp.*) Wapen-Buch des gantzen Europæ. Freyberg. 1607.

Malingre (C.) Historiographe, Traite de la loix Salyque, Armes, Blasons & Devises des François. Paris. 1614. in 4.

Menestrerii (Claud. Franc.) Lugduno-Galli, S. I. Ars Heraldica explicandi insignia Gentilia

tilitia. Lugd. 1659. in 16. Ars eadem confirmata 1661. in 12. Ludus Heraldicus ibid. 1671. in 12. Veritate Art du Blason.

Monet (*Philibert*) Origine & Pratique des Armoires à la Galoise. Lyon. 1631. in 4.

Moyne (*Petre de*) S. I. de Arte Heraldica Galliarum. Paris. 1660. in 4.

Morgan (*Sylvani*) The Sphere of Gentry, deduced fronthe Principles ofnature, an Historical and Genealogica Book of Armes ard Blazons in 4. Lond. 1661. fol. Armilog. Lond. 1666. in 4.

Palliot (*Petri*) Parisini Typographi Divionensis Index armorialis cum recensu Scriptorum Heraldicorum. Gallice. Divionæ. 1660. fol. 1661. fol.

Peacham (*Henr.*) M. A. in Cambridge, The compleat Gentlemann. Lond. 1612. 1634. 1661. in 4.

M. Paulus, Pater, Hungarus, Insignia Turcica, ex variis superstitionum tenebris orientalium maximè populorum, gemina disquisitione Academica, in illustri Salana nunc primum in lucem protracta, ad Summum Virum Philippum Jacob. Spenerum. Jenæ in 4.

Petrasancta (*Sylv.*) Romani S. I. Tesseræ Gentilitiæ ex feudalium legibus descriptæ. Romæ 1638. fol. Liber rarissimus. De Symbolis Heroicis Lib. IX. Antverp. 1634.

Philipot (*Thomæ*) Angli, Discursus Historicus de Origine & Progressu Artis Heraldicæ, de,

demonstrans, quibus fundamentis hæc nobilis scientia nititur. Angl. Lond. 1672. in 8.

Rochius (Pompejus) JCtus de Insignibus familiarum Lib. II. Lucæ 1576. in 4.

Sagittarii (Joh. Christ.) Corpus Historico-Heraldicum de Honoribus, ornatu & insignibus. Heidelb. 1672. in 8.

Saxo (Bartolus de) I. C. de Insigniis & armis. Exstat apud Prissaeum cum notis in Nic. Uptonum. Lond. 1654. fol.

Schefferus (Joh.) de antiquis verisque Regni Sueciæ insignibus, Holmæ, 1678.

Schobier (Joh.) Beaumontois l'Estat & comportement des armes Bruxelles, 1597. fol. & Paris. 1630. fol.

Schrot (Mart.) Wapen-Buch des Römischen Reichs. München, 1576. in 4. 1551. in fol.

Schumacher (*Fried. Wilh.*) Phil. M. Jur. Cult. kurtzgefaßte Teutsche Wapen-Kunst. Jenæ 1694. in 8.

Schurtzfleischii (Conr. Sam.) de Nobilium insignibus. Wittenb. 1678. in 4. Dispüt. pecul.

Segving (C.) Armorial universel des principales armes de l'Europe. Paris. 1654. fol.

Siebmachers (*Joh.*) von Nürnberg neu Wapen-Buch. Noribergæ. 1605. in 4. I. Theil. 1603. in 4. II. Theil. 1657. in 4. Vte Theil.

Schwallegans (*M.*) Wapen der Städte

und

und Geschlechter in Holland und West-friesland. Amsterd. 1677. f.

Soudiero di varii de segni d' arme è targhe di Bernardino Radi Forenza. 1636. f.

Spelmanni (*Henr.*) Aspilogia. Lond. 1651. f.

Speneri (*Phil. Jac.*) Historia Insignium Illustrium seu Operis Heraldici pars specialis. Francof. 1680. fol. Pars generalis seu Theoria Insignium. Francof. 1690. de insignibus familiæ Saxonicæ. 1668. in 4.

Vulsonii (*Marc. Gilb.*) Borbon. Galli Rex armorum seu Ars formandi insignia seu tesseras gentilicias Nobilium familiarum Paris. 1635. 1640. fol.

Uptoni (*Nicol.*) Libri IV. de Studio militari Lond. 1654. in fol.

Waterhouss (*Edw.*) Equitis, A discourse and defence of Armes and armory. Lond. 1660. in 8.

Weberi (*Imman.*) Examen artis Heraldicæ 1696. in 8. Francof. & Kurtzer Begriff der Herolds-Kunst. 1696. in 8. ibid.

Wessels (*Wilb.*) Hessisches Wapen-B. Franc. 1623. in 8.

The Worde (*Winokkin*) Armorum artem primus protulit & ternis linguis illustravit Impress. Westmonaster. 1686. & 1496. fol.

Wyrley (*William*) The True use of Armory &c. Lond. 1592. in 4.

De Ulson (*Marcus*) La Science Heroique, Traitant de la Noblesse. De l'origine des ar-

armes, de leur Blasons, & Symboles des Tymbres. Bourlets corronnes &c. Paris. 1644. & 1669. fol. Recueil de plusieurs pieces & figures d'armoires obmisses par les Autheurs, qui ont ecrit jusques ici de cette science. Paris. 1693. fol.

ANONYMI.

Cæsar Armorial. Paris. in 8.

Das erneuerte Wapen-Buch des Heil. Römischen Reichs Potentaten / Fürsten / Herren / Edlen / Stände / Städte / Nahmen / Wapen / Schilde / Helm-Kleinodien. I. Theil. Nürnberg. 1654. II. Theil. ibid. 1655. mit einer Vorrede vom Tournier. III. Theil. ib. 1656. IV. Theil. 1657. V. Theil mit einer Vorrede von der Würde des Adels. ib. 1657.

Des anciennes Enseignes & Estandartes de France de la chappe de S. Martin &c. Paris. 1637. in 4.

Discours de l'origine des Armes & des Termes recens & Usités pour l'explication de la science Heraldique.

Introduction au Blason des Armoiries en faveur de la Noblesse Francoise. Paris. 1631. in 4.

Origine de l'Art du Blason avec le Dictionaire Armorial ou Explication des Termes La-

 ti-

tines de l'Art. Lyon. 1659. in 4. Le Blason des Gouleurs en Armes Liveries & devises. Paris. in 8.

Triomphe d'Armes Heraldiques. Paris. 1650. in 4.

Observationes Eugenealogicæ & Heroicæ, materiam Nobilitatis Gentilitiæ, Insignium &c. complectentes. Colon. 1678. in 4.

Wapen des Römischen Reichs Teutscher Nation als Käyserl. und Königl. Maj. Churfürsten/ Fürsten/ Grafen. &c. Franckf. 1570. fol.

Apparatus ad HERALDICOS distinctus & ordinatus.

§. III. *Apparatus Bibliothecæ Heraldicæ distinctus & ordinatus* est ille, quo recensentur Scriptores Heraldici sine Alphabetico quidem ordine, distincto tamen patriæ statu & numero Auctoris atque operis generalioris à specialiori distincti selecto. Talem igitur nunc adornaturi ad *Germanos* nos primum convertimus HERALDICOS & ex iis quoad *Systematicos* seligimus Hoepingium, Sibmacherum, Spenerum, Imhofium, & Rudolphum: quoad *Compendiarios*, Weigelium, Bussingium, Weberum, Schumacherum & Gottschlingium; deindè ad *ANGLOS* & ex iis seligimus Uptonum, Badonem, Speelmannum, Bissæum, Gibbonem, Dugdalium, Philoppotum & Goreum; porrò ad *GALLOS* & ex iisdem seligimus Vulsonium, Paliotum, Monetum, Moynium, Menestrerium & Vallemontium: denique ad *ITALOS* & ex

ex iis enotamus Campanilleum, Petrasanctam, Catarium & Beatianum. Ex Heraldicis GERMANORUM Scriptoribus eorundemque Systematicorum selectiori numero primo recensendus est loco primus qui ex instituto opus aliquod Generale simul & speciale Heraldicum composuit, *Theodorus* scil. *Höpingius* Germanus, Susatensis Westphalus, J. U. Doctor, primum Oratoriæ & Historiarum Professor Marpurgensis, post Advocatus & Syndicus Friedbergensis, qui posterorum usibus concessit consilia juridica, collegium institutionum & feudale, Commentarium in Libros IV. Institutionum Syntagma; de Notis naturalibus Genitivis & Gentilitiis, Tractatum de Insignium & armorum jure & quæ sunt alia, ex quibus nunc solum Tractatus ille de INSIGNIBUS venit enarrandus. Inscriptio Operis Heraldici tam Generalis quam Specialis Höpingiani ita habet: *De Insignio sive armorum prisco & novo jure Tractatus Juridico-Historico-Philologicus, in quo dignitatis, militia, gentis, Pontificalia, Imperialia, Regia, Electoralia, Archi-Ducalia, Ducalia, Principalia, Comitum, Baronum, Civitatum Imperialium, Liberarum Rerumpublicarum, Provinciarum, Collegiorum, Universatum, Academiarum, Heroum, Equitum, Nobilium, Doctorum, Fecialium, Heraldorum, Armigerorum, Beneficiariorum, Officialium, Nunciorum, Satellitum, &c. Insignia horum appellationes variæ: descriptiones: genera: origines:*

GERMANI HERALDICI.

I. Höpingius.

Tractatus ejus de Insignibus.

 nes:

Titulus. nes: causæ: occasiones: Persona deferent-
es facultate pollentes vel minus: modi acqui-
rendi: Clypei: Scuta: Imagines: Colores:
Metalla: Galea, earumque ornatus: Coronæ:
Cristæ: Alæ: Sustentacula: loca quibus ex-
pinguntur, calantur, suspenduntur publica &
privata: propria & aliena: Modus ritè con-
ficiendi ac collocandi: Causæ finales: usus po-
testas & effectus diversi: actiones & judicia,
tàm possessoria quàm petitoria, pœnalia & fi-
scalia: Remediaque alia competentia: Proba-
tionum ratio multiplex: Amissio, extinctio, a-
bolitio: Processus circa hæc servandus: Deni-
que affinia veluti: Signorum militarium & ve-
xillorum: Notarum Gentilitiarum: Stigma-
tum & cicatricum: Imaginum: Statuarum
& Simulachrorum Græcis & Romanis recepto-
rum: Nominum: Titulorum: Inscriptionum:
Aurearum annulorum: Symbolorum & Emble-
matum: Sigillorum ac denique Synthesium a
Divisiarum jura. Ex Sacro Bibliorum Codice,
Jure Canonico, civili, Constitutionibus imperia-
libus, B. Patrum, Theologorum, JCtorum
Medicorum, Historicorum, Poetarum, Philo-
sophorum & Classicorum Auctorum scriptis.
Cameræ Imperialis aliorumque Senatuum &
Curiarum decisionibus, præjudiciis & votis
servatâ fide Historicâ & inspersis hieroglyphicis,
controversiisque passim incidentibus accurate
resolutis in communem Reip. Romanæ & Rei li-
terariæ cumprimis JCtorum & Antiquariorum
usum theoreticum & practicum summo studio

&

& labore recens eruuntur, discutiuntur & enodantur: Auctore Theodoro Hœping Susatensi Westphalo J. U. D. Imperialis Cæsareique apud Friedbergenses Castri Advocatô & Syndicô: Cum Ideâ Operis, Capitum summis, Auctorum, Rerum & Verborum Indicibus locupletissimis. Noribergæ Typis & Sumtibus Wolffgangi Endteri. M. DC. XLII. Methodum Operis ipsius Autoris verbis proponimus desumtis ex præfatione, ad lectorem quorum hic est tenor: *Aggressus sum opus utique impeditum*, laborem „ haud communem, negotiumque curæ & vi- „ giliarum plenissimum. Nec me ab incepto „ deterruit, quod præter unicum *Bartolum*, Ju- „ ris lucernam, nullus fere de amplissima Insi- „ gnium supellectile ex professo quicquam pu- „ blicarit & intacta hactenus præclaro conatu „ diligentius excusserit, sed omnes obviis, quod „ ajunt, manibus & primoribus labris, uti ex „ JCtis sunt, Andreas Tiraquellus, Antonius „ Sosa, Antoninus Tessaurus, Guido Pancirolus, „ Arisminus Tepatus, Dominicus Cardinalis „ Tuschus & alii; ex Medicis Historicis „ & Philologis Wolffgangus Lazius, Ulysses „ Aldrovandus, Carolus Paschalius, Hieronymus „ Henninges, Elias Reusnerus, Johannes „ Limnæus cum similibus, aliqua solùm fragmenta „ ceu stigmosâ quodammodo structurâ „ contexta, obiter & sparsim, non sine grandi „ temporis interusurio interlineârint & digito, „ quod ajunt, tantùm tetigerint. Sed vastior „ erat Insignium Campus & majus restabat „

Methodus.

bat æquor arandum, cum inveniendis inven- „
ta non obstent. Quoniam verborum apud „
JCtos Interpp. & Historicos extantium re- „
petitio intellectum reddit faciliorem, teste „
Antonio Mornacio, ab iis tanquam benè „
præmeditatis temerario ausu recedere nec vo- „
lui nec debui, adeòque stylum ubique æqua- „
lem observare non potui. Ordinem & tra- „
ctandi viam Doctoribus nostris receptam ser- „
vavi, statum Clericalem Laico præferendo, „
& Viros Principes citra ullum Regiæ, illu- „
stris, ac eminentis dignitatis, præjudicium, „
ordine alphabetico collocando. Icones in- „
signum adjicere magis sumtuosum quàm fru „
ctuosum judicavi, cum omnibus pateant, „
Jus & Historia non item. Speciatim verò „
cujusvis illustris nobilisve Germaniæ (de his „
enim præcipuè tractandi mihi sumpsi ansam) „
familiæ prosapiam & insignia ad amussim „
pervestigare labor esset in cassum abiens pro- „
pter monumentorum solidorum maximum „
defectum. Allegationibus usus sum ex o- „
mni scibili citra veterum & novorum Scri- „
ptorum respectum, indifferenter sumtis tùm „
in usum Lectoris, qui si unâ destituatur aucto- „
ritate non statim & alterâ cognoscatque illos „
optimos esse Auctores, qui rerum varietate „
delectati fuerint: tùm quod non facile sit aut „
rem rei aut Auctorem Auctori præferre. Pro- „
bè insuper juxta ea quæ dixi cap. IX. n. 511. „
professus sum per quos profecerim. Nume- „
ros & paginas ex oculari Auctorum inspe- „
ctio-

ctione, ubi opus, adjeci, sæpè diversis Pli- ,, nii, Taciti, Plutarchi, Aventini, Olai M. Jo- ,, vii, Münsteri, Lipsii, Claudii Minois, Al- ,, drovandi, Sleidani, Annæi Roberti, Kniche- ,, ni & aliorum plurium, ob insperatas immeri- ,, tasque migrationes & provocationes, usus ,, sum Editionibus. Scripsi denique Tracta- ,, tum, non exscripsi, meoque remigio, ut ille ,, ait, citra ullius gloriolæ arrogantiæve aucu- ,, pium rem gessi, nec corniculam alienis pen- ,, nis contexui,

Quanto verò cum applausu quantove cum testimonio exceptum fuerit Viris Præstantis- simis Opus hoc Heraldicum Hœpingi, ex se- quentibus patebit testimoniis. (I.) *Gulliel- mi Antonii FREUDENBERGICI, JCti, in Epistola Gratulatoria ad Hœpingum operi præfixâ, quod ita habet:* Scio & usque video quæ excellentissima de materia insignium jam indè ultra bilustrum ex omnigenis Auctoribus collegisti notamina ac meditamenta quibus et- si omnibus ac singulis per negotiorum inter- valla limam supremam haud addideris, plera- que tamen cum meliori parte ejus sunt generis & perfectionis, ut cum honore probiter even- tilari, nigramque lotiginem desugere possint. *Et post interposita alia:* Lætor prorsus ex ani- mo Te verum & saniorem insignium usum ex omni antiquitate mediaque Jurisprudentia no- biscum communicare velle, nec luci invidere publicæ, ac ea propter nedum Tibi ipsi sed & mihimet meritò gratulor præsertim à Docto-

Aliorum de Hœping. Tr. judicium. Freudenbergici JCti.

ribus tuarum de illa materiâ hucusque nihil, quod eo sciam, ex præparato publicitùsque literis consignatum reperiatur, excepto *BARTOLO de Saxo FERRATO*, qui hunc articulum tantùm leviter & breviter degustavit, imò superivit, ut tipula aquam. Te verò tam exactè accuratè ac conquisitè ejusmodi materiam in partibus quibusdam absolutis pertractare cœpisse, ut nedum aliis super illam commentandi materiam omnem prope sustulisse sed & Gratias Musis h. e. utilia cum jucundis & Philologicis identidem commiscens, utramque paginam fecisse, omneque punctum, quod ajunt, exhibere tulisse videaris neminem eorum, qui modò sobrii & eruditi Viri sunt, & vel à limine tua salutaverint, inficiaturum fore putavero. *Et sub finem:* Salvere Te hac vice cum tuis & valere jubeo, cum commonefactione, ut etiam cætera, quæ ad tam nobilissimam Insignium materiam spectare videntur ac vel imprimis de Sigillis, Clypeis, & Galeis collectanea priscæque manus opera quantò citiùs in ordinem componere, composita exasciare, exasciata denique subsimiliter eventilare una cum Tuis Jurium Responsis plus ultra elaboratissimis, ne dubites. Sic erit porrò ut quod olim Gentiles singulis Diis certos dicabant hymnos in eorum festis sacrisque decantari soliti, ita quoque Dianæ sunt Hyporchemata, [illegible] verò, Venerique amatorios [illegible] canere.

(II.) Georgii Philippi HARSDÖRFFERI, Germani, Patricii Norimbergensis, Reipubl. Patriæ Senatoris, in Societatis frugiferæ Collegio Der Spielende dicti, *in Epigrammate ad Typum Operis Hœpingiani facto, quod ita inter alia sonat:* Harsdörfferi.

Hœpingium mihi cerne, amande Lector
Ille qualia finxit atque pinxit!
Heic curas veterum & recentiorum
unâ vicit ope. Annuet legendo.
Sunt hæc sunt monumenta digna cedro,
contra barbariem imminentis avi
stata Insignia *pulchra laureata:*
non Sedis peritura post futuris
Mausolea velut perennitatis &c. &c.

(III.) *Conradi BACHMANNI*, Germani Milsungensis, Philos. Magistri, Poes. & Histor. Professoris Giessensis post & Marpurgensis *in Elogio Operis & Autoris*, Hœpingii Operi præfixo, pariter ligato, quod ita concludit: Bachmanni.

Cuncta hæc (scil. de Insignibus scitu necessaria) Hœpingi docet hoc industria libro;
Illius hoc stadio se citus egit Equus.
Namque per Historicos laxis contendit habenis
Florem omnem ingenii proseruitque acie.

Philologos omnes AQUILAE percussus amore

Divitiis *voluit despoliare suis.*

Et per Juridicos collegit munera libros

Munera *non alii concilianda rei.*

Ut neque neglexit, doctorum ex agmine Vatum,

Castalidum plena Mella *referre manu.*

Atque Oratorum genus omne inbisit: ut inde

Ornatum eliceret congereretque decus.

Conspicis hinc igitur pulchrè hoc se ostendere libro

FLOREM, DIVITIAS, MUNERA, MELLA, DECUS.

2. Johan. Siebmacherus. §. IV. Ex Heraldicis GERMANOrum Scriptoribus iisdemque Systematicis secundo loco nominandus est, *Johannes Siebmacherus* in Libro Armoriali, germ. Wappen-Buch, germanico idiomate evulgato quoad Tomum I. M.DC.V. in 4. Noribergæ, quoad Tomum II. M.DC.III. & quoad V. Tomum M. DC. LVII. ibid. continuato à *Wolffgango Gottlieb Furstio*, Mechanico & Bibliopolâ Viennensi celeberrimo, in quo etiam insignia Nobilium videmus congesta. De quo De continuatione reiterata & operis hujus æstimatione hæc habet *Petrus Ambrosius LEHMANNUS in Observat. Histor. sive Histor. Remarqv. d. anno 1699. Tom. I. pag. 319.*

Judicium Herr Wolffgang Gottlieb Fürst / Kunst- und

und Buchhändler in Wien / wird auf erhaltenes Käys. Gnädigstes Privilegium das grosse Fürstl. Wapen-Buch continuiren. Dannenhero Er alle und jede hohen und niedrigen Standes / von allen Nationen / ersuchet / Ihro Wapen / so entweder in voriger Edition unrecht gemacht / oder nachdem vermehret worden / oder gar darinnen nicht befindlich / und solches gern die Posterität zum Andencken darinnen haben wolle / selbiges gemahlet / per posta nach Wien zu senden / belieben wolle / es solle solches nach der Ordnung / wie es eingelauffen / doch unter seiner Nation und Standes Titul / fleißig und sauber / nach Erheischung der Herolds-Kunst / für eine Discretion selbigen einverleibet werden. Es ist zwar ein kostbahres doch nützliches Werck / welches / anderer Vortheile zu geschweigen / der vornehmsten Geschlechter Wapen und Andencken biß zu undencklichen Jahren erhalten kan. Ein ieder der solches suchet / wird schon von selbst angetrieben werden sein angebohrnes oder erlangtes Wapen zu übersenden / damit es diesem herrlichen Werck einverleibet werde. *Conf. Tom. IV. d. an. 1702. p. m. 272.* Lehmanni.

V.

§. V. Ex Genealogicis atque Heraldicis GERMANORUM Scriptoribus iisdemque selectis tertio loco laudandus est, qui nunquam satis in his studiorum generibus laudari potest, ὁ τῆς ὁσίας μνήμης *Philippus Jacobus SPENERUS*, SS. Theologiæ Doctor, eruditione Theologica & omnigena celebratissimus, Consiliarius Con-

3. Phil. Jacobus Spenerus. Biographi ejus.

sistorii Regii gravissimus, & Præpositus ad D. Nicolai Berolinensis isque longe meritissimus, cujus vitæ breve quidem curriculum sed Scriptorum prolixissimum Catalogum eleganti ac diligenti opera descripserunt *Collectores Nov. liter. German. Hamburg. T. III. d. an. 1705. m. Martii pag. 82. sqq.* Vitam contraxit sed Scriptorum fontem insinuavit *Petrus Ambrosius Lehmannus Observ. Histor. Tom. VII. d. ann. 1705. p. 79. 80.* *In Genealogicis* conscripsit (I.) *SYLLOGEN GENEALOGICO-HISTORICAM*, è numero præcipuarum familiarum, quibus suos Principes Germania nostra debet, duodecim exhibentem & earum tum originem tum varias divisiones, quæ fieri potuit, brevitate, explicantem, Francof. 1668. in 8. publicatam, non incongruam licet non ubique satis ordinatam.

Sylloge ejus Genealogica ex judicio.

Autor Ephemeridum „ *part. II. Ephem. n. XXXIX. an. M. DC. LXVI.* „ *d. 29. Novembr. p. m. 451. 452. ed. Lips. 1667.* „ *in 8. ita de hoc opusculo judicat:* Sylloge hæc præcipuarum Germaniæ Familiarum Genealogiam comprehendit. De familia enim Austriaca ibi disseritur, de Oldenburgica quæ aliis præ-

Hedouvillii.

profitetur propterea, quod honori sibi ducit, originem se debere Regi Daniæ; de tribus familiis Electoralibus; de Ducibus Brunsvv. censibus & Lauenburgicis; de familiis item Marchionum Badensium, Landgraviorum Hassiæ, Ducum Megapolitanorum Principisque Anhaltini. His Genealogiis Germaniæ aliam quoque Familiæ alicujus ex Polonia, quam Piasteam appellat, adjunxit Autor, in qua plures Poloniæ Reges multosque Silesiæ Principes esse asserit. Hac ratione, quâ omnes hæ Genealogiæ sunt traditæ, non nisi primis Historiæ Germanicæ notitiis vel memoriæ illorum, qui jam noverunt eas, revocandæ inservire poterunt. Autori enim paucis verbis cujusque familiæ originem explicasse, variosque ipsius ramos tetigisse & contentiones, quæ inter Principes, de quibus agit quidem, haud tamen profundius in eas se immittit, foventur, tetigisse sufficit. Secundam aliquam partem promittit in qua de Regum & Principum aliarum Regionum plurium Genealogia tractabit.

(II.) *Theatrum Nobilitatis Europææ Tabulis Progonologicis exornatum* & Francof. in fol. ann. 1668. publicæ luci expositum. De quo sequentia nobis aperit *Autor* jamjam laudatus *Ephemerid. Erud. part. IV. Ephem. num. VI. anni M. DC. LXVIII. d. 30. Julii p. m. 821 sq. ed. in 8. Nitsch. 1670. Giess.* S.P.E.N.E.R.U.S. ediderat Syllogen quandam Genealogicam præcipuarum Germanicæ familiarum. Theatrum Genealogicum. Ex judicio Hedouvillii.

Quo

Quo verò familiarum illarum aliarumque quas addit splendorem magis reddat cognitum, hoc in libro Tabulas habet quas dicit Progonologicas. Atque has quidem quoniam ad splendorem alicujus familiæ plus faciunt quam Genealogicæ, dum plurimarum veterum familiarum originem monstrare voluit, potius elegit quàm Genealogicas. Habet autem hoc in libro triginta unam minimum progenerationem, vel potius 32. æqualium graduum, majores sive tritavos & quidem omnium Europæ Regum, summorum verò Principum maximam partem, familiarumque plurium Germaniæ & aliarum Regionum illustrium. Familiæ Francicæ, de quibus agit, secundum ordinem Alphabeticum dispositæ sunt sequentes: Familia nempe Balmita de Monte rebello, Boullionæo-Turennia, Caboticorum, Clarámontanorum, Condæa, Longovillana, Mercurianorum, Aureliamensis, Rohanæa, Rosmadecia & Tremovilliorum. Habentur etiam Tabulæ hoc in Libro qui nondum antea excusæ typis fuerunt.

Systema Heraldicum Spenerianum.

In *HERALDICIS* Spenerus Opus edidit partim Generale quod inscribitur *INSIGNIUM THEORIA*, partim speciale, quod inscribitur *INSIGNIUM HISTORIA.* Utrumque quomodo sit æstimandum & qua ratione concreverit, sequentia edocebunt testimonia ac Virorum Doctissimorum & omni humanitate perpolitissimorum judicia.

Ex judicio Lipsiensium.

(I.) *Lipsiensium Act. Erudit. Collect. Tom. IX. anno 1690. m. Septembr. p. m. 455. his verbis conceptum:* Decennium integrum

grum elapsum est, ex quo Summè Reverendus SPENERUS, Polyhistor æquè ac Theologus consummatissimus, Historiam Insignium illustrium seu *Operis Heraldici partem specialem*, magno cum applausu eruditi Orbis dedit. Continet illa (quod vel solus Titulus loquitur) delineationem insignium plerorumque Regum, Ducum, Principum, Comitum & Baronum in cultiori Europa, cum explicatione singularum tesserarum & multis ad familiarum decora, titulos atque jura spectantibus: nec non tabulis æneis (XXXV.) scuta galeasque in opere explicata, ob oculos ponentibus & indicibus necessariis. Succedit nunc tandem diu expetita *pars generalis*, ea (uti est in frontispicio) quæ circa insignia, horum originem, scuta eorumque partitiones, metalla, colores, figuras, galeas, apices aliasque scutorum appendices & consectaria, studioso historiarum & vitæ civilis nosse proficuum visum est, ex disciplina fecialium & moribus receptis exhibens. Quam plurimi equidem Scriptores hoc argumentum occupaverant adeò ut eorum nominibus integrum librum impleverit Thomas Gore, Armiger Anglus. Ut recentiores taceamus ac sigillatim Menestrerium, Gilbonum, Dugdalium, Beatianum quorum opera in Actis Eruditorum horumque supplementis recensuimus. At, quod absque assentatione dicere licet, SPENERI opus ambitu suo complectitur omne id, quod Heraldicis Studiosis, tanto cum dispendio temporis, ex infinitis penè Scri-

pto-

[illegible] colligendum [illegible]discendumque fuerat hactenus. Nescias heic certè, utrum ordinem [illegible], an copiam rerum, an perspicuitatem præceptorum tanta alias obscuritate laborantium, magis laudes. *Recensent post hæc verba Operis Speneri institutum & argumentum recensentque obsignant hac concludendi formula. pag. 456.* Sed tantum de Opere hoc (Speneriano) utilissimo [illegible] laboriosissimo, cui subnectuntur indices [illegible]. Primus recenset tabulas æneas. Alter terminos Heraldicos [illegible] alias in hoc libro memoratas. Tertius familias & [illegible] quarum insignia vel ex parte explicata fuere.

Tentzelii.

(II.) *Wilhelmi Ernesti Tenizelii*, Consiliarii & Historiographi Regii Polonici & Electoralis Saxonici *in Colloquiorum Menstruorum Tom. II. ann. 1690. m. Septembr. pag. 852. sqq.* Ubi recensui Operis Speneriani compendiario hoc subjungit pag. 856. de Operis dignitate judicium atque testimonium: Dieses Buch ist wehrt / daß es ein jedweder Liebhaber der Wapen-Kunst kauffe / weil er darinnen ὡς ἐν τύπῳ antrifft / was er in vielen andern mit grosser Mühe und Arbeit zusammen suchen müste. So ist auch der Herr SPENER wegen seiner fürtreflichen Wissenschafft in Genealogicis und Heraldicis gnugsam berühmt / und also destoweniger Zweiffel an seiner Auffrichtig-

keit

keit und gutem judicio zutragen / welche beyde hochnöthige Stücke sonst die Wapen-Schreiber selten zu achten pflegen. Gleichwie er aber wegen seiner Gottesfurcht nicht weniger bekandt und durch dergleichen Schrifften mit seinem eigenen Exempel bewähret / daß diese Tugend mit denen studiis humanioribus gar wohl beysammen wohnen könne; also werden diejenigen Sonderlinge grausam beschämet werden / welche das Gegentheil sustiniren / und meinen / wer der Pietät ergeben sey / der dürffe die Humaniora als überflüßige und nichtswehrte Sachen / kaum über die Achsel ansehen; ja man solte wohl solche Fantasten finden / so dieselben gar verdammen und vor einen unverantwortlichen Zeit-Vertreib ausschreyen.

(III.) *Immanuelis Weberi in Præfat. Examinis Artis Heraldicæ ed. in 8. Francof. ad Mœn. 1696. qui opus Spenerianum præfert operi Menestreriano partim ob dogma partim ob idioma Germanicum. Verba ejus ita sonant:* Variorum de Arte Heraldica perlustravi scripta, neque quod vel discentis genio vel docentis instituto quadraret per omnia reperire licuit satis idoneum; donec tandem Viri propter summa in orbem Eruditum, in Ecclesiam verò & rem Christianam incomparabilia planè merita laudes meas longè supergressi Dn. SPENERI VVeberi.

Theoria Operis Heraldici in lucem missa manibus accederet. Istud enim opus uti cœterorum omnium tradita ad Heraclium lapidem ὡς ἐν βασάνῳ examinat, & promiscuè ab aliis proposita luculentiorem multò digerit in ordinem; sic quoque vel ideò solum Cl. MENESTRERII, celeberrimi aliàs nostro seculo in his studiis Viri, cuique plurimùm se debere ipsemet Dn. SPENERUS fatetur, libellis anteferendum videbatur, quod hic subindè magis ad Patriæ morem quam alter respiciens Romanâ insuper linguâ nostris multò quàm quâ Gallus usus est, familiariore loqueretur. *Id. ibid. sub finem præf.* Rogandus est laudatus Dn. SPENERUS ut quæ adhuc in chartis premere dicitur, PARALIPOMENA HERALDICA, familiarum Germaniæ Nobilium insignia complectentia, vel ipse luci tradat, vel si per gravissimas occupationes id eidem non liceat, alteri cuipiam id negotii imponat. Nec enim defore crediderim qui operæ tàm utili tàm desideratæ ultimam limam libenter sit impertiturus.

Struvii. (IV.) *Burcardi Gotthelffii Struvii in Bibliotheca Historica cap. XXXI. §. XXII. pag. m. 802. 803. qui sequentem in modum de Opere Speneriano nos informat:* Ediderat SPENERUS primùm Tractatum de INSIGNIBUS FAMILIÆ SAXONIÆ Francofurti M. DC. LXVIII. in 4. in quo non solum integri operis de Insignibus spem facit, sed etiam Operis Sciagraphiam addidit. Hunc in-

se-

secuta est HISTORIA INSIGNIUM ILLUSTRIUM seu *HERALDICÆ PARS SPECIALIS* Francofurti M.DC. LXXX. fol. quam, cum prelo esset paratior, præmisit. Refert in eadem Imperatoris, Regum, Electorum, Ducum, Principum, Comitum & Baronum insignia, quæ tribus libris ordine alphabetico proponit & explicat. Promisit etiam Librum quartum de illis insignibus, quæ hic omissa, nondum verò editum. Præmissus etiam est Tractatus de Insignibus Saxonicis. Nititur autem potissimum Sibmacheri fide, ita tamen ut eundem sœpius emendet, præmittit etiam Genealogiam, agit de prætensionibus ipsaque insignia addidit. Secuta est *Operis Heraldici pars generalis* Francofurti 1690. in fol. quæ circa insignium originem, scuta, colores, metalla, galeas, apices occupatur atque singula deducit egregiè.

§. VI. Ex Genealogicis atque Heraldicis GERMANORUM Scriptoribus iisque Systematicis quarto loco commendandus est *JACOBUS WILHELMUS IMHOFIUS*, Illustre Noribergæ suæ decus, qui post SPENERUM inter Germanos in arte Heraldica vix parem agnoscit, quique quanto majori apparatu ac studio Germaniæ suæ Proceres hodie superstites aut post Nicolai Rittershusii tempora mortalium numero exemptos quarta jam vice recensuit, tanto magis dignus est cui & communis Patria & universa Literatorum Respublica multis sese nominibus

4. Jacobus VVilh. Imhofius.

ea propter obstrictum sentiat ac profiteatur. E diderat Imhofius *SPICILEGIUM RITTERSHUSIANUM* sive Tabulas Genealogicas quibus stemmata aliquot illustrium i: Germania familiarum, quas Vir Cl. Nicolau Rittershusius in opere suo Genealogico vel omninò præteriit vel à posteriori saltem stipit enumeravit, exhibuerat, & quidem duabu partibus inclusum, quarum prior Tübingæ i: fol. 1683. posterior 1683. ibid. excusa. Prom serat in eodem libellum singularem, quo quicquid Rittershusii Familiarum Germanicarum Tabulis deesset affatim suppleretur. Exsolvit promissum exspectatione citius anno sequenti 1684. dum *Notitiam S. Rom. German. Imperii Procerum Historico-Genealogico-Heraldicam* Tübingæ tàm in folio quàm in octava forma, excudi curavit; Prodiit hæc Notitia auctior atque infinitis in locis emendatior anno 1687. in 4. Tubingæ, quia tantum non omnes familiæ hoc triennio incrementa & decrementa non una habuerunt nec pauci Ecclesiasticorum Procerum isto temporis intervallo vita functi fuerunt. Tertia utilissimi jucundissimique operis editio Tubingensis d. a. 1693. in fol. planè aliam Imperii Germanici sistit faciem, qualis nempe ann. 1692. exeunte aut anno 1693. ineunte erat, quandoquidem decennio hoc celsissima gentium tantum non omnium quarum notitiam heic habes, capita fatis concesserant plerique etiam Episcopatus aliis tùm suberant præsulibus. Quarta denuò edi-

Spicilegium ejus Rittershusianum.

Notitia Germaniæ Genealogico Heraldica. Editiones.

editio prioribus multò locupletior Stargardiæ sumptibus Joh. Georg. Coltæ 1699. in fol. procurata novam repræsentat Imperii faciem à prioribus plurimis in circumstanciis prorsus immutatam. Distinguitur hæc Notitia Imperii Genealogico-Heraldica libris novem, quorum *primus* agit de Imperatore & familia Cæsarea; *alter* de Electoribus: *tertius* de Principibus Ecclesiasticis, Archiepiscopis, Episcopis, Magistris ordinis Teutonici & Johannitici per Germaniam, Abbatibus ad principale fastigium evectis, Prælatis aliis qui curiatim suffragia ferunt ac denique Abbatissis. *Quartò* acceditur ad Principes seculares & quidem antiquiores quibus *libro quinto* Principes in specie sic dicti adduntur. *Reliquis quatuor Libris* recensentur totidem Comitum ac Baronum scamna, Wetteravicum putà, Suevicum, Franconicum, Westphalicum. De tot tantisque communis patriæ Proceribus eo pacto agit noster, ut quod SECULARES attinet, cujusvis familiæ originem primam sedulò inquirat eaque inventa doceat quoties & in quot ramos successu temporis distincta, qua fortuna usa, quibus denique ditionibus ac clientelis subindè aucta fuerit. Uti verò nusquam iis immoratur, de quibus RITTERSHUSIUS ea quâ par erat diligentiâ dixerat: ita quotquot illum fugerant, aut post illius fata illuxerant, natales, nuptiales, emortuales dies ac annos summa industria undiquaque conquisitos distinctè ac copiosè annotat. Utque pri-

Contenta.

Methodus observata.

primo intuitu liqueat, quænam in singulis ramis hodiè emineant familiarum capita, nomina eorum majusculis exarata literis extantiora reddidit. Subjunxit tandem INSIGNIA GENTIS heraldicè enarrata. Quod Ecclesiasticos autem spectat, ante omnia moderni Præsulis nomen, titulos, Parentes ac Insignia commemorat; inde in Episcopatus aut Monasterii itemque ordinum Teutonici & Johannitici Historiam divagatur ac quô hodiè præsertim loco eorum res sint quotve ac quosnam Canonicos aluerint eo ipso anno quô editio repetita, dilucidè edisserit. Idem ille Germaniæ nostræ civis non minus ingenio & industria quàm natalium splendore illustris, anno 1687. Norimb. in fol. emisit *Genealogias Excellentium in Gallia familiarum*, quibus partim illustrat Stirpem Regiam à Roberto Forti, Hugonis Capeti proavo deductam & cum omnibus suis, tàm legitimis quàm naturalibus surculis tabulis XXVIII. explicatam; quibus accedunt in tabulis aliis XXVI. stemmata Principum extraneorum qui in Galliam sedem fortunarum transtulêre ibidemque jure indigenatus donati sunt ut & illorum qui Principibus extraneis dignitate pares habentur; partim Ducum ac Parium Franciæ stemmata illustrissima Tabulis CIII. singularum Tabb. Geneal. paginis aversis inscripsit summa capita vitarum Virorum cujusvis familiæ celebriorum quorum nativitas, solum conjugium ac obitus in ipsa tabula commemorata fuerant. Præmittit ubivis iconem

Notitia Galliæ Genealogico-Heraldica.

Scu-

Scuti Gentilitii ligno affabrè incisi, illamque Heraldicè exponit. Nec silentio prætermittit, quicquid de prima cujusvis familiæ origine inter Genealogos disputari solet. Idem *Imhofius*, quicquid Wilh. Dugdalius, Franciscus Sandfordius Gilbertus Burnetus, Elias Astmolius, Georgius Leti & innumeri alii de familiis ac gestis Regum Pariumque Angliæ memoriæ prodiderunt, in commentaria sua excerpsit, hisque adminiculis adjutus & Genealogias & Historias compendiarias felicissimè pertexuit inscriptas: *Regum Pariumque Magnæ Britanniæ Historia Genealogica quâ veterum juxta ac recentium in illa familiarum origines, stemmata & res memorabiles, ordine ad novissimum Angliæ statum aptato, recensentur atque explicantur, additis æneis insignium Tabulis & indice necessario. Noribergæ 1690. fol.* Duplici hic labor Imhofianus absolvitur parte. Priori Regias magnæ Britanniæ familias digeri videas originibus Anglicæ ab Egberto Rege a. 837. defuncto; Normannicæ à Rogvaldo; Plantagenetica à Tertullo Andium Comite Egberti coætaneô; Tudorensis ab Ovveno Merideth-Tudor, Cambro-Britanno m. Februar. 1461. capite plexo; Stuartinæ denique à Davide Rege Scotiæ an. 1151. denato & Walthero Fleanchi, aulæ Scoticæ Stuarto, sub initia Seculi XII. vivente, derivatis. Altera parte stemmata Ducum, Comitum, & Baronum ultra centum & viginti exhibentur. *Appendicem* dedit *ad Historiam Genealogicam Regum*

Notitia Angliæ Genealogico-Heraldica.

Pariumque magnæ Britannicæ, anno 1691. in fol. Noriberg. editam, quâ continentur Supplementa ad genealogias Britannicas, maximam partem à Nobilj Viro Henrico San Georgio Equite & Clarencieosi Rege annorum accepta. Tabula item, qua omnium quotquot à Regio stemmate sanguinem derivant, series & cognatio uno conspectu patet. Idem

Notitia Hispaniæ & Italiæ Genealogico-Heraldica.

Auctor Nobilissimus post absoluta illa opera, in quibus Germaniæ, Galliæ ac Britanniæ Procerum stirpes regias, Principes illustresve accuratè recensuit, Historiam Genealogicam præcipuarum aliquot Hispaniæ & Italiæ familiarum aggressus est, & quidem primò in Specimine vasti laboris ann. 1701. in fol. Norimb. publicato inscripto: *Historia Italiæ & Hispaniæ Genealogica; exhibens instar Prodromi Stemma Desiderianum, unde Italiæ & Hispaniæ Reges Proceresque pullularunt.* In quo à Desiderio Longobardorum Rege, tanquàm ex fonte uberrimo, decem præsertim fluvii promanarunt; quippe in totidem ramos diffundenda sese Regis hujus progenie. Adeoque in hoc libro eæ solummodo familiæ pertractantur, quæ originem suam ad regnum Lombardiæ ejusque Autorem & Satorem stirpis Desiderium referunt; ut tituli constaret ratio in quo illustris Imhofius stemma Witechindeum, ab Elia Reusnero olim editum voluit imitari. Cuilibet stirpi præter Tabulas Genealogicas summâ cura descriptas adpicta sunt Insignia quibus illa usa fuit ad hæc usque no-

stra

stra tempora. Deinde memor promissi in specimine dati [se certis temporum intervallis particulas vasti illius operis separatis voluminibus cum orbe erudito communicaturum] exequendi hujus feliciter; quantum constat, fecit initia in *corpore Historiæ Genealogicæ Italiæ & Hispaniæ, in quo stirpium utriusque Regni primariarum Genealogia Exegesi Historicâ perpetuâ illustrata, ordine Alphabetico exhibentur cum Insignium Iconibus & Indicibus necessariis anno 1702. fol. Norib.* impresso, Quod viginti in se continet familias, quæ, utpote stirpes, in quam plurimos ramos seu lineas gentem suam quælibet diffuderunt, tabulis Genealogicis admirabili cum industria comprehensos, quæque commentatione partim Historica partim Heraldicâ descriptione elegantissimè doctissimèque depictæ sunt.

§. VII. Ex Heraldicis Germanorum Scriptoribus iisque selectioribus Systematicis quinto loco commemorandus est *J. A. RUDOLPHI in HERALDICA CURIOSA* welche der Wapen - Ursprung / Wachsthum / Fortgang und wie selbiger noch heutiges Tages bey denen Teutschen im Gebrauch / ausführlichen zeiget / samt deren umständliche Beschreibung / wie solche denen Wapen - Brieffen / alten *Documenten* / Fahnen / Sigillen *&c.* und verschiedenen *Autorn* hin - und wie- 5. J. A. Rudolphi.

Hh 5 der

der einzeln zu finden; insonderheit auch von denen Schildhaltern/Helm-Decken/Krohnen/Hüten/Hauben &c. beysammen nicht allein auf das zierlichste und *curieuseste* abgehandelt/ sondern auch was sonsten zur *Probation* des Thurnier- und Stifftmäßigen Adels erfodert wird; alles *Historicè*, *Politicè*, und *Juridicè* mit *XV.* schönen Kupffer-Figuren/ worinnen über 1200. Wapen fürgestellet. Nürnberg. *1698. fol.* De hoc opere Rudolphino quæ notanda veniunt monita sequentibus subnotamus momentis, quæ complectuntur (I.) *Operis Partitionem.* Partes Operis sunt tres, quarum prima est Historica von der Wapen Geschicht/secunda Pragmatica von denen heutigen Wapen und deren Gebrauch/ tertia Dogmatica von der Wapen-Lehre. *Prima Pars Historica* capita habet tria quorum primum agit de Insignium Ortu & antiquissimo usu. Secundum de ortu Insignium nationalium & Personalium, Ludorum item Equestrium seu Torneamentorum ortu & interitu. Tertium de Ortu, statu, mutatione & Interitu Insignium Genealogicorum. *Secunda Pars Pragmatica* quatuor habet Capita quorum primum exponit Insignium modernorum Statum distinctum, usum, Subjectum, Majestaticum seu Autoritativum & denique acquirendæ medium: Secundum Insignium effectum, privi-

Systema Heraldicum. De quo I. Partitio.

le-

legiorumque & jurium Heraldicorum justum Patrocinium. Tertium Insignium Statum, mutatum, adauctum, diminutum & totalem eorum interitum. Quartum Sigillorum, ortum, usum, diversum statum & effectum. *Pars Tertia Dogmatica* Capita continet novem quorum primum explicat Insignium Tincturas & colores. Secundum Figurarum Heraldicarum descriptionem, enumerationem, positionem & significationem: Tertium figurarum Insignium mutuatitiarum qualitatem & Terminorum Heraldicorum expositionem: Quartum figurarum Insignium propriarum Naturam & indolem: Quintum figurarum Honorabilium additionem: Sextum Scutorum divisionem: Septimum Scutorum discretionem: Octavum Galearum scuti exornationem & Nonum Telamonum & reliquorum scuto adjacentium conditionem.

(II.) *Operis Connexionem.* Ordinem secutus est auctor Naturalem eundemque certissimum & optimum, quo primo discutit Heraldicæ & rerum Heraldicarum ortum, deinde Progressum & tandem modernum statum. 2. Operis Connexio.

(III.) *Terminorum Technicorum usurpationem.* Proponimus hanc verbis ipsius Auctoris in Præf. ad Lect. Belangend die gebrauchten Kunst-Wörter so ist man zwar nicht in Abrede / daß deren einige aus andern Sprachen übersetzet oder gar nach eigenen Guthbefinden angewendet worden/ 3. Terminorum Usurpatio.

den/doch sind derselben so wenig/daß Sie unter der übrigen Anzahl kaum zu mercken/welche meistens aus alten Wapen-Brieffen/Uhrkunden und andern Manuscriptis oder Büchern zusammen gesucht und allein was die Kürtze betrifft/verändert/im übrigen aber/wie sie gewesen/gelassen worden.

4. Exemplorum farrago. (IV.) *Exemplorum farraginem.* Hanc itorum describimus verbis Auctoris ex præf. quæ ita sonant: Es ist noch zu erinnern daß in Anführung der Exempel nicht so wohl auf der Familien Vorzug einer vor der andern/und deren Alterthum als vielmehr auf die Materie gesehen worden/deren sie zur Erläuterung dienen müssen; Daher denn auch öffters hoher und niedriger Standes-Persohnen Wapen neben einander zu stehen kommen/und weilen man hierinnen dem Siebmacherischen und Fürstischen Wapen-Buch nachgegangen/als werden auch einige darunter nach ihrem ehmaligen Stande angezeiget werden/welches aber dero jetzigen Qualität nicht præjudiciren kan.

5. Methodica ratio. (V.) *Methodicam rationem.* Reliquorum ex Germanis HERALDICORUM Opusculis imperfectis perfectum superaddere intendit Auctor opusculum, tale scilicet quod non

non exhibeat partem Heraldicæ unam vel alteram ad Methodum Compendiorum atque Systematum vulgarium quorum pleraque vel ortum tantum ejus atque progressum vel modernum statum ac usum, paucissima accuratum Regularum instructorium exhibent, sed quod omnes & singulas comprehendat partes ordine debito & sufficienti instructorio præsertim cum HERALDICA sit scientia quæ plerasque scientias alias, utpote Historiam, Politicam, Jurisprudentiam, Physicam, Mathematicam & Ethicam, in sinu suo foveat quasi ac complectatur. Unde Opus hoc Rudolphinum, tanquam perfectiori modo elaboratum, exquisitum & maximè proficuum optimi quique & elegantissimè commendatum sibi habere ipso facto possunt & jure optimo debent.

§. VIII. Ex Scriptoribus Germanorum Heraldicis iisque Compendiariorum selectis sexto loco insinuandus, *ERHARDUS WEIGELIUS* Consiliarius quondam Palatinus, Scientiâ Mathematica, quam publico in Academia Jenensi Professionis munere exornavit, clarissimus. Is recolens secum Astronomiam Gentilium principiis fundatam solidè & commodè moveri de sede sua atque detrudi posse per Achillæam πανοπλίαν è communi armamentario Heraldico Vulcanique officinâ desumptam, h. e. ornamenta Regalia sive Insignia eorum, quos post DEUM ipsum maximè veneramur, quique adversus omnem injustam violentiam nostri defensores & præsidia sunt;

6. Quoad Compendiarios Erhardus VVEIGELIUS

Globi ejus Heraldici. sunt; *COELUM* excogitavit *HERALDICUM*, in quo præcipua totius Europæi orbis conspicere licet, simulque admodum Veterum per Schematismos Heraldicos varia tempora & res in illis gestas designare. Inter alia edita hac de re specimina habetur quoque ejusdem *DESCRIPTIO GLOBORUM HERALDICORUM* ipsiusque *PANCOSMI*, subjuncta editioni secundæ Jenensi d. a. 1688. in 8. *Sphærica Euclidæa methodo conscriptæ*, quâ naturales partim, partim morales Globorum vulgarium errores, quibus ad sua usque tempora laborarunt, corrigere annisus est. Et *Morales* quidem rejecta structuræ veteris asterismorum absurditate anilibus Gentilium fabellis innixa Autor sustulit; cœlumque fœda paganorum Idololatria exutum, armis seu insignibus statuum Europæorum, in vicem pristinorum signorum succedentibus, induit: *naturales* verò ex diversa Horizontis, Zodiaci æquatoris, Tropicorum & Polarium in sphæra, à circulis quos referunt cœlestibus, conditione; circulorum horariorum & diurnorum defectu; facie cœli convexa tantum oculis exposita oriundos debite correxit. Alia insuper Globis suis adjecit quibus usus instrumenti hujus amplior & luculentior redditur. Legantur verba ipsius Weigelii excerpta à Celeberrimo *Georg. Paschio in Inventis Novantiquis Casp. VII. & IX. pag. m. 544. seqq. ed. in 4. Lips. d. ann. 1700.*

7. Quoad §. IX. Ex Heraldicis Germanorum Scri-

scriptoribus iisque Compendiariorum Selectis septimo prædicandus loco, *CASPARUS BUSSINGIUS*, Mecklenburgensis, S. S. Theol. Lector & Pastor Cathedralis in Civitate Hamburgensium celebratissima (vid. Collect. Nov. Liter. Mar. Balt. T. III. 1700. mense Novembr. pag. 345. Tom. IV. 1701. m. April. pag. m. 122. & Tom. V. 1702. m. Februarii p. 53.) Is ipse *CONSPECTUM HERALDICÆ* conscripsit, qui potiora summarum in Orbe Europæo Potestatum insignia continet atque prodiit Hamburgi M. DC. XCIII. in 8. Eundem in Germanicum Idioma transtulit atque edidit sub titulo: **Einleitung zur Herolds-Kunst.** Hamb. M. DC. XCIV. in 8. Hunc autem parte Generali, in qua perbrevis est, adauxit. Ejusdem Auctoris est **kurtze Einleitung zur Herolds-Kunst /** quæ in parte quarta **der Durchleuchtigen Welt** continetur, in qua justa Methodo Artis Heraldicæ principia breviter quidem sed accuratè exponit. Primum igitur horum Scriptorum est *PRACTICUM*, Historiam INSIGNIUM tradens pragmaticam; Alterum *THEORETICO - PRACTICUM*, partim Theoriam Insignium dogmaticam partim Historiam eorum pragmaticam exponens; Tertium denique merè *THEORETICUM*, Theoriam insignium ordine justo & Compendio nervoso complectens. Adscribimus debitum Conspectus sive Compendii illius practici Bussingiani elogium, concisumque ejus

Compendiarios Caspar. Bussingius. Compendium ejus Heraldicum.

re-

Practicum ex judicio Tentzelii.

recensum *Wilh. Ernesti Tentzelii* Consiliarii Historiographi Regii Polonici & Electora. Saxonici *in Colloq. Menstr. Tom. VI. 1694. m. Januar. p. m. 44. 45. 46.* Es ist des Herr Büsings Conspectus Heraldicæ zwa ein kleines Wercklein von wenig Boge und schon auf die vergangene Oster-Me se ans Licht getreten / aber weil es ein arti Compendium der vornehmsten Wape und Genealogien giebt / die man son beyderseits in vielen Folianten zusamme suchen muß / so verdienet es denen recommendiret zu werden / so entweder die Lust oder Zeit / oder das Vermögen nicht haben / die grossen Volumina zu lesen und anzuschaffen / doch aber gleichwohl in diesen beyden nöthigen Stücken einer galanten Erudition nicht hospites seyn wollen. Aus der Præfation erscheinet / daß es aus denen besten Scribenten / als Spenero, Imhoff, Finæo, Furstio und dergleichen genommen und nur die vornehmsten Wapen in sich halte; Wann es aber der curieusen Welt angenehm wäre / solten die übrigen folgen. Es ist in zwey Theile eingetheilet / deren Erster die im Teutschen Reich / der Andere die ausser demselben in Europa üblichen Wapen enthält. Oben an stehet allezeit das Wapen in einem

einem feinen und reinen Kupffer / den der jetzige Possessor samt einer kurtzen Genealogie (wo es nöthig) und Explication beygefüget. Die Ordnung im ersten Theil ist: Der Römische Käyser und die Neun Chur-Fürsten so wohl mit ihren Chur-Schilden zusammen als ein jedweder mit seinem völligen Wapen nacheinander: Doch ist das Hannoverische Churschild noch leer. Hierauf folgen der Ertzbischoff zu Saltzburg / der Teutsch-Meister / der Ertz-Bischoff zu Bisantz / die Bischöffe zu Bamberg / zu Würtzburg / zu Worms / zu Speyer / zu Eichstätt / zu Straßburg / zu Costnitz / zu Augspurg / zu Freisingen / zu Regenspurg / zu Passau / zu Hildesheim / zu Paderborn / zu Münster / zu Lüttich / zu Osnabrügg / zu Lübeck / zu Trient / zu Brixen / zu Basel / zu Chur / der Meister des Johanniter-Ordens und der Abt zu Fulda. Die Fürsten und Hertzoge zu Bayern / Pfaltz Zweybrucken / Birckenfeld und Veldentz / Sachsen / Brandenburg / Braunschweig / Bremen / Verden / Pommern / Mecklenburg / Würtemberg / Hessen / Baden / so wohl der Badischen- als Durlachischen Linie / Holstein /

Sachsen-Lauenburg/ Anhalt/ Dessau und Zerbst/ Arenberg/ Hohen-Zollern/ Nassau/ Ost-Frießland/ Fürstenberg/ Oettingen und Waldeck. Nach diesem stehen die Wapen der Schencken und Semper-Freyen von Limburg/der Grafen Truchsessen von Waldburg/ der Marschallen von Pappenheim/ der Schatzmeister von Sintzendorff/ der Graffen zu Hanau/Mansfeld/Schwartzburg/Stolberg/Bentheim/Tecklenburg und Steinfurt/Lippe und Rantzau. Im andern Theil wird die Geographische Ordnung observiret/ und erscheinen die Wapen des heutigen Pabsts/ des Königreichs Neapolis, Sicilien, des Hertzogs von Savoyen/ des Groß-Hertzogs zu Florentz/ des Hertzogs zu Mantua und Marggraffen zu Montferrat, der Hertzogen zu Modena, zu Parma und Placentz, der Republiquen Venedig/ Genua und Lucca, des Maltheser-Ordens/ das völlige Venetianische Schild; Des Königes in Franckreich/ des Dauphins/ seiner Söhne und der andern Printzen vom Geblüt; Des Hertzogs von Lotharingen und Orleans: Des Königs in Spanien/ in Portugall/ in Engelland/

in

in Dennemarck / Schweden / Pohlen / des Hertzogs in Curland / des Czaars in der Moscau: Endlich der Spanischen und vereinigten Niederlande und der 13. Schweitzer Cantons. Nec obscuratur elogium illud per nævos illos opusculi Büssingiani quos detegit *F. W. Schumacherus in Præfat.* der kurtzgefaßten Teutschen Wapen-Kunst *his verbis:* Büßings Lateinisches Wapen-Büchlein scheinet einigen zu theuer. Ob aber selbiges / wenn es verteutschet / wohlfeiler komme / stehet dahin / zum wenigsten werden des Kupfferstechers begangene Fehler schwerlich geändert werden / indem dem Ratzeburgischen Kreutze im Mecklenburgischen Wapen die Krone weggelassen / der Oesterreichische Fürsten-Hut am Böhmischen Wapen / wie auch einige dessen Felder nicht recht gestochen / der Märckische Schach-Balcken in dem Pfältzischen Wapen von 4. in denen andern allen aber (wie auch billich) nur von 3. Reihen Steinen / der Hohnsteinische Schach im Stollbergischen Wapen nur allein der Anzahl wegen getroffen sonst allenthalben unrichtig / und viele andere irrig vorgestellet. Nam omnes illi, si qui sunt, nævi non in Auctorem reddundant Conspectus sed in Scalptorem Schumacheri.

Contenta Compendii Theoretici.

rem ærarium. *Compendium BUSSINGII Theoreticum Capita continet septendecim* quorum primum agit de Heraldicæ Dignitate & Utilitate; II. De origine & antiquitate tam Insignium ipsorum quàm scientiæ de Insignibus: III. De Parte communi Heraldicæ præsertim de Scuto ejusque partibus: IV. De Tincturis Scutorum: V. De Figuris Scutorum & quidem Honorabilibus: VI. De Figuris Scutorum vulgaribus & primò quidem Humanis: VII. De Irrationalibus inprimis Volatilibus: VIII. De Gressilibus: IX. De Reptilibus & Natatilibus. X. De Vegetabilibus. XI. De Inanimatis tam cœlestibus quàm terrestribus. XII. De Figuris Artificialibus. XIII. De Galeis Scutorum, eorumque aperturis. XIV. De Coronis & Sertis Scutorum atque Galearum. XV. De Apice Galearum. XVI. De Tegumentis Galearum. XVII. De Telamonibus Scutorum.

8. Quoad Compendiarios Immanuel VVEBERUS.

§. X. Ex Heraldicis Germanorum Scriptoribus iisque Compendiariorum Selectis dilaudandus est octavo loco, *IMMANUEL WEBERUS*, Philos. & J. U. D. ejusdemque Professor Publicus extraordinarius Historiarum ordinarius in Academia Giessensi (vid. Collect. Nov. Liter. Germ. Tom. I. an. 1703. m. Mart. p. 112. seqq. mense April. p. m. 149. m. Julii p. m. 268. sqq. m. Novembr. p. m. 434. sqq.) *in Examine Artis Heraldicæ maximam partem ex insigni opere SPENERIANO collectum Theoriam Insignium facili ac perspi-*

Compendium Latinum.

cua

cua Methodo per interrogationes & responsiones exhibente; primum in usum illustrissimi Comitis ac Domini, Dn. GüNTHERI S. R. I. Quatuor-Viri, Comitis Schvvartzburgici & Hohnsteinii &c. &c. &c. concinnato nunc verò Nobilioris juventutis gratia, publicè juris facto. Francof. ad Mœn. 1696. in 8. Auctor illustris Colloq. Menstr. *Wilh. Ernestus Tentzelius* Tom. VIII. d. a. 1699. mense Jul. p. 637. 638. Examen hocce Heraldicum his verbis deprædicat: Es hat der Herr Weber durch das Lateinische Tractätlein von der Wapen-Kunst / so wohl der gelehrten Welt als sonderlich der hohen Standes-Jugend sich beliebt gemacht. Was der Titul zu verstehen giebt/ erscheinet aus der Præfation mit mehrern / daß nemlich Hr. Weber diese Schrifft zu dem Ende anfangs abgefasset / den seiner Information anvertraueten jungen Herrn Grafen zu Sondershausen / wie in der übrigen literatura humaniori, also auch in der Wapen-Kunst zu unterrichten. Zu solchem Ende hat er die davon bißher ans Licht gekommene Bücher fleißig durchgesuchet und weil unter allen des Herrn D. Speners Theoria Operis Heraldici den Preiß davon träget / so hat er daraus das beste gelesen / in steten Fragen nnd Ant-

Ex judicio Tentzelii.

Contenta Examinis.

worten gestellet/ mit behörigem Kupffe
erläutert und die Ordnung der Capitel be
halten aber die IV. letzten transponiret
also daß das Erste De Heraldicis seu Fe
cialibus von denen Herolden; Das An
dere De Insignium Definitione Divisio
ne & Origine: Von der Beschreibung
Eintheilung und Ursprung derer Wapen:
Das Dritte De Scuto von dem Schild:
Das Vierdte De Tincturis von denen
Metallen und Farben: Das Fünffte
De Figuris von denen Wapen-Bildern:
Das Sechste De Scutorum discernicu-
lis von denen Bey-Zeichen; Das Sie-
bende De Insignibus æquivocis von de-
nen Nahm-Wapen; Das Achte De
Galea Scuti von denen Helmen; Das
Neundte De Scuto adjacentibus von
denen Schildhaltern und was sonsten bey
denen sich mehr befindet. Weil wir nun
das Spenerische Werck allbereit im Se-
ptembr. 1690. pag. 852. seqq. recensiret/
so ist unnöthig von diesem Extract, wel-
cher der gewöhnlichen Lehr-Art in Fra-
gen und Antworten accommodiret/ sich
zur Information sehr wohl schicket/ eine
besondere Recension zu geben/ sondern
wir wollen nur aus dem *Appendice de In-*

si-

Fignibus Schwartzburgicis ein und anders entlehnen. Vid. Monita de iis pag. 638. seqq. Idem *Weberus* eodem anno scilicet Francof. ad Mœn. Compendium quoque Heraldicæ Theoreticum idque Germanicum edidit sub titulo: **Kurtzer jedennoch gründlicher Bericht der Edlen Herolds oder Wapen-Kunst/ darinnen auf eine sehr deutliche Manier/ die Handgriffe ein Wapen recht zu verfassen und zu *visiren* gezeiget; nebst einem Anhange: wie die Ahnen richtig zu zehlen und die Wapen darnach zu *rangiren*.** De hoc Compendio allegato in loco judicium pariter suum aperit ILLUSTRIS DN. TENTZELIUS pag. 645. seqq. his verbis: Aus der Præfation des Teutschen Tractätleins des Herrn Webers erscheinet/ daß dieses eher als das Lateinische in Druck kommen/ und gleichfals zum Nutz des jungen Herren Grafens zu Sondershausen abgefasset/ und hernach guten Freunden nicht sonder Frucht geschrieben communiciret worden. Er bekennet daß Er es sonderlich aus dem Menestrier und Spenero genommen/ auch die bereits am Tage liegenden Compendia, darunter ihm des Herrn Büßings Einlei-

Compendium ejus Germanicum.

Ex judicio Tentzelii.

leitung / schier am besten gefallen / nich
unbegrüsset gelassen; und endlich welche
das hochnöthigste / so sind ihm ein und an
dere Käyserliche Wapen-Brieffe / wa
sonderlich den Anstand und die darinne
übliche Kunst-Wörter anbelanget / nich
wenig zu statten kommen; Wie Er denn
am Ende seinen eigenen Wapen-Eren-
und Lehen-Brieff / den sein Aelter-Va-
ter Hans Weber vom Käyser Rudolpho
II. anno 1595. erhalten / gantz inseriret / und
aus andern mehrere Terminos Tech-
nicos zu ziehen denen curieusen Lieb-
habern überlässet. Das Wercklein sel-
ber bestehet in VI. Capiteln / nachdem
man in der Wapen-Kunst Achtung zu ge-
ben hat. (1.) Auf den Schild. (2.)
Auf die Tincturen oder Farben. (3.)
Auf die Bilder. (4.) Auf die Schild-
halter und andere Schildes-Nebenstücke.
(5.) Auf den Helm / dessen zugehörig
Kleinodien und andere Zierathen. (6.)
Auf die Visir- oder Erklärung der Wa-
pen. Bey dem ersten / dritten und fünf-
ten Capitel sind 3. Kupffer-Taffeln m
XLIV. der nöthigsten Figuren und Bi
der / wer mehr verlanget / wird an d
grossen Wapen-Bücher verwiesen. D

Contenta ejus.

Au

Anhang von Computirung der Ahnen hat gleichfals seinen Nutzen / indem so schlecht die Sache ist / es dennoch oft Hochgelehrten darinnen gefehlet / und sie nicht einmahl gewust / in welchen Personen sie die Ahnen suchen sollen. Wann man nun die XVI. Ahnen eines Geschlechts zehlen will / so muß man die Genealogie derjenigen Person / von deren Ahnen die Frage ist / auf Seiten so wohl ihres Vaters als ihrer Mutter / doch jede absonderlich / hinanwerths biß auf das vierdte Glied / das ist / biß auf beyderseits Groß-Eltern Väterliche und Mütterliche Groß-Eltern ausführen / da denn nothwendig auf jeder Seiten oben 8. Personen emergiren müssen / wie aus dem in Kupffer gestochenen Schemate erhellet / welches ich gantz anführte / wenn es nur das Format der Unterredung litte / und nicht ein jeder / so davon Nachricht verlanget das kleine und kaum aus 4. Bogen bestehende Tractätlein sich selbst schaffen könte. Nur ist zu mercken / daß Herr Weber in denen auffsteigenden Gradibus nicht die alten Terminos behalten / sondern zum Exempel den *Abavum* des Groß-Vaters Groß-Vater / um denen Unwissenden

Appendicis recensus.

die Sache deutlicher zu machen/genennet/ dabey doch einem jeden frey gestellet/es in der Praxi nach seinem Belieben einzurichten. So lehren auch die im Schemate beygesetzten Numern/ in welcher Ordnung die Personen in Lebens-Läuffen oder sonst nacheinander folgen sollen/ wiewohl jetzo die artige Weise mehr im Gebrauch kommet/ daß man die Genealogien in solchen Tabellen/ wie die gegenwärtige ist/ denen Leich-Sermonen anfüget. Nichts weniger ist curieux, was zum Beschluß von Rangirung der Wapen auf Fürstlichen/Gräfflichen und Adelichen Särgen erinnert wird/ welches denen/ so bey dergleichen Exequien davor Sorge tragen müssen/ guten Unterricht geben kan. Sunt igitur Compendia hæcce Weberiana admodum elegantia, perspicua, accurata & solida, adeoque diligentissimis Heraldicæ Cultoribus maximopere commendanda.

9. Quoad Compendiarios F. VV. Schumacherus. Compendium

§. XI. Inter Scriptores GERMANORUM Heraldicos & quidem Compendiarios referendus est nono loco *F. W. Schumacher* Philosoph. Magister & Juris Cultor, in der kurtzgefaßten Teutschen Wapen-Kunst/ darinnen die rechten Regeln und Grund-Lehren/ so wohl zum Teut-

Teutschen aufreissen als visiren und ejus Heraldicum
rklären derer Wapen und Schilden
nebenst verschiedenen curieusen Sa-
chen von Chur- und Fürsten-Hüten
auch Wachs zum Siegeln / kürtzlich
und deutlich zu sonderbahren Nutzen
vor Comites Palatii auch Müntz-Rä-
then und vornehmlich Mahlern und
Müntz-Pregel oder Formenschnei-
dern entworffen. Jenæ. M. DC. XCIV.
in 8. De Occasione hujus Compendii ipsa De quo occasionis ratio.
Autoris verba placet repetere ex Præfatione,
quæ ita sonant: Ich bin zur Herausgebung
dieser meiner Arbeit von vornehmen Per-
sonen und hochberühmten Professoribus
bey dieser Löbl. Universität ermahnet
worden / und zwar aus der Ursachen / weil
vorerst wenig / zur rechten Kunst dienlich /
in Teutscher Sprach von dieser Sache
heraus; Zum andern was noch etwan
geschrieben als des Bœclers und Losch-
gens Arbeit / (Georg. Andreas Bœclers
Ars Heraldica oder Adels-Kunst: Leon-
hard Loschgens kurtze Anleitung zur Wa-
pen-Kunst.) so beschaffen / das jenes nur
ein / zwar vom Autore gut gemeintes /
aber von einem andern nach dessen Tode
nicht verstandenes und sehr vitiiret

her-

herausgegebenes Werck / darinnen viel Figuren allegiret die nicht zu finden / un viele Figuren gesetzet die nicht erklän worden; Dieses aber nicht vollkom men / auch einige Wörter gar zu viele Dingen beygeleget werden / daher einig Verwirrung zu befahren / da man ded jedweden Dinge lieber seinen eigene Nahmen giebt / wo es nur möglich; Zu dem scheinet einigen des Loschgens-Werc zu theuer / welches auch von des Herrn Büßings Lateinischen Büchlein gerede wird. Aus diesen Ursachen nun bin ic bewogen erst privatim die Kupffer-Platt stechen zu lassen / in Meinung dieselbig zum Grundwerck zu erklären / und nach-gehends des Herrn Büßings Werck da bey gebrauchen / alleine weil die Erklä rung jederzeit abzuschreiben denen He ren Zuhörern beschwerlich fiele und eini ge vornehme Gönner stetes verlangete dieselbe im Druck zu sehen / weil selbig theils wohlfeiler theils bequemer zum Ge brauch schiene / so habe mich auch dazu re solviret &c. Habet Compendium hoc Schumacherianum quædam C pita communia cum reliquis Compe diis quædam singularia. *Commun*

Methodica conditio.

co

[c]ontinentur in cap. I. Vom Ursprung [de]r Wapen. Cap. II. Von Beschrei[b]ung derselben. Cap. III. Von Eintheilung derselben. Cap. IV. Vom Schil[de]. Cap. V. Von denen Bildern und [Fi]guren. Cap. VI. Von irregular [B]ildern. Cap. VII. Von Stellung [de]rer Bilder. Cap. VIII. Von denen [Z]ierathen und Kleinodien. Cap. IX. Von denen Helmen und Helmdecken. [C]ap. X. Von denen Schildhaltern. *Sin[g]ularia* deprehenduntur in cap. XI. Von [d]er Ordnung im Visiren eines gantzen [W]apens. Cap. XII. Von Wapen ge[w]isser Gesellschafften die nicht Adelich. [C]ap. XIII. Von dem Wachs / dessen Farben und Capsulen. Cap. XIV. Von [d]er Art und Weise das Auffreissen und [V]isiren der Wapen zu lernen. Cap. XV. Von Bedeutung derer Farben und Bildern. Cap. XVI. Erklärung der Teut[sc]hen Redens-Arten im Visiren zu La[te]in und Frantzösisch. Cap. XVII. Von Visirung derer Figuren des Ku[p]ffers & Cap. XVIII. Von denen Autoribus die von Wapen-Sachen geschrie[b]en. Interim partim ex ipso Auctoris in In[sc]riptione insinuato proposito partim ex ar-

gu-

gumento & modo tractandi perspecto satis superque constat prodesse magis hoc Compendium, Monetarum Præfectis & Monetariis, Pictoribus, Typorumque sculptoribus quàm genuinis genuinæ Heraldicæ Cultoribus.

10. Casp. Gottschlingius. §. XII. Scriptoribus GERMANORUM Heraldicis, & quidem Compendiariis Selectioribus annumerandus est decimo eoque ultimo loco *M. Caspar. Gottschlingius* qui filios Dn. ab Erdmansdorff, Arcis Regiæ Dresdensis Mareschalli & Camerarii Regis Polonici instruxit, quique lingua Gallica epistolam emisit de studiis juvenis generosi aut illustris cui titulus: *Lettre des Etudes d'un jenne Seigneur, ecritè à Monseigneur, Henry Chretien de Postolsky. Imprimeè à Dresde par Jean Fred. Schrötel. 1702. 1. pl. in 4.* item Sermone Vernaculo: *Introductionem ad notitiam Auctorum bonorum*, inprimis verò novorum anno 1703. & anteà Lipsiæ Disputationem cui titulus: *Bibliotheca Ethica*, qua nonnulli Scriptores Ethici, præcipuè verò Galli recensiti & judicati proponuntur: & posteà 1704. *Theses XLIV. ex vera Philosophia depromptas* pro consequendis in illustri Friedericiana docendi & disputandi privilegiis.

Compendium ejus Heraldicum quale. Is ipse an. M. DCC. III. prelo paravit Introductionis ad Artem Heraldicam partem primam vernacula conscriptam & figuris æneis ornatam, ubi octo dialogis eleganter pertractavit illa quæ ad generalem hujus scientiæ notitiam faciunt. Titulus hic erit:

Unterredungen von der Wapen-

Kunst/ worinnen dem Studierenden Adel der Weg zur Erlernung dieser *galanten* Wissenschafft gründlich gezeiget wird. Erste Abtheilung mit Kupffern. *8. vel 9. plag. in 12.* Vid. Collect. Novor. Liter. German. Hamb. Tom. I. anno. 1703. m. Junii p. 217. Tom. II. 1704. m. Febr. pag. 61. & m. Octobr. p. 384.

§. XIII. Ex Scriptoribus ANGLORUM Heraldicis, iisdemque selectis commendandi veniunt. (I.) *NICOLAUS UPTONUS*, sive ut Hallervordius eum appellare amat, *NICOLAUS UPPONUS*, Sarisburiensis Canonicus, inter Heraldicos Scriptores præcipuus, quique KÖNIGIO referente in Bibliotheca, ante ducentos amplius annos claruit & quatuor libros reliquit de *STUDIO MILITARI* Londini editos 1654. in fol. ad armorum antiquitates cognoscendas egregiè conducentes. Scriptores Heraldici Anglicani. 1. UPTONUS.

(II.) *HENRICUS SPEELMANNUS*, Eques Auratus, qui in juventute sua neglexit studia & quinquagesimo demum ætatis anno iis se abdidit admirando cum successu, adeò ut ediderit postmodum Glossarium Archaiologicum continens Latino-barbara, peregrina, obsoleta & novatæ significationis vocabula in fol. Lond. 1665. recensitum ab *Ephemerid. Erud. Autore HEDOVILLIO sive rectius de SALLO Part. I. Ephem. n. 1. p. 2. 3. edit. Lips. in 8. 1667.* item Concilia, decre- 2. SPEELMANNUS.

tà, leges, constitutiones in re Ecclesiarum Orbis Britannici ab anno 1066. ann. 1531. recensita *ab Ephemer. Erud. Auctore l. c. Ephem. XI. p. m. 105.* & alia quamplurima quæ inter eminet *ASPILOGIA.*

3. BADO. (III.) *JOHANNES de BADO* in Tractatu de Armis. Hos tres Uptonum scil. Speelmannum & Bado uno volumine congessit.

4. BISSÆUS. (IV.) *Eduardus BISSÆUS* notisque illustravit elegantissimis anno M. DC. LIV. in fol. Londini.

5. PHILIPPOTUS. (V.) *THOMAS PHILIPPOTUS in Discursu Historico de Origine & Progressu Artis Heraldicæ*, Londini 1672. in 8. Anglico Idiomate excuso, quo demonstrat quibus fundamentis hæc scientia nitatur.

6. GOREUS. (VI.) *Thomas GORE*, Armiger Anglus, in *CATALOGO* plerorumque omnium *AUTORUM* qui de *RE HERALDICA* Latinè, Gallicè, Italicè, Hispanicè, Germanicè & Anglicè scripserunt, edito Oxonii anno 1674. In quo Alphabetico ordine non solum eos Autores recenset qui de Re Heraldica, pro sola Armorum explicatione accepta scripserunt, sed etiam qui de Genealogiis, de Pompa & Ceremoniis in Inaugurationibus, item Exceptionibus Principum, de eorum Colloquiis, de arcubus triumphalibus, de Nobilitate, hastiludiiis, duellis, exequiis, tumulis, &c. literis aliqua consignarunt; pleniorem verò se exhibet Auctor in recensione Anglorum & qui Anglicè scripserunt, quàm reliquorum.

(VII.)

(VII.) *Johannes* GIBBONUS, Armorum Servulus, quem à Mantelio dicunt cœruleo, qui cùm animadverteret Scriptores Heraldicæ Latinos, Gallicos plerumque adhibuisse terminos, ac barbarismis frequentissimis optimam linguam contaminasse, hanc sibi operam sumsit in *INTRODUCTIONE AD LATINAM BLASONIAM*, Anglico Idiomate conscriptâ & Londini M. DC. LXXXII. in 8. publicata, ut è variis Auctoribus, Latinas voces, quibus ipsi Artis Heraldicæ instrumenta exprimere voluerunt, colligeret, ac sicubi aliorum industria defuit, defectum suppleret. Constat autem Tractatus duabus quasi partibus, Terminorum Latinæ explicatione & Præceptorum per exempla illustratione. Initio ordine Alphabetico Termini Gallico-Angli disponuntur ipsisque subjiciuntur explicationes diversorum Scriptorum è quibus subinde quæ puriorem Latinitatem redolent, seliguntur, rejectis plerumque satis feliciter barbarismis. Neque enim diffitendum est, Autorem, quod sibi proposuit, diligentissimè urgere, ac Latinam illam Blasoniam, quam vocat, pro virili corrigere. Si qui autem termini Heraldici fortè in hoc catalogo omissi videbuntur, tales erunt illi, ut aut quam rarissimè occurrant, aut non habeant in Arte Heraldica significationem peculiarem à nativa declinantem. Altera pars glossas ac observationes quasdam Camdeni, Chiffletii ac Uredi explicationibus gentilitiorum scutorum addit; 7. GIBBONUS.

ut adeò præcepta prioris partis hic per exempla illustrentur.

8. Dugdalius Tr. ejus de armis ubi Ejus occasio.

(VIII.) *Wilhelmus DUGDALIUS*, Eques Auratus, Primatius Rex Armorum, cognomento Garterii in Tractatu Anglicano de *USU ANTIQUO GERENDI ARMA*, qui prodiit Oxonii M. DC. LXXXII. in 8. De hoc Tractatu notanda est: (1.) *Ejus OCCASIO*, scil. usus Heraldici antiqui & moderni collatio. Quæ hodiè virtutis præmia & rerum præclarè gestarum decora sunt Tesseræ Gentilitiæ, eas quondam ab exercituum Ducibus hunc potissimum in finem assumtas fuisse monet Auctor, ut quos non liceret in acie ex vultu aut reliquo corporis habitu, quæ plerumque eodem armorum genere, galea & lorica tegebantur, distinguere, hos ex istiusmodi figuris vexillo ac paludamento intextis milites agnoscerent. Postquam autem novas bellandi machinas humana indoles excogitavit, abolito pristino insignium usu, hunc scribit invaluisse, ut distinguendis familiis ac in eadem familia fratribus destinarentur. Quod cum nunc à plurimis perperam negligatur & frequentissimum inter nobiles Anglos sit, arma aliena geri, aut discernicula, quæ adjici à post natis debebant, omitti, id occasionem sibi ministrasse testatur, ut ex Heraldicæ Artis Scriptoribus colligeret quæ sui quemque officii commonefacere possent.

(2.)

(2.) *Methodica conditio*, quæ tribus absolvitur momentis, scil. Discerniculorum sensu & usu, Nobilitatis Anglicanæ Catalogo & Nobilitatis Scoto-Hibernicæ recensu. Nimirum ut aliorum quorundam Regnorum, sic Angliæ consuetudo fert, ut ad solum primogenitum dignitas & bona paterna deveniant, liberorum reliqui & inferiorem honoris gradum & exiguam portionem hæreditatis sortiantur. Atque hinc est quod illic soli etiam natu majori jus arma familiæ plena sive pura gerendi competat, alii fratres discerniculis vel Sectionibus quibusdam adscititiis utantur. Jam quales has Sectiones esse oporteat & inprimis quo ordine ab ejusdem familiæ pluribus lineis debeant abhiberi, Auctor ex Wilhelmo Wyrlæo, Roberto Glovero, Cambdeno, Speelmanno, Carolo Segoigne & aliis ita ostendit, ut horum virorum verba ex ipsorum libris transcribat adeoque aliena potius autoritate quam proprio arbitrio rem agat. Subjungit deinde Catalogum Nobilitatis Anglicanæ, juxta seriem temporis, quo quisque huic ordini adscriptus fuit, una cum accurata relatione, quot ex uno quoque comitatu oppido aut vico Personæ ad generalia Comitia regni soleant ablegari. His duobus opusculis mole sua perparvis, adjecit Typographus Indicem Nobilium Scotorum ac Hibernorum ab alio Autore perfectum. Methodica conditio.

Scriptores Heraldici Galli.

§. XIV. Ad GALLORUM nunc accedimus Scriptores Heraldicos, quibus nobilissima Heraldicæ Cultura ex judicio accuratissimorum Censorum debetur. Ita enim *Lipsiens. Act. Erudit. Collect. Tom. III. 1684. m. Mart. p. 153. Nobilissima armorum scientia, posteaquam diu jacuerat, cumprimis inter Gallos Cultores strenuos ac felicissimos invenit; nec ulla est natio, quæ æqualem industriam amœnissimo studio attulerit, quamvis Germanis nostris exteri haud inviti hanc laudem concedant, quod omnium primi Artis Heraldicæ inventores fuerint.* Ita ὁ μακαρίτης SPENERUS *Op. Herald. Gen. seu Theoria Insign. Prolegom. §. XXII. p. m. 10. Si quæ laus Artis Heraldicæ vel inventæ vel excultæ esse potest, vix dubito eam Francis deberi, non tam, uti arguit P. du Val quia præcipui termini artis ex hac lingua ad alios pervenerint, (unde & Angli Heraldi in materia Insignium utuntur linguâ Francicâ) & quia figuræ quas honorabiles vocant genti sint frequentiores; (Neutra ratio Germanis opponi potest nam (1.) licet à Gallis voces in hoc argumento suas acceperunt Itali, Hispani & alii non tamen Germani; imò patebit in progressu hujus Operis non unam vocem quam Galli originariam sibi vendicant, à nostris Majoribus mutuò sumtam esse: (2.) Figuras honorabiles nostris quàm Gallis vix rariores esse experientia docet;) sed potius quia cum in aliis vix unus & alter scriptis excoluerit hanc materiam, soli Franci plures Autores quàm omnes aliæ nationes,*

Cultores Heraldicæ Nobilissimi ex judicio Lipsiensium & Speneri.

nes, ex suis ostendere possunt. Nostris tamen eam itidem olim notiorem & non parum excultam esse varia indicio sunt. Sed diligentia sequentium non parum defecit. Dat tamen Gallus M. Gilb. de Varenu Roy d'arm. P. IV. pag. 550. nostris testimonium, quon les tienne fort curieux & bien entendus en la composition & consecration de leurs armes, quod & studio & peritia præstent in compositione & consecratione insignium suorum. Commendari merentur in suo genere ex Scriptoribus GALLORUM Heraldicis (I.) *Marcus de VULSON de la COLOMBIERE* qui scripsit *la science Heroique*, quod insigne est opus in quo tractat de Nobilitate & hujus armis. Parisiis. M.DC. XLIV. in fol. SELECTI sunt. I. COLOMBIERIUS.

(II.) *LUDOVICUS GELIOTUS La Vrage & parfaite science des armoires, ou indite armorial, augmente par Pierre Palliot, à Divionne 1660. fol.* h. e. Scientia armorum vera & perfecta, sive index armorialis locupletatus per *Petrum PALIOT* Typographum Divionensem Divione in fol. cum figuris insignium. Ubi sub initium varii recensentur Autores qui de Arte Heraldica scripserunt. II. GELIOTUS & PALIOTUS.

(III.) *Philippus MONETUS*, Gallo-Sabaudus, S. I. Coadjutor Spiritualis, humaniorum & Theologiæ Lector, qui exaravit Delectum Latinitatis: Abacum Romanum rationum seu de re Nummaria Romana & Græca: Rupeculam captam: Cracinam servatam: Geographiam Galliæ Veteris ac recentis: Pa- III. MONETUS. Scripta ejus & Heraldicum.

rallelismum linguæ Gallicæ & Latinæ: Copulas Partium Orationis utriusque linguæ: Inventarium earundem darum linguarum: Nomenclaturam Geographicam Galliarum: Sub nomine VILBONII simulato, Grammaticam Latinam: & denique *ORIGINEM & PRAXIN GENTILITIÆ TESSERÆ GALLICÆ.*

IV. MOYNEUS. Scripta ejus potiora.

(IV.) *Petrus Le MOYNE*, Calvomontanus, Jesuita, Philosophiæ Lector in Collegio Divionensi, Concionator, ad Poesin Gallicam natus, denatus æt. 69. Soc. 52. ann. 1671. d. 22. August. Struxit Picturas morales: Triumphum Ludovici XIII. debellata Rupellâ: Encomium Principis Condæi: Galliam Sanctam: Iconem Regis Alpes transeuntis: Hymnos de Sapientia Divina: Eleemosynarium Sanctum: Apologiam pro doctrina Patrum: S. I. Ministrum irreprehensibilem: Porticum Mulierum fortium: Collectionem Carminum Theologorum Heroicorum & Moralium: Collectionem Lemmatum Heroicorum & Moralium: Facilitatem devotionis: Modestiam Christianam: Tractatum de Poemate Epico: Epistolas Heroicas & Morales: Artem regnandi: Discursum de S. Ludovico: Syllogen Symbolorum Heroicorum prosâ & versibus Gallicis: Artem Historicam: Opera Poetica Gallica: Denique *ARTEM HERALDICAM* M. DC. LXVI. Parisiis in 4. editam, de qua sequentia nobis communicat *Autor Ephemerid. Erud. d. ann. M. DC. LXVI. n. XI. d. 15.*

Ars ejus Heraldica qualis.

d. 15. Mart. p. m. 118. sq. ed. Lipsiens. in 8. 1667. Symbola *(inquiens)* ultimorum horum temporum inventa sunt, neque cognita fuêre Græcis aut Romanis. Galli primi produxerunt ea sed Itali primi in Regulas redegerunt; ita ut Ars Heraldica delineata in Gallis, perfecta verò in Italia videatur. Verùm, utut Itali perfectam reddere hanc artem in se susceperunt, regulæ tamen omninò omnes quas adhuc de eadem adornârunt, maximè sunt incertæ, quia Autores qui de ea nonnihil prodiderunt memoriæ, tàm parum conveniunt, ut nemo, cui credendum, esse possit certus. Petrus le Moine in hoc libro collegit omne, quod Itali hac de materia notatu dignum consignarunt, deque suo plures egregias adjecit observationes præter quas vis quicquam ad ultimam hujus Artis perfectionem desiderari potest ulterius. Præcepta de Arte Symbolica suppeditat largissima, neve exempla præceptis desint, sub finem libri adjicit collectionem Symbolorum quorum plurima, quæ sunt Monmorii, sunt ingeniosissima. *Hæc ille.* Videtur nobis ex ipso operis argumento & tractandi modo ab Auctore Ephemerid. insinuato, opusculum illud Moynianum pertinere magis ad Theoriam & Historiam Pragmaticam Symbolorum ac Emblematum, quàm ad Theoriam & Historiam Pragmaticam Insignium.

(V.) R. P. *Claudius Franciscus MENETRERIUS*, è Societate JESU, qui Artem Heraldicam cum amoenioribus quibusque literis — V. MENETRERIUS. Obitus.

 ris

Scripta ejus potiora.

ris magno semper studio excoluit, operamq dedit conquirendis antiquis figuris ac mon meritis quibus & Gallica illustrari Historia simul Heraldicæ Artis cultus posset promove ri. Communi mortalitatis lege hominibu exemptus est anno 1705. currente d. 21. Januar (*Vid. P. A. Lehmanni Observ. Histor. d. anno 1705. n. XI. p. 84*) Potiora ejus scripta recensent *Lipsienses Act. Erud. Collectores* & illustris *Tentzelius Colloq. Menstr.* & quidem de Dramatibus Musicis veterum & hodiernis *Lipsienses Tom. I. 1682. m. Jul. pag. 226. sqq.* Philosophiam Imaginum sive Symbolorum & Emblematum *Tom. II. 1683. m. Jun. p. m. 238. sq.* De Funerum Exornationibus *Tom. IV. 1685. mense Maji p. 194. sqq.* Refutationum Prophetiarum falsò adscriptarum S. Malachiæ super Electionibus Pontificum, *Tom. X. 1691. mens. Mart. pag. 144. sqq. Tentzelius Colloq. Menstr. Tom. III. 1691. m. Octobr. p. 824. sqq.* Historiam Ludovici XIV. sive Magni Numismaticam *Tentzelius T. III. 1691. m. Maj. p. 406. sqq.* Optima sunt ejus Scripta inter reliqua GALLORUM Heraldica & præcipua.

Scripta ejus Heraldica.

(1.) *Abregé Methodique des Principes Heraldiques*, quod scriptum sub titulo: Neue Anleitung zu der so genanten Herold- oder Wapen-Kunst in Germanicum Idioma translatum prodiit Ulmæ 1694. in 8. in quo termini Heraldici explicantur. (2.) *L'Art de Blason justifie.* Et quod palmarium est. (3.) *La Veritable art du Blason* à Paris 1672. in 12.

3. Vo-

3. Volum. in quo scripto non solum plus quam trecentos Autores recenset & de iis judicat, sed etiam de origine armorum, quam Germanis adsignat, coloribus & reliquis ad hanc artem necessariis egregiè agit. Quæ quomodo habenda sint & quomodo habuerit cum aliis Reverendissimus quondam *SPENERUS in Præfat. Theoria Insignium his aperuit verbis:* Genealogicis studiis à pueritia penè innutritus, dum Academiam Argentoratensem incolerem, illa diligentius etiam cum historia eò spectante excolui, aliisque tradere cœpi, de Insignibus tamen nisi ut illorum possem Typos parum sollicitus. Ubi verò Genevam veneram, occasio fuit Celeberrimo in his studiis Claudio Francisco Menestrerio innotescendi, qui literis initio Lugduno missis, quod me aliquam Genealogiarum Germanicarum cognitionem habere intellexisset, commercium mecum instituere cœpit; cum verò Lugduni essem, non solùm in aliis benevolentiam testatus est suam, sed etiam cognito, quæ Heraldica spectarent, Germanis nostris tantum non planè ignota esse, ultro me est cohortatus, ut facem nominibus meis præferrem ad hanc etiam Historiæ partem illustrandam, libertatem mihi concedens, si ita videretur, sua etiam pro meis Germaniæ exponendi. Tum primum cœpi argumentum hoc excolere & ab ipso mihi donatos libellos Auctoris, nec non alios ejusdem generis evolvere; mox verò vidi, qui Historiæ no-

Ex Judicio SPENERI.

ſtræ notitia præditus eſſet & ex illis quæ aliæ „ gentes circa hanc materiam prodidiſſent, aliqua proficua diſcere poſſe, & lucem viciſſim „ affundere iis, quæ traderent exteri, ſœpè in te- „ nebris palpantes. Itaque uti docendo facilè „ diſcimus, Argentoratum reverſus initium fe- „ ci aliis inſignium artem tradendi, adeoque ea „ quæ à Gallis mutuò ſumſeram noſtris mori- „ bus accommodandi & in aliquam Metho- „ dum redigendi. &c. Idem MENETRERIUS ad ſcientiam quam vocant Heraldicam ſive, ut Galli loquuntur, du BLASON, de qua adducta jamjam commentaria ſcripſit, neceſſariam exiſtimavit, notitiam diverſorum Nobilitatis generum ac titulorum: rationis item quâ ea probetur demonſtreturve cognitionem. Evulgavit igitur Tractatum Gallicum *de diverſis Nobilitatis Generibus eamque probandi modis* anno M.DC.LXXXI. Pariſiis in 12. Duodecim qui Capitibus abſolvitur. Cap. I. diſtinctionem hominum in liberos & ſervos indè usque à Noachi temporibus deducit. Cap. II. originem probandæ Nobilitatis in adipiſcendis Eccleſiaſticis dignitatibus exponit Cap. III. diverſam probandæ Nobilitatis Civilis rationem Gallorum à Germanis ex Tacito & Cæſare affert. Cap. IV. de receptis modis quibus Nobilitas probetur, agit. Cap. V. formulas quasdam atteſtationum de Nobilitate in Gallia, annis 1534. 1537. & 1556. conſcriptas profert. Cap. VI. de diverſis Nobilitatis Speciebus agit nempe Magna, Militari & Ci-

Tr. ejus de diverſis Nobilitatis generibus.

vi-

vili. Cap. VII. persequitur tractationem de Nobilibus militaris & antiqui generis. Cap. VIII. de Nobilitate Gallica tàm Veteri quàm Nova speciatim agit. Cap. IX. agit de Nobilitate Allobrogum sive Sabaudiæ ejusque districtuum è quibus multas numerat familias. Cap. X. recenset Nobilitatem Lotharingicam quam in sex Marchionatus & duodecim Comitatus divisam esse scribit. Cap. XI. ad modum probandæ Nobilitatis demum accedit qui in Gallia, Burgundia & Lotharingia observatur, dilata de exteris tractatione. Cap. XII. de Inquisitione Nobilium inscribitur. *CONTINUATIO Tractatus* sub eodem titulo prodiit anno M.DC.LXXXIII. Paris. in 12. quæ continet enumerationem Nobilitatis tum majoris sive titulatæ tum simplicis ejusque vel militaris vel patriciæ & civilis. Percurrit verò Auctor Provincias & Civitates Germaniæ, Belgii, Helvetiorum, Britanniæ, Hungariæ, Bohemiæ, Succiæ, Daniæ, Poloniæ, Italiæ, Hispaniæ, & quæ regiones aut Insulæ regnis & tractibus illis adjacent aut eò referuntur. Apparet tamen ob defectum Auctorum aliorumque adminiculorum, non magnam notitiam de provinciis Germaniæ, præsertim superioris ad scriptorem hunc pervenisse: quamvis diligentia ejus & rectitudo judicii non exiguam laudem mereatur. Accesserunt nova de Ritibus & Antiquitatibus Nobilitatis aut novis historiis, observationibus & documentis illustrata in Tractatu novo *de Equestri dignitate ve-*

Continuatio Tractatus illius qualis?

Tr. de Dignitate

Equestri.

teri & nova & de modo probandæ Nobilitatis in omnibus Equitum Ordinibus Parisiis edito M. DC. LXXXIII. in 12. & quindecim Capitibus absoluto, quorum in primo traditur quid sit Equestris Dignitas? II. Quis armandi Equitem ritus? III. De dignitate & privilegiis Equitum. IV. De Banneretis sive Vexilliferis. V. De formulis Equestribus, Heraldis & qui stipatores dicebantur: VI. De Tabulæ rotundæ Equitibus. VII. De Equitibus legalibus sive togatis: VIII De Confraternitatibus & Sodalitiis Equestribus: IX. De Sacramento Equitum & Ecclesiastico creandi Equites ritu: X. & sequentibus de Religiosis S. Johannis Equitibus qui Rhodii olim, Melitenses hodie dicti, prolixè agit; modosque tradit, quibus nobilitatem generis probant ad militiam istam adspirantes, pro varietate nationum diversos. In his Capitibus multa notatu digna reperiuntur, verum de Germanicis paucissima. Unde manifestum est ad Auctorem non adeò accuratam rerum Germanicarum notitiam pervenisse, quod vel linguæ ignoratione accidit vel quod ægrè, ut nunc, ita & olim scribi solebant, quæ omnibus nota sunt & mutationi obnoxia non creduntur.

Particulare Menestrerii scriptum Heraldicum.

Præter specimina hæc generalia hactenus enarrata speciale Industriæ Historico-Heraldicæ specimen exhibuit Clarissimus MENETRERIUS in expressis ære duabus Tabulis, quarum altera Caroli V. Galliæ Regis, altera Reginæ Johannæ Borboniæ Aulam exhibet, personis singulis per insignia; quæ in vestitu præ

se

se ferunt, distinctis. Prodierunt Idiomate Gallico Paris. 1683. fol. maj. inscriptæ: *La Cour du Roy Charles V. sur nommé le Sage & de la Reine Jeanne de Bourbon* i. e Aula Caroli V. cognomento, Sapientis, Galliæ Regis, ac Reginæ Johannæ Borboniæ. Argumentum est solemnis ceremonia quâ Ludovicus II. Dux Borbonius nomine Claromontani Comitatus, antiqui, à Roberti, qui filius Ludovici Sancti fuit, primi Claromontani in Bellovacensi ditione Comitis, temporibus Borboniorum Apanagii, homagium Carolo V. Regi præstat, *p. 411. sq.* ubi Tabulas æri incisas repræsentant ac explicationem figurarum ipsis MENETRERII verbis Latinè redditis Lectori Benevolo communicant; si non alio ab illo saltem fine, ut ad excutienda diligentiori studio antiqua monumenta, quibus Germaniæ nostræ Historia exornari & illustrium Familiarum arma Gentilitia, quorum præcipua apud Germanos Heraldicæ artis, ipsorum Gallorum confessione inventores, cura olim fuit; explicari posse videantur. Annumerandus est denique Scriptoribus GALLORUM Heraldicis, iis que Selectioribus, Recentissimus Autor Gallus, Minister Ecclesiæ & Doctor Theologiæ *M. P. L. L. de VALLEMONT, dans Les Elemens de l' histoire* sive Elementis Historiæ, Chronologicæ scil. Geographicæ, Heraldicæ, Universalis Veteris & Novi Testamenti. A Paris M. DCC. In 8. Cujus Tomus primus ejusdemque Liber tertius continet *Les Principes du*

IV. VALLEMONTIUS.

du Blazon i. e. Principia Heraldica sex Capitibus comprehensa, quorum *primum* agit *de l' Origine du Blazon* i. e. de ORTU HERALDICÆ: *Secundum de la Definition des Armoires, du Blason & de l' Ecu*, h. e. descriptione armorum s. insignium, Heraldicæ & scuti: *Tertium des figures des Armoires* h. e. Figuris Insignium: *Quartum Des Loix Heraldiques & de la Maniere de blazonner les Ecuz* i. e. De legibus Heraldicæ & modo formandi scuta: *Quintum des Ornemens des Armoires* i. e. ornamentis Insignium: *Sextum des Villes & Familles dont les Armoires sont en cet abregè de l' Art Heraldique* i. e. De Civitatibus & familiis allegatis in Compendio hoc Heraldico. Est scil. quantum quidem hariolari possumus, Compendium Vallemontianum Theoreticum, ea quæ circa Theoriam Insignium scitu necessaria sunt atque utilia ordine egregio & nervoso pertractandi modo comprehendens.

Scriptores Heraldici ITALI.

§. XV. Ad ITALOS tandem devolvimur Scientiæ HERALDICÆ Scriptores, quorum paucissimos offendimus, quos inter eminent.

I. Campanille.

(1.) *PILIBERTI CAMPANILLE*, Delli Armi.

2. Catari.

(2.) *Antonius Stephanus CATARI*, qui Magnum Opus de EUROPA GENTILITIA molitus fuit ejusdemque PRODROMUM GENTILITIUM conscripsit Italicè de Armis & Insignibus Romæ M. DC. LXXIX. in 12.

3. Petrasancta.

(3.) *Sylvester PETRASANCTA*, Italus Romanus, S. J. Humaniorum literarum & Phil. Prof.

Prof. Picenus, postea Collegii Laurerani in Italia Rector, cujus vitam & mores depingit *Johannes Victor Roscius* sub consueto *Jani Nicii Erythraei* nomine latens *Pinacoth. Imag. Illustr. Vir. Part. III. n. LXXIII. p. 276. & sqq. edit. Lips. 1692. in 8.* laudans inprimis singulare & mirum pro defensione Religionis Romano-Catholicæ studium tam dictis quam scriptis exhibitum & quidem quoad Scripta in *Epistola contra Petrum Molinæum* quâ doctrinam Pontificiæ maximè adversariam, quantum in se est labefactare conatur atque convellere; *in LIBRO adversus Andream Rivetum* in quo Catholicæ Religionis propugnationem strenuè ac viriliter arripit: & in *Thaumasia veræ Religionis contra Perfidiam Sectarum* tribus Voluminibus distincta; quorum primum miracula Nov. & V. T. simul collata complectitur: alterum ritus Ecclesiæ Catholicæ, miraculis confirmatos includit: postremum perpetua Ecclesiæ Catholicæ miracula profert. Atque horum Operum nonnulla, infirmissima etiam valetudine, scripsit, quum acerbissimis vesicæ doloribus torqueretur. Paucis ante obitum an diebus an mensibus? inventus est totus in eo opere expoliendo perficiendoque occupatus quod *Piæ Romæ* titulo inscribendum divulgandumque: quove recensu piorum, quæ in ea urbe exercentur, operum, adversariorum impetus repellere conatus est atque frangere, quos in eam orbis terrarum arcem (ut Roscius appellare amat)

Scripta ejus Polemica & Apologetica.

mat) habent intentos atque conversos. Nec minus id præstare intendit in *Vita Card: Roberti Bellarmini*, primùm à P. Jacobo Fuligatto, Italico sermone conscripta & ab ipso in Latinum translata. Idem VIR omnium virtutum laude celeberrimus, judice ROSCIO, notissimusque, scripsit etiam Tractatum de illustrium familiarum insignibus, quæ vulgò Arma vocantur, sub titulo: *Tessera Gentilitiæ ex legibus Fecialium descriptæ* Romæ. M.DC. XXXVIII. in fol. in quo sicut in singulis ejus operibus ea vis doctrinæ, (teste iterum ROSCIO) illud ingenii acumen, ille orationis cultus ac nitor elucet, ut Erycius Puteanus, Vir doctissimus eloquentissimusque in Vindiciis Circuli Urbaniani cœlestis eum ingenii æternæque eruditionis virum appellet. Præter tres allegatos ITALORUM HERALDICOS qui in genere descripserunt Insignia. Quartus emicat sed specialis, qui in specie Venetorum descripsit Insignia, Nobilissimus Vir, *Julius Cæsar de BEATIANO*, Nobilis Justinopolitanus ex priscis Japidiæ Comitibus oriundus, perpetuus Commendator Icariæ, Eques Ordinum Regis Christianissimi, in *IL MERCURIO ARALDICO IN ITALIA* i. e. Mercurio Heraldico in Italia item *L' ARALDO VENETO* i. e. Feciali Veneto. M.DC.LXXXVI. in 4. evulgato. Qui duo Tractatus facilè nobis persuadent BEATIANUM in Arte Heraldica paucis parem nemini temerè secundum esse. Notanda inte-

Scriptum ejus Heraldicum.

4. Beatianus.

Scripta ejus Heraldica,

ubi

te-

rim de iis sunt quatuor momenta quæ ad di- litatem & eruditionem eorum cognoscen- im faciunt, quorum (1.) *Editionis Tra- atuum Ordo.* Quamvis Mercurius Heral- .cus Feciali Veneto præmissus in libri fronti- icio dicatur, serius omninò tamen juris publi- factus esse videtur. Studii quippe Patavini eformatores FECIALI VENETO d. 9. Martii an. 1680. MERCURIO HERAL- DICO d. 2. Aug. 1686. in lucem prodeundi otestatem fecerunt. Sed & Mercurium in ecialis Veneti locum successisse, eaque sum- natim enarrasse, quæ fusè alter enarrare spo- ponderat, satis constat ex iis quæ pag. 275. Fe- ialis legere est. Cum enim, explicatis Reip. Venetæ insignibus in illius laudes ὡς ἐν παρόδῳ excurrisset Autor, subitò filum abrumpit, se- cundum & tertium librum promittit, spemque facit, horum altero victricia Venetorum signa unà cum armis Gentilitiis, honoribus & di- gnitatibus à quavis familia Patritia obtentis, de- scriptum iri, addita accurata ex Historiis & Ar- chivis publicis congesta relatione de præclaris singulorum Heroum gestis: Altero insignia omnium Urbium, castellorum ac provincia- rum, quæ Veneto subsunt imperio, universa i- tidem Nobilitatis Venetæ, multaque alia ex spississimis antiquitatis tenebris eruta, recen- enda fore. (2.) *Mercurii Heraldici condi- tio.* Præstitit promissa insinuata ex parte Mercurius Heraldicus. Hoc namque duce provinciarum, insularum, urbiumque Itala-

Editionis Ordo.

Mercurii Heraldici conditio.

rum, speciatim Venetarum, quæ ullius ap[...] Geographos nominis sunt, insignia, ducen[...] plura, heraldicè enarrata, brevi temporis sp[...] tio percurrere atque addiscere licebit, adeòq[...] haurire inde Historiæ Venetorum Heraldicæ quidem pragmaticæ insigne compendiu[...] Neque minoris pretii sunt ampli, quos Aut[...] hic illic inseruit, Catalogi insignium genti[...] tiorum Nobilitatis Neapolitanæ, Sabaudic[...] quæque Venetis parent, Forojuliensis & Istri[...] næ. (3.) *Fecialis Veneti ratio.* HERA[...] DUS f. FECIALIS VENETUS tr[...] dit tum præcepta Artis Heraldicæ, tum exem[...] pla Insignium Imperialium, Regionum, El[...] ctoralium, Ducalium, liberarum item Rerum[...] publicarum, quæ heraldicè recensentur, adeo[...] que Compendium panditur Heraldicum [...] Theoriam insignium & Historiam pragmat[...] cam nervosè atque eruditè complectens. (4[...] *Utriusque Tractatus æstimatio.* Edocent ha[...] *Lipsiens. Act. Erud. Collect. Tom. I. Supple[...] Sect. I. p. m. 14. his verbis:* Optandum hic [...] omninò esset, ut Typographus Orthographia[...] Germanicæ peritior fuisset. Nomina enim ditionum, Principum Germanorum (quorum arma explicantur) miserè adeò depravata sunt ut nihil suprà. Caveant ergò exteri, ne ex impurissimo hoc fonte hauriant nostrarum rerum peritiam, quam in S. R. *Phil. Jac.* SPENERI nostratis Historia Insignium illustrium seu Operis Heraldici parte Speciali & Nobilissimi Jacobi Wilhelmi *Im-*

Fecialis Veneti ratio.

Utriusque Tr. æstimatio. Lipsiensium Collectorum.

hoff

offii, Patricii Norimbergensis Notitia Pro-
:rum Imperii accuratissimam deprehen-
ent. In rebus autem patriis BEATIA-
I relatio fide dignissima habetur nobis, un-
e Serenissimæ Reipubl. Venetæ insignia ex
huc transferre lubet, eò quod plenè adeò
aliis Gallis præsertim aut Germanis depi-
:a ac descripta vix offendas. Eandem pla-
è æstimationem inculcat *Burcardus Gotthelff* & Burc. G.
TRUVIUS in Biblioth. Histor. cap. XXXI. Struvii.
XXVII. p. m. 808. ed. in 8. Jenens. 1705. De
enetorum (*inquiens*) insignibus egit Julius
æsar de BEATIANO qui scripsit L'A-
ALDO VENETO Venetiis 1686. in 4.
Hic æque tradit præcepta artis Heraldicæ ac
:empla Insignium pragmatica quæ heraldi-
: recensentur. In rebus patriis quidem fi-
de dignus est sed nomina provinciarum
Germaniæ miserè sunt depra-
vata.

CONCLUSIO.

OBsigno his hactenus enarratis Bi-
bliothecam nostram Politico-
Heraldicam, quâ Specimen da-
re volui propensi mei in studia
antiquitatis & elegantioris lite-
raturæ affectus & simul Virorum Eruditissi-
morum atque in studiis illis elegantissimis ver-
satissimorum ulteriorem informationem, ea
quâ par est, observantiâ exspectare. Interim
quod *LIBANIUS* dicit in *Apologia Socra-*
tis quæ est declam. XXIX. *ὥσπερ τὸ ἄγαλ-*
μα (inquiens) θεωμένοις ἔξεστι τοῖς μὲν θαυ-
μάσαι, τοῖς δ' οὐ καὶ μέμψασθαι τι τῶν με-
ρῶν: εἰ δὲ βούλοιτό τις καὶ τὸ πᾶν. Οὕτω
καὶ ἐπὶ τῶν ποιημάτων καὶ τῶν κατὰ λογά-
δην συγγραμμάτων: οἱ μὲν τὴν ἀμείνω ψῆ-
φον οἱ δὲ τὴν ἑτέραν φέρουσι. Καὶ νὴ Δία γε
τὸν αὐτὸν εὑρήσεις, ἃ τήμερον ᾠήθη χρηστὰ
μετὰ ταῦτα ὕστερον ἄλλης ἀξιοῦντα δόξης.
Τὸ γὰρ πολλάκις ἐξετασθὲν μᾶλλον ἔδειξε
τῷ βασανίζοντι τὴν φύσιν. h. e. *Ut iis qui*
tabulam aliquam aut simulacrum spectant, a-
liis licet & permissum est admirari, aliis libe-
rum carpere vel partem aliquam ejus, vel e-
tiam, si velit, totum. Ita in Poematis & nu-
meris solutis scriptis, alii meliorem calculum,
alii aliud & contrarium suffragium afferunt.
Quia & per Jovem reperias, eundem qui-
dam hodiè proba censuisse, post aliam de ii-

de-

dem habuisse opinionem. Quod enim sæpè ad examen revocatur & veluti ad unguem castigatur, id sui naturam solicitius exploranti magis revelat. Et quod *SYNESIUS Epist. I. ad Nicandrum:* Ἑτέροις ἐπιτρεπτέον ἐξετάζειν τὰ ἔκγονα: αἱ γὰρ εὔνοιαι δειναὶ δεκάσαι τὰς ψήφους. Διὰ τοῦτο Λύσιππος Ἀπελλῆν εἰς τὰς γραφὰς εἰσῆγε καὶ Λύσιππον Ἀπελλῆς h. e. *Aliis permittenda est in Sobolem inquisitio:* (sive illa manuum sit sive ingenii; De his enim agit quia ita orditur Epistolam παῖδάς ἐγὼ λόγους ἐγεννησάμην) *favor quippe corrumpendis judiciis efficacissimus est. Ob id Lysippus Apellem ad tabellas admittebat & Apelles Lysippum.* Quod LIBANIUS, inquam, quod SYNESIUS dicunt, idem mihi dictum existimo indeque permittendum esse & commendandum Lectori Benevolo de præsenti Bibliotheca liberum pro merito judicium. In qua si quid deprehendetur minus rectum & erroneum, excusabitur illo *SENECÆ lib. II. de Ira cap. IX. Inter cætera mortalitatis incommoda esse illud etiam: Caliginem nimirum mentium, nec tantum necessitatem errandi sed & errorum amorem* (addo: subrepentem facilitatem). Duci me quoque in viam, ubi erravi, in studio præsertim erroribus vel insciis maximè obnoxio, gratum habebo & beneficium interpretabor humanissimum. Si quid verò rectum & probum in opella nostra observabitur, quod vel exoptatum sibi promittere possit Erudito-

rum calculum vel salutare Reipublicæ litera
riæ commodum, DEO T. O. M. cui o
mnia debeo, hoc quoque acceptum referam, cu
Triuni sit laus, honor & gloria in sempi-
terna secula.

Ἰδὼν τὸ τέρμα τῷ Θεῷ
χάριν διδοῦ.

INDEX

INDEX
Auctorum & Rerum præcipuarum
ad
Bibliotheecam Politico-Heraldicam.

A.

Alstedius. *Systema ejus Politicum quale.* p. 95
Amelot de la Houssaie. *Commentarius ejus in Tacitum qualis.* p. 117
Aprilis (Philippus) *Scriptum ejus apodemicum quale?* 449
ARISTOTELES, *Plagiarius ejus Machiavellus.* 58. *Systema Politicum ejusque Commentatorum apparatus & judiciorum Selectus.* p. 74. sqq.
Arndius (Josua) *Manuale ejus legum Mosaicarum quale?* 380. sq.
Arnisæus (Henningius) *Systema ejus Politicum quale?* p. 93
Arumæus (Dominicus) *Jus publicum ejus quale?* 394

B.

Barclajus (Johannes) *Ingenii Philologici speci men fructuosissimum 368. Munificentissimum Patrini beneficium. 370. Furtum florum ex horto ipsius præstigiosum. ibid. Sepulchrale monumentum. 371. Brevissimum Barclajanorum memorabilium summarium. 372. sq. Laudatissimum scripti Ethici atque Pathetici æstimium.* 373. seq.

Barthius (Casp.) *Commentarius ejus in Claudianum qualis.* 21

Basilii Imperatoris monita. 25

Baudius (Dominicus) *Biographi ejus. p. 132. Intemperantiæ vitium. p. 132. sq. Paupertatis infortunium. p. 133. Selectum Symbolum. 134. De Hist. Belg. aliorum judicium. p. 136. sq.*

Baumannus (Nicolaus) *Ejus scriptum Hieroglyphicum.* 349

Beatianus (Julius Cæsar) *Scripta ejus Heraldica & quidem Editionis eorum ordo. 527. Mercurii Heraldici conditio. 528. Fecialis Veneti ratio. 528. Utriusque Tractatus æstimatio.* ibid. seq.

Bechtoldus (Johan.) *Loci ejus communes quales.* p.

Becmannus (Joh. Christoph.) *Compendium & Systema ejus Politicum. p. 100. Geographia ejus Historico-Politica qualis. 412. seq.*

Berneggerus (Matthias) *Commentarius in Tacitum qualis.* p. 11

Bio-

Biographi ejus. 257. Obſ. Hiſtorico-Politica. 258. Inuſitatum linguarum & literarum commercium. ibid. Abſolutus in Scriptores profanos commentarius. 232. Imputatum ab ingenuis plagium. 261. Improviſus memoriæ lapſus. 260

Beſoldus (Chriſtoph.) *Scriptorum ejus Collectores. 264. Faſciculi Diſpp. Hiſt. Polit. ib. Scriptorum ejus conditio.* ibid.

Biographorum propriorum Catalogus. *p. 139*

Biſſæus (Eduardus) *Scriptum ejus Heralditum.* 510

Bizotus. *Hiſtoria ejus Belgici Numiſmatica qualis.* p. 176

Boccalinus (Trajanus) *Ingenium ejus & ſtudium Politicum. 356. Nova Philoſophandi Methodus. 357. Infelix vitæ ejus exitus. 369. Scriptorum ejus Politicorum æſtimium. p. 360. ſq.*

Bodinus (Johannes) *Biographi ejus. p. 96. Syſtema Politicum quale. p. 97. ſq.*

Bœclerus (Joh. Henr.) *Epiſtola de ſtudio Politico p. 22. Biographi ejus p. 91. Compendium Politicum cum ſelectioribus judiciis. ibid. Commentarius in Tacitum qualis, p. 113. ſeq. Orationes Politicæ quales.* 213

Bonani (Philippus) *Hiſtoria P. R.* p. 190

Boxhornius (M. Zuerius) *Biographi ejus. p. 90. 247. Comp. Polit. cum judiciis ſelectioribus. ibid. Symbolum ejus & Gnoma Politica. 247. Stemma falsò impugnatum. ib. Præmaturum dignitatis officium. 248. Hiſtoriographi*

muneris ambitus. 249. *Illustre virorum Principum consortium.* 256
Boyleus (Robertus) *Scriptum ejus apodemicum quale.* 447
Buddeus (Johannes Franciscus) *Compendium ejus Politicum.* p. 101
Bulisonius (Antonius) *Epistola ejus Politica.* 202
Burgerus (Joachimus) *Quis & Observationes ejus Militares quales.* 334. sq.
Burnetus (Gilbertus) *Hodœporicum ejus scriptum quale.* 446
Bussingius (Casp.) *Quis & Compendium ejus Heraldicæ practicum quale.* 493. sq. *Contenta Compendii Theoretici.* 498

C.

Caimus (Pompejus) *Biographus ejus.* pag. 415. *Scriptum ejus Geographico-Politicum.* ib.
Cambdenus (Guil.) *Biographi ejus.* p. 128. *Munificentia memorabilis.* p. 129. *Judiciorum de Cambdeno selectus.* ibid. *Scriptorum in Hist. Angl. recensus.* p. 130. 131
Campanella (Thomas) *Biographi ejus.* 404. *Atheismus ejus.* ibid. *Civitas Solis ex judicio Eruditorum.* 405. sq.
Campanille (Philiberti) *Scriptum ejus Heraldicum.* 524
Carpzovius (Benedictus) *Biographi ejus.* 263. *Vol. Disp. Hist. Polit.* ib.
Carolus V. Imp. *Instructio ejus Paterna qualis.* 286

Ca-

tari (Ant. Steph.) *Scriptum ejus Heraldicum.* 524

Cellarius (Balth.) *Compendium Politicum cum judiciis selectis.* p. 91

Cellarius (Christoph.) *Commentarius ejus in Plinii epistolas & Panegyricum qualis.* 92. & 209

Chevallierius (Nicol.) *Historia ejus Wilh. III. qualis.* p. 175. 176.

CICERO. *Commentatores Operum ejus generales & speciales p. 80. sq. Systema Polit. & judicia de eo selecta.* p. 82. sqq.

Clasenius (Daniel) *Compendium ejus Politicum.* p. 92. seq.

Claverius (Stephanus) *Quis & quales ejus notæ in Claudianum.* 219

CLAUDIANUS Poeta *Commentariorum ejus apparatus.* 218. *Judiciorum de eo selectus.* 222. sqq. *Statua ejus Romana.* 224

Coccejus (Henricus) *Compendium ejus Juris publici quale.* 393

De la Colombiere de Vulson } Marcus. *Scriptum ejus Heraldicum.* 575

Compendia Politica *antiqua.* p. 69. *recentiora.* p. 93. sqq. *recentissima.* p. 100. sqq.

Conclavia Romana. *Editiones eorum conjuncta & separata.* 298. sq.

Contzenius (Adamus) *Biographus ejus.* pag. 93. *Judicia de Syst. polit.* ibid.

Crassus (Bartholomæus) *Poemata ejus Politica.* 232

Cre-

Crescentius (Desiderius) *Florilegium ejus Politicum quale.* p. 23

D.

Danæus (Lambertus) *Politica ejus Christiana & Memorabilia literaria. p. 103. Singularis ejus in eruditione apparatus. 268. Fraudulentus Operum titulus. 269. Aphorismorum Politicorum æstimium. 270. Iniquum Pontificiorum de ipso judicium. ibid. Præposterum ipsius de L. Osiandro judicium. 279. Selectum vitæ Symbolum.* 272

Diarium Europæum. p. 174. 318

Dugdalius (Wilhelmus) *Scriptum ejus Heraldicum scriptique occasio & methodica conditio.* 512

E.

Elzevirianarum Rerumpubl. Collectores ex judiciis Eruditorum. 408. sq.

Erasmus (Desid.) *Institutio ejus Principis Christianæ qualis.* 282

Europæus (Lucius Cornelius) *Monarchia ejus solipsorum qualis ex judiciis Eruditorum. p.* 406. sq.

F.

Faber (Antonius) *Scriptum ejus Consultatorium Politicum.* 328

Fabricius (Vincentius) *Orationes ejus Politicæ. pag. 214. Poemata ejus Politica.* 231

Fa

Fabulæ Romanenses, *Auctores earum quales.* 347. *seq. Utilitas earum duplex*, 348. *Fontes.* 349

Faydtius. *Telemacamania ejus qualis.* 283

Fenelon. *Telemachus ejus qualis.* 282. *seq.*

Florilegiorum Politicorum *usus & selectus.* 234. *seqq.*

Forstnerus (Christoph.) *Commentarius ejus in Tacitum qualis.* p. 114. *sqq.*

Frontinus. *Elogia ejus.* 423. *Liber ejus strategicus cum judicio & editionibus.* *ibid. seq. Scripta ejus alia & fontes.* 425

Funccius (Christianus) *Geographia ejus Historico-Politica qualis.* 411

G.

Galli, *Cultores Heraldicæ nobilissimi ex judicio Lipsiensium & Speneri.* 514

Gannetasius (Nicolaus Parthenius) *Scriptum ejus strategicum & alia.* 436

Geliotus (Ludovicus) *Scriptum ejus Heraldicum.* 515

Gendre (Ludovicus le) *Historia ejus Ludovici M. Gallica qualis.* 181. *seqq.*

Genealogica Scientia. *Ortus ejus & usus in Politicis.* 453. *Fons scriptorum Genealogicorum insinuatus.* 455. *seqq.*

Gibbonus (Johannes) *Scriptum ejus Heraldicum quale.* 511

Goldastus (Melchior) *Levidense ejus studiorum lucrum.* 301. *sq. Facinus in Lipsium inhonestum.* 303. *Justissimum in Centuria epistolica*

lica desiderium. 305. *Volumen Actorum publicorum collectum.* 306

Gore (Thomas) *Scriptum ejus Heraldicum quale.* 570

Gottschlingius (Casp.) *Scripta ejus varia & Compendium Heraldicum.* 508

Gramondus (Gabriel Bartholomæus) *Historiæ Supplementum. p.* 158. *Domestica pretium.* 159. *Extera desideratum.* 160

Grotius (Hugo) *Biographi ejus.* 381. *sq. Opus de J. B. & P. variis subsidiis Veterum & Recentiorum sublevatum.* 382. *à Grasvvinckelio in ordinem redactum.* 385. *In Indicem expurgatorium relatum.* ib.

Gruterus (Janus) *Notæ in Tacitum quales. pag.* 112. *seq. Biographi ejus. p.* 236. *Indifferentissimi crimen immeritum.* 237. *Improvisus memoria lapsus. p.* 238. *Typographicus scriptorum ejus defectui.* 239. *Selectum vitæ Symbolum. p.* 240. *Assiduum in morbo studium.* 241. *Lacrymabile Bibliothecæ Spolium.* 242. *Florilegii Historico-Politici æstimium.* 243

Guevarra (Antonius) *Biographus ejus & Horologium.* 296

Gustavus Adolphus, Dux Megapolitanus. *Elogium ejus Boxhornianum.* 250

H.

Hearnius (Thomas) *Commentarius ejus in Epistolas Plinii quales.* 196

Heiderus (Wolffgangus) *Biographus ejus. pag.* 95.

95. *Systema politicum quale.* ib.
Heinsius (Nicolaus) *Commentarius ejus in Claudianum qualis.* 220
Heraldica. *Scientia Heraldica ortus & in Politicis usus. 453. Apparatus ad Scriptores Heraldicos confusus p. 455. sq. Ordinatus & distinctus.* 464. sqq.
Hœpingus (Theodorus) *Quis & quaenam ejus scripta. 465. Tractatus ejus de Insignibus titulus & Methodus. 465. seqq. Judicia Freudenbergici, Harsdörfferi & Bachmanni de Tr. Herald. Hœping.* 469. sq.
Houssæus (Amelot) *Commentarius ejus in Tacitum qualis. p. 117. Tiberius ejus qualis.* 294
Hüberus (Ulricus) *Biographi ejus. 387. Compendium ejus Juris civilis quale. 388. Systema ejus Juris civile quale.* 389.

I.

Jacobus Rex Angliæ. *Judicium de eo Vossii. 284. Scripta ejus & donum Regium. 285. Doni Regii editiones & æstimium.* 286
Jena (Godofredus de Jena) *Memorabile vitæ ejus Curriculum. 338. Institutum ab eo Ptochotrophium. 339. Illustre monumentum 340. Tr. de Ratione status æstimium.* 342
Imhofius (Jacob. Wilhelmus) *Spicilegium ejus Rittershusianum. 482. Notitia Germaniæ Genealogico-Heraldica. ibid. Editiones hujus notitiæ, contenta & Methodus observata. ibid. sq. Notitia Galliæ Genealogico-Heral-*

raldica. 485. *Notitia Hispaniæ & It[...] Genealogico-Heraldica.*
Informatio Principum & illustrium Viror[...]

Italorum in Historicis lapsus. *p.* 164.[...]
Junius (Melchior) *Epistolæ ejus Politicæ.* 1[...] *Indefessus studiorum cursus. seq. difficilis* [...] *tæ exitus.* 2[...]

K.

Keckermannus (Barthol.) *Biographus ejus.* [...] *94. Systema Politicum quale.* *p.* 9[...]

L.

Lauterbachius (Wilh. Ad.) *Systema ejus Juri[...] civilis quale.* 3[...]
Leges divinæ. *Earum Scriptores Paralle[...]* 379. *seq.*
Lehmanni (Christophori) *Florilegium Politicum ejus quale.* *p.* 236
Leibnützius (Gottfr. Guil.) *Codex Juris Gentium diplomaticus qualis.* 325
Letus (Gregorius) *Vita & scripta ejus præcipua* 182. *sqq.* *Epistolæ ejus Politicæ.* 205
Liebenthalius (Christianus) *Systema Politicum quale.* *p.* 95. *sq.*
Limnæus (Johannes) *Systema ejus Juris publici quale.* 357
Lipsius (Justus) *Sectator Machiavelli.* 56. *Biographi ejus. p.* 86. *Libri Politicorum. ib. Eorum fructus, nævus, tractandi modus, legendi Methodus, judiciorum selectus. ibid. seqq.*

Ma-

Mala ejus scriptura 305. Tr. ejus de militia Romana ex judiciis Eruditorum. 426. sqq.
..ünigius (Johannes Christianus) *Sylloge ejus publicorum negotiorum qualis. 328*
.ydius (Jacobus) *Quis & Syntagma ejus de re militari quale. 435. sq.*

M.

.ariana (Johannes) *Qualis scriptor. p. 166*
.arnixius (Philippus) *Biographus ejus. 295. Elogium Heinsianum. ib.*
.auritius (Ericus) *Vita ejus obitus & scripta. 265. Dissertationes Politicæ. ib.*
.azarinus (Julius) *Epistola ejus Politica. 203. Memorabilis ejus genius. 316. Nova Politicæ inventum. 317. Politicum testamentum. 318. Duplex epitaphium. ibid. Historicus Paralelismus, 319. Selectus Biographorum Catalogus. 320. sq.*
.ellen (Jacobus à Mellen) *Scripta ejus in Historia Augusta. p. 188*
.enestrerius (Claudius Franciscus) *Historia ejus Ludovici M. Numismatica qualis. 180. Obitus ejus. 517. Scripta ejus potiora. 518. Scripta ejus Heraldica qualia. ib. Tractatus ejus de diversis Nobilitatis generibus qualis. 520. Continuatio Tr. illius qualis. 521. Tractatus de Dignitate Equestri qualis. 522. Particulare scriptum Heraldicum. ibid.*
.oh. (Stephan.) *Politica ejus Christiana. 104*
.ethodus antiquorum & modernorum Politicorum collata. p. 102. sq.

Mevius (David) *Commentarius ejus in T[...] tum qualis.* p. 115.

Meursius (Johannes) *Biographi ejus.* pag. [...] *Antiquitatis studium p. 134. Symbolum [...] lectum. p. 135. De Hist. ejus Belg. judicium.*

Militaris rei & Scriptorum militarium in [...] liticis usus. 420.

Miltonus (Johannes) *Epistola ejus Polit[...] Monarchomachorum patrocinium.* 201. *P[...] ticum studium.* [...]

Ministerium Card. Mazarini & Richelii. *p. 3[...] Judicia de eo selecta.* ib[...]

Missonius (Maximilianus) *Itinerarium ejus [...]talicum.* 4[...]

Molinetus (Claudius) *Historia ejus Pontific[...] Romanorum.* 1[...]

Monconysius. *Scriptum ejus Hodœporicu[...] cum Judicio Hedouvillii & Lipsiensium.* 44[...] *seq*

Monetus (Philippus) *Scriptum ejus Herald[...]cum.* 5[...]

Morus (Thomas) *Biographi ejus.* 400. *Ut[...]pia ejus ex judiciis eruditorum.* 401. *s[...]*

Moscherosch (Joh. Mich.) *Biographus ej[...] 350. Scripta Hieroglyphica Politica.* i[...]

Moyneus (Petrus) *Scripta ejus potiora.* 516. *A[...] ejus Heraldica.* ibid. *seq*

Mythologici Scriptores Orientales, *Græci, La[...]tini Selecti.* p. 345. *s[...]*

N.

Nani (Baptista) *Qualis Scriptor.* p. 16[...]

Naudæus (Gabriel) *Biographi ejus.* 430. *Bi[...]*

bliographia militaris, qualis ex judiciis Eruditorum. 431. *seq.*

O.

Oratores *antiquiores 207. recentiores. 211. recentissimi.* 214
Ossatus (Arnoldus) *Epistolæ ejus Politicæ.* 203.
Oudanus (Joachimus) *Historia Belgii Numismatita qualis.* p. 178

P.

Pacichellus (Joh. Baptista) *Scriptum ejus Apodemicum.* 447
Pædeutici Scriptores recensiti. 281. *seqq.*
Palæologus (Manuel) *Ejus Præcepta Politica qualia.* 284
Palatius (Johannes) *Gesta Pontif. Rom. qualia.* 188. *sq.*
Panegyrici duodecim *Commentariorum de iis apparatus.* 208. *Judiciorum de iis selectus.* 210.
Patricius (Franciscus) *Biographi Veneti illius p.* 99. *Syst. Polit. Patricii Senensis quale. ib.*
Peregrinatio. *Scriptores de Peregrinationibus collecti.* p. 437. *sqq.*
Petrasancta (Sylvester) *Quis & qualia ejus Scripta Polemica atque Apologetica. it. quale ejus Scriptum Heraldicum.* 524. *sq.*
Philelphus (Franciscus) *Biographi ejus. p.* 98. *Syst. Polit. quale.* ibid.
Philippotus (Thomas) *Scriptum ejus Heraldicum.* 518

Philippus II. Imper. *Monita ejus politica qualia.* 287
Philologicorum Scriptorum *in Politicis usus.* p. 191
Piccartus (Michael) *Biographus ejus.* 253. *Observationes Historico-Politicæ quales.* ibid. *Præmaturum eruditionis & dignitatis fastigium.* ib. *Crimen dissimulatæ Religionis falsum.* 255. *Amplissimum existimationis ornamentum.* ibid. *Improvisus memoriæ lapsus.* 256. *Injustum scriptorum Latrocinium.* ib. *Ultimum honoris monumentum.* p. 257
Pichon (Julianus) *Commentarius ejus in Tacitum qualis.* p. 116
Plato. *Systema ejus politicum cum commentariorum apparatu & judiciorum selectu.* p. 70. *Commentatores selecti Operum omnium* pag. 71.
Plinius (Cæcilius secundus) *Epistolæ ejus* 192. *Confusus in eas Commentariorum apparatus* 193. *sq. Selectus* 194. *sqq. Judiciorum de iis Selectus.* 197
Polyænus. *Editio ejus Casauboniana, Maasviciana & Vultepina* 421. *seq.*
Polybius. *Summa Scriptorum cum optimo scripto Geogr. polit.* p. 105. *Editionum ejus apparatus.* p. 107. *sq.*
Praschius (Joh. Lud.) *Scripta Eristica de Paralelismo ejus Geographico-Politico.* 416. *Contenta assertionis & Comparationis.* 417
Puffendorffius (Samuel) *Comp. & Syst. ejus* po-

politicum. pag. 101. Isagoge Historica. 167. Continuatio ejus. Appendix. Dilucidatio. Versio Latina. Judicium de ea p. 168. sq. Commentarii de Rebus Suecicis quales. 170. seq. Commentarii de Rebus Brandenburgicis quales. 173. seq.

R.

Rablæsus (Franciscus) *Scriptum ejus in politicis Hieroglyphicum.* 350

Rabutinus. *Biographia ejus propria. pag. 181. Historia Ludovici M. Gallica qualis.* ibid.

Rantzovius (Henricus) *Scriptum ejus apodemicum cum judicio Bæclerio de ipso.* 441

Ratio Status. *Scriptorum de ratione status Catalogus compendiarius & selectus.* 329. seq.

Rechenbergius (Adamus) *Compendium ejus politicum.* 100

Reinkingius (Theodorus) *Politica ejus Christiana p. 104. Biographus ejus.* ibid.

Rerumpublicarum Elzevirianarum Collectores quales. 408. seq.

Reusnerus (Elias) *Biographus ejus. 244. Membrum corporis luxatum. 245. Correctoris librorum officium. ibid. Monumentum à vivo erectum.* ibid.

Richelius (Arm. Joh.) Card. *Epistola ejus politica. 203. Memorabilis ingenii, doctrina & vita genius. 308. Nervosum politici instructorium. ibid. sq. Singulare in civilibus explorandis mysterium. 309. Hieroglyphicum Alphabetum. 310. Politicum ejus testamentum.*

tum. 312. *Duplex ejus epitaphium.* i
Irenicum studium. 313. *Laudabile Pat*
præsidium. 314. *Fraudulentum Acad.* G
consilium. ibid. Selectus Biographorum
catalogus.

Richterus (Georgius) *Biographus ejus.* 272.
rum Philosophiæ & Philologiæ cum Ju
prudentia commercium. 273. *Amplissim*
Oratoriæ Facultatis effectum. 274. S
vissimum in omni vita Septennium. pag. 2
Culpabile Neutralistarum patrocinium. 2
Impletum in vita fine desiderium. 277. I
gitimum axiomatum politicorum æstimium
2

Rohan (Duc de) *Genealogicus ejus familiæ*
census. 332. *Symbolum ejus axiomaticum*
333. *Memorabile vitæ curriculum.* 335. *Tr*
tinæ statuum Europæ æstimium. 33

Romans (Fabulæ Romanenses) *Scriptores ea*
rum. 347. *sq. Utilitas: ibid. Fontes.* 34

Rudolphi (J. A.) *Systema ejus Heraldicum*
487. *Partitio Systematis, connexio, Ter*
minorum Heraldicorum Usurpatio, Exem
plorum in eo farrago & Methodica rati
488. *sq*

Rutilius (Claudius) *Numatianus Gallus.*
tinerarium ejus. 439. *Editionis opti*
Titulus & contenta. 4

Ryckius (Theodorus) *Commentarius ejus*
Tacitum qualis. 116. *s*

Sal

S.

Salustius. *Compendium politicum ejusque Commentatores selecti. p. 77. Judicia de Salustio ejusque Comp. polit. selecta. pag. 79. seq.*

Saavedra (Didacus) *Concisum bonorum, titulorum & scriptorum summarium. 351. Emblematicum ejus Epicedium. 352. Debitum Symbol. polit. æstimium.* 353

Scaliger (Jul. Cæs.) *Injustus Typographi Scalig. defectus. 225. Emendatum Sagenesii judicium.* 226. sq.

Scaliger (Josephus Justus) *Αὐτοδίδακτος in Poesi & linguis genius. 227. Præcox in poesi aliisve scientiis ingenium. 229. Maniliani Commentarii æstimium.* 230.

Schoockius (Martinus) *Optimum ejus scriptum* 415. *Paralelismus Geographico-Politicus. ibid.*

Schönbornerus (Georg.) *Compend. polit.* p. 93

Schrevelius (Cornelius) *Commentarius ejus in Claudianum.* 221

Schumacherus (Fried. Wilh.) *Compendium ejus Heraldicum. 504. seq. Occasionis ejus ratio & Methodica conditio.* 505

Schurzfleischius (Conr. Sam.) *Judicia ejus de novissimis prudentiæ civilis Scriptoribus.* 26. *Systema ejus politicum quale.* 102

Schützius (Justus Sikoltus) *Systema ejus Juris publici quale.* 395

Seckendorffius (Vitus Ludov.) *Politica ejus Chri-*

Christiana p. 104. Orationes ejus politicæ 215. Fürsten-Staat. 29
Siebmacherus (Johannes) *Liber ejus armorialis ex judicio Lehmanni.* 47
Sirus (Victor) *Qualis scriptor.* 16
Sleidanus (Joh.) *Biographi ejus. p. 122. Memoria ejus destituens. 123. Commentariorum in Histor. Caroli V. apparatus. p. 124. Judiciorum de Sleidano selectus. ib. sq.*
Speelmannus (Henricus) *Quis, qualia ejus studia & scripta.* 509
Speneius (Phil. Jacobus) *Biographi ejus. 474. Sylloge ejus Genealogica ex judicio Hedouvillii ibid. Theatrum Genealogicum ex ejusdem judicio. 475. Systema ejus Heraldicum ex judiciis Variorum.* 476
Status ratio. *Scriptorum de ratione status Catalogus confusus & selectus.* 329. sq.
Struvius (Georg. Adamus) *Jurisprudentia ejus Romano-Germanica forensis.* 386. sq.
Systemata Politica *antiqua eaque Græca. p. 71. seqq. Latina p. 86. seq. Recentiora p. 99. recentissimi.* sqq.

T.

Tacitus (P. Cornelius) *Scriptorum ejus summa. p. 109. Lectionis Methodus aphorismis quatuor inclusus. ibid. seq. Fontes de Tacito evolvendi. pag. 111. Commentatorum ejus selectus. ibid. seq. Versionum ejus apparatus.* p. 199. sqq.

nplejus (Guil.) *Epistola ejus politica pag.* 206
xtor (Joh. Wolffg.) *Systema ejus juris publici quale tribus partibus inclusum.* 396. sq.
ıeatrum Europæum. *p.* 174. 318
ıeologia moralis. *De Scriptoribus ejus fontes.* 379
ıeophrastus Eresius. *Genuinum Ethici ejus scripti documentum.* 364. *Argumentum libelli moralis methodus & subjectum. pag.* 365. *Libelli illius Ethici æstimium.* 366. *seq.*
hevenotius. *Scriptum ejus Hodæporicum cum judicio Hedouvillii.* 442. *sq.*
holosanos (Petrus Gregorius) *Systema politicum quale.* *p.* 97. 98.
Thomasius (Christianus) *Scriptum ejus Patheticum quale.* 375. *seq.*
Thuanus (Jacobus Augustus) *Vita ejus curriculum. p.* 138. *Mite ingenium.* 140. *Styli diversi habitus. p.* 142. *Poeseos ejus & picturæ exercitium. ibid. Editionum justum pretium.* 143. *Historiæ supplementum. p.* 145. *Historico-Literarium erratum. p.* 146. *Æstimium ejus & odium.* 149. -- 153. *Bibliothecæ ornamentum.* 154. *sq. Filii admodum silentium supplicium. p.* 156
Tillemontius. *Scriptor Historiæ Augustæ. p.* 187
Tollius (Jacobus) *Epistolarum ejus itinerariarum origo.* 450. *Editionis earum ratio.* 451. *Contentorum insinuatio.* 452

Tur-

Turnerus (Jacobus) *Quis & qualis ejus P[al]las armata.* 4

V.

Vallemontius (M. P. L. L.) *Quis & scriptu[m] ejus Heraldicum quale.* 5

Verulamius (Franciscus Baco) *Biograp[hia] ejus. p. 291. Historia ejus Henrici Sept[imi] qualis.* *ibid.*

Vitam suam propriam *qui scripserint quid[quid] de hac habendum.* 1

Vitriarius (Philippus Reinhardus) *Compen[dium] ejus juris publici quale.* 392. *seq.*

Uptonus (Nicolaus) *Quis & quale scriptum e[jus] Heraldicum.* 50

W.

Wagenseilius (Joh. Christoph.) *Compendium ejus politicum.* p. 101

Weberus (Immanuel) *Quis & quale compen[dium] ejus Heraldicum tam Latinum quàm Germanicum.* 479. *seqq.*

Weigelius (Erhardus) *Globi ejus Heraldici quales.* 491

Weissius (Christianus) *Compendium ejus Politicum.* p. 100

X.

Xenophon. *Vita ejus & scriptorum editione[s]* 288. *Libri VIII. de Pædia Cyri quales.* ib. *seq.*

FINIS.